

MASOVNE GROBNICE

U BOSNI I HERCEGOVINI

SIGURNA ZONA UN SREBRENICA

Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti
i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu

&

UNIVERZITET U SARAJEVU
INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE ZLOČINA PROTIV
ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA
S A R A J E V O

MASOVNE GROBNICE U BOSNI I HERCEGOVINI
- SIGURNA ZONA UJEDINJENIH NACIJA SREBRENICA -

Prof. dr. Smail Čekić, mr. Meldijana Arnaut-Haseljić, dr. Bećir Macić

Sarajevo, 2010.

IZDAVAČ:
UNIVERZITET U SARAJEVU
Institut za istraživanje zločina protiv
čovječnosti i međunarodnog prava Sarajevo
KULT-B d.o.o. Sarajevo

ZA IZDAVAČA:
Prof. dr. Smail Čekić
Mustafa Kapidžić

UREDNIK:
Mr. Sabahudin Šarić

RECENZENTI:
Doc. dr. Rasim Muratović
Doc. dr. Fikret Bećirović

LEKTURA:
Samija Rizvanović

DTP:
Mr. Meldijana Arnaut-Haseljić

ŠTAMPARIJA:
BOSNET, Sarajevo

TIRAŽ:
700

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

341.485:726.84] (497.6Srebrenica) "1992/1995"
577.21:343.983] (497.6)
355.012(497.6) "1992/1995"

MASOVNE grobnice u Bosni i Hercegovini :
sigurna zona Ujedinjenih nacija Srebrenica / Smail
Čekić ... [et al.]. - Sarajevo : Institut za
istraživanje zločina protiv čovječnosti i
međunarodnog prava, 2010. - 888 str. ; ilustr. ;
29 cm

Bibliografija: str. 873-888 ; bibliografske i
druge bilješke uz tekst

ISBN 978-9958-740-66-4
I. Čekić, Smail
COBISS.BH-ID 18522374

MASOVNE GROBNICE U BOSNI I HERCEGOVINI **- SIGURNA ZONA UJEDINJENIH NACIJA SREBRENICA -**

Prof. dr. Smail Čekić, mr. Meldijana Arnaut-Haseljić, dr. Bećir Macić

SADRŽAJ

UVODNE NAPOMENE	15
I. METODOLOŠKI PRISTUP ISTRAŽIVANJU MASOVNIH GROBNICA	
1. Formulacija problema	21
Osnovni hipotetički stavovi o problemu	21
Značaj (problema) istraživanja	22
Rezultati dosadašnjih istraživanja	22
2. Određenje predmeta istraživanja	23
Teorijsko određenje predmeta istraživanja	23
Vrste i status naučnih i drugih saznanja o predmetu istraživanja	23
Kategorijalno-pojmovni aparat i termini	23
Operacionalno određenje predmeta istraživanja	25
Činioci sadržaja predmeta istraživanja	25
Naučno-disciplinarno određenje predmeta istraživanja	25
3. Ciljevi istraživanja	25
Naučni ciljevi istraživanja	25
Društveni ciljevi istraživanja	25
4. Hipotetički okvir istraživanja	26
Generalna hipoteza	26
Posebne hipoteze	26
Indikatori	26
5. Način istraživanja	26
6. Opravdanost istraživanja	27
II GENOCID NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI – SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995. (Rekonstrukcija događaja)	
GENOCID NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI - SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995. (Rekonstrukcija događaja)	31
III DEFINICIJA, KLASIFIKACIJA – TIPOLOGIZACIJA (TIPOVI) I EKSHUMACIJA MASOVNIH GROBNICA	
1. Problemi definicije pojma masovna grobnica	45
2. Klasifikacija – tipologizacija (tipovi) masovnih grobnica	59
3. Ekshumacija masovnih grobnica i identifikacija posmrtnih ostataka žrtava	68

MASOVNE GROBNICE

A) OPĆINA ZVORNİK

- Masovne grobnice na području općine Zvornik, ekshumirane do 31. decembra 2009.	97
- Karta masovnih grobnica na području općine Zvornik	99
- Osnovna obilježja masovnih grobnica na području općine Zvornik	101
1. Masovna grobnica Lažete (LZ-02)	105
2. Masovna grobnica Branjevo-Pilice (PLC)	112
3. Masovna grobnica Nežuk (NEZ-1/1-5)	118
4. Masovna grobnica Brana kod Petkovaca (DAM)	120
5. Masovna grobnica Čančari (CR-12)	125
6. Masovna grobnica Čančari (CR-03)	132
7. Masovna grobnica Hodžići (HZ-03)	139
8. Masovna grobnica Hodžići (HZ-04)	143
9. Masovna grobnica Hodžići (HZ-05)	148
10. Masovna grobnica Liplje (LP-02)	153
11. Masovna grobnica Kozluk (KK-02)	158
12. Masovna grobnica Kozluk (KK-03)	162
13. Masovna grobnica Kozluk (KK-01)	169
14. Masovna grobnica Brežljak (BRŽ-1/1-7)	171
15. Masovna grobnica Motovska Kosa (M. KOS-1/1-6)	173
16. Masovna grobnica Lažete (LZ-01)	175
17. Masovna grobnica Kozluk (KOZ-1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12).....	179
18. Masovna grobnica Križevići (Z. KRŽ-1/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9)	181
19. Masovna grobnica Liplje (zaselak Salihovići) (LP-01-001-288)	183
20. Masovna grobnica Čančari (Čančari 1) (CR-11/01-242)	186
21. Masovna grobnica Čančari (Čančari 2) (CR-07/01-200)	192
22. Masovna grobnica Liplje (zaselak Jošanica) (LP-04/001-305)	198
23. Masovna grobnica Kamenica (CR-02-001-244)	201
24. Masovna grobnica Kamenica (njiva Prosine) (CR-05-001-506)	206
25. Masovna grobnica Kamenica (Lugovi – Ravne) (CR-13-001-84)	216
26. Masovna grobnica Snagovo (ZV. SNA-01/01-94)	220
27. Masovna grobnica Liplje (ZV. LIP-03/001-240)	224
28. Masovna grobnica Liplje (ZV. LIP-07/01-482)	227
29. Masovna grobnica Snagovo (ZV. SNA-02/01-230-05)	229
30. Masovna grobnica Kamenica (KAM-10 ZVO-001-1153)	233
31. Masovna grobnica Snagovo (SNA-03 ZVO-001-160)	244
32. Masovna grobnica Snagovo (SNA-04 ZVO-001-156)	254
33. Masovna grobnica Kamenica (KAM-09 ZVO-001-616)	262
34. Masovna grobnica Kamenica (KAM-04 ZVO-001-362)	284
35. Masovna grobnica Kamenica (KAM-08 ZVO-001-262)	288
36. Masovna grobnica Kamenica (KAM-06 ZVO-001-881)	289
37. Masovna grobnica Kamenica (ZV.CR-01, KAM-14 ZVO-001-107)	290

- Površinske masovne grobnice na području općine Zvornik, ekshumirane do 31. decembra 2009.	293
- Karta površinskih masovnih grobnica na području općine Zvornik	295
- Osnovna obilježja površinskih masovnih grobnica na području općine Zvornik	297
1. Površinska masovna grobnica Baljkovica (BALJ; BLJK 01 ZVO)	299
2. Površinska masovna grobnica Križevačke Njive (KRINJ; KRN 01 ZVO; KRN 02 ZVO; KRN 03 ZVO; KRN 04 ZVO)	301
3. Površinska masovna grobnica Križevići (KRŽ; KRI 02 ZVO)	303
4. Površinska masovna grobnica Liplje (LIP; ZV.LIP)	305
5. Površinska masovna grobnica Motovo (MOT; Z.MOT; MOT 01 ZVO)	306
6. Površinska masovna grobnica Snagovo (SNA; Z.SNA; ZV.SNA)	308
7. Površinska masovna grobnica Tisova Kosa (TIS)	310
8. Površinska masovna grobnica Velja Glava (Z.V.GL; ZV.V-GLAVA; VGL 01 ZVO)	312
9. Površinska masovna grobnica Zulići (ZUL)	314
10. Površinska masovna grobnica Potočani (POT)	316
11. Površinska masovna grobnica Seferovići (SEF)	318
12. Površinska masovna grobnica Glodi (GLO)	320
13. Površinska masovna grobnica Motovska Kosa (MTK 01 ZVO)	321
14. Površinska masovna grobnica Džafin Kamen	322

B) OPĆINA BRATUNAC

- Masovne grobnice na području općine Bratunac, ekshumirane do 31. decembra 2009.	327
- Karta masovnih grobnica na području općine Bratunac	329
- Osnovna obilježja masovnih grobnica na području općine Bratunac	331
1. Masovna grobnica Konjević-Polje (KP-01)	333
2. Masovna grobnica Konjević-Polje (KP-02)	336
3. Masovna grobnica Glogova (GL-02)	339
4. Masovna grobnica Glogova (GL-03)	344
5. Masovna grobnica Glogova (GL-04)	346
6. Masovna grobnica Glogova (GL-05)	347
7. Masovna grobnica Glogova (GL-06)	350
8. Masovna grobnica Ravnice (RV-01)	351
9. Masovna grobnica Ravnice (RV-02)	353
10. Masovna grobnica Glogova (GL-01)	360
11. Masovna grobnica Glogova (B.GLO-1-4)	366
12. Masovna grobnica Ravnice-Glogova (RV-02-001-224)	368
13. Masovna grobnica Glogova (GL-07)	374
14. Masovna grobnica Glogova (GL-08)	376
15. Masovna grobnica Glogova (GL-09)	377
16. Masovna grobnica Lolići (B.LOL-1,2,3,4, B.LOL-1/1)	379
17. Masovna grobnica Sandići (BR-SAN-1/1-17)	381

18. Masovna grobnica Blječeva (BR.BLJE-01-234)	383
19. Masovna grobnica Blječeva (BR.-BLJE-02/249)	389
20. Masovna grobnica Blječeva (BR.-BLJE-03/106)	395
21. Masovna grobnica Kaldrnica (KAL-02 BRA-001-005)	399
- Površinske masovne grobnice na području općine Bratunac, ekshumirane do 31. decembra 2009.	403
- Karta površinskih masovnih grobnica na području općine Bratunac	405
- Osnovna obilježja površinskih masovnih grobnica na području općine Bratunac	407
1. Površinska masovna grobnica Burnice (B.BUR; BUR)	414
2. Površinska masovna grobnica Glogova (B.GLO; BR.GLO)	416
3. Površinska masovna grobnica Jasikovača (BR.JAS)	418
4. Površinska masovna grobnica Jelah (B.JEL; B.JEL-2; JEL; JEL 01 BRA)	421
5. Površinska masovna grobnica Kamenica (B.KAM; BR-KAM)	423
6. Površinska masovna grobnica Kameničko Brdo (B.KAM.BR; BR.KAM; KBR 01 BRA; KBR 02 BRA; KBR 03 BRA; KBR 04 BRA; KBR 04 BRA; KBR 05 BRA; KBR 06 BRA; KBR 06 BRA; KBR 07 BRA; KBR 08 BRA; KBR 10 BRA; KBR 11 BRA; KBR 12 BRA; KBR 13 BRA; KBR 14 BRA; KBR 15 BRA; KBR 16 BRA; KBR 17 BRA)	425
7. Površinska masovna grobnica Pobude-Kamenica (P.KAM; SEKTOR A-M) ...	428
8. Površinska masovna grobnica Krajinovići (B.KRA; B.KRAJ; B-KRAJ; KRA; KRA 01 BRA; KRA 03 BRA)	435
9. Površinska masovna grobnica Kravica (PM)	439
10. Površinska masovna grobnica Krke (BR.KRK; KRK)	441
11. Površinska masovna grobnica Rahunići (RAH)	443
12. Površinska masovna grobnica Sandići (B.SND; BR.SND; SND)	445
13. Površinska masovna grobnica Suljići (SULJ)	447
14. Površinska masovna grobnica Svilile (B.SVI; SVI; SVI 01 BRT)	449
15. Površinska masovna grobnica Bačići (BAČ)	451
16. Površinska masovna grobnica Vrtače (BR-VRT; VRT; VRT 01 BRA; VRT 02 BRA)	453
17. Površinska masovna grobnica Čelikovići (ČEL)	455
18. Površinska masovna grobnica Konjević-Polje (K.POLJ)	457
19. Površinska masovna grobnica Luka (LUK 01 BRA)	458

C) OPĆINA SREBRENICA

- Masovne grobnice na području općine Srebrenica, ekshumirane do 31. decembra 2009.	461
- Karta masovnih grobnica na području općine Srebrenica	463
- Osnovna obilježja masovnih grobnica na području općine Srebrenica	465
1. Masovna grobnica Zeleni Jadar (ZJ-05)	468
2. Masovna grobnica Zeleni Jadar (ZJ-06)	477
3. Masovna grobnica Orahovića (S. ORAHOVIĆA-1/1, 2)	481
4. Masovna grobnica Iza bolnice (SR.BOL-1/1, 2/1, 3/1)	483

5. Masovna grobnica Budak (SR. BUD-01/1-176)	485
6. Masovna grobnica Potočari (SR. POT-1/1, 2/1, 3/1-05)	489
7. Masovna grobnica Potočari (POT-01 SRE-001, 002, 003, 004, 006, 007)	491
8. Masovna grobnica Zeleni Jadar (Z. JA-01 SRE-001-071)	494
9. Masovna grobnica Zeleni Jadar (Z. JA-04 SRE-001-048)	497
10. Masovna grobnica Potočari (POT-03 SRE-001-010)	500
11. Masovna grobnica Budak (BUD-02 SRE-001-131)	501
12. Masovna grobnica Zeleni Jadar (Z. JA-08 SRE-001-226)	503
13. Masovna grobnica Pusmuljići (PUS-01 SRE-001-96)	506
14. Masovna grobnica Pusmuljići (PUS-02 SRE-001-64)	508
- Površinske masovne grobnice na području općine Srebrenica, ekshumirane do 31. decembra 2009.	513
- Karta površinskih masovnih grobnica na području općine Srebrenica	515
- Osnovna obilježja površinskih masovnih grobnica na području općine Srebrenica	517
1. Površinska masovna grobnica Palež (PLŽ)	518
2. Površinska masovna grobnica Sućeska (SUĆ)	520
3. Površinska masovna grobnica Poljanci (SR. POLJ)	522

D) OPĆINA VLAŠENICA

- Masovne grobnice na području općine Vlasenica, ekshumirane do 31. decembra 2009. ...	527
- Karta masovnih grobnica na području općine Vlasenica	529
- Osnovna obilježja masovnih grobnica na području općine Vlasenica	531
1. Masovna grobnica Jelovačka česma (V.J. ČES-1/1-18)	532
2. Masovna grobnica Jarovlje (JAR-01 VLA-001, 002, 003, 004, 005, 006)	535
3. Masovna grobnica Mršić (MRŠ-01 VLA-001-16)	536
- Površinske masovne grobnice na području općine Vlasenica, ekshumirane do 31. decembra 2009.	539
- Karta površinskih masovnih grobnica na području općine Vlasenica	541
- Osnovna obilježja površinskih masovnih grobnica na području općine Vlasenica	543
1. Površinska masovna grobnica Jezernica (JEZ)	544
2. Površinska masovna grobnica Turnadžići (TUR)	546
3. Površinska masovna grobnica Cerska-Turalići (C.TUR)	548
4. Površinska masovna grobnica Cerska-Zapolje (C.ZAP)	550
5. Površinska masovna grobnica Jarovlje (JAR 01 VLA)	552
6. Površinska masovna grobnica Ružina Voda (RŽV 01 VLA)	554

E) OPĆINA VLAŠENICA (MILIĆI)

- Masovne grobnice na području općine Vlasenica (Milići), ekshumirane do 31. decembra 2009.	557
- Karta masovnih grobnica na području općine Vlasenica (Milići)	559
- Osnovna obilježja masovnih grobnica na području općine Vlasenica (Milići)	561

1. Masovna grobnica Cerska (CSK)	562
2. Masovna grobnica Nova Kasaba (NKS)	569
3. Masovna grobnica Nova Kasaba (NK-4)	572
4. Masovna grobnica Nova Kasaba (NK-6)	577
5. Masovna grobnica Nova Kasaba (NK-8)	579
6. Masovna grobnica Nova Kasaba (N. KAS-2/1,2)	582
7. Masovna grobnica Nova Kasaba (N. KAS-1/1, 2, 3, 4)	584
F) OPĆINA ŠEKOVIĆI	
- Masovne grobnice na području općine Šekovići, ekshumirane do 31. decembra 2009.	589
- Masovne grobnice na području općine Šekovići	591
- Karta masovnih grobnica na području općine Šekovići	593
- Osnovna obilježja masovnih grobnica na području općine Šekovići	594
1. Masovna grobnica Bišina (BIŠ-01 ŠEK-002-040)	594
2. Masovna grobnica Bišina (BIŠ-02 ŠEK-001-034)	598
G) OPĆINA KALESIJA	
- Masovne grobnice na području općine Kalesija, ekshumirane do 31. decembra 2009.	601
- Karta masovnih grobnica na području općine Kalesija	603
- Osnovna obilježja masovnih grobnica na području općine Kalesija	605
1. Masovna grobnica Hemlijaši (HEM-1-2)	606
2. Masovna grobnica Memići (MEM-1-3)	608
- Površinske masovne grobnice na području općine Kalesija, ekshumirane do 31. decembra 2009.	613
- Karta površinskih masovnih grobnica na području općine Kalesija	615
- Osnovna obilježja površinskih masovnih grobnica na području općine Kalesija	617
1. Površinska masovna grobnica Memići (MEM)	618
H) OPĆINA KALESIJA (OSMACI)	
- Masovne grobnice na području općine Kalesija (Osmaci), ekshumirane do 31. decembra 2009.	623
- Karta masovnih grobnica na području općine Kalesija (Osmaci)	625
- Osnovna obilježja masovnih grobnica na području općine Kalesija (Osmaci)	627
1. Masovna grobnica Šeher (ŠEH-1-2)	628
I) OPĆINA TRNOVO - SARAJEVO	
- Površinske masovne grobnice na području općine Trnovo-Sarajevo, ekshumirane do 31. decembra 2009.	633
- Karta površinskih masovnih grobnica na području općine Trnovo-Sarajevo	635
- Osnovna obilježja površinskih masovnih grobnica na području općine Trnovo-Sarajevo	637
1. Površinska masovna grobnica Godinjske Bare (KRI-83-98 Godinjske Bare)	638

J) TERITORIJA REPUBLIKE SRBIJE

- Masovne grobnice na dijelu teritorije Republike Srbije, ekshumirane do 31. decembra 2009.	643
- Karta masovnih grobnica na dijelu teritorije Republike Srbije	645
- Osnovna obilježja masovnih grobnica na dijelu teritorije Republike Srbije	647
1. Rijeka Drina	648
2. Rijeka Sava	650
ZAVRŠNA RAZMATRANJA	655
PRILOZI	
Prilog 1	
Spolna i starosna struktura osoba identifikovanih do 31. decembra 2009.	663
Prilog 2	
Dokumentarne fotografije	713
IZVORI I LITERATURA	873

UVODNE NAPOMENE

Za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu (1991.-1995.) na okupiranim područjima i gradovima u opsadi izvršeni su, pored zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva, brojni zločini nad civilima i civilnim stanovništvom, te civilnim objektima, kao što su: organizovano ubijanje, ustvari najčešće masovno i pojedinačno masakriranje muškaraca, žena, djece i staraca, uglavnom Bošnjaka; hapšenje, deportovanje i zatočenje u koncentracione logore, zatvore i druga mjesta zatočenja; masakriranje, ubijanje i spaljivanje u koncentracionim logorima i drugim mjestima (posebno u Omarskoj, Manjači, Keratermu, Trnopolju, Kotor-Varoši, Brčkom, Višegradu i Foči), zastrašivanje, premlaćivanje, mučenje, proganjanje i izgladnjivanje civila u logorima i zatvorima, od čega su mnogi Bošnjaci svakodnevno umirali; ubijanje ljekara i medicinskih radnika, te vjerskih službenika; sistematsko i masovno silovanje i seksualno zlostavljanje žena (i starica), djevojaka, pa i djevojčica u logorima, zatvorima, hotelima, garažama, privatnim kućama i drugim mjestima; tjeranje na prisilan rad, zatim na kopanje rovova na prvoj liniji; uzimanje i ubijanje talaca; nasilno pokršćavanje Bošnjaka; prisilno protjerivanje i raseljavanje Bošnjaka s vjekovnih staništa (o stravičnim razmjerama tih zločina svjedoči pretvaranje okupiranih područja u jednonacionalna, u etničke srpske i hrvatske teritorije); surovo postupanje s ranjenicima, bolesnicima i ratnim zarobljenicima; napadi na zdravstvene ustanove, povređivanje i ubijanje ranjenika; napadi na humanitarne konvoje, opstruiranje humanitarne pomoći i napadi na osoblje humanitarnih organizacija; neselektivno i nesrazmjerno korištenje sile i opsade; nečovječno postupanje, podrazumijevajući i nanošenje teških patnji i ozbiljnih povreda tjelesnog i mentalnog integriteta; bespravno otpuštanje s posla; namjerno razaranje i uništavanje gradova, naselja i sela; stalno granatiranje civila i snajpersko djelovanje po bosanskohercegovačkim gradovima i naseljima u opsadi; prisilno razdvajanje porodica, odnosno muškaraca od žena i djece; korištenje civila kao živog štita; nanošenje teških ozljeda i zlostavljanje civila; namjerno izgladnjivanje, uskraćivanje vode, električne energije, gasa, ogrjeva, telefonskih komunikacija i gradskog saobraćaja; upotreba zabranjenih (po međunarodnim konvencijama) metoda i sredstava ratovanja; pustošenje ljudskih ognjišta neopravdanim vojnim potrebama; plansko i selektivno pljačkanje, razaranje i uništavanje stambenih, obrazovnih, naučnih, medicinskih, vjerskih i privrednih objekata; uništavanje i zatiranje kulturno-historijskih i vjerskih spomenika, te kompletne infrastrukture Republike Bosne i Hercegovine (saobraćajnice, PTT instalacije, radio i TV predajnici, električni dalekovodi, vodovodi i rezervoari za vodu, zdravstvene ustanove i dr.), kao i prirodnih resursa (šume, vodotoci, rudnici i sl.).

O genocidu nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini, posebno o pokoljima u dolinama rijeka Drine, Neretve, Sane i Lašve, te Bosanske posavine, a naročito o genocidu u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, pored brojnih relevantnih, dostupnih i pouzdanih dokumenata i iskaza očevidaca i svjedoka, evidentni su objektivni indikatori - masovna ubistva i **masovne grobnice**.

Masovne grobnice žrtava genocida nad Bošnjacima sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, ključni su pokazatelj izvršenog genocida i nesporni i neoborivi materijalni dokazi njegovog izvršenja. Njihova najneposrednija povezanost sa izvršenim zločinom genocida neviđena je u historiji svijeta.

Masovne grobnice, teškoće i problemi njihovog otkrivanja, ukazuju, pored ostalog, na planiranje, organiziranje i izvršenje zločina, kao bitne komponente strategije genocida, što se u kontinuitetu i dosljedno čini s prikrivanjem dokaza zločina. Lokalne vlasti entiteta Republika Srpska nisu u dovoljnoj mjeri, u procesu saradnje s domaćim i međunarodnim istražnim organima, blagovremeno dale nužno potrebne informacije u vezi s masovnim grobnicama.

Najveća ekshumirana grobnica do 31. decembra 2009. je na lokalitetu **Kamenica** u općini Zvornik. Ona je sadržavala 1.179 slučajeva.* S obzirom na to da se radi o sekundarnoj grobnici i mašinskom iskopavanju i ukupu žrtava, utvrđivanje identiteta žrtava je izuzetno otežano. Pretežno civilna struktura ekshumiranih i identifikovanih, kao i njihova nacionalna, etnička i vjerska pripadnost, jasno ukazuje na genocidne namjere, politiku i praksu srpskog agresora i njegovih kolaboracionista prema Bošnjacima.

Dosadašnja saznanja o masovnim grobnicama ukazuju da su iz prvobitno formiranih masovnih grobnica žrtve premještane na razne druge lokalitete, dva i više puta, što znatno otežava sam proces identifikacije nakon izvršenih ekshumacija. Fenomen tako nastalih *sekundarnih grobnica* je jedna od najspecifičnijih karakteristika genocida nad Bošnjacima na kraju XX stoljeća. Naša saznanja govore i o zločinima nad izvršenim zločinima, u kojima su žrtve genocida raskidane bagerima, čiji se dijelovi tijela mogu pronaći na raznim mjestima, u neposrednoj blizini i širem okruženju u okviru drugih masovnih grobnica.

Povezi za ruke i oči, pronađeni u grobnicama, pokazuju način egzekucije (najčešće ubijanje s leđa) i bespomoćnost žrtava genocida. Raskomadani dijelovi tijela očigledan su dokaz premještanja tijela iz jedne u drugu grobnicu i svjedočanstvo o prikrivanju zločina, što je zločin po sebi. Dijelovi tijela pronađeni su u dvije, tri, pa čak i četiri različite grobnice, međusobno udaljene i do 30 kilometara jedna od druge.

Mreža primarnih i sekundarnih masovnih grobnica, nastalih premještanjem dijelova prvobitnih, osnovnih grobnica nakon smaknuća žrtava, raširena je na području istočne Bosne, na kojem su prije agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu Bošnjaci (žrtve genocida) bili većina. Radi se o dijelu

* U tekstu se koristi više termina: *posmrtni ostaci, dijelovi tijela, dijelovi skeleta, slučajevi*, pri čemu se uvijek misli na isto - *dijelovi tijela*.

teritorije Bosne i Hercegovine, koji je, nažalost, Dejtonskim mirovnim sporazumom imenovan kao Republika Srpska, entitetu formiranom osvajačkim ratom i genocidom. Otkrivene masovne grobnice su bitan i značajan pokazatelj genocida i istovremeno očigledan dokaz namjere izvršilaca (zločina). Česta pojava premještanja primarnih grobnica je imala za cilj da izvršeni genocid predstavi kao genocid bez žrtava.

To govori da je riječ o organiziranom, planskom, sistematskom i ciljnom zločinu. Radi se o *zajedničkom zločinačkom poduhvatu*, u koji su uključene političke, vojne, policijske i civilne strukture srpskog agresora (Savezna Republika Jugoslavija - SRBija i Crna Gora) i njegovih kolaboracionista (genocidna tvorevina Republika Srpska).

Masovne grobnice žrtava genocida nad Bošnjacima sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, su sastavni dio planiranog i organiziranog sistema zločina koji je rezultirao genocidom - najtežim oblikom zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, u cilju proširenja srpskog *životnog prostora*. Proširenje tog *životnog prostora* u ovom slučaju bilo je, u skladu sa srpskom fašističkom ideologijom i politikom, moguće samo eksterminacijom domicilnog bošnjačkog stanovništva, koje je na većem dijelu okupirane teritorije bilo većinsko.

O masovnim grobnicama, kao pokazatelju teških zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava i nepobitnog dokaza izvršenog genocida, ne postoje cjelovite naučne i stručne elaboracije. Masovne grobnice, nastale za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, koje, pored ostalog, potvrđuju strategiju srpskih ratnih ciljeva protiv Bosne i Hercegovine i, s tim u vezi, genocidnu zločinačku praksu nad Bošnjacima, do sada se manje ili više spominju pojedinačno, od slučaja do slučaja, a nigdje cjelovito. Stoga ih treba cjelovito istražiti, sa stanovišta interdisciplinarnog pristupa.

U izučavanju korijena, uzroka, ciljeva, namjere i razmjera genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava tokom i nakon agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, istraživanju lokacija žrtava, otkrivanju (brojnih) masovnih grobnica, te ekshumaciji i identifikaciji žrtava, s humanističkog stanovišta uloženi su ogromni naponi, kako od pojedinaca i domaćih institucija, tako i od međunarodne zajednice. Do sada su postignuti određeni rezultati. Na ozbiljnoj naučnoj ekspertizi obimne istraživačke građe o masovnim grobnicama do sada nije potpuno rađeno. Ova studija jedna je od prvih studija u ovoj oblasti, čime će, vjerujemo, doprinijeti upotpunjavanju praznina, otklanjanju nedostataka, proširivanju i produbljivanju naučnih saznanja, ali i usmjeravanju napora istraživača na evidentirane, a ne verificirane naučne probleme.

Ovo istraživanje izrazito je složeno i ono je pionirskog karaktera, realizira se u skladu s osnovnim zahtjevima generalnog projekta "MASOVNE GROBNICE U BOSNI I HERCEGOVINI", koji se sastoji iz više potprojekata u sastavu, koji se odnose na razne dijelove Bosne i Hercegovine u istom vremenskom periodu, pri čemu je na jedinstven način određen predmet istraživanja i korištene iste metode naučnog saznanja i naučnog istraživanja, što će doprinijeti utvrđivanju sličnosti i razlika o predmetu istraživanja - masovnim grobnicama u isto vrijeme na raznim područjima jedinstvenog prostora Bosne i Hercegovine.

Istraživački tim je do 31. decembra 2009. pribavio i prikupio značajan broj relevantnih, činjeničnih i empirijskih podataka, kvalitativnih i kvantitativnih, o masovnim grobnicama žrtava genocida sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995.

Autor Projekta i rukovodilac istraživanja "MASOVNE GROBNICE U BOSNI I HERCEGOVINI - SIGURNA ZONA UJEDINJENIH NACIJA SREBRENICA" je prof. dr. Smail Čekić.

Saradnici na izradi istraživačkog Projekta i realizaciji naučnog istraživanja su: prof. dr. Dževad Termiz, dr. Bećir Macić, prof. dr. Ismet Dizdarević, prof. dr. Muhamed Šestanović, prof. mr. Muharem Kreso, dr. Rasim Muratović, dr. Bakir Alispahić, mr. Velid Šabić, mr. Meldijana Arnaut-Haseljić, Amor Mašović, Muhamed Mujkić, Murat Hurić, Samir Šabanija, Ismet Musić, Salko Gušić, Muhamed Mešić i Kadira Hadžić.

U toku rada na ovom projektu ostvarena je saradnja i s Kantonalnim tužilaštvom i Kantonalnim sudom u Tuzli, Državnom komisijom za traženje nestalih osoba (Sarajevo), Federalnom komisijom za nestale osobe (Sarajevo) i drugim domaćim institucijama, te udruženjima građana i drugima, kojima se iskreno i toplo zahvaljujemo.

I

METODOLOŠKI PRISTUP ISTRAŽIVANJU MASOVNIH GROBNICA

1. Formulacija problema

Osnovni hipotetički stavovi o problemu

Masovne grobnice su pojam i termin koji, u sadašnjoj naučnoj literaturi, nije dovoljno valjano naučno definiran. To doprinosi ozbiljnim problemima u procesu otkrivanja, konstatovanja i identifikovanja masovnih grobnica koje su nastale kao rezultat genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Svako ozbiljno naučno istraživanje koje se realizira u okviru određene nauke, odnosno naučne discipline, a polazeći od naučne, metodološke, teorijske i istraživačke paradigme, zahtijeva korištenje određenog sistema kategorija pojmova i utvrđivanja njihovog jasnog i preciznog značenja u predmetnom istraživanju.

Uvid u dosadašnje naučno-teorijske izvore i rezultate prethodnih istraživanja pokazuje nam da je prethodno iznijeta konstatacija osnovana i ona proizvodi mnogobrojne i ozbiljne probleme istraživačima. Navedeni problem - predmet istraživanja može se istraživati u okviru raznorodnih i raznovrsnih nauka i naučnih disciplina, pri čemu ćemo se u ovom radu orijentirati na multidisciplinarni pristup istraživačkom problemu, istraživanju u okviru historije, sociologije, politologije, prava i kriminologije, psihologije, forenzičko-prirodnih disciplina (prvenstveno antropologije i arheologije), ali i vojnih nauka.

Problem zahtijeva njegovo razmatranje s raznih aspekata, koji imaju svojstva raznorodnosti. Sve to doprinosi da se definiciji pojma pristupi s naučnog i metodološkog stanovišta, koristeći istovremeno raznovrsna i raznorodna saznanja, kako zbog činjenice kompleksnosti problema i njegovih neposrednih i (ili) posrednih manifestacija tako i njegovog etičkog aspekta.

Masovne grobnice, njihovo formiranje, prikrivanje i onemogućavanje ili/i otežavanje identifikacije posmrtnih ostataka žrtava (ubijenih osoba) su zločin po sebi. To prikrivanje ima za cilj otežati utvrđivanje objektivnih indikatora genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, kako bi se proces planiranja, organiziranja i izvođenja, odnosno ostvarenja zločina, prikrilo. Masovne grobnice kao takve govore o procesu koji ima svojstva i odredbe planskog, organiziranog i ciljnog uništavanja jedne nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe kao takve, putem kojih se na posredan način dolazi i do saznanja o karakteru rata i prirodi zločina, genocidnoj namjeri i dimenzijama izvršenih zločina. Radi se o složenom problemu zato što se istovremeno na direktan i indirektan način genocid barem dvostruko vrši. Prvi nad samim žrtvama zločina, odnosno žrtvama genocida, a drugi i nad preživjelim ostalim članovima domaćinstava i porodica žrtava genocida kojima se onemogućava izražavanje pijeteta prema žrtvama zločina. U tom procesu učestvuju raznovrsne društvene strukture, počev od političko-državnih i vojnih do civilnih. Svi oni ostvaruju neposredno i posredno određene funkcije kojima je, između ostalog, krajni cilj stvaranje pogrešne predstave o izvršenim zločinima, njihovoj rasprostranjenosti, trajanju, intenzitetu, obimu i dimenzijama, čime je njihov zajednički krajni cilj minimiziranje teških zločina, s posebnim akcentom na poricanje genocida. Između njih, odnosno unutar njih, postoje veze i odnosi, kao i prema okruženju (užem i širem), odnosno preživjelim srodnicima, od najbližih do najdaljih, pa sve do sunarodnika.

Značaj (problema) istraživanja
Problem masovnih grobnica je trajan, rasprostranjen i obiman problem, koji je pokazatelj izvršenog genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. On je istovremeno i izrazito društveno i naučno značajan problem, za koji postoji veliko interesiranje javnosti, naročito onog dijela koji je žrtva preživjelog genocida i koji je u srodstvu sa žrtvama zločina, kao simbolima izvršenog genocida.

Problem masovnih grobnica i njegov društveni značaj ogleda se u razvijanju i jačanju svijesti o izvršenom genocidu i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, ozbiljnijem shvatanju tog problema i na osnovu njega odgovarajuće ponašanje, koje uključuje sve vrste osuda i zahtjeva za krivično procesuiranje zločina, izricanja određenih kazni, što je sa stanovišta penalne politike jedan od oblika i načina prevencije genocida.

Naučni značaj istraživanja može se neposrednije iskazati u dvostrukom smislu. Prvi je što će rezultati istraživanja doprinijeti u razvoju odgovarajućeg kategorijalno-pojmavnog sistema određenih nauka i naučnih disciplina, a drugi je u pravcu razvoja empirijskih naučnih istraživanja i na osnovu njih generalizacije empirijskih saznanja, što doprinosi razvoju nauke i naučnoteorijskih saznanja o predmetnom problemu.

Imajući u vidu da, nažalost, problem masovnih grobnica i njihove naučno-teorijske i empirijske obrade nije specifičan samo za Bosnu i Hercegovinu kao geografsko područje ili genocid nad Bošnjacima na kraju XX stoljeća, već je on prisutan i evidentan kao prateća pojava i objektivni indikator izvršenog genocida na bilo kom dijelu planete Zemlje. Međutim, posmatrani i istraživani problem, odnosno predmet istraživanja, ima i određene specifičnosti posebnog vezano za prostor, vrijeme i okolnosti izvršenja, što je tipičan primjer u Bosni i Hercegovini, te rezultati njegovog istraživanja mogu poslužiti u doprinosu razvoja fonda naučno-teorijskih saznanja o istraživačkom problemu.

Rezultati dosadašnjih istraživanja

Dosadašnja istraživanja bavila su se raznorodnim i raznovrsnim teorijskim aspektima problema definicije pojma masovnih grobnica, njihove klasifikacije i tipologizacije, teorijskim razmatranjima i razvijanjem teorije, kao polaznih osnova za raznorodna empirijska istraživanja, što je nužno zahtijevalo interdisciplinarni pristup istraživanju društvenog i naučnog problema. U tom lancu adekvatno su konceptualno, sadržajno i logički konzistentno teorijsko-empirijski razmatrani i problemi ekshumacija i identifikacija žrtava genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

Tužilaštvo ICTY-a (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia) je 2000, na čelu s istražiteljem Dinom Meningom (Dean Manning), sačinilo studiju: **SREBRENICA INVESTIGATION: Summary of Forensic Evidence - Execution Points and Mass Graves**, ICTY, 16. maj 2000.¹ D. Manning

¹ To (Manningov izvještaj) je prva istraživačka studija koja sadrži pregled masovnih grobnica (primarne i sekundarne) žrtava genocida sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, sa lokacijama, ekshumacijama, obdukcijom, identifikacijom i drugim podacima.

Studija se sastoji od uvodnog dijela i četiri priloga;

- A (Detaljni rezime stratišta i ekshumacija masovnih grobnica /obdukcija);
- B (Pozitivna identifikacija);
- C (Mogući predmeti koji omogućavaju identifikaciju);
- D (Ligature i povezi za oči pronađeni u grobnicama).

je februara 2001. sačinio dodatni izvještaj pod nazivom: **SREBRENICA INVESTIGATION: Summary of Forensic Evidence - Mass Graves Exhumed**, ICTY, 2001. godine.²

2. Određenje predmeta istraživanja

Teorijsko određenje predmeta istraživanja

Vrste i status naučnih i drugih saznanja o predmetu istraživanja

Postojeća naučna i teorijska saznanja o predmetu istraživanja mogu se iskazati kroz sljedeće kategorije saznanja:

- (1) naučna saznanja o masovnim grobnicama ukazuju na određene društvene pravilnosti u procesu izvršenja genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Formiranje masovnih grobnica, njihovo prikrivanje, radi otežavanja, onemogućavanja i prikrivanja genocida, ekshumacija i identifikacija žrtava zločina, te sistematskom pristupu kao elementu genocidne namjere;
- (2) pored naučnih saznanja o masovnim grobnicama, koja imaju karakter aksiomatskih saznanja, teorema, naučnih zakona i naučnih objašnjenja o istraživačkom predmetu, ipak, postoje naučna saznanja koja možemo imenovati kao naučno poznata, ali neverificirana saznanja, kojima se iskazuju posebnosti i specifičnosti izvršenih zločina na određenim prostorima i u određenim vremenima, što je karakteristično za Bosnu i Hercegovinu na kraju XX stoljeća,
- (3) kada je riječ o masovnim grobnicama u Bosni i Hercegovini dominirajuće kategorije saznanja su stručna i iskustvena saznanja, stjecana u procesu otkrivanja masovnih grobnica, njihovih ekshumacija i identifikacije žrtava genocida.

Pored navedenih saznanja, trajno je prisutna kategorija i tzv. nepostojećih saznanja, kao i hipotetičkih saznanja, čiji je osnov i stepen hipotetičnosti različit.

Kategorijalno-pojmovni aparat i termini

U naučnoj, stručnoj, pa i u pravnoj literaturi postoje oskudne definicije masovnih grobnica. Svaki autor koji se bavio problemom definicije pojma masovna grobnica stavljao je akcent na različite odredbe predmeta, koje su sa stanovišta njegovog pristupa istraživanju bitne, kao što su: broj tijela, način na koji su tijela ukopana (bačena u grobnicu), fizička veza između tijela, pravni i socijalni aspekti zločina ili smrti ili način na koji je grobnica nastala, što se čini sa stanovišta nauke, naučne discipline u okviru koje se vrši definiranje. To se može okarakterizirati i kao tzv. teorijska i paradigmatična pristrasnost.

² **Dodatni Manningov izvještaj** Tužilaštvo ICTY-a je dostavilo Pretresnom vijeću u predmetu *Krstić* kao dio podneska *Motion to Reopen the Prosecutor's Case for the Limited Purpose of Introducing Four Expert and a Summary Report of Fresh Exhumation Evidence*, od 15. marta 2001. Pretresno vijeće je 4. aprila 2001. izdalo usmeni nalog da se četiri izvještaja vještaka prihvate kao dokazni predmeti. Izvještaj je nakon toga ponuđen kao dokaz P.897 ICTY. PRETRESNO VIJEĆE, TUŽILAC PROTIV RADIŠAVA KRSTIĆA, PERSUDA, 2. avgust 2001. paragraf 71. napomena 136).

U samom nazivu masovna grobnica postoje dva pojma, od kojih je *grobница* osnovni pojam, dok pojam *masovna* ukazuje na dimenzije i kvantitet (žrtava) izvršenog zločina. Osnovni pojam *grobnice* ukazuje na bitne odredbe grobnica koje nastaju u mimodopskim uvjetima i u koje se, u skladu s običajima, kulturom, vjerom i tradicijom, sahranjuju članovi, prvenstveno užih porodica (npr. grobnica za bračni par), a ponekad i širih (grobница za porodicu). U tom slučaju iskazuje se poštovanje prema umrlim ili stradalim osobama. Međutim, pojam *masovna* je *specificum differentia* u odnosu na osnovni pojam grobnice, kojim se iskazuju bitne, suštinske odredbe nastajanja i formiranja masovne grobnice i nepoštivanja pijeteta žrtava genocida, koje se iskazuju u kontinuitetu od njihovog mučenja i fizičke likvidacije kao nevinih žrtava, preko nastanka i formiranja grobnice, s krajnjom namjerom da se prikriju i zauvijek od očiju javnosti sakriju dokazi izvršenih zločina.

Iznijeta definicija masovne grobnice zahtijeva, polazeći od raznih kriterija - kvalitativno-kvantitativnih, klasifikaciju masovnih grobnica, što ne uključuje pojedinačne grobnice koje nisu predmet ovog istraživanja, a rezultat su genocida. Kvantitativni kriterij - broj žrtava genocida (u masovnoj grobnici) omogućava klasifikaciju masovnih grobnica na *masovne grobnice sa dvije, tri, četiri i više osoba*. Dakle, broj žrtava - dvije je minimalni broj, koji razlikuje masovnu grobnicu od pojedinačne. Svi naredni kriteriji kojima se iskazuju svojstva i odredbe masovne grobnice (kvalitativno-kvantitativna) polaze i u sebi sadrže definiran minimalni broj žrtava u grobnici (kvantitet). Tako se, polazeći od odredbe o njenom formiranju i nastanku do namjere privremenog i potpunog prikrivanja zločina, može govoriti o primarnim, sekundarnim i tercijarnim grobnicama.

Sam teren i njegova konfiguracija, prirodna ili pripremljena, uređena, podešena za formiranje masovne grobnice ukazuje na mogućnost razlikovanja masovnih grobnica u jamama, vrtačama, uvalama, rijekama, jezerima, potocima, septičkim jamama, na površini, do podešavanja prirodne konfiguracije terena i određivanja i pripreme najpogodnijih mjesta za formiranje masovne grobnice, kojom se prikriva zločin genocida.

Može se govoriti i o masovnim grobnicama, njihovom međusobnom razlikovanju sa stanovita strukture žrtava u njima, po obilježjima starosti, spola, statusa i drugim obilježjima, ali tek nakon izvršene ekshumacije i identifikacije žrtava.

Poseban problem za istraživače predstavlja neodređenost i nepreciznost pojma *sigurna zona Ujedinjenih nacija*, što je vidljivo u Rezolucijama Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija br. 819, od 16. aprila 1993, i br. 824, od 6. maja 1993, kojima je donesena odluka o njihovom formiranju, a to su: **Srebrenica, Žepa, Goražde, Tuzla, Sarajevo i Bihać**.

Neodređenost definicije pojma *sigurna zona Ujedinjenih nacija* odnosi se, prije svega, na definirani teritorij, koji se razlikuje od šireg, prostorno-geografskog okruženja kojem pripada, kao i status i aspekte uvjeta i načina ljudske egzistencije i sigurnosti osoba unutar tog neodređeno definiranog prostora i njihove komunikacije i načinima komunikacije s drugim dijelovima teritorije Bosne i Hercegovine.

Operacionalno određenje predmeta istraživanja

Činoci sadržaja predmeta istraživanja

Predmet istraživanja je dvoslojan. U okviru prvog sloja nužno je naučnoteorijski istražiti činocie sadržaja, svojstva i odredbe pojma masovne grobnice i utvrđivanja deskriptivno-karakteristične i operacionalne definicije, koja omogućava naučno valjan osnov pristupu klasifikaciji i tipologizaciji masovnih grobnica. Drugi sloj predmeta istraživanja izvodi se i zasniva na postojećim naučnim saznanjima o masovnim grobnicama, kao pristupu empirijskim istraživanjima - otkrivanju, identifikacijama masovnih grobnica, čime je nužno povezano pitanje njihove ekshumacije i identifikacije posmrtnih ostataka žrtava.

U tom procesu odnosa teorijsko-empirijskog u istraživanju i naučnom saznavanju o masovnim grobnicama doći će do izražaja posebnosti i specifičnosti masovnih grobnica na pojedinim područjima i u određenim periodima u Bosni i Hercegovini.

Prostor istraživanja obuhvata sva mjesta izvršenog genocida nad Bošnjacima sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, tako da je to širi prostor od definiranog područja sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica i obuhvata, ne samo dijelove teritorije opština istočne Bosne, nego i drugih područja Bosne i Hercegovine na kojima su ubijani Bošnjaci - žrtve genocida.

Vremenski period istraživanja odnosi se na zbivanja u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, ali i na period u kojem je došlo do otkrivanja, ekshumacije i identifikacije masovnih grobnica i žrtava genocida.

Naučno-disciplinarno određenje predmeta istraživanja

Predmetno istraživanje bit će realizirano u okviru društvenih nauka, naročito historijske i pravne nauke, po čemu ono ima svojstva interdisciplinarnog pristupa i istraživanja.

3. Ciljevi istraživanja

U ovom istraživanju ciljevi istraživanja su naučni i društveni.

Naučni ciljevi istraživanja

Osnovni nivo naučnog saznanja koji će biti ostvaren u ovom predmetnom istraživanju je naučna deskripcija s klasifikacijom i tipologizacijom masovnih grobnica, ekshumacijom i identifikacijom žrtava genocida.

Društveni ciljevi istraživanja

Naučna saznanja i rezultate naučnih istraživanja o masovnim grobnicama koristit će određeni državni organi i institucije u Bosni i Hercegovini i međunarodne institucije Ujedinjenih nacija, uključujući i ICTY, te određeni društveni subjekti, od pojedinaca i određenih društvenih grupa, udruženja građana do porodica žrtava genocida, svi shodno svojim potrebama.

4. Hipotetički okvir istraživanja

Generalnu hipotezu našeg istraživanja možemo iskazati sljedećim stavom: Masovne grobnice u Bosni i Hercegovini, a time u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, i odnos (zločinaca) prema nevino ubijenim žrtvama (genocida), onemogućavanje njihovog otkrivanja, ekshumacije (grobnica) i identifikacije posmrtnih ostataka žrtava bitna su komponenta strategije genocida nad Bošnjacima na kraju XX stoljeća.

Posebne hipoteze

Na području sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, nakon izvršenog genocida u julu 1995, formiran je nepoznat i značajan broj masovnih grobnica, koji je prostorno distribuiran i izvan sigurne zone Ujedinjenih nacija, na dijelovima prostora općina: Srebrenica, Zvornik, Bratunac i Vlasenica.

Broj i zajedničke, opšte, karakteristike masovnih grobnica u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenica i šire otežano je utvrditi zbog odsustva valjane naučne definicije pojma masovne grobnice, naročito njenog kvantitativnog kriterija.

Teškoće otkrivanja masovnih grobnica na području sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica proizlaze iz problema njihove teritorijalne distribucije koja obuhvata širi prostor u odnosu na prostor sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, pri čemu izvršeni genocid nije vezan po mjestu izvršenja za sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenica.

Izvršioeci genocida i njihovi saučesnici preduzimali su intenzivne mjere prikrivanja izvršenog genocida, zato što masovne grobnice predstavljaju krucijalne dokaze izvršenih zločina.

Uskraćivanje i nedavanje podataka o masovnim grobnicama negativno utječe i na njihovu ekshumaciju i identifikaciju posmrtnih ostataka žrtava.

Odsustvo saznanja o masovnim grobnicama preživjelim žrtvama genocida pričinjava izuzetno veliki bol i patnju.

Indikatori o stavovima i varijablama hipoteza su iskazi svjedoka - preživjelih žrtava genocida odgovarajućeg sadržaja, značenja i značaja - kao i dokumenti i akta relevantni za određene vojne operacije na prostoru Srebrenice - sigurne zone Ujedinjenih nacija, u i nakon jula 1995.

5. Način istraživanja

Ovo istraživanje spada u red teorijsko-empirijskih istraživanja.

Teorijsko-metodološki pristup je integralno sintetički, pri čemu se posebno ne favorizira nijedan teorijsko-metodološki pravac.

Iz reda općenaučnih metoda naročito će biti korištene: hipotetičko-deduktivna metoda, statistička metoda, metoda modelovanja i komparativna metoda.

U cijelom procesu naučnog istraživanja nužno je koristiti sve osnovne metode naučnog saznanja - analitičko-sintetičke metode, ali ne istovremeno i podjednako u svim etapama i fazama istraživanja.

Prikupljanje podataka bit će izvršeno osloncem na više metoda prikupljanja podataka, a naročito predmet istraživanja zahtijeva korištenje metoda posmatranja, ispitivanja i analize sadržaja dokumenata.

Izvori podataka u predmetnom istraživanju su empirijski i teorijski.

6. Opravdanost istraživanja

Naučna opravdanost istraživanja

Naučna istraživanja doprinijet će razvoju i usavršavanju postojećih prvenstveno teorijskih naučnih saznanja o predmetu istraživanja.

Društvena opravdanost istraživanja doprinosi smirivanju napetosti i zabrinutosti kod (preživjelih) žrtava genocida - porodica, otkrivanjem novih masovnih grobnica, njihovim ekshumacijama i identifikacijama posmrtnih ostataka žrtava genocida, što doprinosi i omogućava da se organiziraju dostojanstvene sahrane žrtava genocida, kao i da se osiguraju novi dokazi institucijama pravde - domaćim i međunarodnim u krivičnom procesuiranju osumnjičenih i optuženih za genocid.

II

GENOCID NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI - SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995.

(Rekonstrukcija događaja)

GENOCID NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI - SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995.*

(Rekonstrukcija događaja)

Srpski agresor (Savezna Republika Jugoslavija - Srbija i Crna Gora) je, uz učešće njegovih (srpskih) kolaboracionista iz Bosne i Hercegovine, u i oko Srebrenice - sigurne zone UN-a, jula 1995, u toku jedne sedmice na hiljade zarobljenih Bošnjaka likvidirao i zatrpao u masovne grobnice; na stotine živih je zakopao; muškarce, žene i dječake je sakatio i klao; djecu ubijao pred očima majki; natjerao djeda da pojede džigericu svoga unuka; silovao žene i djevojke; deportovao oko 30.000 ljudi, uglavnom žene i djecu, priredio scene dostojne Danteovog pakla. O tome postoje brojni dokazi, među kojima i masovne grobnice, koje je pokrila trava, a zvijeri raznijeli kosti plitko zakopanih ili na površini ostavljenih tijela. To su, prema ICTY-u "scene iz pakla, napisane na najmračnijim stranicama ljudske historije".

Podrinje u cjelini (Bijeljina, Zvornik, Bratunac, Srebrenica, Vlasenica, Rogatica, Višegrad, Gorazde, Čajniče i Foča) imalo je apsolutnu većinu bošnjačkog stanovništva. To je područje od "ogromne strateške važnosti" za velikosrpsku ideologiju, politiku i praksu. Stoga je, u skladu s formiranjem "Velike Srbije", etnički čiste srpske države, "eliminisanje reke Drine kao granice između srpskih država" jedan od strateških ciljeva srpskog naroda. U skladu sa srpskim velikodržavnim projektom je bio i plan "da će na području 50 km zapadno od rijeke Drine sve biti srpsko, čisto srpsko".

Jedan od najprioritetnijih strateških ciljeva ekspanzije srpskog životnog prostora i jedno od najkoncentriranijih poprišta raznovrsnih zločina, uključujući i genocid, bilo je Podrinje. Kao takvo ono je aktuelno od međunarodnog priznanja Srbije na Berlinskom kongresu 1878, a zasnivalo se na Garašaninovoju postavci u "Načertaniju", iz 1844, da "Srbija ne sme ostati mala" i da se mora "rasprostraniti".¹ Već tada je Jovan Cvijić bio nezadovoljan što je Srbija "opkoljena zemlja", a "Srbi uhapšen narod".² U vrijeme aneksione krize u Bosni Hercegovini 1908. Cvijić je formulirao prijedlog u pogledu Podrinja. Za saglasnost Srbije da Austro-Ugarska monarhija anektira Bosnu i Hercegovinu Cvijić je predložio da se Srbiji ustupi Podrinje, odnosno koridor duž njene istočne granice dubine oko 50 km, sa 12 srezova i površinom preko 10.000 km². Zapadnu granicu Podrinja Cvijić približno poistovjećuje s razvođem rijeka Drine i Bosne. Imajući tu činjenicu u vidu, on je insistirao da se to učini "iz prometnih razloga". Naime, južni dio "Koridora" duž puta Foča – Trebinje završavao se izlazom na Jadransko more u Sutorini, koja je bila dio Trebinjskog sreza. "Koridorom" bi Srbija dobila mnogo više. Njime bi saveznica, Kraljevina Crna Gora, bila izolirana od Austro-Ugarske carevine, a Novopazarski sandžak izoliran od Bosne i

---

* Ovo poglavlje rađeno je na osnovu brojnih relevantnih izvora različite provenijencije, koji se čuvaju u Arhivu INSTITUTA ZA ISTRAŽIVANJE ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA UNIVERZITETA U SARAJEVU i drugih rezultata istraživanja, uključujući i istraživanja Vlade Republike Srpske iz 2004. i 2005. Usljed ograničenosti prostora za objavljivanje, tekst je skraćen, pri čemu je, uglavnom, izostavljena i naučna aparatura.

¹ Dušan Stranjaković, KAKO JE NASTALO GARAŠANINOVO NAČRTANIJE, Spomenik Srpske kraljevske akademije, XCI, Beograd, 1939, str. 76-102.

² Jovan Cvijić, ANEKSIJA BOSNE I HERCEGOVINE I SRPSKI PROBLEM, u: SRPSKI NAUČNICI O BOSNI I HERCEGOVINI, Službeni list Savezne Republike Jugoslavije, Beograd, 1995, str. 41-73, posebno str. 45.

Hercegovine. Objavljeni traktat Cvijić je još tada završio konstatacijom: **"Srpski se problem mora rešiti silom"**.¹

Šest godina kasnije, na samom početku Prvog svjetskog rata, to je pokušala uraditi Vojska Kraljevine Srbije. Sredinom septembra 1914. srpske i crnogorske trupe (Užička i Sandžačka vojska) krenule su u ofanzivu preko Drine. Počinjeni zločini pojačali su otpor branilaca i ofanziva je 24. oktobra 1914. završena krahom i povlačenjem, pa je i po završetku rata granica Srbije i Bosne ostala na Drini. Kolaboracionistički režim Nedica, u Drugom svjetskom ratu, pokušao je granicu Bosne pomjeriti s Drine. Ni počinjeni genocid četničkog pokreta Draže Mihailovića nad Bošnjacima nije uspio promijeniti niti pomjeriti granicu na Drini, uprkos brojnim pokušajima da genocidom promijeni nacionalnu strukturu stanovništva.

Kontinuitet osvajačko-ekspanzionističke i genocidne politike i krvave prakse prema Bosni i Bošnjacima, nažalost, na djelu je prisutan i na kraju XX stoljeća, kada je velikosrpski agresor (Savezna Republika Jugoslavija/Srbija i Crna Gora) pokrenuo oružanu agresiju, osvajački rat za teritorije, za "životni prostor" (*lebensraum*), za otlamanje tuđe zemlje, protiv Republike Bosne i Hercegovine. Oružana agresija protiv Republike Bosne i Hercegovine bitan je dio srpskog velikodržavnog nacističkog projekta i genocidnog plana - **ujedinjenje svih srpskih zemalja i srpskog naroda** i značajna odredba Miloševićeve državne politike, čijom je realizacijom najveći dio Republike Bosne i Hercegovine okupiran,² a Bošnjaci, u cilju njihovog istrebljenja, masovno (i pojedinačno) ubijani, protjerivani, silovani, ranjavani, odvođeni u koncentracione logore i druga mjesta zatočenja, a njihova imovina, stambeni i drugi objekti pljačkani i uništavani. Njihovi vjerski i kulturni spomenici su uništavani, a vjerski službenici među prvima ubijani.

Genocid nad Bošnjacima Srebrenice - sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995, posebno paradigma stradanja Bosne i Bošnjaka. U Srebrenici - sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, jula 1995, posebno je izražen karakter agresije na Bosnu i Hercegovinu. Agresija je bila perfidna, brutalna i - genocidna. Nigdje kao u tom kraju nije tako javno, čak uz prisustvo vojnika Ujedinjenih nacija (Holandski bataljon) izvršen genocid nad Bošnjacima.

¹ Isto, str. 73. Jovan Cvijić je zastupao tezu o srpskom narodu kao **rasi** i nadmoćnosti **dinaraca**, kao jezgra srpskog naroda. Ukazujući na značaj Bosne i Hercegovine za srpski narod i potrebu njenog sjedinjenja sa Srbijom i Crnom Gorom on tvrdi da su **"Bosna i Hercegovina oblasti čisto srpske rase"** (Isto). Navedeni stavovi su kasnije uobličeni u konceptu homogene "Velike Srbije".

Zastupajući tezu o supremaciji svega što je srpsko, Jovan Cvijić i srpskom jeziku daje primat, tvrdeći da **"nema narodnog jezika koji je toliko formiran i usavršavan za literaturu i nauku, kao što je srpski jezik..."** (Isto).

Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine od 31. marta 1991, u "Koridoru" je živjelo 599.833 stanovnika, od toga je na Podrinje (16 opština) otpadalo 522.556 stanovnika, a na Hercegovački region (4 opštine) bez Foče 77.277 stanovnika. Nacionalna struktura Podrinja bila je 277.825 Bošnjaka/Muslimana, odnosno 53,18%, 223.578 Srba, odnosno 42,77%, te ostalih 20.153, odnosno 4,05%.

² Zločinac Biljana Plavšić je na XVII sjednici "Skupštine srpskog naroda", 24-26. jula 1992, izjavila da je **70% teritorije Bosne i Hercegovine osvojeno**. S tim u vezi, ona je rekla: "65% srpske teritorije po katastru pripada našem narodu, a 70% je osvojeno, što je samo 5% u korist, u odnosu na prethodnu cifru. Ako podemo od toga da neprijatelj /tj. Bošnjaci - protiv S.Č./ dobije onoliko koliko mu mi poklonimo, ko bi onda imao smjelosti da objasni našim ljudima da napuste ono što već imaju, što mu predstavlja kompenzaciju za prostor koji mu je razoren, popaljen ili sa koga je otjeran." Slobodan Milošević je 15. aprila 1994, na sjednici Vrhovnog savjeta odbrane Savezne republike Jugoslavije, pored ostalog, izjavio: **"... naše snage kontrolišu 72% teritorije" Bosne i Hercegovine**. Prema navodima generala Zdravka Tolimira, na 53. sjednici "Skupštine Republike Srpske", 28. augusta 1995, velikosrpski agresor i njegovi kolaboracionisti su okupirali **"preko 70% teritorije" Republike Bosne i Hercegovine**, na kojoj je 1991. živjelo **preko 65% nesrpskog**, uglavnom, **bošnjačkog stanovništva**.

Velikosrpski agresor je **od aprila 1992. pa do jula 1995. preduzeo više masovnih i brutalnih ofanziva na tu slobodnu teritoriju**. U te ofanzive direktno su bile uključene **regularne jedinice srbijansko-crnogorske vojske, a posebno Užički korpus, te specijalci iz Niša, Beograda i drugih mjesta**, kao i brojne srpske oružane formacije iz Srbije (arkanovci, šešeljevci...), uključujući i srpske kolaboracioniste iz Bosne i Hercegovine. U tim ofanzivama na širem području srednjeg Podrinja agresor je ubio veliki broj civila, opljačkao i uništio njihovu imovinu, razorio i spalio vjerske i kulturne objekte i dr.

U proljeće i ljeto 1992. Jugoslavenska narodna armija/Vojska Jugoslavije je, u skladu s naredbama rukovodstva Velikosrpskog pokreta, zauzela veći dio Podrinja i gotovo sve gradove u njemu i izvršila genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad Bošnjacima. Približno jedna trećina bošnjačkog stanovništva (preko 100.000) održala se u nekoliko enklava (Goražde, Žepa, Srebrenica, te trougao Cerska - Kamenica - Konjević-Polje).

Početkom 1993. "Vojska Republike Srpske" je, u sadejstvu s regularnim snagama Vojske Jugoslavije u ofanzivi zauzela Kamenicu, Cersku i Konjević-Polje i smanjila veličinu srebreničke enklave sa 900 na oko 150 km². Bošnjaci s obližnjih područja sliili su se u grad Srebrenicu i njenu bližu okolinu. Čime je broj stanovnika porastao na oko 60.000 ljudi,³ a gustina naseljenosti civilnog stanovništva u enklavi postala neizdržljivim teretom po lokalnu infrastrukturu. U tome je imao ulogu i general Philippe Marillon koji je sredinom marta 1993, došavši u Konjević Polje, Cersku i Kamenicu, sugerirao stanovništvu da ide prema Srebrenici. Gubitkom 90% sela izgubljena je svaka mogućnost prehrane, a grad Srebrenica je morao primiti na desetine hiljada novih stanovnika. Nakon toga, komandant Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu: UNPROFOR) general Philippe Marillon, u martu je posjetio Srebrenicu, uvjerio se u užasne uvjete opsade (bez vode, struje, hrane, lijekova i drugih životnih potreba, koje su uskraćivale velikosrpske snage) i izjavio da su stanovnici pod zaštitom Ujedinjenih nacija i da ih neće napustiti.

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je 16. aprila 1993, pozivajući se na Poglavlje VII Povelje Ujedinjenih nacija, donio Rezoluciju (br. 819) kojom je proglasio da **"sve strane i ostali postupaju prema Srebrenici i njenoj okolini kao prema 'sigurnoj zoni' Ujedinjenih nacija koja mora biti pošteđena svakog oružanog napada ili bilo kojeg neprijateljskog čina"**. Tim je dokumentom postavljen zahtjev da se **"odmah prekinu svi oružani napadi... na Srebrenicu i trenutno povlačenje iz područja oko Srebrenice"**.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija Boutros Ghali je, poslije usvajanja Rezolucije 819 (1993), komandantu UNPROFOR-a, generalu Wahlgrenu, poslao Direktivu u kojoj ga je obavijestio da, po njegovom mišljenju, Rezolucija **"ne podrazumijeva obavezu vojnog angažovanja UNPROFOR-a u zaštiti sigurne zone"**. Ta je direktiva bila u suprotnosti s Rezolucijom 819, u kojoj ni na jednom mjestu nema ni pomena o tome da ona **"ne podrazumijeva obavezu vojnog angažovanja UNPROFOR-a u zaštiti sigurne zone"**. Međutim, sa tom direktivom nisu bile upoznate sve članice Vijeća sigurnosti. To je od Rezolucije o sigurnoj zoni načinilo najobičniju farsu. Uloga UNPROFOR-a je protumačena i usmjerena na pružanje humanitarne pomoći i to uz pristanak izvršilaca agresije, genocida i drugih oblika zločina. Stoga je Rezolucija Vijeća sigurnosti 819 (1993), kao i brojne druge, bila potpuna prevara od prvog dana: isključivo deklarativni pristup obavezama koje nalaže Povelja Ujedinjenih nacija, te korpus

³ Značajan broj (gotovo 50.000) ljudi, žena i djece izbjegao je na centralnu slobodnu teritoriju prema Tuzli ili je evakuiran od UNHCR-a kao ranjenici, bolesnici, iznemogli i sl.

međunarodnog (a naročito humanitarnog) prava u pogledu zaštite mira i sigurnosti, odnosno civila i civilnog stanovništva, praćen je potpunim nedostatkom političke volje, na međunarodnom nivou, da se iste i implementiraju.

Pa ipak, general Wahlgren, komandant UPROFOR-a, suprotno Rezoluciji 819 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, proglasio je potpunu demilitarizaciju grada (a ne enklave) i prisilio generala Sefera Halilovića da 18. aprila 1993. s Ratkom Mladićem potpiše **Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice**, odnosno sporazum o kapitulaciji. Taj sporazum zahtijevao je razoružavanje Bošnjaka.

I pored toga što je Srebrenica proglašena sigurnom zonom Ujedinjenih nacija (*UN safe area*), sve vrijeme do zauzimanja tog kraja u julu 1995. protiv tamošnjeg, potpuno izoliranog bošnjačkog stanovništva, vođeni su specijalni oblici rata i genocidnog uništenja, kao što su: uskraćivanje vode, struje, ometanje i zabrana doturanja humanitarne pomoći, lijekova, energenata i svega onoga što je, u biološko-egzistencijalnom smislu, neophodno za preživljavanje. Takva situacija je, po *Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, jedan od elemenata genocida ("**nametanje grupi teških životnih uvjeta sračunatih na to da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja**"). Velikosrpski agresor je Bošnjacima u kontinuitetu "**zagorčavao život**" i stalno brutalno kršio status "sigurne zone", ispaljujući granate na Srebrenicu, pri čemu su mnogi civili ubijeni i ranjeni.

Radovan Karadžić, predsjednik paradržavne i kolaboracionističke tvorevine Republike Srpske, 8. marta 1995. je "**vrlo hitno**" izdao "DIREKTIVU ZA DALJA DEJSTVA OP. BR. 7" /velika slova u originalu - prim. S.Č./ Vojsci Republike Srpske u vezi s njenom dugoročnom strategijom prema Srebrenici i Žepi, sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, a u cilju "**definitivnog oslobađanja Podrinja**", po kojoj je, između ostalog, trebalo "**svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi**". Tom naredbom je, pored ostalog, osmišljena i još jednom potvrđena, specifična namjera (*dolus specialis*) za istrebljenje Bošnjaka, odnosno - posebna namjera za zločin genocida. U toj strategiji konkretno se navodi da "Vojska Republike Srpske" treba "**što pre izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe**".⁶

Pogoršana od početka godine, sredinom 1995. humanitarna situacija za civile Bošnjake i vojno osoblje u enklavi postala je, kao što je i bilo predviđeno Karadžićevom direktivom od 8. marta 1995., katastrofalna. **Civili su umirali od gladi.**

Početkom jula 1995. Komanda Drinskog korpusa preduzela je neposredne pripreme za vojnu operaciju protiv sigurne zone Srebrenica. Operacija je nazvana "**Krivaja -'95**".

Ofanziva Oružanih snaga "Republike Srpske", uz sadejstvo jedinica iz Savezne republike Jugoslavije, te dobrovoljaca iz Rusije i Grčke, na Srebrenicu "sigurnu zonu" Ujedinjenih nacija, započela je 6. jula 1995. Bošnjaci su od UNPROFOR-a tražili da im "**vratu oružje, koje su predali kao dio sporazuma o demilitarizaciji od 1993**". Međutim, taj je zahtjev odbijen, s obrazloženjem kako je "**UNPROFOR odgovoran za odbranu enklave, a ne oni**".

Do večeri 9. jula "Vojska Republike Srpske" je prodrla četiri kilometra u dubinu enklave, zaustavivši se samo kilometar od grada Srebrenice.

⁶ Četiri dana ranije, 4. marta, na Jahorini su sadržaj Direktive temeljito razmotrili vojni i politički vrh Republike Srpske i Savezne republike Jugoslavije, pri čemu je posebna pažnja posvećena Podrinju.

Radovan Karadžić je 9. jula (u ranim večernjim satima), nakon što je završio razgovor o "**dešavanjima**" u Srebrenici s Momčilom Krajišnikom i Jovicom Stanišićem (iz Državne bezbjednosti Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije) obznanio velikosrpske genocidne namjere o istrebljenju Bošnjaka. U razgovoru s Miroslavom Deronjićem i na njegovo pitanje "**Šta vi, Miroslave, mislite uraditi sa tim stanovništvom dole?**", tj. u Srebrenici, sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, Karadžić je, pošto je Deronjić odgovorio kako **ni u snu ne može pretpostaviti "razvoj događaja prilikom ulaska u Srebrenicu"**, rekao: "**Miroslave, to sve treba pobiti ... Sve što stignete**".

Ujutro, 10. jula, situacija u samoj Srebrenici je bila napeta. Srpske snage za aktivna borbena djelovanja, "**posebno oko Srebrenice**", izvršavale su "**borbene zadatke po planu**", pri čemu su, pored ostalog, granatirale Srebrenicu, gdje je centar bio "**pun naroda**", zatim bazu Ujedinjenih nacija u sjevernom dijelu grada, koja je bila puna izbjeglica, gdje je ranjeno nekoliko ljudi, kao i bolnicu, gdje se egzistencijalno 2.000 civila, pri čemu je ubijeno šestoro ljudi. Stanovnici su preplavili ulice grada i počeli bježati prema Potočarima, gdje se nalazila baza Ujedinjenih nacija. Pukovnik Karemans je slao hitne zahtjeve, tražeći hitnu zračnu podršku NATO-a. I pored stalnog "pogoršanja" situacije u "sigurnoj zoni" Ujedinjenih nacija, general Janvier ni 10. jula nije odobrio upotrebu bliske zračne podrške. Komandant Holandskog bataljona je u noći 10/11. jula 1995, na sastanku u Srebrenici, bošnjačko političko i vojno rukovodstvo obavijestio kako je velikosrpskom agresoru dat ultimatum da se povuče izvan sigurne zone Ujedinjenih nacija, te da se o ultimatumu mora izjasniti do 06.00 sati 11. jula. U slučaju da agresor ne prihvati ultimatum, uslijedili bi zračni udari masovnog karaktera po agresorskim ciljevima, "**a prostor od južnih prilaza gradu do Zelenog Jadra proglašen je 'zonom smrti' u kojoj će biti gadano sve što se kreće**". Sugerirao je Bošnjacima da "**civilno stanovništvo bude što dalje od linije sukoba**" (od "**trenutne linije fronta i zauzeti skloništa u svojim kućama**"), a snagama odbrane je "preporučio" da napuste svoje položaje. Nakon toga, Komanda snaga odbrane Srebrenice donijela je odluku da obustavi planirani protivnapad u ranim jutarnjim satima, što je bilo tragično za odbranu enklave. Velikosrpske snage su to iskoristile i nastavile napredovanje prema gradu.

"Vojska Republike Srpske" je 11. jula 1995. zauzela Srebrenicu, prvu sigurnu zonu Ujedinjenih nacija. U 14,07 sati postavljena je srpska zastava iznad pekare u južnom dijelu grada. Oko 14,30 sati četa "B" Holandskog bataljona napustila je bazu u Srebrenici. Zajedno s njom prema Potočarima krenulo je i stanovništvo, uključujući i izbjeglice koje su našle utočište u bazi čete "B". Do tada je više zahtjeva za zračnu podršku odbijeno na raznim nivoima u sistemu komandovanja Ujedinjenih nacija. General Janvier se, uprkos formalnom insistiranju da se prestane s gađanjem civilnog stanovništva i kršenjem sigurne zone Ujedinjenih nacija, "**poštujući akcije**" koje je general Mladić preduzimao "**u području Srebrenice**", brinuo za komoditet 30 "zarobljenih" holandskih oficira. Holandski bataljon "**nije ispalio ni jedan jedini hitac u pravcu nadolazećih srpskih snaga**". U 16,20 sati "**grad Srebrenicu su već preplavili Srbi**". Oko 16,30 sati hiljade izbjeglica bježalo je prema Potočarima. Kasno poslijepodne generali Ratko Mladić, Milenko Živanović, Radislav Krstić i drugi oficiri Vojske Republike Srpske "trijumfalno" su prošetali praznim ulicama Srebrenice, a veliki broj (na hiljade) izbjeglica kretao se prema Potočarima, očajnički tražeći zaštitu od Holandskog bataljona. Na trgu u Srebrenici general Ratko Mladić je izjavio: "**Evo nas 11. jula 1995. godine u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog praznika srpskog poklanjamo srpskom narodu ovaj grad. Napokon je došao trenutak da se poslije bune protiv dahija Turcima osvetimo na ovom prostoru**". Karadžić je lično ("**radi marketinga**", "**treba mu**

to radi nekih stvari") naredio da se u Srebrenici, pored srpske, postavi i grčka zastava, čiji su državljani (tj. Grci), pored Rusa i drugih, učestvovali u napadu i zauzimanju Srebrenice.

Neposredno uoči i nakon zauzimanja Srebrenice, "sigurne zone" Ujedinjenih nacija, civilno stanovništvo je u panici i općem haosu bježalo prema Potočarima, tražeći očekivanu zaštitu i spas unutar izbjeglih, većinom žena, djece, staraca i vojno nesposobnih muškaraca.

Nekoliko hiljada nahrupilo je u bazu Ujedinjenih nacija kroz ulaz koji im je otvoren presijecanjem ograde, tražeći sklonište u skladištima, dok su se ostali zadržali oko baze - u halama fabrika i poljima. Među ženama i djecom bilo je i 1.000 - 2.000 muškaraca. Niko od njih nije imao oružje.

Uvjeti u Potočarima bili su užasni. Nije bilo vode, hrane, ni lijekova, niti sanitarnih čvorova, a julske vrucine bile su nesnosne. Situacija je bila haotična. Gladni i žedni ljudi bili su tijesno zbijeni, uspаниčeni i prestravljeni. Snajperisti su ih gađali i palili kuće, što je još više povećavalo strah i paniku kod ljudi, koji su bili užasnuti.

Tokom prijepodneva 12. jula 1995. u Potočarima se, u pratnji visokih oficira Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske" i televizijskih ekipa koje su ga snimale kako djeci dijeli slatkiše, pojavio general Ratko Mladić, lažno uvjeravajući okupljeni narod da im se neće ništa desiti.

Srpske vojne i policijske snage, uključujući i jedinice iz Srbije i "Republike Srpske Krajine", su 12. i 13. jula 1995. po kratkom postupku, na raznim mjestima oko baze Ujedinjenih nacija u Potočarima likvidirale brojne muškarce bošnjačke nacionalnosti, pa čak i određene žene.

Teror je povećan u toku noći. Krici, zapomaganje, jauci, plotuni i drugi zastrašujući zvuci čuli su se tokom cijele noći. Vojnici su izvlačili i odvodili ljude iz mase.

Narednog dana, izjutra 13. jula 1995. neke izbjeglice, koje su tražile vodu, naišle su na hrpe tijela kod obližnjeg potoka, gdje se nalazila ogromna masa zaklanih ljudi (po nekim svjedocima - preko 300), među kojima je bilo i žena ("bili su sa odsječenim glavama i nisu imali uopšte glava na svojim vratovima").

"Vojska Republike Srpske" je u toku 12. i 13. jula 1995. organizirano i planski vršila deportaciju žena, djece i staraca iz Potočara prema Kladnju. Oko podne 12. jula 1995, prema utvrđenom planu, brojni autobusi i kamioni, uključujući i vozila iz Srbije, počeli su stizati u Potočare, kako bi izvršili deportaciju žena, djece i staraca.

Ukrcavanje u autobuse izvršeno je u prisustvu i pod kontrolom pripadnika Vojske i specijalnih jedinica policije "Republike Srpske" i uz pomoć pripadnika Holandskog bataljona.

U Potočarima je 12. i 13. jula 1995. najdramatičnije bilo sistematsko odvajanje i razdvajanje muškaraca i dječaka od žena i djece. Od jutra 12. jula velikosrpske snage su, u prisustvu i po naređenju Ratka Mladića, i uz učešće policajaca s psima, odabirale i izdvajale muškarce i djecu od ostalih izbjeglica i odvodile, pritvarale i držale ih na zasebnim mjestima u i oko Potočara. Pri tome su, na jednoj strani, žene i djeca plakali i vrištali, posebno djeca koja su gledala kako im odvođe očeve, a na drugoj se čuli jauci, urlanje, zapomaganje, pucnji. To je trajalo cijelu noć 12. jula 1995. Izdvojene su odvodili na jednu lokaciju ispred Fabrike cinka i zatim ih iste večeri kamionima odvozili na druga mjesta zatočenja. Kada su izbjeglice počeli ukrcavati u autobuse, srpski vojnici i policajci sistematski su izdvajali muškarce koji su se u gužvi pokušavali ukrcati, oduzimajući im ličnu imovinu (lične dokumente i dragocjenosti). Te su ljude odvodili i u zgradu poznatu kao "Bijela kuća" (u neposrednoj blizini

baze Ujedinjenih nacija), gdje su ih prisiljavali da prije ulaska, na velikoj hrpi ispred zgrade, ostave svoje stvari, uključujući novac i lične karte, koje su oduzimate i kasnije spaljene. Svi izdvojeni muškarci držani su u krajnje nepovoljnim i užasnim uvjetima, pri čemu su neki zlostavljani i ubijani. Među njima je bilo dosta dječaka. Razdvajanje je nastavljeno i za vrijeme ukrcavanja u vozila i u toku deportacije.

Najveći broj odvojenih Bošnjaka u Potočarima (preko 1.000), počevši od poslijepodneva 12. i tokom cijelog 13. jula 1995, ukrcavan je u zasebna vozila i iz Potočara odvezen na mjesta zatočenja u Bratuncu, gdje su dovodeni i zarobljenici iz zbjega ("kolone"), a odatle odvođeni na mjesta likvidacije.

Potpuna deportacija civila Bošnjaka iz Potočara završena je uvečer 13. jula 1995. do 20:00 sati. Tada su oficiri Holandskog bataljona naredili izbjeglicama da napuste njihovu bazu.

Jedan broj stanovnika Srebrenice, "sigurne zone" Ujedinjenih nacija (između 10.000 i 15.000), bježeći iz enklave, nakon zauzimanja Srebrenice, okupio se uvečer 11. jula 1995. u Šušnjarima, tražeći spas prema slobodnoj teritoriji. Oko jedne trećine muškaraca bili su pripadnici 28. divizije, od kojih većina nije bila naoružana. Ostali su bili civili, među kojima žene i djeca. Krenuli su u zbjeg, u velikoj koloni kroz šumu u pravcu Tuzle.

Velikosrpske snage su 12. jula nastavile s vojnom operacijom po planu. Vojska i Ministarstvo unutrašnjih poslova "Republike Srpske" su iz raznih pravaca granatirali izbjegličku kolonu. Artiljerija je od samog polaska kolone djelovala sa više lokaliteta, oruđima i borbenim sistemima velikih kalibara. U 10,00 sati, nakon što je zbjeg upao u zasjedu, djelovalo je i iz minobacača. Od granatiranja je na prostoru lokaliteta Hajdučko groblje, u podnožju Bokčin potoka, bilo više ranjenih i mrtvih. Samo na jednoj njivi ubijeno je oko 100 ljudi.

Snage Vojske i Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske" su u poslijepodnevnom i ranim večernjim satima na području Ravnog Buljima zarobile veći broj ljudi sa začelja kolone. Vojska i policija "Republike Srpske" koristile su razne perfidne načine (postavljanje zasjeda, pozivanje ljudi iz šume na predaju, itd.), uključujući i ukradene uniforme i vozila Ujedinjenih nacija i Crvenog krsta kako bi uhvatili u zamku i obmanuli izbjegličku kolonu, uz obećanje da će im štiti živote, zatim da će biti prebačeni u Tuzlu i da im garantiraju sigurnost, te da su UNPROFOR i Crveni krst zaduženi za njihovo prebacivanje za Tuzlu. Broj zarobljenih je 12. jula iznosio oko 1.000 osoba.

Sve jedinice Drinskog korpusa su 12. jula preduzimale "sve mjere u cilju sprečavanja iznenađenja, angažovanja jedinica na izvršenju zadatka 'KRIVAJA - '95'", planski izvršavajući "sve borbene zadatke". Na procijenjenim pravcima jedinice Vojske i Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske" organizirale su zasjedna dejstva u cilju uništenja Bošnjaka koji se nisu predali i koji se pokušavaju izvuci "sa ženama i djecom prema Ravnom Buljimu i Konjević-Polju", gdje su naišli "na minsko polje".

U jutarnjim satima, 13. jula, na širem području Pobuda (u šumi oko Konjević-Polja), između putne komunikacije Bratunac - Konjević-Polje - Nova Kasaba, blokirano je oko 8.000 ljudi, čiju su likvidaciju planirali Vojska i policija "Republike Srpske".

Najveće grupe muškaraca i dječaka iz zbjega zarobile su jedinice Vojske i Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske" 13. jula na cesti Bratunac - Konjević-Polje - Milići, pri čemu su Vojska i pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske" megafonima pozivali na predaju, uz obećanje da će postupiti s njima u skladu sa Ženevskim konvencijama. U toku dana samo je do 17,30 sati zarobljeno najmanje 6.000 muškaraca, koji su raspoređeni na nekoliko lokacija. Najveći broj

zarobljenih odvođen je na sabirna mjesta u **Novoj Kasabi**, gdje je zatočeno između 1.500-3.000 ljudi, i u **Sandićima** na jednoj poljani, gdje je bilo zatočeno između 1.000 i 4.000 ljudi. Kontrolirajući operaciju zarobljavanja i dajući podršku svojim podređenim da istraju na tom zadatku, general Ratko Mladić je obmanuo zarobljenike u oba mjesta, rekavši da im se ništa neće dogoditi, nego da će ih razmijeniti kao ratne zarobljenike, te da su njihove porodice već prebačene u Tuzlu.

Jedan broj zarobljenih kod Nove Kasabe i Konjević-Polja je ujutro 13. jula 1995. ubijen na obali rijeke **Jadar**.

Istog dana u ranim poslijepodnevним satima (oko 16,00 sati) vojnici i/ili policija "Republike Srpske" su sa tri autobusa dovezla grupu zarobljenih Bošnjaka i strijeljala u **Cerskoj**. Najmanje je strijeljano 149 osoba, starosne dobi od 14 do 50 godina, od čega je 147 nosilo civilnu odjeću. Većem broju žrtava ruke su bile vezane iza leđa ligaturama napravljenim od žice.

Nekoliko desetina zarobljenih na putnoj komunikaciji Kravica - Milići (Konjević-Polje, Pervani, Lolići...) ubijeno je na licu mjesta.

Jedan broj zarobljenih u Konjević-Polju, uključujući i dječake, odveden je na Jahorinu i Trnovo, gdje su ih kasnije likvidirale specijalne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova **Republike Srbije**, što je snimljeno TV kamerom.

Kasno poslijepodne 13. jula 1995. između 1.000 i 1.500 zarobljenih u Sandićima odvedeno je u **Kravicu** i natjerano da uđu u skladište Osnovne organizacije kooperanata "Kravica" (zemljoradnička zadruha), gdje je izvršen veliki masakr. Oko 18 sati svi su likvidirani (zolja, ručnim bacačima, ručnim bombama i pušanim mecima).

Vojska i Ministarstvo unutrašnjih poslova "Republike Srpske", te druge oružane jedinice, uključujući i one iz Srbije i "Republike Srpska Krajina", su u periodu od oko 22,00 sata 12. do približno 15. jula, a posebno 13. jula, prema dobro osmišljenom i razrađenom planu o izdvajanju, privremenom zatočenju (u Bratuncu) i organiziranoj i sistematskoj likvidaciji zarobljenih, na više različitih lokacija u Bratuncu po kratkom postupku likvidirali mnoge zarobljenike, koji su, na **hiljade**, privremeno zatočeni na više različitih lokacija u Bratuncu i njegovoj okolini. U Bratunac su, prema naredjenju vojnog rukovodstva "Republike Srpske", dovoženi brojni zarobljenici. Taj je grad 13. jula bio prepun zarobljenika koje su dovodili sa ceste Bratunac - Milići. Zarobljenici su odvođeni na stadion, u škole, Vojni zatvor, policiju, hangar, garaže i druge objekte, zatim su držani u vozilima (autobusi i kamioni) parkiranim u centru grada i uz cestu, za koje su svi znali, posebno građani Bratunca. Zatočeni u Bratuncu teško su zlostavljani i premlaćivani, pri čemu su se čuli jauci muškaraca, koji su izvođeni napolje i likvidirani. Nisu gotovo uopće dobijali ni hranu niti vodu.

Mnogi zarobljenici likvidirani su u Bratuncu, u školi "Vuk Karadžić", kao i na drugim mjestima na putu Kravica - Milići, uključujući i Konjević-Polje, gdje su vršena zarobljavanja i likvidacije. U Bratunac je rano, 13. jula, s grupom vojnika stigao pukovnik Ljubomir Beara, s naredbom da se **ubiju zarobljenici (s naredjenjem "s vrha, naredbe od vrha da ubijem zarobljenike")**.

U kasnim večernjim satima, 13. jula 1995. otpočeo je, prema instrukcijama Radovana Karadžića i naredjenju generala Mladića da se zarobljenici odvedu u **Zvornik i strijeljaju**, proces odvođenja zarobljenika na područje Zvornika. Te je večeri i tokom noći 13. i 14. jula 1995. iz Bratunca i okoline prevezeno (sa oko 30 autobusa) oko 2.000-2.500 muškaraca, izdvojenih u Potočarima i zarobljenih iz zbjeuga u pokušaju bjekstva iz srebreničke enklave, u salu **osnovne škole u Grbavcima (kod Orahovea)**

i u drugim školama, gdje je jedan broj strijeljan iza škole, na poljani, a drugi je prebačen na drugu lokaciju i likvidiran. U ranim poslijepodnevним satima, 14. jula 1995. pripadnici "Vojske Republike Srpske" su muškarcima iz škole u Grbavcima, kojih je, po nekim procjenama, bilo oko 1.000, stavili poveze na oči, ukrcali u kamione i odveli na jedno obližnje polje (stratište) kod Orahoveca, naredili im da sidu s kamiona i po prijekom ih postupku likvidirali automatskim oružjem. Svima su prethodno povezane oči. Egzekuciju je lično nadgledao general Ratko Mladić. Ubijeni su odmah (14. i 15. jula) zatrpani u masovne grobnice.

Pripadnici Vojske i/ili Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpske" su 14. jula (poslijepodne) između 1.500-2.000 zarobljenika s mjesta zatočenja u Bratuncu i okolini prevezli u **Petkovce** i zatočili u sali **osnovne škole**, gdje su ih udarali, tukli, zlostavljali i pucali u njih iz automatskog oružja. Zarobljenicima su žicom vezali ruke na leđima, natjerali ih da izuju cipele i u noći 14. jula, te u ranim jutarnjim satima 15. jula, kamionima ih prevozili do jednog mjesta kod **Brane kod Petkovaca**, gdje je već bilo puno mrtvih, koji su ležali licem prema zemlji, ruku vezanih na leđima. Okupili su ih ispod brane i po prijekom postupku likvidirali automatskim oružjem u grupama 5-10 ljudi. Ujutro 15. jula 1995. pripadnici "Vojske Republike Srpske" pomoću rovokopača i druge teške mehanizacije pokopavali su žrtve dok su likvidacije i dalje vršene.

U Beogradu je, 15. jula 1995. u vrijeme dok su velikosrpski agresor i njegovi kolaboracionisti izvodili operaciju likvidacije zarobljenika, kod Slobodana Miloševića održan **tajni sastanak**, na kome su prisustvovali: Carl Bildt (mirovni predstavnik Evropske unije), Thorwald Stoltenberg (predstavnik Ujedinjenih nacija u Međunarodnoj konferenciji), Yasushi Akashi (specijalni predstavnik Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija) i Rupert Smith (komandant snaga Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini). Na sastanku je, na zahtjev Bildta, bio i general Mladić, koji je rukovodio i komandovao zauzimanjem Srebrenice i genocidom nad Bošnjacima. Nažalost, nijednog od prisutnih nisu interesirali zarobljeni Bošnjaci.

U zoni odgovornosti 1. zvorničke brigade 14. i 15. jula 1995. vođena je, prema **planu "da se pobiju zarobljenici", operacija ubijanja zarobljenika**. Pri tome je bilo **"ogromnih problema sa ukopavanjem strijeljanih i sa čuvanjem zatvorenika koje tek treba strijeljati"**.

Šesnaestog jula 1995. na **Vojnoj ekonomiji Branjevo** je, prema utvrđenom obrascu, ubijeno oko 1.200 zatočenika, koji su 14. jula 1995. odvezeni u Pilicu, nakon čega su ih prozvali da izadu iz škole, ukrcali u autobuse ruku vezanih na leđima i odvezli na Vojnu ekonomiju Branjevo, gdje su ih postrojavali u grupama od deset i likvidirali. Poslije toga rovokopač je pokupio leševe.

Istoga je dana (oko 15 sati) izvršena još jedna likvidacija zarobljenih. Tada su pripadnici Bratunačke brigade, zajedno s drugim pripadnicima Vojske i Ministarstva za unutrašnje poslove "Republike Srpske", u zgradi **Doma kulture u Pilici** po prijekom postupku automatskim oružjem likvidirali oko 500 ljudi. Sljedećeg dana su pripadnici Zvorničke brigade pokupili leševe žrtava, prevezli ih na Vojnu ekonomiju Branjevo i pokopali u masovnu grobnicu.

Takoder, oko 16. jula 1995. "Vojska Republike Srpske" je likvidirala više stotina zarobljenih (oko 500) na osami u blizini **Kozluka** i pokopala ih u obližnju masovnu grobnicu.

Brojne jedinice Vojske i policije "Republike Srpske" su tokom jula i augusta 1995. kao i kasnije, vršile **"pretrase terena i zasednim dejstvima"** sprečavale **"prolaz muslimana iz bivše enklave Srebrenica prema Tuzli i Kladnju"**, pri čemu su mnogi Bošnjaci zarobljeni i sistematski na licu mjesta likvidirani.

Manje grupe Bošnjaka su danima i mjesecima lutale po šumama, pokušavajući se probiti do Tuzle (posljednja grupa je u Tuzlu stigla 16. aprila 1996).

Vojna policija je **23. jula 1995.** po naredenju generala Mladića, likvidirala jedan broj ranjenika iz Srebrenice, koji je liječen u Zvorniku.

Oružane snage "Republike Srpske" su, u sadejstvu s jedinicama iz Srbije i "Republike stpska krajina", te stranim plaćenicima, a u skladu s velikosrpskom ideologijom, politikom i praksom, **deportirale "sve muslimanske žene i djecu"** iz Potočara i na hiljade muškaraca i dječaka, koji su, nakon zauzimanja Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, pokušali pobjeći, **zarobile, zatočile i likvidirale, te zatrpale** u masovne grobnice na skrovitim mjestima.

U bezočnoj "**operaciji ubijanja**", uglavnom za četiri dana, s namjerom i prema tačno utvrđenom obrascu, likvidirano je preko 8.000 zarobljenih Bošnjaka zbog njihove nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti i zauzimanja njihovog životnog prostora (što su živjeli na teritoriji na koju je velikosrpski agresor, sa svojim kolaboracionistima, planirao da se proširi). Tri generacije muškaraca su istrijebljene. To je najveći pojedinačni i u kratkom vremenu izvršeni masakr i totalni progon ljudi u Evropi nakon Drugog svjetskog rata. Tačno pedeset godina od završetka nacističkog holokausta u Evropi se, pred očima svijeta, ponovio zločin, čija je surovost, ali i nedostatak reakcije, "sinonim velikog neuspjeha međunarodne zajednice".⁷

Zauzimanje Srebrenice, deportacija civila iz Potočara i operacija zarobljavanja, zatočenja i likvidacije Bošnjaka su genocidni akti unaprijed isplanirani, dobro osmišljeni, efikasno organizirani i širokog obima, naredeni s nadležnih političkih i vojnih mjesta, te izvršeni planski, sistematski i organizirano.

Broj ubijenih i kratkoća vremena likvidacije govori da je u pripremi i izvršenju zločina učestvovalo veoma mnogo organiziranih i discipliniranih izvršilaca, zapravo cijeli **politički, upravni, policijski i vojni potencijal** velikosrpskih snaga. Ideološki, politički i vojni nosilac genocida bio je velikosrpski režim Slobodana Miloševića, a glavni izvršioци Vojska (Savezne Republike) Jugoslavije, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, kolaboracionističke formacije velikosrpskog agresora u Republici Bosni i Hercegovini ("Vojska Republike Srpske", "Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske" i drugi organi izvršne vlasti i uprave paradržavne tvorevine Republike Srpske), plaćenici iz Grčke i dr.

Izvršioци zločina preduzeli su sve mjere, uključujući sistematsko prekopavanje, premještanje i ponovno zatrpavanje tijela žrtava, kako bi prikrili genocid i onemogućili sprovođenje pravde, čime je nad likvidiranim ponovo izvršen još jedan sistematski oblik zločina, do sada na takav način nepoznat historiji. To govori i o tome kako su njegovi počinioci bili svjesni zločinačkog karaktera svojih postupaka i otklanja svaku sumnju u njihovu subjektivnu krivicu, odnosno u postojanje čvrste namjere kod izvršenju ovog najtežeg oblika zločina.

U i oko Srebrenice jula 1995. počinjen je masovni zločin nad Bošnjacima islamske vjere. Taj zločin je djelo genocida nad muslimanima. Širina područja izvršenja zločina, brzina likvidacije više hiljada ljudi, veličina područja na kojem su zakopavani leševi i višestruko izmještanje posmrtnih ostataka ubijenih, te broj ljudi koji je nužno učestvovao u izvršenju i prikrivanju zločina, apsolutno pokazuju da su zločini bili poznati velikom broju ljudi i da su uporno sakriveni. Neprecizno određeni mandat

Ujedinjenih nacija je jedan od elemenata dokaza nedostatka političke volje da se u zaštiti (životâ) civilnog stanovništva i sprečavanju najgoreg zločina postupi odlučno⁸ i onako kako to nalažu Povelja Ujedinjenih nacija i duh i korpus međunarodnog prava. Genocid nad Bošnjacima sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica počinjen pred očima svjetske javnosti i uz nesumnjivu asistenciju i zločinačku pasivnost Ujedinjenih nacija i njihovih "mirovnih" snaga, koje su bile dužne zaštititi stanovništvo te zone, dio je neposrednih priprema Dejtona u tradicionalnom maniru stavljanja pred svršen čin, radi osiguranja za Srbiju strateški važnog graničnog pojasa. Taj zločin genocida samo je vrh ledenog brijega zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava (iz)vršenih u kontinuitetu četiri godine na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine - u svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi.

⁷ Jan Willen Honig, **SREBRENICA**, u: Dinah L. Shelton (urednik), **ENCYCLOPEDIA OF GENOCIDE AND CRIMES AGAINST HUMANITY**, tom 2 (I-S), Farmington Hills 2005, str. 988.

⁸ Isto, str. 989.

III

DEFINICIJA, KLASIFIKACIJA - TIPOLOGIZACIJA (TIPOVI) I EKSHUMACIJA MASOVNIH GROBNICA

1. Problemi definicije pojma masovna grobnica

Cijeli proces saznanja, a naročito naučnog saznanja, odvija se kroz definiranje i redifiniranje pojmova, kojima se istovremeno i manifestira naučno saznanje. Definicijom pojma utvrđuje se ne samo značenje pojma nego i realiteta na koji se taj pojam odnosi. Upotrebu pojmova u nauci karakterizira težnja njihove što veće preciznosti i jasnoće u okviru naučnog jezika, odnosno jezika nauke, koji se koristi u procesu naučnog saznanja naučnim istraživanjem, ali i u procesu komunikacije. Definicijom pojma omogućava se otkrivanje, identifikovanje, utvrđivanje, odnosno konstatovanje realiteta u društvenoj stvarnosti, pri čemu se pojmom zamišljaju samo bitne odredbe pojave realiteta, a ne sve - nebitne, nekarakteristične, itd. Stoga je svaki pojam nužno predmetan. Predmet pojma koji u nastavku teksta nastojimo definirati je *masovna grobnica* kao rezultat genocida.

Istražujući genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava od posebnog interesa je i istraživanje **masovnih grobnica**, koje su, nažalost, rezultat i pokazatelj navedenih oblika zločina, a naročito genocida. Kao i genocid, zločin nad zločinima, i masovna grobnica je kompleksno, kontroverzno i složeno pitanje, posebno utvrđivanje definicije tog pojma. Tim prije, jer masovna grobnica do sada nije definirana bilo kakvim međunarodnim dokumentima.¹

Ukop (sahrana) ljudskih posmrtnih ostataka u normalnim okolnostima je uobičajen, manje ili više, strukturalan i etičan način u svakoj kulturi (rješavanja posmrtnih ostataka). Ukop ljudi (masovnih razmjera) može biti i rezultat prirodnih katastrofa, kao što su različiti oblici masovnih stradanja: lavine, velike poplave, klizišta, zemljotresi, požari i sl. Takve masovne sahrane, odnosno masovne grobnice, kao i masovne grobnice u kojima su ukopani (zakoniti) borci, legalne su i organiziraju se samo u vanrednim prilikama, u okolnostima potreba za humanitarne i sanitarne svrhe (naprimjer, masovne sahrane nakon zemljotresa u Turskoj, u augustu 1999), radi odstranjivanja velikog broja ljudskih posmrtnih ostataka.²

Nažalost, masovne grobnice su, kao fenomen, prateća pojava genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. U osvajačkim (agresorskim) ratovima i drugim oružanim sukobima (međunarodnog ili unutrašnjeg karaktera), u kojima je prisutno masovno stradanje civila (i na genocidnoj osnovi), a izvršioци zločina nastoje se što prije osloboditi (tijela) žrtava, ukop je nezakonito rješenje da se prikriju materijalni dokazi o zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava i izbjegne krivična odgovornost. Sve te radnje i postupci, pri čemu je i sam takav čin ukopa zločin po sebi, imaju za posljedicu

---

¹ M. Cox - A. Flavel - I. Hanson - J. Laver - R. Wessling, THE SCIENTIFIC INVESTIGATION OF MASS GRAVES - TOWARDS PROTOCOLS AND STANDARD OPERATING PROCEDURES, Cambridge, 2007.

² W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES, AN INTRODUCTION, u: ADVANCES IN FORENSIC TAPHONOMY, Method, Theory, and Archaeological Perspective (u daljem tekstu: **FORENSIC TAPHONOMY...**), CRC Press, Boca Raton, London, New York, Washington, D.C., 2002, str. 244; W. D. Haglund, MASS GRAVES, u: Dinah L. Shelton (urednik), ENCYCLOPEDIA OF GENOCIDE AND CRIMES AGAINST HUMANITY (u daljem tekstu: ENCYCLOPEDIA ...), tom. 2, Farmington Hills, 2005, str. 666-669.

Masovne grobnice su, po Haglundu, "**svrsishodan metod odstranjivanja velikog broja ljudskih posmrtnih ostataka**", (W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669).

formiranje **masovnih grobnica**,³ kao jednog od ključnih dokaza utvrđivanja korijena, uzroka, ciljeva, namjere i dimenzija izvršenog genocida i/ili drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

Masovna grobnica je često korišten termin, kako u nauci, teoriji i praksi, tako i u medijima i svakodnevnoj upotrebi. Nažalost, evidentno je odsustvo valjane naučne definicije pojma masovne grobnice. Imajući u vidu činjenicu da je na kraju XX stoljeća u Evropi, odnosno u Bosni i Hercegovini, ponovo izvršen genocid i da je ovo pitanje predmet istraživanja Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, ovaj pojam i termin, nastao kao rezultat genocida i drugih oblika zločina, zahtijeva valjanu naučnu i logičku definiciju. To zahtijeva potpuniji uvid u dosadašnje definicije i njihovu kritičku naučnu analizu.

Postoje različite definicije pojma i termina *masovna grobnica*. Svaka definicija polazi od različitih odredaba i svojstava pojave, te, shodno njima, vrši utvrđivanje kriterija (kvalitativno-kvantitativnih), na osnovu kojih se konstatiraju bitne odredbe pojave, vrši njihova sinteza i generalizacija i iskazuju odgovarajućim terminom. Najučestalije odredbe i svojstva, u većini dosadašnjih definicija, jesu: (minimalan) broj ukopanih (broj osoba) - broj tijela nađenih u masovnoj grobnici; različiti procesi formiranja i transformacije masovne grobnice; fizički odnos između ukopanih tijela i konkretnog mikrookruženja u kojem je grobnica nastala; pravni i socijalni aspekti ubijanja; uzrok smrti; izvršena (ili neizvršena) identifikacija posmrtnih ostataka; odnos prema pijetetu žrtve; "legitimnost" lokaliteta grobnice i dr.⁴

U postojećem fondu naučno-teorijskih saznanja prisutne su brojne definicije pojma *masovna grobnica*, koje se ne zasnivaju na istim svojstvima i odredbama, pa čak kada su zasnovane i na istom svojstvu (kvalitativno-kvantitativnom). Većina tih definicija zasniva se na broju ubijenih pojedinaca - žrtava (u grobnici).

Mant, u svojoj raspravi o ekshumacijama poslije Drugog svjetskog rata (1987.), definira masovnu grobnicu koja sadrži (samo) dva ili više tijela koja su fizički u kontaktu jedno s drugim (međusobno se dodiruju).⁵ Tu definiciju Mant je zasnovao na svom radu iz kasnih 1940-ih godina XX stoljeća, kao dijelu istrage o ratnim zločinima nacističkih vođa.⁶

Mark Skinner (1987), na osnovu svojih rezultata istraživanja u Koreji, Vijetnamu i Argentini, tvrdi da je masovna grobnica bilo koje ukopno mjesto koje sadrži najmanje šest tijela zbijenih, nasumice i nepravilno položenih tijela.⁷

³ WITNESS OF TRUTH: Report of the Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission, Bishop J. C. Humber (urednik), Vol. 1, Freetown 2004, APPENDIX 4 - PART TWO, Report on Mass Graves and Other Sites; W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669.

⁴ K. Juhl, THE CONTRIBUTION BY (FORENSIC) ARCHAEOLOGIST TO HUMAN RIGHTS INVESTIGATIONS OF MASS GRAVES, *Arkeologisk Museum i Stavanger-Nettpublikasjon (AMS - NETT)*, br. 5, 2005, str. 15-17; WITNESS OF TRUTH, Report ..., APPENDIX 4 - PART TWO, Report on Mass Graves and other Sites, W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669.

⁵ A. K. Mant, KNOWLEDGE ACQUIRED FROM POST-WAR EXHUMATIONS, u: A. Boddington - A. N. Garland - R. C. Janaway, *DEATH DECAY AND RECONSTRUCTION: APPROACHES TO ARCHAEOLOGY AND FORENSIC SCIENCE*, Manchester University Press, Manchester, 1987, str. 65-78.

⁶ E. Jessee - M. Skinner, A TIPOLOGY OF MASS GRAVE AND MASS GRAVE - RELATED SITES, *Forensic Science International*, br. 152, 2005, str. 56.

⁷ M. Skinner, PLANNING THE ARCHAEOLOGICAL RECOVERY OF EVIDENCE FROM RECENT MASS GRAVES, *Forensic Science International*, br. 3, str. 267-287; E. Jessee - M. Skinner, A TIPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 56.

Haglund, Connor i Scott (2000.) navode da "masovno, naravno, znači veliku količinu ili skup obično značajne veličine",⁸ odnosno veliki broj tijela.

Sve tri prethodne definicije, posebno prve dvije, fokusiraju se na broj žrtava i njihov međusobni fizički odnos (ljudski ostaci u bliskom kontaktu).⁹ Za razliku od ukopa više osoba, gdje su tijela položena paralelno jedno prema drugom, što odražava opće poštovanje digniteta umrlih, u masovnim grobnicama ona su postavljena bez reda, čvrsto vezana zajedno i bez ikakvog poštovanja osoba.¹⁰ U ovoj definiciji su Skinner, Alempijević i Đurić-Srejić (2003) uvrstili **ubistvo** kao način smrti i **prikrivanje izvršilaca** (zločina) u oružanom sukobu (međunarodnog ili unutrašnjeg karaktera).¹¹

Specijalni izvjestitelj Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava (UNCHR) Tadeusz Mazowiecki je 1993. iznio definiciju masovne grobnice koja se fokusira na pravne aspekte. Naime, on je definirao masovne grobnice "kao mjesta na kojima su ukopane tri ili više žrtava vansudskih, samovoljnih ili pogubljenja po kratkom postupku, a da nisu stradale u borbi ili oružanom sukobu".¹²

Komisija eksperata Ujedinjenih nacija za istraživanje povreda međunarodnog humanitarnog prava u bivšoj Jugoslaviji (1994.) definira (masovnu) grobnicu kao bilo koji lokalitet namijenjen za mjesto trajnog ukopa, čije fizičke karakteristike onemogućavaju da prirodne sile pomjere tijela, i koja sadrži "dvije ili više osoba koje dijele zajedničko mjesto ukopa".¹³

Mark Skinner, Heather York i Melissa Connor (2002.) praktično razlikuju: **pojedinačne, grupne grobnice** (u kojima su tijela položena paralelno) i **masovne grobnice** (u kojima su tijela položena bez reda).¹⁴

⁸ W. D. Haglund - M. A. Connor - D. D. Scott, THE ARCHAEOLOGY OF CONTEMPORARY MASS GRAVES, *Historical Archeology*, br. 35, 2000, str. 57.

⁹ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE INVESTIGATIONS, *Archaeology*, br. 894, 29. novembar 2002, str. 7.

¹⁰ M. E. Skinner - H. P. York - M. A. Connor, POSTBURIAL DISTURBANCE OF GRAVES IN BOSNIA-HERZEGOVINA, u: **FORENSIC TAPHONOMY** ..., str. 294; W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES, AN INTRODUCTION, u: **FORENSIC TAPHONOMY** ..., str. 245.

¹¹ M. Skinner - D. Alempijević - M. Đurić-Srejić, GUIDELINES FOR INTERNATIONAL FORENSIC BIO-ARCHAEOLOGY MONITORS OF MASS GRAVE EXUMATIONS, *Forensic Science International*, br. 134, 2003, str. 82, nap. 4.

¹² UN Doc. E/CN. 4/1993/50, Annex I, par. 5; MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD UJEDINJENIH NACIJA ZA TEŠKA KRŠENJA MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA NA PODRUČJU BIVŠE JUGOSLAVIJE OD 1991. GODINE, Dokumenta, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 1997, str. 174.

¹³ UN Doc. S/1994/674/Add. 2, (Vol. v), 28. decembar 1994. *Final report of the United Nations Commission of Experts established pursuant to Security Council resolutions 780 (1992), Annex V Mass graves*, paragraf 1.

¹⁴ Komisija eksperata Ujedinjenih nacija za istraživanje povreda međunarodnog humanitarnog prava u bivšoj Jugoslaviji grobnicu definira "kao bilo koji lokalitet koji: 1) ispunjava namjeru lokaliteta (mjesto) za trajni ukop i 2) ima fizičke karakteristike koje onemogućavaju da prirodne sile pomjere tijela" *Masovno*, po Komisiji, "označava grupu od dvije ili više osoba koje dijele zajedničko mjesto ukopa" (Isto).

Interesantno je ukazati na činjenicu da definiciju masovne grobnice, po Komisiji eksperata, "ne ispunjavaju" "niti rijeke, niti grupa tijela u fazi dekompozicije na šumskom tlu" (Isto).

¹⁵ M. E. Skinner - H. P. York - M. A. Connor, nav. dj., str. 294, nap. **. W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 245. S tim u vezi, oni navode da su "sva tri tipa grobnica bila posmatrana u Bosni i Hercegovini".

Erin Jessee i Mark Skinner su (2002) u radu "LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVES INVESTIGATIONS" posebno poglavlje posvetili definiciji pojma masovne grobnice (*Definitions of Mass Graves*). Navodeći različite definicije masovne grobnice i dajući kritički osvrt na njih, oni su, pored ostalog, posebno ukazali na dva kriterija, koji su, po njima, od izuzetne važnosti za definiranje masovne grobnice: **broj žrtava** i **razlozi njihovog istrebljenja**. Iznoseći ocjenu kako su u mnogo slučajeva masovne grobnice korištene kao efikasno sredstvo za prikrivanje kršenja ljudskih prava i zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, počinjenih od institucija koje su formalno i faktički odgovorne za bezbjednost i sigurnost građana, oni s pravom tvrde da u takvim slučajevima (savremenim oružanim sukobima) žrtve nisu borci, već, uglavnom, **civili**, zaštićeni međunarodnim humanitarnim pravom za vrijeme oružanog sukoba, bez obzira da li je međunarodnog ili unutrašnjeg karaktera.¹⁵

William Haglund u radu "RECENT MASS GRAVES AN INTRODUCTION" (2002) razmatra i pitanje definicije masovne grobnice (*Defining Mass Grave*). Naime, polazeći od ocjene kako ne postoji saglasnost o minimalnom broju pojedinaca (žrtava) koji čine masovnu grobnicu,¹⁶ Haglund ukazuje na Mantovu i Skinnerovu definiciju, te definiciju specijalnog izvjestitelja Ujedinjenih nacija (Tadeusha Mazowieckog), i s tim u vezi, konstatira da svaka od tih definicija uvodi kvalifikaciju koja uključuje poseban interes njenog autora. **Mantovo** "striktno pridržavanje da tijela moraju biti u fizičkom kontaktu jedno s drugim", po Haglundu, "uključuje njegovo interesovanje za varijable koje utječu na razdvajanje ukopanih posmrtnih ostataka". Težina definicije **specijalnog izvjestitelja Ujedinjenih nacija** da žrtve u masovnoj grobnici moraju biti žrtve posebnog oblika zločina je, tvrdi Haglund, u funkciji dokaza pred ICTY-em o tome kako su žrtve (iz grobnice) ubijene.¹⁷

Kvalifikacija koju su uveli Skinner, York i Connor,¹⁸ po ocjeni Haglunda, sugerira funkcionalnu distinkciju između grobnica sa ukopanim jednim tijelom, grupnih grobnica u kojima su tijela položena paralelno i masovnih grobnica u kojima se tijela nalaze bez reda. Iako Skinner, York i Connor nisu imali za cilj da odrede preciznu definiciju masovne grobnice, oni, po Haglundu, "uvode razliku između organiziranih grupnih grobnica, u kojima tijela leže paralelno (jedno pored drugog), u odnosu na druge masovne grobnice u kojima su tijela položena bez reda".¹⁹ Neorganiziranost (bez reda) ukopanih žrtava, iako ne striktno pravilo za masovne grobnice, odražava nepoštovanje prema tijelima ukopanim u masovnim grobnicama.²⁰

¹⁵ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE: ..., str. 7-8; W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 244.

¹⁶ W. D. Haglund, nav. dj., str. 244-261. Dr. William Haglund, forenzički antropolog i viši forenzički savjetnik Ujedinjenih nacija, je od 1996. bio vođa zajedničkih timova PHR (Ljekari za ljudska prava) i ICTY-a za ekshumaciju masovnih grobnica u Bosni i Hercegovini (Čerska, Nova Kasaba, Vojna ekonomija Branjevo, Lažete 2 ...).

¹⁷ Isto, str. 244-255; W. D. Haglund - M. A. Connor - D. D. Scott, THE ARCHEOLOGY OF CONTEMPORARY MASS GRAVES, *Historical Archeology*, br. 35, 2000, str. 57-69.

¹⁸ M. E. Skinner - H. P. York - M. A. Connor, POSTBURIAL DISTURBANCE OF GRAVES IN BOSNIA-HERZEGOVINA, u: **FORENSIC TAPHONOMY** ..., str. 293-308.

¹⁹ W. D. Haglund, nav. dj., str. 245.

²⁰ Isto. S tim u vezi, Haglund navodi Skinnerov "lični komentar" ("Skinner, pers. comm.").

Mantova definicija (za masovnu grobnicu potreban je minimalan broj - individua), po Haglundu, "prihvata značajan tafonomski karakter masovne grobnice", jer, "uključuje posmrtno ostatke koji su u kontaktu jedni s drugim". I "upravo taj kontakt stvara jedinstveni grobni milje u kojem stopa i karakter razdvajanja odudaraju od grobnice u kojoj se nalazi jedna osoba". Iz tog razloga se, po Haglundu, govori o grobnicama koje sadrže masu ili skup jedinki (žrtava), bilo da su organizirane ili ne.²¹

Navedene definicije (Skinnera, Manta, Haglunda, Connora i Scotta, zatim specijalnog izvjestitelja Komisije Ujedinjenih nacija za ljudska prava - UNCHR, Tadeusha Mazowieckog), te definicije Komisije eksperata Ujedinjenih nacija za bivšu Jugoslaviju, po Stefanu Schmittu (2002), suosnivaču Forenzičkog antropološkog tima iz Gvatemale, ovise o tehničkim i fizičkim karakteristikama same grobnice, te je, po njemu, "potrebna cjelovitija definicija, koja uključuje antropološki kontekst". Taj se kontekst "fokusira i definira kakav se dokaz mora prikupiti i koji metodi se moraju koristiti za iskopavanje".²² Iz te perspektive, S. Schmitt (2003) u poglavlju *Defining "Mass Graves"* svog rada "MASS GRAVES AND THE COLLECTION OF FORENSIC EVIDENCE: GENOCIDE, WAR CRIMES, AND CRIMES AGAINST HUMANITY" masovnu grobnicu definira "kao grobnicu koja sadrži posmrtno ostatke više od jedne žrtve koje dijele neku zajedničku crtu vezanu za uzrok i način smrti".²³

Ova definicija naglašava "važnost socijalnog konteksta skupa s forenzičkim utvrđivanjem načina smrti". Ukazujući na pojam masovnih grobnica koje su rezultat različitih uzroka smrti, S. Schmitt navodi kako su neke masovne grobnice rezultat homocida, a druge, uključujući mnoge masovne nesreće, naprimjer, rezultat nesretnog slučaja, pri čemu se smrt i jednih i drugih može forenzički ispitati. U masovnim grobnicama u slučaju homocida forenzička ispitivanja podrazumijevaju krivične radnje, a u nekim grobnicama, gdje su uzrok smrti nesreće, forenzička ispitivanja obuhvataju građanske sporove, kao što su pitanja osiguranja. Oba slučaja su, tvrdi Schmitt, medicinsko-pravne forenzičke vrste istraga. U drugim, neforenzičkim masovnim grobnicama vezanim za nesreće, istrage mogu biti čisto arheološke, naprimjer, iskopavanje žrtava erupcije vulkana Pompeja ili australopitecinska grupa "prve porodice" iz Afričke Pliocenije, koje su mogle biti žrtve poplava.²⁴

Nezakonit način smrti i njegovo društveno određenje, po Schmittu, "čine okosnicu istrage i izvori su odabira tehnika i pristupa iskopavanja, uključujući tipove dokaza koji se traže za njihovo pronalaženje. Forenzički antropolog, obučen u traženju veze između kulturološkog ponašanja, biologije ljudske vrste i arheologije, donosi cjelovitu perspektivu koja se odnosi na ispitivanje i analizu masovne grobnice."²⁵

Posebnu pažnju istraživača zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava zaokupljaju masovne grobnice nastale zločinačkim masovnim ubistvima, koja su rezultat genocida i ili drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. U tim slučajevima, tvrdi S. Schmitt, "žrtve dijele ili je primijećeno da dijele neku vrstu zajedničke karakteristike, koja opravdava ubistva u svijesti

²¹ Isto.

²² S. Schmitt, MASS GRAVES AND THE COLLECTION OF FORENSIC EVIDENCE: GENOCIDE, WAR CRIMES AND CRIMES AGAINST HUMANITY, u: **FORENSIC TAPHONOMY** ..., str. 279.

²³ Isto.

²⁴ Isto.

²⁵ Isto.

izvršioca". Zbog toga, masovna grobnica tog tipa, po Schmittu, nije toliko definirana brojem osoba koje su u njoj ukopane koliko zajedničkom karakteristikom koja je dovela do njihove smrti". Takve grobnice Schmitt s pravom naziva "zločinačke masovne grobnice", koje, po njemu, često nisu ni tajne. S tim u vezi, on navodi da se u Gvatemali, naprimjer, masovne grobnice vojne kampanje protiv pobunjenika osamdesetih godina XX stoljeća odnose na skrivene grobnice, što podrazumijeva da su njihove lokacije tajne ili nepoznate. Tajnost, međutim, po njemu, ne leži u njihovim lokacijama, nego u represiji bilo kakvih akata koji bi mogli podsjećati na događaj koji je doveo do masovnih žrtava, pri čemu "preživjeli često veoma dobro znaju gdje njihovi ubijeni leže. Upravo njima nije dozvoljeno priznati događaj koji je doveo do smrti njihovih najbližih, obavljanjem vjerskih ceremonija ili obilježavanjem grobnog mjesta. Trauma izazvana takvom zabranom povećava strah pod kojim preživjeli žive, te ih stalno podsjeća na činjenicu da ne mogu žaliti svoje mrtve i otvoreno priznati nepravdu koja im je učinjena."²⁶

Masovne grobnice, po Schmittu, često nisu tajne, odnosno "masovna grobnica je rijetko tajna". One, po njemu, nisu tajna za izvršioca²⁷ genocida i/ili druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava i preživjele svjedoke, naravno, ukoliko takvih ima. One su, uglavnom, tajna za porodice ubijenih žrtava, što je posebno karakteristično za masovne grobnice u Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća, u kojima su Bošnjaci žrtve genocida. Izvršioc genocida u Bosni i Hercegovini preduzeli su brojne radnje da prikriju dokaze o izvršenim zločinima, kako bi, pored ostalog, izbjegli krivičnu odgovornost i negirali genocid.

Stefan Schmitt razlikuje zločinačke masovne grobnice od masovnih grobnica nastalih usljed nesreća – katastrofa, te masovne grobnice koje zahtijevaju medicinsko-pravnu istragu od grobnica koje to ne zahtijevaju.²⁸

Zločinačke masovne grobnice, po Schmittu, sadrže posmrtno ostatke grupe osoba koje dijele "neku zajedničku karakteristiku koja je opravdala njihova ubistva u očima počinilaca". Iako su nastale kao rezultat genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, masovne grobnice često nisu tajne, jer postoji saznanje o njihovom postojanju, "iako se njihova tačna geografska lokacija još može naučno odrediti". Ta "dvoznačna definicija" posjeduje metodološke nedostatke koji se manifestiraju tokom istraživanja onoga što se smatra takvom grobnicom.²⁹

Izvršioc zločina, zbog stalne represije, po Schmittu, u početku ne moraju prikrivati svoja (ne)djela zakopavanjem dokaza, jer masovne grobnice "često stvaraju drugi, nepočinio, tako što više obavljaju detaljne radove na čišćenju nego što pokušavaju prikriti dokaz o zločinu". Takva logika, po Schmittu, leži u "opravdanju koje počinio imaju prilikom ubijanja žrtava: drugim riječima: 'Zašto skrivati ono što je ispravno?' Kako vrijeme prolazi i okolnosti se mijenjaju, mogu se preduzeti napori za prikrivanjem dokaza, ali po pravilu ne u vrijeme kada je zločin počinjen."³⁰

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

²⁸ Isto.

²⁹ Isto.

³⁰ Isto, str. 280.

Masovne grobnice je, uglavnom, moguće otkriti pomoću informacija dobivenih od neposrednih svjedoka. Naime, riječ je o svjedocima koji su preživjeli same masakre ili su učestvovali u likvidaciji ili u ukopu ubijenih.³¹

Iskaz svjedoka je, po Schmittu, okosnica forenzičke analize masovnih grobnica, pri čemu neposredna empirijska saznanja svjedoka često vode istraživače do lokacije grobnice, i može pružiti potkrepljujući dokaz o okolnostima koje su dovele do masakra. Pored toga, iskaz svjedoka, navodi Schmitt, može pružiti osnov za optužnicu da je masakr bio dio organiziranih nastojanja za istrebljenje, u cijelosti ili djelimično, određene grupe (zaštićene) ljudi.³²

Erin Jessee (2003) u magistarskoj tezi "EXHUMING CONFLICT ...", u podnaslovu *Defining the Mass Grave*, definiše masovnu grobnicu kao lokaciju koja sadrži dva ili više tijesno, nasumično ili bez poštovanja, smještenih tijela, koja predstavljaju žrtve koje su rezultat vansudskih, samovoljnih ili pogubljenja po kratkom postupku, ne uključujući borce koji su poginuli u oružanim sukobima.³³

Masovna grobnica je, po Komisiji Siera Leone (2004), "bilo koji grob koji sadrži posmrtno ostatke više od jednog tijela."³⁴ Ukazujući na kriterije uključene u (određene) definicije termina *masovna grobnica*,³⁵ Komisija Siera Leone je iznijela svoje ocjene po svakom tom kriteriju. Naime, što se tiče broja tijela, Komisija je mišljenja da svaka grobnica koja sadrži više od jednog tijela predstavlja "masovnu" grobnicu. Svako drugo ograničenje, po ocjeni navedene komisije, "bilo bi proizvoljno i neopravdano. Ukoliko jedan grob sadrži tijela žrtve masovnog ubijanja koje je, također, rezultiralo masovnom grobnicom, takav grob je, također, uključen" u Izvještaj Komisije Siera Leone.³⁶

Komisija je smatrala da nije neophodan kriterij da tijela budu neidentifikovana (njihov izvještaj je uključivao grobnice koje sadrže identifikovana tijela, zatim grobnice koje sadrže neidentifikovana tijela i grobnice koje sadrže: i identifikovana i neidentifikovana tijela).³⁷

Žrtve masovnih grobnica, po Komisiji, moraju biti civili - žrtve vansudskih, samovoljnih ili pogubljenja po kratkom postupku. Određeni broj grobnica koje sadrže tijela boraca (ubijenih u oružanom sukobu) Komisija nije isključila iz svog izvještaja.³⁸

³¹ Isto.

³² Isto.

³³ E. Jessee, EXHUMING CONFLICT: SOME RECOMMENDATIONS FOR THE CREATION OF A SERIES OF EXPERIMENTAL MASS GRAVE AND MASS GRAVE - RELATED TEST SITES (u daljem tekstu: EXHUMING CONFLICT ...), neobjavljena magistarska teza, Department of Archaeology, Simon Fraser University, Burnaby, 2003, str. VII i 60.

³⁴ WITNESS OF TRUTH: Report of the Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission. Bishop J. C. Humper (urednik), Vol. 1, Freetown 2004, APPENDIX 4 - PART TWO, *Report on Mass Graves and Other Sites*.

³⁵ Isto. To su, po Komisiji sljedeći kriteriji:

- broj tijela koja se nalaze u masovnoj grobnici;
- identifikovana tijela;
- uzrok smrti;
- uloga pjeteta koji se pridaje posmrtnim ostacima;
- "legitimnost" lokaliteta grobnice (Isto)

³⁶ Isto.

³⁷ Isto.

³⁸ Isto.

Ukazujući na kriterij pijeteta koji se pridaje tijelima žrtava, Komisija smatra da bi jedna grobnica bila masovna, potrebno je da tijela budu bacana nasumice. U tom slučaju tijela leže u položaju u kome su pala. U takvim grobnicama nema nikakvih oznaka kojima se identifikuju lokaliteti, a identitet žrtava nije zabilježen.

Kriterij "legimitet" lokacije grobnice se, po Komisiji, odnosi na razloge za stvaranje grobnice: da li je ona iskopana, da li raspolaže dokazom ili je stvorena iz zdravstvenih razloga (taj kriterij Komisija nije koristila da bi isključila bilo koju grobnicu iz svog izvještaja).³⁹

Erin Jessee i Mark Skinner (2005) u radu "A TYPOLOGY OF MASS GRAVE AND MASS GRAVE - RELATED SITES"⁴⁰ posebnu pažnju posvetili su pitanju definiranja masovne grobnice ("Defining the mass grave"). S tim u vezi, ukazali su na činjenicu da ne postoji jedna usaglašena definicija i da se pojavljuje mnogo termina kojima se nastoje definirati masovne grobnice, što, nažalost, otežava identifikaciju bitnih odredaba pojave koja je predmet definiranja. Terminološka preciznost je, po njima, potrebna ne samo u pravu već i zbog naučno-proceduralnog interesa kojim se dolazi do valjane definicije.⁴¹

Različite definicije su, po njima, proistekle iz dva, u osnovi, potpuno suprotna tumačenja:

- jedno je po broju tijela potrebnih da se grobnica smatra *masovnom* i

- drugo je motiv formiranja masovne grobnice.⁴²

Mantova definicija masovne grobnice (iz 1987), po Jessee i Skinneru, ne govori ništa o motivima.⁴³ Akcenat u Skinnerovoj definiciji masovne grobnice je, prema njima, na neiskazanom poštivanju prilikom ukopa tijela, odnosno na tretmanu (izvršilaca) prema žrtvama. Ta definicija, po njima, pravi razliku između masovnih grobnica i onih grobnica (masovnih sahrana), gdje su tijela pažljivo ukopana, ukazujući na to da su ukopana s najvećim poštivanjem i brigom prilikom sahrane.⁴⁴

Mantova i Skinnerova definicija masovne grobnice (iz 1987), po mišljenju E. Jessee i M. Skinnera, zbog jednostavno praktičkog problema koje predstavljaju izmiješani posmrtni ostaci, više stavlja akcenat na broj osoba i njihov fizički odnos jedne prema drugoj, nego na pravni ili arheološki kontekst (pozadinu) njihove smrti.⁴⁵

Definicija **specijalnog izvjestitelja Ujedinjenih nacija**, po E. Jessee i M. Skinneru, temelji se na prethodnim ispitivanjima koja su ustanovila **motiv (razlog) za nastanak** masovnih grobnica, a što je Tužilaštvo ICTY-a prihvatilo kao značajan argument. E. Jessee i M. Skinner tvrde kako je "možda najvažnije" to što je akcenat, stavljen na **kontekst formiranja masovne grobnice**, veoma koristan s pravnog stanovišta. Naime, s pravne tačke gledišta, ta definicija, po njima, korisno naglašava zločinački kontekst masovne grobnice, što pravnom timu obezbjeđuje niz potencijalnih motiva i optužbi s kojima se

³⁹ Isto.

⁴⁰ E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 55-59.

⁴¹ Isto, str. 56.

⁴² Isto.

⁴³ Isto.

⁴⁴ M. Skinner, PLANING THE ARCHAEOLOGICAL RECOVERY ..., str. 267-287; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 7; E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 56.

⁴⁵ E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 56.

moгу suprotstaviti počinocima (zločinca). Te opcije mogu uključivati genocid zasnovan na nacionalnom, etničkom, rasnom ili vjerskom identitetu zaštićenih grupa, zatim zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine, sve što može dovesti do krivičnih postupaka protiv odgovornih izvršilaca.⁴⁶

Poseban aspekt ove definicije (**bilo koja lokacija gdje su tri ili više žrtava ubijene kao rezultat vansudskih, samovoljnih ili pogubljenja po kratkom postupku, ne uključujući pojedince ubijene u borbi ili oružanim sukobima**), po ocjeni Erin Jessee, u tome je što sadrži jedan značajan aspekt - riječi "svako mjesto" ("any location") koje dopušta uključivanje **mnoštva tijela (body masses)** položenih u različitim tipovima lokacija, kao što su seoski bunari, prirodne jame i grobnice.⁴⁷

Ova definicija, po Jessee i Skinneru, ne poznaje ni složenost (formiranja) pri nastanku, koja je očigledna u različitim kontekstima, kao ni opće prisutno nepoštivanje posmrtnih ostataka prilikom ukopa, te stoga ne uspijeva prenijeti na adekvatan način forenzičku složenost ispreturnih i uznemirenih posmrtnih ostataka.⁴⁸

Ukazujući na nedostatak navedene definicije, Jessee i Skinner navode da se u mnogim slučajevima masovne grobnice primjenjuju kao efikasno sredstvo za prikrivanje teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava i drugih povreda ljudskih prava izvršenih od vodećih institucija, koje su, suštinski, odgovorne za zaštitu civila. Žrtve su, u tim slučajevima obično **neborci (not combatants)**, odnosno neutralni civili koji su u vrijeme oružanog sukoba (rata) zaštićeni međunarodnim humanitarnim pravom, bez obzira da li se rat vodi u okviru jedne države ili se proširuje izvan granica nekoliko država.⁴⁹ S tim u vezi, oni tvrde kako je oboje osobito važno: i **broj pojedinaca i krivični kontekst** koji stoji iza njihovog pogubljenja.⁵⁰

Polazeći od tog značajnog postulata, oni su pravnoj zajednici ponudili sljedeću definiciju: **"Masovna grobnica je bilo koje mjesto koje sadrži dva ili više združenih (povezanih) tijela, namjerno položenih ili bez određenog reda, čije su žrtve umrle kao rezultat vansudskog, samovoljnog ili po kratkom postupku pogubljenja, ne uključujući individue koje su umrle kao rezultat oružanog sukoba ili većih katastrofa."**⁵¹

Jessee i Skinner (2005) smatraju da grobovi koji imaju više mrtvih usljed oružanog sukoba ili masovnih katastrofa nisu nužno masovne grobnice, definirajući masovnu grobnicu karakterističnom **namjerom** prikrivanja i nezakonitog ubijanja, odnosno inkognito sahranjivanja.⁵²

M. Cox, A. Flavel, I. Hanson, J. Laver i R. Wessling (2007) tvrde da ono što je jasno je da masovne grobnice (tj. grobnice s više mrtvih) mogu imati niz karakteristika i mogu nastati u najrazličitijim

⁴⁶ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 7; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 60; S. Schmitt, nav. dj., str. 278-279.

⁴⁷ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 7; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 60; E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 56.

⁴⁸ E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 56. Ta definicija, po Erin Jessee, ne prepoznaje uobičajeno nepoštivanje posmrtnih ostataka pri ukopu (E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 60).

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Isto.

⁵² Isto.

uvjetima, što se može neposredno povezati kontekstima njihovog nastajanja. Tako je jedan kontekst, po njima, mjesto sakrivanja žrtava zločina, a drugi masovna grobnica u kojoj su žrtve pandemije ili prirodne katastrofe. Imajući to u vidu, oni tvrde da "posljedično, jednostavna definicija koja slijedi iz toga da je **masovna grobnica određeno mjesto namjernog odlaganja više mrtvih unutar iste grobničke strukture**".⁵³ I pored toga, njihovo stanovište je da se taj termin "ne može smisljeno primijeniti bez dodatne, kontekstualne definicije".⁵⁴

Odgovarajući na pitanje šta on označava pod pojmom *masovna grobnica*, Dean Manning (istraživač ICTY-a i autor studije SREBRENICA INVESTIGATION, Summary of Forensic evidence, ICTY Evidence Report, 2000), na suđenju *Popoviću i ostalim*, pred ICTY-em, odgovorio je kako mu je poznato da su taj termin definirali arheolozi i da se "suštinski radi o grobnici, mjestu gdje su pojedinci ukopani", navodeći da "uobičajena definicija uključuje barem dva pojedinca, posmrtno ostatke dva pojedinca".⁵⁵

Masovne grobnice su svrshodan metod odstranjivanja velikog broja ljudskih posmrtnih ostataka. Svaka masovna grobnica je jedinstvena. Grobnica može biti jednostavna tijela mogu formirati gusti kontinualni uz minimalan kontakt jedno s drugim. U složenijim grobnicama tijela mogu formirati gusti kontinualni (neposredni) skup poznat kao *masa (mnosvo) tijela (body mass)*. U okviru te mase tijela, žrtve su u kontaktu (neposredni) skup poznat kao *masa (mnosvo) tijela (body mass)*. U okviru te mase tijela, žrtve su u kontaktu jedna s drugom, često nabacane, izobličene, isprepletene. Nije neuobičajeno da su žrtve u različitim fazama odjevenosti. Kada se otkrije, ta masa tijela predstavlja gomilu nabacanu bez reda, haotičnu viziju koja se dotiče svih osjetila. Neke grobnice mogu sadržati više od jedne odvojene mase tijela. Često može biti *izdvojenih posmrtnih ostataka (satellite remains)*, koji nisu dio glavnine mase tijela.⁵⁶

Višestruke mase tijela u istoj grobnici pokazuju da su ubacivane u grobnicu u različito vrijeme. Druga indikacija višestrukog otvaranja grobnice je prisustvo slojeva posmrtnih ostataka prekinutih međuslojem nasipa. To je rezultat grupa pojedinačnih tijela koja su bacana sukcesivno, tako da je svaka grupa bila prekrivena nasipom, a zatim je dodavana sljedeća grupa tijela. U takvom tipu grobnice međuslojevi i nasipa omogućavaju bolju drenažu koja može drastično izmijeniti dinamiku razdvajanja dijelova tijela. Istraživanje koje su Nijemci vršili u ukrajinskoj pokrajini Vinnytsia prikazalo je grobnicu gdje je pronađena grupa od 100 do 120 tijela, odvojenih slojem odjeće i zemlje, a zatim je slijedila druga grupa tijela.⁵⁷

Bez obzira na konfiguraciju, velika masa tijela predstavlja složeni tafonomski milje na koji mnogobrojni varijabilni uvjeti imaju utjecaj. Mant je pionir u sistematiziranju posmatrača koji utječu na očuvanje pokopanih ljudskih posmrtnih ostataka, uključujući i one u masovnim grobnicama. U mnoge njegove doprinose terenskom forenzičkom istraživanju spadaju i analize različitih procesa razdvajanja dijelova tijela u različitom kontekstu grobnice, kao i njegova demonstracija da masovne grobnice stvaraju vlastito mikrookruženje. Mant je jasno pokazao da se tijela raspadaju različitim dinamikom zavisno od njegovog stanja prilikom ukopavanja, metoda sahrane i stanja tla u i oko grobnice. On je,

⁵³ M. Cox - A. Flavel - I. Hanson - J. Laver - R. Wessling, THE SCIENTIFIC INVESTIGATION OF MASS GRAVES - TOWARDS PROTOCOLS AND STANDARD OPERATING PROCEDURES, Cambridge 2007.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ ICTY, *Popovic and others*, From Dean MANNING'S testimony, Transcript, 10. decembar 2007, str. 18929.

⁵⁶ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 247; W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669.

⁵⁷ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 247.

također, istakao da se tijela u sredini masovnih grobnica raspadaju sporije nego ona na vanjskoj ivici mase tijela, što dovodi do toga da su posmrtni ostaci poredani u obliku pera (gušće u sredini, a rjeđe na rubovima), koji je suprotan tadašnjem općem konsenzusu medicinske nauke.⁵⁸

Važniji faktor u određivanju stanja neke pojedinačne osobe u masovnoj grobnici je njena relativna pozicija u odnosu na masu tijela. Izdvojeni posmrtni ostaci najmanje su očuvani. Periferna tijela iz mase očuvane su manje nego tijela koja leže u centru cijelog skupa. Ta dinamika konstatovana je u izvještaju Međunarodne ljebarske komisije iz 1943. koja je istraživala masakr u šumi Katyn.⁵⁹

Masovna grobnica pod povoljnim uvjetima može sadržavati ili djelimično ili u potpunosti posmrtno ostatke s mesom do nekoliko godina poslije primarnog ukopa. Tako su, primjera radi, poslije pet godina u grobnici Ovčara kod Vukovara većina od 200 žrtava bili posmrtni ostaci s mesom, dok je kod nekih ostala i tetovaža. S druge strane, u masovnoj grobnici u Cerskoj, otvorenoj dvanaest mjeseci nakon ukopa, otkriveno je 150 muškaraca u različitim fazama uznapredovale skeletizacije.⁶⁰ Velika razlika u očuvanosti mehkog tkiva u ova dva primjera može se pripisati nekolicini faktora. Grobnica u Ovčari bila je relativno duboka sa glinenim tlom koje je olakšavalo drenažu s okolnih terena. Nasip je bio čvrsto sabijen. Na mjestima najveće gustoće tijela bilo je osam tijela u dubini. I masa tijela i uvjeti drenaže doprinijeli su hvatanju vlage. Nasuprot tome, tijela u grobnici Cerska bila su odložena uz ivicu puta i pokrivena relativno tankim slojem labavo sabijenog sloja šljunka. Nedostatak sabijenosti sloja i nagib površine gdje su tijela bila ostavljena nisu dozvoljavali da se vlaga uhvati. Drenaža je bila prolazna i podsticala je ispiranje i dreniranje tečnosti iz tijela i dovela je do razdvajanja sa toga terena. Razdvajanje je i dalje bilo ubrzano, jer je površina grobnice bila potpuno izložena suncu. To je omogućilo grijanje prekrivenog sloja i posmrtnih ostataka, jer su neka tijela bila ukopana samo 50 cm ispod površine zemlje. Tu je sposobnost hvatanja vlage bila smanjena zbog male gustoće. U većem dijelu grobnice, s izuzetkom podnožja nasipa, gdje su tijela nagomilana jedno na drugo, gustoća ostataka bila je samo 1 do 3 tijela u dubini.⁶¹

Istraživanje masovnih grobnica realizira se u cilju prikupljanja i dokumentovanja fizičkih dokaza za utvrđivanje pravne odgovornosti i/ili identifikaciju žrtava i njihovu dostojanstvenu sahranu. Forenzička istraživanja pružaju dokaze koji pomažu u utvrđivanju krivične odgovornosti i dovođenju odgovornih pred lice pravde. Proces istraživanja i dokumentovanja zločina je naučno-saznajni osnov i za historijsko pamćenje. Iz perspektive humanitarnog rada, porodicama se konačno omogućava da saznaju sudbinu svojih voljenih i omoguće im odgovarajući ukop. Ekshumacije, pored ostalog, "vraćaju dignitet žrtvama i ljudskom životu uopće".⁶²

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Isto, str. 252. S tim u vezi, Haglund piše kako "neki imaju mišljenje da 'grobnica' Cerska nije tehnički grobnica. Tijela su jednostavno položena na površinu zemlje i prekrivena zemljom uzetom sa drugog mjesta. Nije rađeno nikakvo iskopavanje niti rupa u koju će se postaviti ostaci. Bez obzira na ovo, dinamika očuvanja relevantna je za ovo pitanje". (Isto).

⁶¹ Isto.

⁶² W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA, str. 666-669; E. Stover - M. Ryan, BREAKING BREAD WITH THE DEAD, *Historical Archaeology*, br. 35(1), str. 7-25; W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 243-261. I pored toga što, po Haglundu, forenzička istraživanja masovnih grobnica pružaju dokaze za krivično procesuiranje genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, on, također, tvrdi da ta istraživanja ne garantuju "da će uslijediti pozivanje na odgovornost i kažnjavanje izvršilaca" (zločina). W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669.

Evidentan je nedostatak radova koji se odnose na istraživanje masovnih grobnica kao odvojenog arheološkog fenomena. Nova saznanja i metode preduzete su od forenzičara i njihovog proučavanja pojedinačnih slučajeva, pa se primarni fokus obično svodi na površinu i ukopane posmrtno ostatke, odnosno prepoznavanje i identifikaciju pokazatelja njenog nastanka. Istraživači su početkom XX stoljeća izražavali shvatanje da je svako formiranje masovne grobnice jedna vlastita odvojena mikrolokacija, koja konceptualno ne bi trebala biti izolirana od fizičkih, društvenih i političkih snaga koje su kreirale lokaciju.⁶³

Najveći broj naučnih i stručnih radova o masovnim grobnicama dali su naučnici istraživači i profesionalne zajednice naučnika forenzičara. Neobjavljena magistarska teza iz oblasti forenzičke bioarheologije Jona Sterenberga (2001) jedini je rad koji razmatra masovnu grobnicu kao jedinstven arheološki fenomen, sa svojim vlastitim korpusom literature iz forenzičke bioarheologije.⁶⁴ U formiranju geografske i forenzičkih nauka općenito, da bi formirao detaljan međunarodni forenzički arheološki protokol za lokaciju, ekshumaciju i analizu masovnih grobnica, s posebnim akcentom da se osigura da su rezultati etički i naučno validni, te da su u skladu s visokim standardima dokaza, prikupljenih, analiziranih i sačuvanih za potrebe međunarodnih pravnih institucija, uključujući i Međunarodni krivični sud.⁶⁵

U svom djelu "RECENT MASS GRAVES, AN INTRODUCTION" William D. Haglund posvetio je, pored ostalog, raspravi o jedinstvenoj anatomiji masovne grobnice, pri čemu se skoro u potpunosti fokusirao na antropološke aspekte masovnih grobnica, govoreći o prirodni pronađenog tijela, a ne o tome kako je nastalo mjesto zločina.⁶⁶ On i Jon Sterenberg priznaju da masovna grobnica stvara svoje vlastito, prepoznatljivo mikrookruženje, pri čemu se uzajamnim djelovanjem raznih varijabli može odrediti stopa raspada za različite dijelove tjelesne mase. Sterenbergova disertacija dramatično odstupa od navedenog. Međutim, Haglund govori o razumijevanju jedinstvenog formiranja procesa i tafonomskih promjena koje se pojavljuju kao rezultat raznih unutrašnjih i vanjskih faktora. Tako, u komparaciji, Sterenbergov pristup je gotovo u cjelini arheološki i time osigurava disciplinu s drugačijom i potrebnijom perspektivom karakteristike masovne grobnice.⁶⁷

Erin Jessee i Mark Skinner su (2002) u radu "LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE INVESTIGATIONS" ukazali na masovnu grobnicu kao arheološki fenomen i, s tim u vezi, na značaj i primjenu forenzičke antropologije u otkrivanju i dokumentovanju zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.⁶⁸

⁶³ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 243-261; Jon Sterenberg, ARCHEOLOGICAL TECHNIQUES AND METHODS FOR THE EXCAVATION AND RECORDING OF CONTEMPORARY PRIMARY AND SECONDARY MASS GRAVES, neobjavljena magistarska disertacija na Bonmmonth University, UK, 2002.; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 3-4; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 7.

⁶⁴ Isto.

⁶⁵ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 4; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 57.

⁶⁶ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 243-261; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 4.

⁶⁷ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 4.

⁶⁸ Isto, str. 17-40.

Erin Jessee u (neobjavljenoj) magistarskoj tezi (2003), također, govori o masovnoj grobnici kao jasnom arheološkom fenomenu i značaju forenzičke bioarheologije u prikupljanju dokaza o genocidu i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, što je od posebnog značaja za rad međunarodnih krivičnih sudova.⁶⁹

Očigledno je da ne postoji potpuna saglasnost navedenih autora u pogledu identifikacije bitnih odredaba i svojstava masovne grobnice, na što u izvjesnoj mjeri utiče i naučno-teorijska orijentacija i naučna i metodološka paradigma autora i stanovišta nauke, odnosno naučne discipline u okviru koje se definiira sam pojam. Kritička analiza ponuđenih definicija pojma masovna grobnica omogućava utvrđivanje i konstatovanje određenih zajedničkih karakteristika, kao što su:

- zajednički uzrok, razlog, namjera i način ubistva žrtava genocida;
- broj tijela (žrtava);
- način ukopa žrtava i međusobni fizički kontakti tijela (žrtava);
- odnos prema pijetetu žrtava;
- pravni i socijalni osnov likvidacije žrtava;
- status ubijenih žrtava za vrijeme oružanog sukoba prema odredbama međunarodnog humanitarnog prava;
- način nastanka masovne grobnice i dr.

Masovna grobnica može se shvatiti kao društvena pojava nastala kao rezultat genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Kao takva, predstavlja najneposredniji oblik manifestacije zločina u određenim društvenim okolnostima u kojima nisu poštovane elementarne odredbe međunarodnog humanitarnog prava nad žrtvama koje pripadaju određenim nacionalnim, etničkim, rasnim ili vjerskim zajednicama i grupama. Pri tome se vodi računa i o socijalnom statusu žrtava (duhovnom, svjetovnom, materijalnom), koje su pogubljene i bačene na zajednički lokalitet, bez poštovanja i minimalnog pijeteta žrtve, s ciljem prikrivanja zločina i znatnog nasilnog utjecaja na demografske tokove u zemlji.

Pojam masovna grobnica ukazuje na bitnu izvedenu odredbu grobnice, iskazane pojmom i terminom *masovna*, što ukazuje na potrebu razlikovanja pojma *grobница* od pojma *masovna grobnica*, koja je nastala kao rezultat genocida.

Tako pojam *grobница* znači da se radi o grobnom mjestu unaprijed predviđenom odgovarajućim planom za tu vrstu djelatnosti, u kojem su sahranjene dvije ili više osoba, koje pripadaju određenoj porodici, odnosno posebnoj definiranoj društvenoj grupi, pri čemu je za te svrhe grobnica unaprijed planski, ciljno i svrsishodno pripremljena, u skladu s običajima, kulturom, vjerom i tradicijom, kojoj oni pripadaju.

⁶⁹ E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 53-68.

Pojam *masovna grobnica* nastala kao rezultat genocida, kako bi se istrijebila (potpuno ili djelimično) određena nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa, kao takva, odnosi se na grobno mjesto koje ne pripada uobičajenim mjestima na kojima se vrše ukopi i sahrane, već su to mjesta na kojima se svjesno, planski, organizirano, ciljno i s namjerom ubijene osobe odbacuju (ne sahranjuju) da bi se prikrili (izvršeni) zločini genocida.

Pojam masovna grobnica ukazuje na nekarakterističnu masovnost, što znači da u njoj može biti dvije i više ubijenih osoba, zaštićenih međunarodnim humanitarnim pravom, kojima je život nasilno prekinut i koji su bačeni u grobnicu, tako da, od oblika izvršenja zločina (ubijanja), pa preko formiranja masovne grobnice, nije poštivan pijetet žrtve. Analogno tome, evidentno je da masovne grobnice nastaju kao produkt masovnih ubistava, karakterističnih za zločin genocida. Naučna definicija pojma masovna grobnica ima svojstva deskriptivno karakteristične definicije.

2. Klasifikacija - tipologizacija (tipovi) masovnih grobnica

Na osnovu dosadašnjih rezultata istraživanja masovnih grobnica, posebno ekshumacija masovnih grobnica, utvrđeno je da postoji nekoliko tipova masovnih grobnica i lokacija povezanih s masovnim grobnicama, s kojima forenzičari bioarheolozi moraju biti upoznati. Također, postoji nekoliko rasprava o tipovima ukopa, koji su arheološkoj zajednici poznati prilikom istraživanja masovnih grobnica. Naime, u prošlosti su uložena nastojanja u razlikovanju općih tipova sahranjivanja, uključujući i u tradicionalnom arheološkom kontekstu. Napori su, također, učinjeni u razlikovanju između tipova grobnice prema broju individua ukopanih u nju ili prema tome da li posmrtni ostaci predstavljaju primarno ili sekundarno sahranjivanje. S tim u vezi, naročito knjiga "THE DETECTION OF HUMAN REMAINS" (1990) Edwarda W. Killama daje kratak pregled o zajedničkim tipovima ukopa koji se spominju u arheološkom kontekstu.⁷⁰ William Haglund u radu "RECENT MASS GRAVES. AN INTRODUCTION" (2002) razmatra razlike između masovnih grobnica i grobnica koje sadrže veliki broj pojedinaca, kao i između primarnih i sekundarnih grobnica.⁷¹ Skinner, York i Connor u radu "POST-BURIAL DISTURBANCES OF GRAVES IN BOSNIA-HERZEGOVINA" (2002) opisuju nekoliko slučajeva istraživanja u kojima je iskazana potreba za sistemom klasifikacije za utvrđivanje razlike između tipova masovnih grobnica za potrebe forenzičara bioarheologa.⁷² Ukazujući na činjenicu da je ta zajednica propustila da kreira razumljiv i jasan (detaljan i precizan) niz definicija, u skladu s kojima bi različito ponašanje konteksta vodilo kreiranju pojma individualne masovne grobnice, E. Jessee i M. Skinner u radu "LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE INVESTIGATIONS" navode kako postoji nekoliko radova koji ukratko razmatraju opće tipove masovnih grobnica, pri čemu naglašavaju kako nijedan rad ne govori o međunarodnom standardu kada je u pitanju terminologija ili definicija masovne grobnice.⁷³ Pored toga, razlike bi mogle biti na osnovu arheoloških karakteristika svakog tipa masovne grobnice i značajne su za identifikaciju realiteta da bi se što bolje rekonstruirali događaji koji se odnose na ljudske posmrtne ostatke. S tim u vezi, Erin Jessee i u magistarskoj tezi "EXHUMING CONFLICT" pokušava, pored ostalog, utvrditi potrebne razlike.⁷⁴

Razmatrajući savremenu literaturu, nastalu kao rezultat međunarodnog istraživanja (lokacija) masovnih grobnica, Jessee i Skinner tvrde da postoji **nekoliko tipova masovnih grobnica** i lokaliteta (mjesta) povezanih s masovnim grobnicama, s kojima forenzičari bioarheolozi moraju biti upoznati i praviti određene razlike. Definicije "tipologije masovnih grobnica nastalih posebno za potrebe teorijskog i praktičnog rada forenzičara bioarheologa", po njima, "mogu samo doprinijeti poboljšanju kvaliteta komunikacije unutar ove discipline, što dalje dovodi do boljeg razumijevanja između raznih disciplina uključenih u proces optužbe navodnih počinilaca ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti

⁷⁰ E. W. Killam, THE DETECTION OF HUMAN REMAINS, Charles C. Publisher, USA, 1990.

⁷¹ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., u: FORENSIC TAPHONOMY ..., str. 243-261.

⁷² M. E. Skinner - H. P. York - M. A. Connor, POSTBURIAL DISTURBANCES OF GRAVES IN BOSNIA-HERZEGOVINA, u: FORENSIC TAPHONOMY ..., str. 293-308.

⁷³ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 9.

⁷⁴ E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 61.

Izvršioi zločina u nekim slučajevima biraju prirodne pogodnosti tla, kao što su jame ili pećine za zatrpavanje gomile tijela.⁸³ Međutim, najčešći je slučaj da izvršioi iskopaju jednostavnu pravougaonu jamu u koju se, pomoću teške mehanizacije, izbace tijela. Prepoznavanje te karakteristike jedne jame važno je da bi se utvrdio element namjere kod zločina počinjenih od pojedinaca ili neke organizacije. Teška mehanizacija ostavlja nazupčane tragove, kao i ostatke neke kante po zidovima grobnica. Ta se bitna karakteristika najvjerovatnije može primijetiti samo prilikom arheoloških iskopavanja.⁸⁴ Grobnica karakteristika najvjerovatnije može primijetiti samo prilikom arheoloških iskopavanja. Te su osobine arheološki iskopana teškom mehanizacijom ima ravnije zidove od ručno iskopane grobnice. Te su osobine arheološki različite i morale bi se razlikovati kao osobine grobnica iskopanih mašinski ili ručno.⁸⁵

Prvi tip masovne grobnice prema lokalitetu ukopa može se najjednostavnije nazvati **lokalitet primarnog ukopa** (primarna lokacija ukopa), odnosno **primarna masovna grobnica**, koja sadrži tijela više osoba koje su ubijene i zajedno ukopane neposredno nakon ubistva i kojima je način ubistva i uzrok smrti identičan.⁸⁶ U nekim slučajevima, mjesto primarnog ukopa može biti i mjesto izvršenja zločina. Nasuprot tome, ukop je mogao biti izvršen na lokaciji daleko od mjesta gdje su žrtve ubijene.⁸⁷

Mjesta primarnog ukopa razlikuju se po prirodi ukopa posmrtnih ostataka. I pored toga što su se tijela mogla položiti u grobnicu bez određenog reda, vjerovatno je da će oni ostati prepoznatljiviji i da će se dijelovi tkiva, kao što su nokti na rukama ili kosa, nalaziti pored tijela. Također je vjerovatno da su dokazi koji se odnose na način pogubljenja kao, naprimjer, od metka ili od gelera, još (za)ostali ili blizu ili u tijelu žrtve. U pogledu tafonomskih promjena posmrtnih ostataka, neće biti primjetnih anomalija u truhljenju tijela. Na to, navode Jessee i Skinner, upućuje prisustvo neprekidnog (neometanog) konstruiranja ("feather-edging") oko mase tijela, a koji se "odnosi na sporiji proces raspadanja tijela oko rubova u odnosu prema njegovoj sredini kada se tijelo ostavi da se nesmetano razlaže bez prekopavanja, naprimjer, mašinama. Što se tiče tafonomskih promjena posmrtnih ostataka, neće biti primjetnih smetnji u dekompoziciji posmrtnih ostataka. Ako su tijela ležala na **lokalitetu privremenog odlaganja tijela**

na zemlji dovoljno dugo da se potpuno raspadnu, tada radnja sakupljanja posmrtnih ostataka pomoću neke posude ili mašina, naprimjer, u cilju premještanja na **lokalitet primarnog ukopa**, može rezultirati nastankom lokaliteta primarnog ukopa koje sadrži nepotpune i pomiješane dijelove sličnim onima vidanim na **lokalitetu sekundarnog ukopa**.⁸⁸

(Sljedeći) uobičajeni tip masovne grobnice prema lokalitetu ukopa je **lokalitet sekundarnog ukopa**, odnosno **sekundarna masovna grobnica**. Definicija tog lokaliteta opisuje skrovito grobno mjesto koje je otvoreno i (samo neke ili sve) žrtve koje su ranije bile ukopane u primarnim grobnicama izmještene, užurbano i ponovo ukopane na drugom mjestu (na nekoj udaljenoj lokaciji od mjesta primarne grobnice).⁸⁹ Razdvojena i pomiješana tijela prepoznatljiviji su pokazatelji sekundarnog mjesta ukopa, a nastala su kao rezultat upotrebe mehanizacije, kako bi se pokupili djelimično raspadnuti ostaci, premjestili na sekundarnu lokaciju i zatim ponovo zakopali pomoću istih teških mašina. Upotreba teške mehanizacije, također, ima za posljedicu miješanje tla i privatnih predmeta s primarnog lokaliteta ukopa. Dijelovi koji se lahko razdvajaju, kao što su gornji i donji ekstremiteti, kosti i kosa, mogu nedostajati, jer su ostali u prethodnoj primarnoj masovnoj grobnici ili su izgubljeni u prijevozu.⁹⁰

I u lokalitetu primarnog i u lokalitetu sekundarnog ukopa moglo se dogoditi da su tijela odlagana u više navrata, što je imalo za posljedicu stvaranje stratigrafskih redova tijela razdvojenih ili zemljom ili različitim kontekstom smrti i orijentacijom tijela. Prilikom iskopavanja od površine prema dolje, sve dok se ne naide na neplodno tlo, može se primijetiti da, zavisno od vremenskog perioda, te od fizičkih i hemijskih reakcija koje utječu na svaki pojedinačni sloj između zemlje, ta tijela mogu pokazivati nepravilne faze promjena truhljenja, kao i različite biološke pokazatelje (insekti, polen) u ovim međuprostorima. Ti bi se slojevi, po Jessee i Skinneru, morali propisno numerisati, a cjelovito mjesto klasificirati kao **lokalitet višeslojne (višestruke) grobnice**.⁹¹

⁸³ E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 57. S tim u vezi, autori se pozivaju na istraživanja T. Simmonsa (TAPHONOMY OF A KARSTIC CAVE EXECUTION SITE AT HRGAR, BOSNIA-HERZEGOVINA, u: FORENSIC TAPHONOMY ..., str. 263-308) i D. Manninga (SREBRENICA INVESTIGATION, SUMMARY OF FORENSIC EVIDENCE, ICTY, Evidence Report, Unpublished document Property of the United-Nations, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 2000) u Bosni i Hercegovini (Hrgar i Srebrenica, sigurna zona Ujedinjenih nacija).

⁸⁴ Isto. Govoreći o tome, Jessee i Skinner se pozivaju na rezultate istraživanja I. Sterenberga, ARCHAEOLOGICAL TECHNIQUES AND METHODS FOR THE EXCAVATION AND RECORDING OF CONTEMPORARY PRIMARY AND SECONDARY MASS GRAVES (neobjavljena magistarska teza na Bournemouth Univesity, U K, 2002.).

⁸⁵ Isto; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 62.

⁸⁶ E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 57; M. E. Skinner - H. P. York - M. A. Connor, POSTBURIAL DISTURBANCES OF GRAVE IN BOSNIA-HERZEGOVINA, u: FORENSIC TAPHONOMY ..., str. 293-308; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 9; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 62-63.

⁸⁷ E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 57.

Istraživači ICTY-a, uključujući i Deana Manninga, definisali su dva tipa masovnih grobnica: **primarne** i **sekundarne**. Govoreći o tome na suđenju *Popoviću i ostalima*, pred ICTY-em, Dean Manning je objasnio da je "primarna masovna grobnica - grobnica gdje su pojedinci ostavljeni po svojoj smrti, po smaknuću". S tim u vezi, on je naveo da se "više puta dogodilo" da su pojedinci "pogubljeni na mjestu grobnice, a onda je grobnica zatrpana", (ICTY, *Popovic and others*, From Dean MANNING'S testimony, 10. decembar 2007, Transcript, str. 18930 i 18932).

⁸⁸ A. K. Mant, A STUDY OF EXHUMATION DATA (doktorska teza na London University), London 1950; E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 57; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 62-63; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 9-10.

⁸⁹ E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 58; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 63.

Masovne grobnice koje su, nakon prvog, primarnog ukopa, "otvorene i uznemirene, te sadržaj i -ili- dijelovi sadržaja izneseni iz grobnice i smješteni u drugu grobnicu", Dean Manning i drugi istraživači ICTY-a takav tip grobnice nazivaju sekundarnom grobnicom, odnosno "grobnicu gdje su tijela smještena drugi put" (ICTY, *Popovic and others*, From Dean MANNING'S testimony, 10. decembar 2007, Transcript, str. 18930).

⁹⁰ D. Manning, SREBRENICA INVESTIGATION, Summary of Forensic evidence, ICTY Evidence Report, neobjavljeni dokument Ujedinjenih nacija, ICTY, 2000; I. Sterenberg, ARCHAEOLOGICAL TECHNIQUES AND METHODS FOR THE EXCAVATION AND RECORDING OF CONTEMPORARY PRIMARY AND SECONDARY MASS GRAVES, neobjavljena magistarska teza na Bournemouth University, 2002; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 10-11; E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 58.

U sekundarnoj grobnici, po Deanu Manningu, tijela su ispreturana, "postavljena su pretežno upotrebom mašinerije, a to je značilo da su tijela nabacana, mnogo dijelova tijela, te da su mnoga tijela razdvojana". Sekundarna grobnica, po njemu, pokazuje "mnogo znakova uznemiravanja tijela u njoj", (ICTY, *Popovic and others*, From Dean MANNING'S testimony, 10. decembar 2007, Transcript, str. 18931 i 18932).

⁹¹ E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 58.

Dean Manning i (drugi) istraživači ICTY-a razlikuju i **tercijarne** grobnice, koje, "po jednostavnoj definiciji", sadrže "tijela premještena iz sekundarne grobnice i smještena u nepoznatu, treću grobnicu".⁹²

Prisutna je i pojava pljačkanja masovnih grobnica. S tim u vezi, Jessee i Skinner poznaju **devastirane i opljačkane lokalitete ukopa**. Ti lokaliteti, po njima, označavaju "ne krađu vrijednosti iz grobova, nego tajno uklanjanje ljudskih posmrtnih ostataka u grobnici od izvršilaca ili njihovih saradnika, u cilju stvaranja sekundarne grobnice koje su mogle biti poznate minimalnom broju potencijalnih informanata". Takve masovne grobnice mogu biti važne za međunarodne sudove, kao i za forenzičare bioarheologe, da bi stekli opću sliku o fizičkim dokazima koje je izvršilac u žurbi ostavio na tom tipu lokaliteta. Tako je u slučaju Bosne i Hercegovine sposobnost istraživača da povežu rekonstruirani lokalitet Brana Petkovići s lokalitetom sekundarnog ukopa Liplje 2 bila presudna za rekonstrukciju događaja kroz koje su žrtve prošle.⁹³ Važni dokazi ostavljeni na prekopanim lokalitetima uključuju karakteristiku grobnice, kao i zaostali predmeti, kao što su odjeća, kosa i balistički dokazi. Te vrste dokaza često se nalaze ostavljene na lokalitetu primarnog ukopa i mogu pružiti važne pokazatelje za razumijevanje cjelokupnog niza događaja, kojima bi bili izloženi pojedinci, čiji su se ostaci našli na određenim gomilama tijela.⁹⁴

Izvršioци genocida nad Bošnjacima u Bosni i Hercegovini često su, u cilju prikrivanja dokaza, perfidno izmještali masovne grobnice i premještali tijela iz masovnih grobnica, sistematski uklanjajući tragove zločina. Preduzimanim naknadnim intervencijama na određenim lokalitetima ispražnjeno je, prema rezultatima istraživanja *Physicians for Human Rights (PHR - Ljekari za ljudska prava)*⁹⁵ i *ICTY-a*, nekoliko masovnih grobnica, a ostaci su premješteni negdje drugo. Tako je, primjera radi, *Newsweek* 4. novembra 1996. citirao dr. R. Kirschnera, direktora Međunarodnog forenzičkog programa, PHR, koji je, u vezi s lokalitetom Lažete izjavio: "Imamo nekoliko vreća viška ekstremiteta i ostalih dijelova tijela, što znači da je bilo naknadnih intervencija".⁹⁶ I tim Ujedinjenih nacija je, slično tome, pronašao samo 146 tijela zajedno s raznim nepripadajućim ekstremitetima i dijelovima na lokalitetu Pilica, gdje je, 16. jula 1995, prema raspoloživim izvorima, ubijeno 1.200 Bošnjaka.⁹⁷ Pored toga, satelitske fotografije snimljene tri mjeseca nakon zatrpavanja, pokazale su tešku opremu koja se vratila na mjesto zločina.⁹⁸

⁹² ICTY, *Popovic and others*, From Dean MANNING'S testimony, 10. decembar 2007, Transcript, str. 18930.

⁹³ E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 58; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 10-11; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 63.

⁹⁴ E. Jessee - M. Skinner, A TYPOLOGY OF MASS GRAVE ..., str. 58; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 11; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 63.

⁹⁵ PHR je organizacija profesionalnih zdravstvenih radnika, naučnika i zabrinutih građana (kojih se tiče problematika), koja koristi znanje i vještine medicinskih i forenzičkih nauka u cilju ispitivanja kršenja međunarodnih ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava (M. F. Skinner, POSTBURIAL ..., str. 294, nap. ***).

⁹⁶ S. Sullivan, GENOCIDE WITHOUT CORPSES, *Newsweek*, 4. novembra 1996, str. 37; M. E. Skinner - H. P. York - M. A. Connor, POSTBURIAL DISTURBANCE OF GRAVES IN BOSNIA-HERZEGOVINA, u: FORENSIC TAPHONOMY ..., str. 294.

⁹⁷ E. Stover - G. Peress, THE GRAVES: SREBRENICA AND VUKOVAR, Scalo, New York 1998; M. E. Skinner - H. P. York - M. A. Connor, nav. dj., str. 294; ICTY, TUŽILAC PROTIV KRSTIĆA, PRESUDA, 2. august 2001, par. 233-244.

⁹⁸ Isto.

Mnoge su masovne grobnice u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenica otkopane i posmrtni ostaci preneseni na druge lokacije. I forenzički dokazi pokazuju da su početkom jeseni 1995, kolaboracionističke snage velikosrpskog agresora ("Vojska Republike Srpske") uložile značajan napor da prikriju masovna pogubljenja Bošnjaka, tako što su premještali primarne grobnice u (udaljene) sekundarne grobnice. Naime, forenzički dokazi pokazuju da je u periodu od nekoliko sedmica u septembru i početkom oktobra 1995. "Vojska Republike Srpske" iskopala mnoge primarne grobnice i tijela žrtava premjestila u sekundarne grobnice. Forenzičke analize uspjele su povezati određene primarne i sekundarne grobnice, kao što su: Vojna ekonomija Branjevo i Čančarski put; Brana Petkovići i Liplje 2; Orahovac (Lažete 1 i Hodžići put 3 i 4); Glogova i Zeleni Jadar 5; Kozluk i Čančarski put 3. Dokazi o prekopavanjima pokazuju značajan napor da se leševi iz primarnih grobnica sakriju, što je nesumnjivo prouzrokovano velikim međunarodnim pritiskom koji je uslijedio nakon zauzimanja Srebrenice i genocida nad Bošnjacima.⁹⁹

Naknadne intervencije preduzimane su i na drugim područjima Bosne i Hercegovine, kao što su lokaliteti: Tasovčići, Vojno, Bijelo Polje i Zaklopača.¹⁰⁰

Neke masovne grobnice u Bosni i Hercegovini doživjele su perfidno (nedopušteno) premještanje (odnošenje) tijela prije (službenih) ekshumacija.¹⁰¹ Nezakonito odnošenje tijela i nezakoniti napori uklanjanja tijela (prekopavanje grobnica), u cilju prikrivanja dokaza o genocidu i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, predstavlja teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava.¹⁰²

Postoji nekoliko događaja koji mogu utjecati na stanje posmrtnih ostataka, a kojih bi svaki forenzički arheolog trebao biti svjestan i o kojima bi, zavisno od mogućnosti, trebao voditi bilješke u konačnoj procjeni mjesta ekshumacije. Naprimjer, nije uvijek slučaj da su tijela ukopana odmah nakon pogubljenja. U većini slučajeva, tijela su naprosto skupljena i ostavljena na tlu onoliko dugo koliko je teškoj mašineriji i osoblju trebalo da nađu bolje mjesto da se riješe posmrtnih ostataka. Ova **privremena mjesta odlaganja** (tijela), gdje su tijela ostavljena prije nego su prebačena drugdje, mogu biti prepoznata po ostacima tkanine, privatnih stvari, krvi i fragmenata kostiju. Dok taj tip događaja ne mora biti vidljiv prilikom analize ljudskih posmrtnih ostataka, neophodno je od svjedoka izvršiti provjeru saznanja o vremenu između pogubljenja i ukopa, jer se tada mogu utvrditi faze raspadanja tijela zavisno od toga kakvim je vremenskim (meteorološkim) uslovima i insektima tijelo bilo izloženo. U sličnu kategoriju mogu spadati ona grobna mjesta koja zbog nekih razloga nikad nisu korištena za ukop tijela.¹⁰³

Platforma, koja vodi do grobnice i omogućuje teškoj mašineriji bolji pristup za istovar žrtava, može se nazvati **moguće grobno mjesto (moguća grobnica)**. U tom je slučaju važno da se mogu prepoznati određene karakteristike same jame, kako bi bilo moguće utvrditi element namjere za zločine koje su počinili pojedinci ili organizacije. Moguće je da izvršioци zločina koriste prirodne uvale (prirodne udubine), kao što su pećine, za lokalitet masovne grobnice. Taj tip grobnice napravljen je **prirodnim putem**,

⁹⁹ D. Manning, SREBRENICA INVESTIGATION, Summary of Forensic evidence - Execution Points and Mass Graves, ICTY, 16. maj 2000, ICTY, TUŽILAC PROTIV RADISLAVA KRSTIĆA, PRESUDA, paragrafi 72-82 i 222-261.

¹⁰⁰ M. E. Skinner - H. P. York - M. A. Connor, nav. dj., str. 299-305.

¹⁰¹ Isto, str. 294 i 297.

¹⁰² Isto, str. 306.

¹⁰³ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 11-12.

Međutim, najuobičajenije je da izvršioi iskopaju primitivne elementarne pravougaone jame u koje odlažu tijela. U slučaju da su grobnice iskopane teškom mašinerijom, na zidovima mogu, nakon detaljnog posmatranja, biti primijećeni tragovi zubova kašike. Tako, po pravilu, zidovi grobnica mogu izgledati mnogo ravniji i pravilniji nego oni iskopani ručno. Važno je znati prepoznati razliku između tih tipova grobnica. Grobnice iskopane teškom mašinerijom mogu se najbolje opisati, imenovati i označiti kao *grobnice mašinskog porijekla*, dok su one iskopane ljudskom rukom *grobnice ručnog porijekla*.¹⁰⁴

Grobnice nisu jedina mjesta korištena za "odlaganje" više ljudskih tijela. U Bosni i Hercegovini, naprimjer, *jezera i rijeke* su otkriveni kao mjesta ukopa, zavisno od godišnjeg doba povećavanja ili smanjenja nivoa vode.¹⁰⁵ U tim primjerima, kamioni su trpani tijelima, pečaćeni i onda gurani u vodu. Tom su prilikom mogli biti gađani raketnom paljbom da bi se olakšalo njihovo potonuće, a što je rezultiralo oslobađanjem ljudskih ostataka iz kontejnera (karasrije). Također su izvršioi zločina koristili vatru da bi se riješili tijela (žrtava).¹⁰⁶

*
*   *

Polazeći od navedenih razmatranja i shvatanja tipova masovnih grobnica, može se zapaziti nedostupnost pristupa autora koji su se bavili ovim pitanjem, pri čemu se jedna od naših bitnih zamjerki odnosi na nepovezanost definicije i klasifikacije - tipologizacije. Ovom prilikom je potrebno ukazati na potrebu jasne i precizne definicije pojma masovne grobnice, koja omogućava otkrivanje, konstatiranje i identifikovanje realiteta u društvenoj stvarnosti. S tim u vezi, na ovom mjestu nećemo se upuštati u razmatranje problema naučne definicije pojma, jer smo tom pitanju odgovarajuću pažnju posvetili u prethodnom tekstu, ali je nužno ukazati na povezanost definicije i klasifikacije, odnosno tipologizacije, kao specijalnog oblika klasifikacije. Naime, klasifikacija je početni oblik mjerenja, a tipologizacija, kao njen specijalan slučaj, predstavlja određenje jedne ili više odredbi, odnosno svojstava pojave, koje se odnose na više istovrsnih jedinica. Sve te istovrsne jedinice skupno posmatrane, a koje ispunjavaju taj kriterij (određbu/e, odnosno svojstvo/a), imenujemo određenim tipom.

Ovom prilikom nećemo posebno ulaziti u problem definicije pojma kriterij, odnosno tipa, koji se može shvatiti kao posebna kvalitativna ili/ i kvantitativna odredba, svojstvo, što se najčešće i čini. Iz ranije ponuđene operaciono-radne definicije pojma masovne grobnice, koja je proizvod teorijskih naučnih istraživanja, opredijelit ćemo se, u našem slučaju, za definiciju kriterija, odnosno tipa/ tipova, koji predstavljaju sintezu kvalitativno- kvantitativnih svojstava, odnosno odredbi predmetne definicije pojma

¹⁰⁴ Isto, str. 12; K. Juhl, nav. dj., str. 16.

¹⁰⁵ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 12-13; M. Skinner, DERVENTA CANYO, LAKE PERUCAC EXHUMATION, neobjavljeni izvještaj Međunarodne komisije za nestala lica (ICMP), 13. novembar 2001. Način ostavljanja tijela bez sahrane, kao što je potapanje u rijeku niz koju mogu otploviti ili samo ostavljanje tijela na površinu zemlje, po ocjeni E. Jessee, ne mogu se nazvati metodama ukopa, (E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 60-64).

¹⁰⁶ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 12-13; M. Skinner, DERVENTA CANYON, LAKE PERUCAE EXHUMATION, neobjavljeni izvještaj Međunarodne komisije za nestala lica (ICMP), 2001.

masovne grobnice. Stoga ćemo, prije svega, navesti kvalitativno- kvantitativne odredbe i svojstva, kao osnov klasifikacije, odnosno tipologizacije - tipova masovnih grobnica, nastalih kao rezultat genocida.

Konstantna **kvalitativna** odredba masovne grobnice su nasumice bačena ubijena tijela civila u istom ili (i) različitom vremenu i na istom (i/ ili) različitom prostoru. Navedene odredbe su kvalitativne prirode.

Broj ubijenih civila je **kvantitativno** svojstvo, na osnovu kojeg se razlikuje pojedinačni grob od masovne grobnice, pri čemu je dva minimalan broj, kao polazište odredbe masovnosti.

U zavisnosti od toga da li se radi o masovnoj grobnici formiranoj prvi put ili njenim "pomjeranjima" iz kojih su nastale novoformirane masovne grobnice, drugi, treći, n-ti put, obično se govori o primarnim, sekundarnim, tercijarnim i drugim masovnim grobnicama.

Prostor na kojem se formiraju masovne grobnice je različit, počev od korištenja prirodne konfiguracije terena, čak i rijeka i drugih vodenih površina, do uređenja posebnog prostora, prije, u toku i nakon pojedinačnih i masovnih likvidacija nevinih civila i drugih osoba, zaštićenih međunarodnim humanitarnim pravom.

Polazeći od osnovnih, bitnih svojstava i odredbi masovnih grobnica, moguće je izvesti sljedeće tipove masovnih grobnica:

- prvo, kvantitativni kriterij (kao osnovni i dominantni) omogućava razlikovanje masovnih grobnica prema *broju ubijenih osoba* na masovne grobnice sa dvije, tri, četiri, pet i više ubijenih osoba;
- drugo, imajući u vidu da li se radi o **prvom formiranju masovne grobnice ili njenom pre-mještanju - jednom, dva ili više puta** - što je, također, kvantitativni kriterij kao odrednica, može se konstatirati razlikovanje *primarnih, sekundarnih tercijarnih i drugih masovnih grobnica*;
- treće, **mjesto egzekucije i prostorni razmještaj masovne grobnice** su kvalitativne odredbe, prema kojima se može govoriti o masovnim grobnicama, formiranim korištenjem postojećih prirodnih pogodnosti konfiguracije terena i zemljišta - *masovne grobnice u jamama, vrticama, uvalama, rijekama, jezerima, na površini, te masovnim grobnicama formiranim za te svrhe namjenski* prije, u toku - paralelno s egzekucijom - i nakon izvršene egzekucije nevinih civila i drugih osoba, žrtava genocida.

Značajan broj masovnih grobnica su *površinske*, kod kojih do izražaja dolaze tri odredbe: nastajanje - formiranje masovne grobnice, što se može označiti kao primarna, povezana sa mjestom egzekucije (ostaci tijela grupisani u naseljenim mjestima ili izvan njih); - tijela su ili ostavljena na mjestu egzekucije nedirnuta ili su eventualno neznatno pomicala prilikom djelovanja ljudi (pljačkanje), aktivnosti životinja, erozije tla ili klimatskih uvjeta (promjena); i - tijela nisu ukopana ili na drugi način odbacivana (odlagana).

Obično se govori, ne baš uvijek o čistim tipovima masovnih grobnica, kako su prethodno navedeni. Može se vršiti i sinteza kvalitativno- kvantitativnih ili kvantitativnih kriterija, pa se može govoriti o primarnim masovnim grobnicama s određenim (neodređenim) brojem osoba, sekundarnim ili tercijarnim masovnim grobnicama, te o primarnoj (sekundarnoj, tercijarnoj) masovnoj grobnici (sa dva ili više lica) u jamama, pećinama, uvalama, septičkim jamama, poljanama, itd.

3. Ekshumacija masovnih grobnica i identifikacija posmrtnih ostataka žrtava

Istraživanje masovnih grobnica zahtijeva i ukazuje na neophodnost interdisciplinarnog i multidisiplinarnog pristupa istraživanju problema - predmeta masovnih grobnica. Primarnu ulogu u istraživanju, posebno (na) ekshumacijama, imaju eksperti iz oblasti forenzičke arheologije, antropologije, patologije i kriminalističko-tehničke obrade. Prvi korak je pripremanje detaljne dokumentacije o osobinama površine i mogućem dokaznom materijalu. Nakon toga i nakon što se definiraju granice grobnice, uklanja se tzv. pokrov (engl. *overhunden*), odnosno naslage zemlje ili drugih materijala koji pokrivaju ljudske posmrtno ostatke. Kako se dublje kopa, tako će lokacija grobnice pružiti dokaze o okolnostima ukopa, kao što su tragovi alata ili mašinerije uz pomoć kojih je iskopana. Ponekad je moguće utvrditi i da li su žrtve ubijene na tom ili drugom lokalitetu. Kada se naide na ljudske posmrtno ostatke, svaki pojedinačni nalaz se pažljivo otkopava i pohranjuje. Postmortem ispitivanje žrtava pruža informacije o uzroku smrti, kao i informacije koje će pomoći pri njihovoj identifikaciji, kao što su spol, dob, fizička konstitucija i povrede za vrijeme života. U toku ekshumacije rezultati i zapažanja se iskazuju opisno, ali i grafički, u formi mapa i fotografija.¹⁰⁷

Jedan od primarnih ciljeva ekshumacije masovnih grobnica je prikupljanje fizičkih dokaza o genocidu i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Ti dokazi imaju značajnu ulogu u utvrđivanju namjere da se uništi određena nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva, koja se mora dokazati, kako bi izvršeni zločini bili procesuirani. Forenzičko istraživanje fokusira se na prikupljanje podataka s ciljem rekonstrukcije tih događaja.¹⁰⁸

Arheološke tehnike i tafonomske metode mogu pružiti dokaze o zločinima. Izjave svjedoka često pružaju ključne informacije o lokalitetu grobnice, identifikaciji žrtava i interpretaciji povreda prije smrti i postmortem događaja. Forenzička tafonomska analiza može potvrditi izjave svjedoka. Podaci o vremenu nastanka događaja poslije smrti, promjenama na ljudskim posmrtnim ostacima koje prouzrokuju životinje, dislokaciji zglobova i o drugim postmortem događajima igraju ključnu ulogu u rekonstrukciji događaja.¹⁰⁹

Forenzička antropologija i tafonomija masovnih grobnica u tom kontekstu pružaju više nego tehnički i izolirani pristup prikupljanju dokaza i pronalaženju ljudskih posmrtnih ostataka. Antropologija u svim svojim oblicima, uključujući pravo, kulturne modele, biološku različitost te arheološku interpretaciju kulturnih modela, može i mora biti uključena u istraživanje genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, te uopće kršenja ljudskih prava. Kombinacija tafonomske i antropološke ekspertize u pronalaženju i analizi forenzičkih dokaza omogućava najefikasniji pristup.¹¹⁰

¹⁰⁷ W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669.

¹⁰⁸ S. Schmitt, nav. dj., str. 290; I. Cammen, GIVING ARCHAEOLOGY A MORAL VOICE: Material Harm, *Archaeological Studies of War and Violence*, Cruithne Press, Glasgow 1997, str. 220-239; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 13-16; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 64-65. Ekshumacija ljudskih posmrtnih ostataka iz masovne grobnice koristi arheološke tehnike za ispitivanje iskaza svjedoka. To se, po S. Schmittu, ostvaruje u pet faza: lociranje grobnice i snimanje; iskopavanje; sakupljanje i dokumentacija dokaza; analiza i izvještavanje. (S. Schmitt nav. dj., str. 280-292).

¹⁰⁹ S. Schmitt, nav. dj., str. 290.

¹¹⁰ Isto.

Za istraživanje i ekshumaciju (savremenih) masovnih grobnica postoji više razloga. Dr. W. Haglund iznosi sljedećih pet:

1. osiguranje narativnih (usmenih) i fizičkih dokaza koji će pomoći u utvrđivanju odgovornosti izvršilaca i njihovom privođenju pravdi;
2. pronalaženje (relevantnih) dokaza u procesu identifikacije žrtava i vraćanju njihovih posmrtnih ostataka porodicama;
3. uspostavljanje baze podataka koja će se suprotstaviti "falsifikatorima historije";
4. sprečavanje kršenja ljudskih prava "da bi se utvrdio međunarodni standard koji bi u budućnosti spriječio da se takvi zločini dešavaju";
5. poštivanje digniteta žrtava i ljudskog života.¹¹¹

Glavni cilj takvih istraživanja je "dati žrtvama glas i prenijeti njihove priče iz grobnica".¹¹² Ako žrtve ostanu pokopane, njihova smrt će, s pravom tvrdi Haglund, "biti uzaludna, prijeteci da slična sudbina zadesi buduće generacije".¹¹³

Ekshumacija masovnih grobnica, po Haglundu, "može i ne mora imati ove ciljeve". Neke ekshumacije masovnih grobnica, po njemu, "vrše se iz čisto humanitarnih /humanih/ razloga, bez perspektive krivičnog gonjenja".¹¹⁴

Cilj ekshumacije masovnih grobnica nije ograničen (samo) na pružanje relevantnih dokaza za utvrđivanje i krivično gonjenje pojedinaca odgovornih za zločine pred sudovima, nego, također, i povezivanje masovne grobnice sa širim kontekstom zločina, kako bi se omogućilo sudovima da optuže bilo koju državu ili vojne lidere koji su (moralno) odgovorni za genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.¹¹⁵

Arheološki dokazi o načinu ukopa koji ignoriše pijetet žrtava mogu se upotrijebiti pri optužbi za genocid. Razlozi za ekshumiranje masovnih grobnica širi su nego kod pojedinačnih grobova (oba nivoa forenzičkih istraga imaju i pravnu komponentu). Obim zločina koji utjelovljuje masovna grobnica daleko je veći u odnosu na pojedinačni grob.¹¹⁶

Iako su iskustva u identifikaciji i ekshumaciji masovnih grobnica u porastu, teorijska saznanja o tome vrlo su oskudna. Mark Skinner je u detaljnom radu iz 1987. "PLANNING THE ARCHEOLOGICAL RECOVERY OF EVIDENCE FROM RECENT MASS GRAVES", dao pregled relevantne literature, razmotrio logističke aspekte i zauzeo stav za angažiranje arheologa.¹¹⁷ Tokom posljednjih petnaest godina u izvještajima o istraživanjima nedostaju iskustva u ekshumaciji masovnih grobnica. S kontinuiranim

¹¹¹ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 245; W. D. Haglund - M. Connor - D. Scott, nav. dj., str. 25-26.

¹¹² Isto.

¹¹³ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 245.

¹¹⁴ Isto.

¹¹⁵ E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 57.

¹¹⁶ Isto.

¹¹⁷ M. Skinner, PLANNING THE ARCHEOLOGICAL RECOVERY ..., str. 267-287; W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 245.

iskustvom većine istraživača, uključenih u međunarodna forenzička istraživanja, može se u budućnosti očekivati više radova o masovnim grobnicama.¹¹⁸

Zbog nedostatka tehnološko-arheoloških metoda u ekshumaciji masovnih grobnica, može doći do ozbiljnog pogoršanja u kvaliteti ocjene lokaliteta masovne grobnice, što može dovesti do negativnih posljedica na kvalitet dokaza koji će kasnije biti korišteni u sudskim procesima.¹¹⁹

Roxana Ferlini u radu "THE ROLE OF FORENSIC ANTHROPOLOGY IN HUMAN RIGHTS ISSUES" razmatra značaj forenzičke antropologije u istraživanju povreda ljudskih prava i međunarodno-pravnim postupcima.¹²⁰ U tom kontekstu treba spomenuti da, zbog neuspjeha da se naglasi potreba za pravilnim ispitivanjem i tehnikama iskopavanja, akademska zajednica odgovorna za istraživanje masovnih grobnica nije u odgovarajućem omjeru uspjela priznati ulogu koju bi specijalizirano arheološko osoblje moglo igrati u tom procesu, osiguravajući visoki kvalitet dokaza i analizu, kako bi se osigurala pravda za žrtve i njihove porodice.¹²¹

Naučnici i eksperti, zabrinuti zbog načina arheološke obrade dokaza iz masovnih grobnica, više puta su konstatali taj nedostatak stručnosti u forenzičkoj arheologiji. Morse, Crusoe i Smith bili su prvi akademici koji su izrazili značaj forenzičke arheologije u forenzičkim istraživanjima, kao nužne komponente u istraživanjima masovnih grobnica.¹²² U članku "RECENT MASS GRAVES, AN INTRODUCTION" dr. William Haglund apelira na provođenje valjano stručne ekshumacije i istraživanje savremenih masovnih grobnica, te, s tim u vezi, tvrdi da postoje mnogobrojne utvrđene metode koje se u tom slučaju mogu primijeniti.¹²³

Evidentan je opći nedostatak specifične arheološke literature koja se bavi pitanjem ekshumacija masovnih grobnica. U većini sjevernoameričkih obrazovnih ustanova uobičajeno je da se arheologiji pristupa kao poddisciplini studija antropologije, u koju se, pored arheologije, uključuju i elementarna predavanja iz lingvistike, fizičke i kulture antropologije. Kao rezultat tog (oskudnog) bavljenja arheologijom, većina forenzičkih antropologa, koji su završili sjevernoameričke univerzitete i koledže i koji imaju osnovna saznanja iz arheologije, jedva mogu reći da imaju neka iskustva kao arheolozi.¹²⁴

¹¹⁸ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 245; W. D. Haglund, ARCHEOLOGY AND FORENSIC DEATH INVESTIGATIONS, *Historical Archaeology*, 35, 2000, str. 26-56; W. D. Haglund - M. Connor - D. D. Scott, THE ARCHAEOLOGY OF CONTEMPORARY MASS GRAVES, *Historical Archaeology*, 35, 2000, str. 57-69; T. Simmons, TAPHONOMY OF A KARSTIC CAVE EXECUTION SITE AT HRGAR, BOSNIA-HERZEGOVINA, u: FORENSIC TAPHONOMY ..., str. 263-275; M. Skinner - H. P. York - M. A. Connor, POSTBURIAL DISTURBANCE OF GRAVES IN BOSNIA-HERZEGOVINA, u: FORENSIC TAPHONOMY ..., str. 293-308; S. Schmitt, nav. dj., str. 277-280.

¹¹⁹ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 4.

¹²⁰ R. Ferlini, THE ROLE OF FORENSIC ANTHROPOLOGY IN HUMAN RIGHTS ISSUES, *Forensic Osteological Analysis: A BOOK of Case Studies*, 1999, str. 287-301.

¹²¹ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 5.

¹²² D. Morse - D. Crusoe - H. G. Smith, FORENSIC ARCHAEOLOGY, *Journal of Forensic Science*, 21 (2) 1976, str. 323-332; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 5.

¹²³ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 245.

¹²⁴ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 6; I. M. Yasar - S. R. Loth, THE SCOPE OF FORENSIC ANTHROPOLOGY u: INTRODUCTION TO FORENSIC SCIENCES, CRS Press, New York 1997, str. 343-369; J. Stoutamire, EXCAVATION AND RECOVERY, u: HANDBOOK OF FORENSIC ARCHAEOLOGY AND ANTHROPOLOGY, Rose Printing CO, Florida 1983, str. 20-47.

Stoga, istraživači s pravom insistiraju da forenzičari bioarheolozi moraju imati i saznanja iz hemije, filozofije, geografije, biologije, psihologije i drugih relevantnih nauka.¹²⁵

Obučeni forenzičari bioarheolozi imaju posebno značajnu ulogu u ekshumacijama masovnih grobnica. Tendencija za ekshumacijom masovnih grobnica kroz timove za ekshumaciju često je karakterisana nedostatkom tehničko-arheološkog znanja, koje može imati ozbiljne posljedice na procjenu lokacije i tako umanjiti kvalitet dokaza upotrijebljenih u (narednim) pravnim procedurama. Taj nedostatak su, na više mjesta, evidentirali i konstatovali istraživači i naučnici, zabrinuti za arheološka istraživanja i dokaze iz masovnih grobnica.¹²⁶

Pravilno razumijevanje arheoloških principa posmatranja, sagledavanja, pregleda, ispitivanja mapa, procjene, obilježavanja, ekshumacije i analiza, te visoko specijaliziranih saznanja prepoznavanja važnih dokaza, kao što su promjene statusa kostiju, metala ili platna, kao i rekonstrukcija cjelokupnog prostornog i vremenskog odnosa prezentiranog na lokaciji, zahtijeva više stručnog iskustva nego što nekoliko predavanja na fakultetu (dodiplomskom studiju) može ponuditi.¹²⁷ Stjecanje znanja zahtijeva bogato iskustvo na polju istraživanja. S tim u vezi, potrebno je značajno iskustvo u terenskim školama, gdje se posebno uzimaju u obzir ljudski ostaci, odnosno specijalizirana istraživanja tafonomije koja samo pojedine laboratorije mogu ponuditi.¹²⁸ Skinner i Sterenberg poseban naglasak stavljaju na integralnu ulogu arheologa kao vodećih eksperata na transformiranim lokalitetima, u zoni od posebne važnosti za interpretaciju masovnih grobnica.¹²⁹ Dennis Dirkmaat i James Adovasio naglašavaju značaj sposobnosti arheologa da organiziraju i promatraju timove na terenu i procjenjuju forenzički značaj terena ispod površine i ljudskih ostataka na lokaciji.¹³⁰

Polazeći od raznih političkih konteksta koji se tiču pitanja masovnih grobnica, neophodno je da forenzički istražni timovi pokažu znatnu dozu senzibiliteta. U drugim arheološkim istraživanjima fenomena nasilja, cilj nije nametnuti moralni poredak prema tome kako su se ponašale prošle kulture, već radije proučiti izvore materijalne kulture koji se tiču pitanja kako različite zajednice gledaju i manipuliraju

¹²⁵ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 6; I. M. Yasar - S. R. Loth, nav. dj., str. 343-369; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 65.

¹²⁶ E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 64.

¹²⁷ E. Stover - M. Rayan, BREAKING BREAD WITH THE DEAD, *Historical Archaeology*, 35 (1) 2001, str. 7-25; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 6; I. M. Yasar - S. R. Loth, THE SCOPE OF FORENSIC ANTHROPOLOGY u: INTRODUCTION TO FORENSIC SCIENCES, CRS Press, New York 1997, str. 343-369; J. Stoutamire, EXCAVATION AND RECOVERY, u: HANDBOOK OF FORENSIC ARCHAEOLOGY AND ANTHROPOLOGY, Rose Printing CO, Florida 1983, str. 20-47.

¹²⁸ M. I. Iscan - S. L. Roth, THE SCOPE OF FORENSIC ANTHROPOLOGY, *Introduction to the Forensic Sciences*, CRC Press, New York 1997, str. 343-369; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 6; I. M. Yasar - S. R. Loth, THE SCOPE OF FORENSIC ANTHROPOLOGY u: INTRODUCTION TO FORENSIC SCIENCES, CRS Press, New York 1997, str. 343-369; J. Stoutamire, EXCAVATION AND RECOVERY, u: HANDBOOK OF FORENSIC ARCHAEOLOGY AND ANTHROPOLOGY, Rose Printing CO, Florida 1983, str. 20-47.

¹²⁹ M. Skinner - J. Sterenberg, TURF WARS: AUTHORITY AND RESPONSIBILITY FOR THE INVESTIGATION OF MASS GRAVES, Naert prihvaćen za objavljivanje u časopisu *Forensic Science International*, 2003.

¹³⁰ M. J. Iscan - S. L. Roth, nav. dj., str. 343-369; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 65.

svojim okruženjima u vrijeme sukoba, imajući u vidu vlastite interese.¹³¹ Jedan od primarnih ciljeva svake (međunarodne) ekshumacije masovne grobnice je otkrivanje fizičkih dokaza radi krivičnog procesuiranja (izvršilaca) zločina, posebno za ona krivična djela definirana dokumentima Ujedinjenih nacija i međunarodnih krivičnih sudova. To je direktno povezano i s drugim, povezanim ciljevima, uključujući i pružanje minimalne satisfakcije za porodice žrtava. To predstavlja vrlo značajan dio procesa identifikacije žrtava, pri čemu taj kompleksan zadatak često nije glavni cilj. Tek "uspješno gonjenje počinitelja krivičnih djela predstavlja završetak tog čitavog procesa za porodice žrtava, naciju i međunarodnu zajednicu, uprkos činjenici da to nekad traži puno vremena za realizaciju".¹³²

Forenzička arheologija je pod opterećenjem odgovornosti da osigura i tumačenje dokaza koji će pomoći dovođenju odgovornih pred lice pravde. Posljedica takvih problema je da često nije moguće donijeti solidan, čvrst zaključak o nekom događaju. Uprkos tome, međunarodna zajednica je često mnogo više zabrinuta s procesom identifikacije nego s uvjerenjem da su fizički dokazi i tehnički izvještaji naučno validni. To se može objasniti nedovoljnom motiviranošću zajednice međunarodnog humanitarnog prava da ohrabri razvijanje striktnih standarda za procese iskopavanja i očuvanja dokaza.¹³³

Odgovornost forenzičkih arheologa je da na pravilan način pristupe kategorisanju različitih masovnih grobnica, uvažavajući ozbiljnost događaja koji dovode do formiranja grobnice. Samo se može pretpostaviti da su dovoljno velika mjesta sposobna pokazati vezu sa ratnim zločincima, te da time dobivaju prioritet nad ostalim pogrebnim mjestima. Takvi detalji često nisu poznati sve dok pogrebna mjesta nisu barem djelimično iskopana i dok kompetentni forenzički stručnjaci ne prouče dokaze.¹³⁴

Generalno, od sekundarnih ukopnih mjesta očekuje se da dokažu na mnogo ozbiljniji zločin masakra brojnih pojedinaca, a činjenica da su stvorena tajno demonstrira namjeru počinitelja za ometanjem pravde na više nivoa. Primarna ukopna mjesta, mjesta masovnih ukopa, ukopi u jezerima i rijekama, te masovno kremiranje, sljedeći su po pravnoj važnosti. Zatim slijede opljačkani grobovi i privremena pogrebna mjesta, koja zbog nedostatka ljudskih posmrtnih ostataka, često radi nedostatka mogućnosti međunarodnih i lokalnih organa za ekshumacijom, nisu istraženi.¹³⁵

Dok je fokus međunarodne zajednice krivičnopravno gonjenje glavnih političkih i vojnih vođa koji su imali političku i vojnu odgovornost u vrijeme izvršenja genocida i zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, dokazi koji se otkrivaju forenzičkom istragom često ukazuju na manje bitne ljude koji su bili umiješani, kao što su, naprimjer, ljudi koji su pravili grobne jame ili upravljali teškom mehanizacijom koja je korištena za transport tijela. I dok takvi pojedinci mogu biti optuženi za kršenje međunarodnog humanitarnog prava kao saučesnici, njihova glavna uloga je da pruže iskaz koji (kasnije) u istrazi može biti od pomoći pri dovođenju njihovih nadređenih na sud. Iako po međunarodnom humanitarnom pravu

pri počinjavanju zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, izgovor za izvršavanje naredbi nadređenih nije validan argument za odbranu, on će, ipak, biti uzet u obzir pri odlučivanju o težini kazne.¹³⁶

U vezi s navedenim je i princip prema kojem se sprovode mnoga istraživanja, a gdje je naivno pretpostaviti da je svaki pojedinačni slučaj u masovnoj grobnici pravno relevantna kategorija. Ne može se poreći da stručnjaci koji vrše ekshumacije moraju osigurati dovoljno prikupljenih sadržaja kako bi se mogao rekonstruisati događaj koji treba dokazati. Štaviše, uobičajeno je da nekoliko odabranih ekspanata - posmrtnih ostataka posluži kao simbol za grobnicu. Dakle, identitet i doživljaj pojedine žrtve nije primarna stavka u istrazi, već se uzima u obzir kao dio šireg plana, na način da barem tako pomogne da se do kraja dovede ono što je noćna mora za preživjele članove žrtava zločina.¹³⁷

Međutim, problem ličnog afiniteta i sposobnosti mora biti spomenut kao dio discipline. Nije neobično pretpostaviti da će većina forenzičkih arheologa iskusiti određeni stepen empatije, suosjećanja sa žrtvama i tako imati prerazvijen interes da neko odgovara za počinjene zločine, gdje će žrtve izazvati istu emocionalnu reakciju i na nivou međunarodne zajednice. Forenzički arheolog je moralno obavezan da iskaže bilo kakve nejasnoće u svom istraživanju, bez obzira kako trivijalne i nevažne se one čine. Pred nacionalnim sudovima mala nejasnoća u rukama odbrane može dovesti do opravdane sumnje u korist onih pojedinaca kojima se sudi za počinjene zločine. Zbog toga, profesionalci moraju prepoznati primjere u kojima njihova naklonost može postati problem kada je u pitanju kvalitet rada koji izvede, pri čemu moraju uvijek biti spremni na neuspjeh pravde.¹³⁸

Ekshumacija masovnih grobnica je kompleksan proces koji se sastoji od više faza¹³⁹ i zahtijeva balansiranje mnogih istovremenih ciljeva, pitanja i aktivnosti, te obradu velikog broja tijela, koje, u slučaju većih masovnih grobnica, može potrajati danima, sedmicama ili čak mjesecima.¹⁴⁰

Istraživanje masovnih grobnica moguće je prikazati na osnovu hronološki poredanih faza: identifikacija lokacije, ekshumacija, identifikacija i analiza posmrtnih ostataka žrtava. Forenzičko istraživanje masovnih grobnica poznaje određene kriterije koji su zasnovani, kako na standardima naučno-teorijskih

¹³⁶ Isto; A. Tusa - J. Tusa, THE NUREMBERG TRIAL, Macmillan London Ltd, London, 1993.

¹³⁷ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 15-16.

¹³⁸ Isto, str. 16.

¹³⁹ W. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 252-253. O tim fazama detaljnije vidi: W. Haglund, nav. dj., str. 252-257.

¹⁴⁰ Isto, str. 252-257. U procesu ekshumacije masovnih grobnica prisutni su brojni problemi: "Među početnim preprekama je nedostatak volje ili autoriteta potrebnog da se izvrši istraga. Dok ne dođe do promjene režima ili nametanja tog pitanja međunarodnom voljom, nema zanimanja za zločine koje krju masovne grobnice". Da bi istraživanje moglo biti sprovedeno, a pravna odgovornost utvrđena, potrebna su, po Haglundu, "posebna tijela, poput tribunala, specijalnih sudova ili komisija za istine. Čak i kada su zadovoljeni ovi kriteriji, manjak sigurnosti može onemogućiti pristup lokalitetima grobnica", (W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669).

Jednom kada se, piše Haglund, "dobiju neophodne saglasnosti i stvore uslovi sigurnosti, težište rada prelazi na potporu koja je neophodna za projekt: finansiranje, resursi, osoblje i logistika. Vremenska, finansijska i logistička ograničenja mogu biti ograničavajući faktori u istraživanju. Ukoliko ne razmotrimo religijska, kulturna ili druga relevantna pitanja u zajednici, isti mogu spriječiti istraživanje. U slučaju masovnih grobnica postoji duboka zabrinutost po pitanju sudbine posmrtnih ostataka nakon njihove identifikacije, odnosno njihovog povratka porodicama. Na koncu, pravna odgovornost počinitelja uvijek je pitanje društvene volje i legitimnog pravnog okvira". (Isto).

¹³¹ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 13; J. Carman, GIVING ARCHAEOLOGY A MORAL VOICE, *Archaeological Studies of War and Violence*, Cruithne Press, Glasgow 1997, str. 220-239.

¹³² E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 13-14; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 66.

¹³³ E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 14.

¹³⁴ Isto, str. 14-15.

¹³⁵ Isto, str. 15.

likvidacije.¹⁵² Sovjeti su septembra 1943. oslobodili Smolensk i snažno poricali optužbe da su oni odgovorni za grozote iz Katina, te su počeli vlastita istraživanja, optužujući nacističku Njemačku za te egzekucije. Sovjeti su, i pored opiranja francuskih, britanskih i američkih tužilaca, uspjeli u namjeri da masovne likvidacije u Katinu uključe u treću tačku Optužnice protiv nacista na Nimbriškom proda cesu. Iako su postojale jake sumnje u istinitost tih tvrdnji, one su, ipak, ostale dio optužnice, mada nisu bile uključene u konačnu presudu Tribunala. Međunarodni tim forenzičara je sedamdesetih godina XX stoljeća, istražujući masakr u Katinskoj šumi, utvrdio da su masakr počinile ruske trupe.¹⁵³

Tek od Mantove doktorske disertacije iz medicine na Londonskom univerzitetu 1950, sistematičnije su analizirane mogućnosti očuvanja ljudskih posmrtnih ostataka u masovnim grobnicama.¹⁵⁴

U toku i nakon Drugog svjetskog rata Sanitetski korpus Britanske armije bio je zadužen za identifikaciju nestalih savezničkih boraca, naročito pilota, u Evropi. S tim u vezi, izvršene su brojne ekshumacije masovnih grobnica.¹⁵⁵

Ekshumacije masovnih grobnica iz Drugog svjetskog rata istraživane su (nakon rata) i na Saipanu (Marijanska ostrva), te u Serniki (Ukrajina).¹⁵⁶ Arheološka istraživanja na Saipanu, uglavnom, ticala su se iskopavanja masovnih grobnica, za koje se vjerovalo da sadrže posmrtno ostatke japanskih

žrtava iz bitke za selo Tanapag 15. jula 1944, ili posmrtno ostatke žrtava Japana iz Drugog svjetskog rata od samoubilačkog napada protiv američkih snaga 7. jula 1944. Utvrđeno je da su sve žrtve bili pripadnici japanskih oružanih snaga. Naime, nakon bitke za Tanapag, preko 3.000 japanskih boraca je "smješteno" u jame, iskopane mašinama, kako bi se izbjegla pojava epidemije. Istraživanjem su negirane glasine o masakru nad civilima, zbog prisilnog učešća (japanskih) civila u japanskoj vojsci.¹⁵⁷

Istraživanja u Ukrajini izvršio je međunarodni forenzički tim (Australijanci, uz pomoć Sovjeta) u junu 1990, u slučaju nacističkog oficira Ivana Poljukovića (Polynkhovicha), optuženog (na australijskom sudu) za učešće u dva masakra jevrejskih civila između 1941-1942. za vrijeme nacističke okupacije, u getu Serniki,¹⁵⁸ gdje je oko 850 nenaoružanih muškaraca, žena i djece ubijeno i sahranjeno u jedinstvenu masovnu grobnicu u šumovitoj zoni u okolini Sernike. Ograničeno ispitivanje 533 odabranih lobanja potvrdilo je da je 410 ekshumiranih muškaraca, žena i djece ubijeno pucnjem u glavu.¹⁵⁹

Rezultati arheoloških istraživanja u Saipanu i Serniki od posebnog značaja su istražiteljima prilikom dokazivanja istinitosti kazivanja svjedoka i pribavljanja fizičkih dokaza protiv ratnih zločinaca.¹⁶⁰

Pored istraživanja grobnica u Drugom svjetskom ratu i iz tog rata, prošle su četiri decenije prije nego što je povećan obim, sadržaj i intenzitet interesiranja za (drugo doba) istraživanja masovnih grobnica, kada je 1984, na osnovu zahtjeva (tada) novoizabranog argentinskog predsjednika Raúl Alfonsina, Komisija za naučnu slobodu i odgovornost Američke asocijacije za napredak nauke (*American Association for the Advancement of Science's Committee on Scientific Freedom and Responsibility*) okupila grupu forenzičkih eksperata. Njihov zadatak bio je da istraže sudbinu hiljada nestalih i otetih osoba u toku vojne uprave u Argentini od 1976. do 1983. Taj (historijski) zahtjev doveo je do nastanka forenzičkih timova u cijeloj Latinskoj Americi, te ekshumacija širom kontinenta, odnosno istraživanja masovnih grobnica u Gvatemali, Salvadoru, Čileu i Peruu.¹⁶¹

Brojne druge ekshumacije masovnih grobnica izvršene su za potrebe istraživanja povreda ljudskih prava u Argentini, Boliviji, Brazilu, Čileu, Kolumbiji, Salvadoru, Gvatemali, Hondurasu, Meksiku, Panami, Paragvaju, Urugvaju i Venecueli, zatim Obali Slonovače, Demokratskoj Republici

¹⁵² L. Fitzgibbon, KATYN, CHARLES SCRIBNER'S SONS, New York 1971; L. Fitzgibbon, KATYN MASSACRE, Corgi Books, London 1977; J. H. Lauck, KATYN KILLINGS: IN THE RECORD, The Kingston Press, Clifton, New Jersey 1989; A. Paul, KATYN: STALINS MASSACRE AND THE SEEDS OF POLISH RESURRECTION, United States Naval Institute Press, Annapolis, MD, 1996; T. Taylor, THE ANATOMY OF THE NUREMBERG TRIALS: A PERSONAL MEMOIR, Alfred A. Knopf, New York 1992; J. A. Zawondy, DEATH IN THE FOREST: THE STORY OF KATYN FOREST MASSACRE, University of Notre Dame Press, Notre Dame South Bend, Indiana 1962; W. D. Haglund - M. Connor - D. D. Scott, THE ARCHAEOLOGY OF CONTEMPORARY TO FORENSIC INVESTIGATIONS, *Historical Archaeology*, 35, 2000, str. 26-56.

¹⁵³ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 245-246; V. Abarinov, THE MURDERS OF KATYN, Hippocrene Books, New York 1993; L. Fitzgibbon, KATYN MASSACRE, Corgi Books, London 1977; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 33-34; E. Davidson, THE TRIAL OF THE GERMANS: AN ACCOUNT OF THE TWENTY-TWO DEFENDANTS BEFORE THE INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL AT NUREMBERG, University of Missouri Press, Columbia, MO, 1997; T. Taylor, THE ANATOMY OF THE NUREMBERG TRIALS, Alfred A. Knopf, New York 1992; J. A. Zawondy, DEATH IN THE FOREST: THE STORY OF THE KATYN FOREST MASSACRE, University of Notre Dame Press, South Bend, IN, 1962; E. Davidson, THE TRIAL OF THE GERMANS: AN ACCOUNT OF THE TWENTY-TWO DEFENDANTS BEFORE THE INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL AT NUREMBERG, Columbia: University of Missouri Press, 1997; W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669.

¹⁵⁴ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 246; K. Mant, A STUDY OF EXHUMATIONS DATA, Doktorska teza, University of London, London 1950, Mant je služio Britansku armiju - Kraljevski ljekarski korpus kao patolog za vrijeme i poslije Drugog svjetskog rata. Njegova primarna misija je bila identifikacija nestalih savezničkih boraca, naročito pilota. (Isto).

¹⁵⁵ A. K. Mant, A STUDY IN EXHUMATION DATA, Doktorska teza iz medicine, London University, London 1950; W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 246.

¹⁵⁶ S. Russell - M. A. Fleming, A BULWARK IN THE PACIFIC: AN EXAMPLE OF WORLD WAR II ARCHAEOLOGY ON SAIPAN, *Archaeology Studies of World War II*, Department of Anthropology, University of Missouri, Columbia, MO 1991, str. 13-28; D. Bevan, A CASE TO ANSWER: THE STORY OF AUSTRALIA'S FIRST EUROPEAN WAR CRIMES PROSECUTION, Wakefield Printing, Kent Town, South Australia 1994; W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 246; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 19-20.

¹⁵⁷ S. Russell - M. A. Fleming, nav. dj., str. 13-28; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 19-20.

¹⁵⁸ Isto, Serniki se nalazi na južnom dijelu močvare Pripjet (Pripet), koji je Hitler, nakon pobjede u ratu, namjeravao zadržati za manevre Vermahta (Wehrmacht). Na tom lokalitetu, u grobnici, nađeno je oko 550 tijela. Većina žrtava su bili žene i djeca, te nekoliko staraca (muškaraca). (R. Wright, INVESTIGATING WAR CRIME - THE ARCHAEOLOGICAL EVIDENCE, *The Sydney Papers*, tom 7, broj 3, Sydney 1995, str. 42; J. Hunter - M. Cox, FORENSIC ARCHAEOLOGY: ADVANCES IN THEORY AND PRACTICE, London, 2005, str. 145).

¹⁵⁹ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 246; E. Jessee, EXHUMING CONFLICT ..., str. 34-36; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 21-23; D. Bevan, A CASE TO ANSWER: THE STORY OF AUSTRALIA'S FIRST EUROPEAN WAR CRIMES PROSECUTION, Wakefield Printing: South Australia 1994. Nacistički oficir Ivan Poljuković je umro prije nego što je istraga završena.

W. Haglund navodi da je navedeni zločin u Serniki izvršen u jesen 1942. (W. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669).

¹⁶⁰ S. Russell - M. A. Fleming, nav. dj., str. 13-28; E. Jessee - M. Skinner, LITERATURE REVIEW OF MASS GRAVE ..., str. 22-23.

¹⁶¹ W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669.

kod Petkovaca, gdje su iskrcani iz kamiona i likvidirani (u noći 14/15. jula, te ujutro 15. jula 1995).¹⁷² Ta primarna lokacija bila je kasnije tajno pokradena, a neki od sadržaja pomjereni su u sekundarnu lokaciju, u Liplje 2.¹⁷³ Rezultat devastirane lokacije ekshumiran je u deset dana, između 15. aprila 1998. i datuma otkrivenog kao vrijeme opljačkanog primarnog lokacijskog mjesta, koje je sadržavalo najmanje 43 uveliko raskomadana tijela i nekoliko rastavljenih dijelova tijela.¹⁷⁴ Za petnaest žrtava utvrđeno je da su bili muškarci, dok se preostala tijela nisu mogla identifikovati po spolu.¹⁷⁵ Na površini lokacije (grobnice) otkriveno je 750 slučajeva kostura i 25 je nađeno unutar grobnice.¹⁷⁶ Šest tjelesnih dijelova pokazalo je definitivno rane od metaka.¹⁷⁷ Druga dva slučaja pokazala su vjerovatno rane od metaka, dok su drugih 15 bile procijenjene kao moguće rane od metaka. Nijedno tijelo nije bilo cjelovito da bi se u vrijeme ekshumacije mogla provesti temeljita istraga, tako da je uzrok smrti bio određen na osnovu pojedinačnih dijelova tijela, radije nego kompletnih tijela. Najmanje jedan bijeli dupli povez i jedan povez za oči bili su otkriveni na površini grobnice, iako ne u direktnoj vezi s bilo kojim dijelom tijela. Jedan identifikacijski document, pronađen u ratnoj bolnici u Srebrenici, sugerirao je povezanost sa sigurnom zonom Ujedinjenih nacija.¹⁷⁸ Interesantno je napomenuti, ipak, da nisu pronađeni nikakvi predmeti koji upućuju na vjersku pripadnost. Ipak, taj dokaz se pokazao sastavnim dijelom u predmetu protiv Krstića, prvenstveno, jer se povezuje sa lokalitetom Liplje 2.¹⁷⁹

Lokacija Brana kod Petkovaca je primarna masovna grobnica, iz koje je nastala sekundarna grobnica Liplje 2. U opskurnom pokušaju zločina, koje su počinile Krstićeve trupe, lokacija Brana kod Petkovaca bila je ponovo posjećena, nedugo nakon što su pokradena tijela, koja su potom izmještena u obližnju grobnicu Liplje 2. Dokaz za taj događaj je evidentno prisustvo grumenja iste zelenkaste ilovače iskopane na masovnoj grobnici Petkovci. Nadalje, otkrivena tijela na lokaciji Liplje 2 su uveliko rastrgana, što sugerira da su teškim mašinama bila ekshumirana i transportirana na sekundarnu lokaciju, nakon perioda truljenja na primarnoj lokaciji. Najmanje 191 tijelo je ekshumirano u sekundarnoj grobnici, od kojih je 4 shvaćeno kao relativno nedirano od istraživačkog tima. Od tih individua, jedna je umrla od prostrelne rane, jedna od moguće rane od metka, a za dvoje nije utvrđen uzrok smrti, pri čemu je utvrđeno da su 122 individue muškarci, dok za ostale spol nije identifikovan. Nađeno je 23 poveza za ruke, od kojih je 14 direktno povezano s dijelovima ruke ili podlaktice, a 1 moguće s povezom za oči. Samo je 27 kostura sakupljeno tokom ekshumacije i autopsije, iako se smatralo da ih na lokaciji ima više. Brojne lične karte, holandska štampa, primjerci cigareta, muštikle i (muslimanske) hamajlije bile su u lokaciji sa tijelima.¹⁸⁰

¹⁷² ICTY, PRETRESNO VIJEĆE, TUŽILAC PROTIV RADISLAVA KRSTIĆA, PRESUDA, 2. avgust 2001, paragrafi 171-232 i drugi.

¹⁷³ D. Manning, *SREBRENICA INVESTIGATION, Summary of Forensic Evidence - Execution Points and Graves*, ICTY, 16. maj 2000.

¹⁷⁴ Isto.

¹⁷⁵ Isto.

¹⁷⁶ Isto.

¹⁷⁷ Isto.

¹⁷⁸ Isto.

¹⁷⁹ E. Jessee, *EXHUMING CONFLICT* ..., str. 48-49.

¹⁸⁰ D. Manning, *SREBRENICA INVESTIGATION, Summary of Forensic Evidence - Execution Points and Graves*, ICTY, 16. maj 2000.

ICTY je na suđenju protiv generala Krstića upotrijebio forenzičke dokaze o masovnim grobnicama žrtava genocida (nad Bošnjacima) u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, da utvrdi njegovu krivičnu odgovornost. Do te presude međunarodna zajednica je ispitivala svrhu i opravdanost postojanja ICTY-a, odnosno da li će ikada uspjeti u krivičnom procesuiranju ideološko-političkih i operativnih vođa odgovornih za teška kršenja ljudskih prava. S optužnicom i uspješnim ishodom suđenja Krstiću znatno su smanjene ranije kritike.¹⁸¹

Naime, opširi forenzički dokazi, koje je Tužilaštvo ICTY-a predočilo protiv Radislava Krstića, čvrsto su potkrijepili važne aspekte svjedočenja preživjelih žrtava genocida s raznih mjesta pogubljenja. Od 1996. Tužilaštvo je ekshumiralo 21 grobnicu u vezi s genocidom u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, Srebrenici, jula 1995, i to: četiri ekshumacije tokom 1996. (grobnice u Cerskoj, Novoj Kasabi, Orahovcu - poznata i pod nazivom Lažete 2, i na Vojnoj ekonomiji Branjevo - Pilica; osam tokom 1998. (Brana kod Petkovaca, Čančarski put 12, Čančarski put 3, Cesta prema Hodžićima - lokalitet br. 3, Cesta prema Hodžićima - lokalitet br. 4, Cesta prema Hodžićima - lokalitet br. 5, Liplje 2 i Zeleni Jadar 5); pet grobnica 1999. (Kozluk, Nova Kasaba, Konjević-Polje 1, Konjević-Polje 2 i Glogova), te četiri grobnice 2000. (Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice i Glogova 1). Od 21 ekshumirane grobnice, 14 su primarne (grobnice), u koje su tijela bačena neposredno nakon što su te žrtve ubijene. Od tih grobnica, osam je kasnije neovlašteno prekopano i tijela su premještena i zakopana na drugom mjestu, često u sekundarnim grobnicama, lociranim na zabačenijim područjima. Sedam od ekshumiranih grobnica bile su sekundarne (grobnice). Tužilaštvo je angažovalo stručnjake za balističku analizu, zatim analizu tla i materijala, kako bi izvršili komparativna ispitivanja materijala i ostataka pronađenih u primarnim i sekundarnim grobnicama. Kao rezultat tih analiza otkrivene su veze između određenih primarnih i određenih sekundarnih grobnica.¹⁸²

Forenzički dokazi su "potkrijepili tvrdnju optužbe" da su po zauzimanju Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995, hiljade muškaraca Bošnjaka pogubljeni po kratkom postupku i pokopani u masovne grobnice. "Iako vještaci forenzičari nisu mogli sa sigurnošću utvrditi koliko se tijela nalazilo u masovnim grobnicama zbog stepena raspadnutosti tijela i činjenice da su mnoga unakažena tokom procesa premještanja iz primarnih u sekundarne grobnice, koji je obavljen uz pomoć teške mehanizacije, vještaci su, ipak, bili u stanju načiniti uzdržanu procjenu, prema kojoj je iz masovnih grobnica ekshumirano najmanje 2.028 odvojenih tijela".¹⁸³

Na osnovu identifikacijskih dokumenata i ličnih predmeta, pronađenih u većini ekshumiranih grobnica, može se pretpostaviti veza žrtava s genocidom u Srebrenici, sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija, jula 1995. Među pronađenim predmetima bile su dozvole i drugi dokumenti na kojima se spominje Srebrenica. U nekim slučajevima istražitelji ICTY-a su uspjeli izvršiti pozitivnu identifikaciju tijela u grobnicama, utvrdivši da se radi o stanovnicima sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, i to na osnovu specifičnih ličnih predmeta pronađenih s tijelima, kao što su nakit, proteze i fotografije. Drugi predmeti pronađeni u većini grobnica, kao što su sure iz Kur'ana, upućuju na to da su žrtve bile islamske vjeroispovijesti. Važno je, također, uočiti da postoji korelacija između spolne strukture osoba

¹⁸¹ E. Jessee, *EXHUMING CONFLICT* ..., str. 50.

¹⁸² ICTY, PRETRESNO VIJEĆE, TUŽILAC PROTIV RADISLAVA KRSTIĆA, PRESUDA, 2. avgust 2001, paragraf 71.

¹⁸³ Isto, paragraf 73.

Forenzičke analize uzoraka tla i polena, poveza za oči, poveza - ligatura, čahura i snimaka iz zraka iskopanih i naknadno prekopanih grobnica po datumima, pokazale su, nadalje, da su tijela iz grobnica u Lažetama 1 i Lažetama 2 bila uklonjena i ponovo ukopana u sekundarne grobnice nastale nazvanim Cesta za Hodžiće 3, 4 i 5. Snimke iz zraka pokazale su da su te sekundarne grobnice nastale između 7. septembra i 2. oktobra 1995, a Tužilaštvo ih je ekshumiralo 1998. Dosljedno sličnom obrascu zapaženom na drugim lokalitetima grobnica povezanih sa Srebrenicom, sigurnom zonom Ujedinjenih nacija, za najveći broj tijela na lokalitetu cesta za Hodžiće 3, 4 i 5 utvrđeno je da su muškog spola i da je smrt nastupila uslijed povreda nanesenih vatrenim oružjem. Iako je ekshumacijama na ta tri lokaliteta nađena samo jedna ligatura, nađeno je ukupno 90 poveza za oči. Utvrđeno je da ukupni minimalni broj pojedinaca ekshumiranih na ta tri grobna lokaliteta iznosi 184.¹⁹³

Iskaze preživjelih o egzekucijama u Orahovcu 14. jula 1995. potkrepljuje forenzički i ostali dokazni materijal. Snimke iz zraka pokazuju da je tlo oko lokacije na Brani u Petkovcima prvi put bilo remećeno između 5. i 27. jula 1995, a onda ponovo između 7. i 27. septembra 1995. Tim istražitelja Tužilaštva ICTY-a vršio je ekshumacije na grobnom lokalitetu kod Brane u Petkovcima između 15. i 25. aprila 1998. Vještaci su utvrdili da je taj lokalitet bio "opljačkan", da je za to korišćen rovokopač, što je za posljedicu imalo "grubo komadanje tijela" u cijeloj grobnici. Minimalni broj pojedinaca nađenih u toj grobnici određen je na 43, s tim što je samo za njih 15 utvrđeno da su muškog spola, dok se za ostale spol nije mogao utvrditi. Na šest dijelova tijela vidjele su se nesumnjive povrede od vatrene oružja, a na još 17 vjerovatne ili moguće povrede od vatrene oružja. Jedna ligatura nađena je na površini grobnice, a jedan "mogući" poveza za oči nađen je po strani u jami.¹⁹⁴

Forenzičke analize pokazuju da je lokalitet masovne grobnice nazvane Liplje 2 sekundarni grobni lokalitet povezan s primarnim grobnim lokalitetom kod Brane u Petkovcima. Tužilaštvo je ekshumacije na tom lokalitetu vršilo između 7. i 25. augusta 1998. Zračne snimke pokazuju da je lokalitet Liplje 2 nastao između 7. septembra i 2. oktobra 1995. Tragovi zuba mašine i tragovi točkova pokazali su da je grobnica iskopana utovarivačem s točkovima koji je imao nazubljenu grabilicu. Utvrđeno je da je u toj grobnici sahranjen najmanje 191 pojedinac, za 122 je utvrđeno da su muškog spola, dok je za ostale spol ostao neutvrđen. Među slučajevima za koje se mogao utvrditi uzrok smrti prevladavale su povrede od vatrene oružja. Iako su nađene 23 ligature, nije nađeno ništa što bi se sa sigurnošću moglo identifikovati kao poveza za oči.¹⁹⁵

Prisustvo Zvorničke brigade Drinskog korpusa "Vojske Republike Srpske" bilo je veoma očito i u zoni Petkovaca i (tamošnje) Brane 15. jula 1995. Utvrđeno je da se mjesto pogubljenja kod Brane u Petkovcima nalazilo na udaljenosti manje od dva kilometra od komandnog mjesta 6. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade na Baljkovici. U knjizi dnevnih zapovijesti Zvorničke brigade vidi se da je inženjerska četa Zvorničke brigade 15. jula 1995, s jednim ULT i jednim rovokopačem bila raspoređena na radni zadatak u Petkovce, iako se iz putnih listova vozila ne vidi da se bilo koja mašina za zemljane radove te inženjerske čete nalazila na mjestu pogubljenja u Petkovcima. Međutim, dokumentacija vozila 6. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade pokazuje da su dva kamiona 15. jula 1995. obavila ukupno

¹⁹³ Isto, paragraf 223.

¹⁹⁴ Isto, paragraf 229.

¹⁹⁵ Isto, paragraf 230.

10 povratnih vožnji između Petkovaca i Brane, pri čemu su za vozače raspoređena dva pripadnika 6. pješadijskog bataljona.¹⁹⁶

Pretržno vijeće je konstatovalo da su vozači i kamioni iz 6. pješadijskog bataljona Zvorničke brigade 15. jula 1995. bili korišćeni za prevoz zarobljenika s mjesta zatočenja na mjesto pogubljenja na Brani u Petkovcima, te da je inženjerska četa Zvorničke brigade sa svojom mehanizacijom za zemljane radove bila raspoređena da pomogne u pokopavanju žrtava s Brane u Petkovcima.¹⁹⁷

Iskaze preživjelih o masovnoj egzekuciji Bošnjaka na Vojnoj ekonomiji Branjevo, 16. jula 1995, potkrijepili su i drugi dokazi iz sudskog spisa u procesu ICTY-a protiv generala Krstića. Na fotografijama područja oko Vojne ekonomije Branjevo snimljenim iz zraka 17. jula 1995. vidi se veliki broj leševa u polju pored Vojne ekonomije, kao i tragovi rovokopača koji je pokupio leševe iz polja. Tužilaštvo i tim iz organizacije *Ljekari za ljudska prava* izvršili su ekshumaciju na grobnom lokalitetu na Vojnoj ekonomiji Branjevo (također poznatom pod nazivom Pilica) od 10. do 24. septembra 1996. U slučajevima za koje se mogao utvrditi, spol je bio muški, a u slučajevima za koje je mogao da se utvrdi uzrok smrti, to su bile povrede od vatrene oružja. Nađene su 83 ligature i dva platnena poveza za oči. Iz te grobnice pozitivno je identifikovano 13 osoba koje su od zauzimanja Srebrenice vođene kao nestale: svi su bili muškarci, Bošnjaci.¹⁹⁸

Forenzičkim ispitivanjima ustanovljeno je da je grobni lokalitet nazvan Čančarski put 12 sekundarna grobnica povezana s primarnom grobnicom na Vojnoj ekonomiji Branjevo. Zračne snimke pokazale su da je ta sekundarna grobnica iskopana između 7. i 27. septembra 1995. i ponovo zatrpana prije 2. oktobra 1995. Otkriveni su leševi 174 osobe. I ovdje, u slučajevima kada je bilo moguće utvrditi spol i uzrok smrti žrtava, radilo se o muškarcima, odnosno o povredama od vatrene oružja. U toj grobnici nađeno je i 16 ligatura, te osam poveza za oči. Jedan je pojedinac pozitivno identifikovan kao muškarac, Bošnjak, koji je nakon zauzimanja Srebrenice registrovan kao nestala osoba.¹⁹⁹

Pretržno vijeće je prihvatilo forenzičke dokaze koji su pokazali da su u Domu kulture u Pilici 16. jula izvršene egzekucije, kao i dokaze koji Bratunačku brigadu povezuju s tim zločinima.²⁰⁰

Godine 1999. Tužilaštvo ICTY-a je ekshumiralo grobnicu u blizini naselja Kozluk. Od jedne zajednice izbjeglica u Njemačkoj dobijene su informacije koje su upućivale na Kozluk kao moguću lokaciju gdje je došlo do ubijanja. Istrage sprovedene na licu mjesta potvrdile su da je na tom mjestu bilo masovnih egzekucija. Iz razgovora istražitelja Tužilaštva s izbjeglicama utvrđeno je da je oko 500 zarobljenika bilo prisiljeno da pjeva srpske pjesme dok su ih vojni kamioni prevozili u Kozluk, gdje ih je pobio odred za egzekuciju.²⁰¹

Minimalni broj tijela izvađenih iz grobnice u Kozluku iznosio je 340, a sve osobe za koje se to moglo utvrditi, bile su muškog spola. U većini slučajeva uzrok smrti za tijela za koja je on mogao da se

¹⁹⁶ Isto, paragraf 231.

¹⁹⁷ Isto, paragraf 232.

¹⁹⁸ Isto, paragrafi 233-237.

¹⁹⁹ Isto, paragraf 238.

²⁰⁰ Isto, paragraf 248.

²⁰¹ Isto, paragraf 249.

grobnica (posmrtnih ostataka) u udaljene lokacije i dr. Na primjeru izvršenog genocida nad Bošnjacima u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, i utvrđivanju krivice za taj zločin pred ICTY-em u predmetu *Krstić* forenzički dokazi su imali ključnu ulogu i krucijalni značaj u dokaznom postupku. Sve naprijed navedeno potvrđuje naučni i društveni značaj istraživanja masovnih grobnica i njegovu naučnu i društvenu opravdanost.

Početak XXI stoljeća, pored Bosne i Hercegovine, javlja se potreba za istraživanjem masovnih grobnica i u drugim brojnim zemljama, uključujući Afganistan, Bangladeš, Kambodžu, Kongo, Istočni Timor, Indoneziju, Irak, Nepal, Sijera Leone i Šri Lanku.²¹⁰ Pojava masovnih grobnica ukazuje i prati teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava, odnosno zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Tako se s pravom može konstatirati potreba proširivanja i produbljivanja znanja i razmjene iskustava na tom planu.

Ekshumacija tijela (žrtava) iz masovnih grobnica je osnov **identifikacije žrtava** po raznovrsnim obilježjima. To je jedinstven proces, u kojem se nastoje otkriti, konstatovati i identifikovati masovne grobnice koje su osnov za identifikaciju žrtava, što, u skladu s običajima, kulturom i tradicijom naroda, obezbjeđuje dostojanstven ukop žrtava. U tom procesu neophodni su raznovrsni oblici raznovrsnog i raznorodnog istraživačkog rada pri utvrđivanju lične identifikacije žrtava genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

Proces identifikacije vrši se na nekoliko nivoa (biološkom, anatomskom, sociokulturom i ličnom). Pored identifikacije po obilježjima spola, starosti, nacionalne, etničke ili vjerske pripadnosti, neophodno je utvrditi i status žrtve (civil - borac), te način izvršenja zločina i uzrok njihove smrti (primjera radi - strijelne rane). U Bosni i Hercegovini 2002. je bilo 4.420 uskladištenih (pohranjenih) vreća s posmrtnim ostacima, spremnih za identifikaciju.²¹¹

Lična identifikacija žrtava nije neophodna za krivično gonjenje genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Identifikacija kategoričkog nivoa nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe kao takve može biti dovoljna. Međutim, u toku svakog istraživanja postoji etička obaveza istraživača da prikupe informacije koje mogu unaprijediti proces lične identifikacije.²¹²

Identitet svakog pojedinca sastoji se od određenih društvenih (ime, porijeklo, pripadnost u različitim kontekstima) i bioloških (spol, starost, tjelesna konstitucija) kategorija. Dok su društvene karakteristike identiteta promjenjive i podložne objektivnim i subjektivnim okolnostima u kojima pojedinac živi, njegove biološke karakteristike su zasnovane jasno definiranim i statistički dokazivim naukama - biologiji, hemiji i fizici.²¹³

Dosađajni naučnoistraživački rad razradio je tri jasne kategorije u kojima se javlja potreba za posmrtno (postmortem) utvrđivanje identiteta preminule osobe:

²¹⁰ W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669.

²¹¹ W. D. Haglund, RECENT MASS GRAVES ..., str. 257-258.

²¹² W. D. Haglund, MASS GRAVES, ENCYCLOPEDIA ..., str. 666-669.

²¹³ T. Thompson, SUE BLACK, FORENSIC HUMAN IDENTIFICATION: AN INTRODUCTION, Boca Raton 2007, str. 11.

- (1) kriminalističko istraživanje neobjašnjene prirodne ili nasilne smrti;
- (2) nesreće i masovne katastrofe, rezultat bilo prirodne sile ili namjerne ili slučajne ljudske intervencije, te
- (3) genocid i zločini protiv čovječnosti.²¹⁴

Forenzičko istraživanje genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i identifikaciju otkrivenih posmrtnih ostataka žrtava, važno je ne samo s pravnog stanovišta. Pravne posljedice pojedinačne odgovornosti za zločine, poznavanje pojedinačnih i kolektivnih identiteta žrtava te njihova kategorizacija od ključne su važnosti kako u cilju prevencije tako i za potrebe uspostavljanja odgovarajućeg historijskog pamćenja. Utoliko je upravo veća i važnija uloga biološke identifikacije ljudskih posmrtnih ostataka.²¹⁵

Naučna disciplina sudske medicine je u ovom kontekstu uveliko iskoristila određene razvoje novijeg datuma u molekularnoj biologiji i njenim analitičkim tehnikama, naročito na polju DNK analize, prilikom identifikacije ljudskih posmrtnih ostataka, čak i u fazama napredne dekompozicije.²¹⁶ Masovne grobnice koje sadrže veći broj dekomponiranih tijela i skeletnih ostataka čine naučni izazov za sve forenzičke eksperte, naročito u slučajevima nepotpunih medicinskih i zubarskih podataka ili u slučaju sekundarnih masovnih grobnica koje sadrže dijelove tijela koje su počinio namjerno uklonili i ispreturali.²¹⁷ Nedavni napredak tehnologije za sekvenciranje i profiliranje DNK, te identifikacija određenih jedinstvenih DNK sekvenci, omogućila je značajan napredak u identifikaciji žrtava iz masovnih grobnica.²¹⁸

S današnjim stanjem razvoja nauke moguće je odgovarajuće genetske informacije dobiti čak od organizama starih preko sto miliona godina. Poređenje genetskih informacija dalo je ključan doprinos istraživanju masovnih grobnica, ali je i istraživanje masovnih grobnica u zadnjih desetak godina - naročito poslije genocida u Bosni i Hercegovini ili Ruandi na kraju XX stoljeća - u značajnoj mjeri ubrzalo razvoj tehnike i tehnologija na raspolaganju tafonomsko-genetičkim istraživanjima.²¹⁹ Genetička osnova svih nasljednih, odnosno nasljedno prenesenih bioloških osobina u svim ćelijskim organizmima kodirana je u DNK. DNK definiira genotip svakog pojedinca. Sekvence DNK su najdetaljniji i najprecizniji izvor genetskih informacija koji nam je na raspolaganju. Veličina i struktura DNK genoma je takva da se za svakog pojedinca, s izuzetkom identičnih (jednojajčanih) blizanaca, može dokazati jedinstven genetski profil.²²⁰

²¹⁴ Isto.

²¹⁵ H. Ranta - K. T. Takamaa, CRIMES AGAINST HUMANITY AND OTHER WAR CRIMES, u: T. Thompson, nav. dj., str. 453.

²¹⁶ K. Lee Lerner - B. Wilmoth Lemen, WORLD OF FORENSIC SCIENCE, Farmington Hills 2006, str. 224. Proces identifikacije se ostvaruje na prilično zavidnom nivou, zahvaljujući primjeni DNK-a (dezoksiribonukleinska kiselina) - W. D. Haglund, MASS GRAVES ..., str. 258.

²¹⁷ Isto.

²¹⁸ Isto.

²¹⁹ W. D. Haglund - M. H. Sorg, FORENSIC TAPHONOMY, Boca Raton 1997, str. 109.

²²⁰ Isto, str. 110-111.

Skupna genetska građa ljudskih organizama, odnosno ljudski genom, izuzetno je velika i kompleksna pojava. U svakoj diploidnoj ljudskoj ćeliji postoji otprilike šest milijardi genetskih baznih parova pohranjenih na izuzetno kompaktn način.²²¹

Fokus forenzičkih identifikacija do sada je stavljen na DNK informacijama pohranjenim u tzv. mitohondrijskoj DNK (odnosno mtDNK). Njene osobine su, za razliku od DNK pohranjene u ćelijskim jezgrama, znatno drugačije: ona se prenosi preko majke i nema osobina tzv. rekombinarnosti.²²² Mitohondrijska DNK nalazi se u citoplazmičnim mitohondrijskim organelama te predstavlja zatvoreni kružni genom.²²³ U sastavu ljudske mtDNK nalazi se 16.569 baznih parova sadržanih u 37 gena. Mitohondrijska DNK se nasljeđuje isključivo s majčine strane. Jedna od njenih ključnih osobina je da se na dijelu mitohondrijske DNK, koji se naziva "D-loop" (displacement loop ili "kontrola regija"), nalazi hipervariabilna regija koja ima najvišu frekvenciju polimorfnih nukleotida unutar ljudskog genoma.²²⁴ Prosječna šansa da dva pojedinca imaju istu DNK sekvencu u spomenutom hipervariabilnom području iznosi 1%.²²⁵ Po pravilu, svaki pojedinac u svim tkivima ima samo jedan tip mtDNK koji, s izuzetkom slučajeva generacijske mutacije, dijele svi rođaci po majci.²²⁶ Ova osobina omogućava da se dokazni materijal uporedi i time odigra značajnu ulogu u identifikaciji.

Kosti i zubi izuzetno su vrijedni izvori postmortem DNK, jer su vrlo često kosti i zubi jedini uzorci dostupni za svrhe analize. Zbog relativno niskog sadržaja vode i degradativnih enzima u kostima dolazi do relativno brze mumifikacije kostiju, zbog čega one mogu čuvati DNK informacije dugo vremena.²²⁷ Pored metoda ispitivanja mitohondrijske DNK, kosti, također, mogu pružiti mikrosatelitna (STR) nalazišta koja metodom amplikacije mogu pokazati jedinstvene DNK sekvence.²²⁸ Tako su ove metode korištene pri identifikaciji nacističkog zločinca Mengelea, time što su upoređeni s profilima njegovog sina i supruge²²⁹ ili ruske kraljevske porodice Romanov.²³⁰ Pogotovo u onim slučajevima u kojima je degradacija posmrtnih ostataka uznapredovala u značajnoj mjeri najveću šansu za uspješnu identifikaciju pruža upravo metoda mtDNK analize.²³¹

Svaki tehnički pristup DNK identifikaciji posmrtnih ostataka žrtava nosi određene prednosti i nedostatke. Naprimjer: upoređivanjem tzv. mitohondrijske DNK, koja se nasljeđuje samo s majčine strane,

sa živim članom porodice, moguće je utvrditi da li određeni posmrtni ostaci pripadaju određenoj porodici. Tako su ostaci jednog američkog vojnika koji je služio u Vijetnamu bili identifikovani 24 godine nakon njegove pogibije posredstvom materinske DNK (mtDNA) iz koštane srži i uzoraka koje su donirali živi članovi porodice. Međutim, identifikacija ne bi bila moguća u slučaju da je nestalo više od jednog člana porodice. Zato je u slučaju da među nestalima ima više članova jedne porodice neophodno pristupiti drugim genetskim i forenzičkim metodama ispitivanja da bi se utvrdio identitet ostataka nadenih u određenoj masovnoj grobnici.²³²

Forenzička laboratorija ICMP u Tuzli, također, koristi proces poređenja DNK između posmrtnih ostataka i živih pripadnika porodice.²³³ S ciljem identifikacije posmrtnih ostataka prikupljaju se uzorci DNK koji pripadaju trima članovima porodice. Nuklearna DNK se koristi kada god je moguće, jer su u njoj očuvani i materinski i očinski genetski aleli, koji za svakog pojedinca pružaju jedinstveni genetski profil. Druga opcija je upotreba samo materinske (mitohondrijske) DNK, jer ostaje očuvana i neizmijenjena duže nego nuklearna DNK.

Detaljno utvrđivanje ljudskog identiteta nije uvijek moguće. U pogledu preciznosti uspostavljene identifikacije razlikuju se sljedeće (tri) kategorije:

1. **pozitivni ili potvrđeni identitet** - za koji su potrebna barem dva niza biološko-genetskih ili drugih uporedivih podataka za uporedbu, te kada postoji dovoljno specifičnih jedinstvenih pokazatelja koji ukazuju na to da potječu od jednog pojedinca. Jedinstveni pokazatelji mogu biti otisci prstiju, DNK, zubni tragovi ili prethodno utvrđene medicinske dijagnoze;
2. **mogući ili pretpostavljeni identitet** - utvrđivanje identiteta bez potpune potvrde tačnosti, za kog je potrebno nekoliko pojedinačnih faktora, pri čemu, mada ne postoji nijedan pojedinačni faktor koji bi opravdao identifikaciju pojedinca, ti faktori zajedno omogućavaju pretpostavljeni identitet. Takvi faktori mogu biti pronađeni lični artefakti, vizuelno prepoznavanje karakteristika, rasne, spolne, dobne, konstitucijske karakteristike ili anomalije te pojedinačne skeletne osobine;
3. **isključivi identitet** - kada su sve žrtve unutar jedne kategorije (recimo, muškarci ili žene) identifikovani na drugi način, tada je moguće logičkim isključivanjem utvrditi identitet preostale, neidentifikovane žrtve.²³⁴

U nauci su prisutni zahtjevi za intenzivnijom harmonizacijom pravila i većom integracijom forenzičke nauke u kontekst krivičnih procesa pred međunarodnim sudstvom. To je činjenica koja je od važnosti za međunarodnu zajednicu, diplomate, političare, pravnike, pa čak i same forenzičke eksperte: dok moralne i političke ocjene nisu zasnovane na naučnim saznanjima, jedino upotreba najvišeg nivoa naučnih standarda u istraživanju dovodi do "nedvosmislenih i suštinski jasnih i potpunih podataka" o određenom kontekstu zločina.²³⁵

²²¹ Isto.

²²² W. M. Brown, THE MITOCHONDRIAL GENOME OF ANIMALS, u: MOLECULAR EVOLUTIONARY GENETICS, New York 1985., str. 95-130; W. D. Haglund - M. H. Sorg, nav. dj., str. 112.

²²³ Isto.

²²⁴ Isto.

²²⁵ Isto.

²²⁶ Isto.

²²⁷ S. Hummel, ANCIENT DNA: RECOVERY AND ANALYSIS OF GENETIC MATERIAL, New York 1994, str. 113.

²²⁸ W. D. Haglund - M. H. Sorg, nav. dj., str. 120.

²²⁹ A. J. Jeffreys - M. Allen - E. Hagelberg - A. Sonnberg, IDENTIFICATIONS OF SKELETAL REMAINS OF JOSIP MENGELE BY DNA ANALYSIS, u: *Forensic Science International*, br. 56, str. 65-76.

²³⁰ W. D. Haglund - M. H. Sorg, nav. dj., str. 120.

²³¹ Isto.

²³² Isto.

²³³ Isto, str. 225.

²³⁴ R. A. Jensen, MASS FATALITY AND CASUALTY INCIDENTS, Boca Raton, 1999, str. XIV.

²³⁵ H. Rama - K. T. Takamaa, nav. dj., str. 452-453.

IV

MASOVNE GROBNICE

1. ZVORNİK

2. BUKARICA

3. TRAVNIK

4. BANJA LUKA

5. SARAJEVO

6. ZAGREB

7. BEOGRAD

8. PLOČNIK

9. SPLIT

10. RIJKA

11. ZADAR

12. ŠIBENIK

13. TROVAT

14. KARLOVAČ

15. VUKOVAR

A) OPĆINA ZVORNİK

16. LAŽE

17. BUKARICA

18. TRAVNIK

19. BANJA LUKA

20. SARAJEVO

21. ZAGREB

22. BEOGRAD

23. PLOČNIK

24. SPLIT

25. RIJKA

26. ZADAR

27. ŠIBENIK

28. TROVAT

29. KARLOVAČ

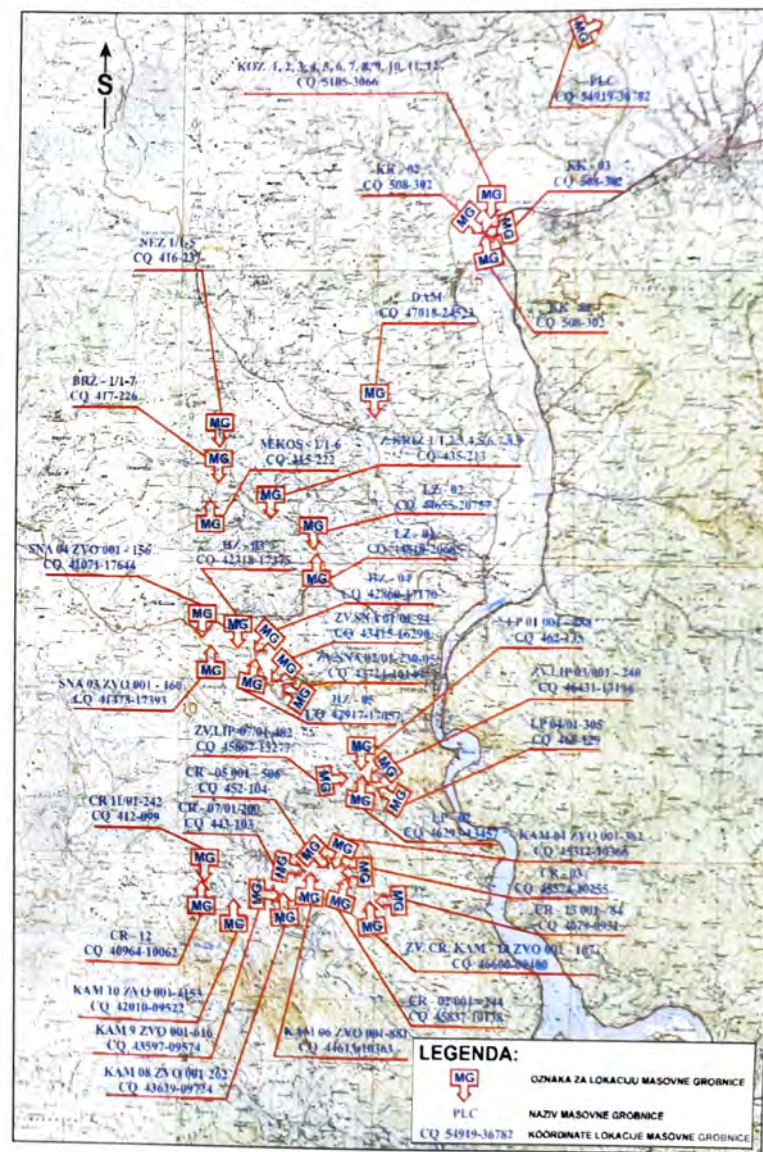
30. VUKOVAR

**MASOVNE GROBNICE NA PODRUČJU OPĆINE ZVORNIK,
EKSHUMIRANE DO 31. DECEMBRA 2009.**

1. LAŽETE (LZ-02)
2. BRANJEVO-PILICE (PLC)
3. NEZUK (NEZ-1/1-5)
4. BRANA KOD PETKOVACA (DAM)
5. ČANČARI (CR-12)
6. ČANČARI (CR-03)
7. HODŽIĆI (HZ-03)
8. HODŽIĆI (HZ-04)
9. HODŽIĆI (HZ-05)
10. LIPLJE (LP-02)
11. KOZLUK (KK-02)
12. KOZLUK (KK-03)
13. KOZLUK (KK-01)
14. BREŽLJAK (BRŽ-1/1-7)
15. MOTOVSKA KOSA (M. KOS-1/1-6)
16. LAŽETE (LZ-01)
17. KOZLUK (KOZ-1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12)
18. KRIŽEVIĆI (Z. KRŽ-1/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9)
19. LIPLJE (zaselak Salihovići) (LP-01-001-288)
20. ČANČARI (Čančari 1) (CR-11/01-242)
21. ČANČARI (Čančari 2) (CR-07/01-200)
22. LIPLJE (zaselak Jošanica) (LP-04/01-305)
23. KAMENICA (CR-02-001-244)
24. KAMENICA (njiva Prosine) (CR-05-001-506)
25. KAMENICA (Lugovi – Ravne) (CR-13-001-84)
26. SNAGOVO (ZV. SNA-01/01-94)
27. LIPLJE (ZV. LIP-03/001-240)
28. LIPLJE (ZV. LIP-07/01-482)
29. SNAGOVO (ZV. SNA-02/01-230-05)
30. KAMENICA (KAM-10 ZVO-001-1153)

- 31. SNAGOVO (SNA-03 ZVO-001-160)
- 32. SNAGOVO (SNA-04 ZVO-001-156)
- 33. KAMENICA (KAM-09 ZVO-001-616)
- 34. KAMENICA (KAM-04 ZVO-001-362)
- 35. KAMENICA (KAM-08 ZVO-001-262)
- 36. KAMENICA (KAM-06 ZVO-001-881)
- 37. KAMENICA (ZV.CR-01, KAM-14 ZVO-001-107)

KARTA MASOVNIH GROBNICA NA PODRUČJU OPĆINE ZVORNIK

OSNOVNA OBILJEŽJA MASOVNIH GROBNICA NA PODRUČJU OPĆINE ZVORNİK

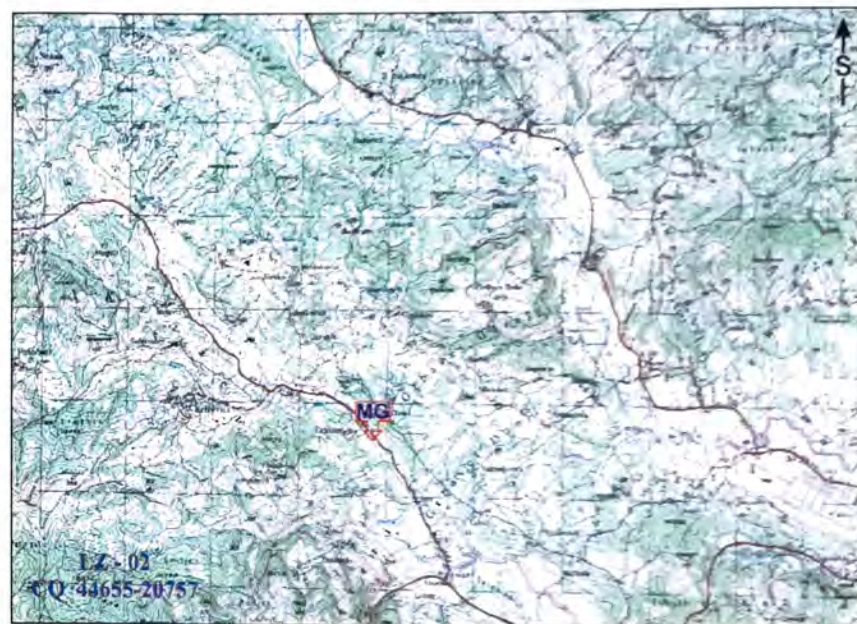
Redni broj	Datum ekshumacije masovne grobnice	Mjesto masovne grobnice	Općina ekshumacije masovne grobnice	Koordinate masovne grobnice	Oznaka masovne grobnice	Tip masovne grobnice	Veza primarne masovne grobnice s mjestom izvršenja zločina	Veza sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom	Vrijeme nastanka masovne grobnice	Ukupno ekshumiranih slučajeva	Broj identifikovanih	Vrijeme izvršenja zločina
1.	19. august-9. septembar 1996. i 4-6. august 2000.	LAŽETE	ZVORNIK	CQ-44655-20757	LZ-02	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice	-	14. juli 1995.	165	162	1995.
2.	10-24. septembar 1996.	BRANJEVO-PILICE	ZVORNIK	CQ-54919-36782	PLC	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice	-	-	132	123	1995.
3.	26. februar 1997.	NEZUK	ZVORNIK	CQ-416-237	NEZ-1/1-5	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice; grobnica je izrađena ručno	-	11-20. juli 1995.	5	4	1995.
4.	15-25. april 1998.	BRANA KOD PETKOVACA	ZVORNIK	CQ-47018-24523	DAM	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice	-	-	43	2	1995.
5.	10-25. maj 1998.	ČANČARI	ZVORNIK	CQ-40964-10062	CR-12	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ovih sekundarnih masovnih grobnica s primarnim masovnim grobnicama PILICE, BRANJEVO i KOZLUK	-	174	98	1995.
6.	27. maj-10. juni 1998.	ČANČARI	ZVORNIK	CQ-45574-10255	CR-03	SEKUNDARNA	-	-	-	158	110	1995.
7.	29. juni-3. juli 1998.	HODŽIĆI	ZVORNIK	CQ-42318-17375	HZ-03	SEKUNDARNA	-	BRANJEVO i KOZLUK	-	45	35	1995.
8.	22-30. juli 1998.	HODŽIĆI	ZVORNIK	CQ-42860-17170	HZ-04	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ovih sekundarnih masovnih grobnica s primarnim masovnim grobnicama PILICE, BRANJEVO i KOZLUK	-	82	68	1995.
9.	22-30. juli 1998.	HODŽIĆI	ZVORNIK	CQ-42917-17057	HZ-05	SEKUNDARNA	-	-	-	57	56	1995.
10.	7-25. august 1998.	LİPLJE	ZVORNIK	CQ-46293-13457	LP-02	SEKUNDARNA	-	-	-	191	81	1995.

Redni broj	Datum eskumacije masovne grobnice	Mjesto masovne grobnice	Općina eskumacije masovne grobnice	Koordinate masovne grobnice	Oznaka masovne grobnice	Tip masovne grobnice	Mjesto primarne masovne grobnice i mjesto izvršenja zločina	Veza sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom	Vrijeme nastanka masovne grobnice	Likovna eskumacija	Broj identifikovanih	Vrijeme izvršenja zločina
11.	24. juni-6. august 1999.	KOZLUK	ZVORNIK	CO-508-302	KK-02	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice	-	-	18	17	1995.
12.	24. juni-6. august 1999.	KOZLUK	ZVORNIK	CO-508-302	KK-03	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice	-	-	340	262	1995.
13.	24. juni-6. august 1999.	KOZLUK	ZVORNIK	CO-508-302	KK-01	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice	-	-	3	3	1995.
14.	12. august 1999.	BREZUJAK	ZVORNIK	CO-417-226	BRŽ-1/1-7	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice; izradena inženjerskom mašinom ULT	-	11-20. juli 1995.	7	5	1995.
15.	12. august 1999.	MOTOVSKA KOSA	ZVORNIK	CO-415-222	M.KOS-1/1-6	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice; izradena inženjerskom mašinom ULT	-	11-20. juli 1995.	6	4	1995.
16.	13. juli-3. august 2000.	LAŽETE	ZVORNIK	CO-44810-20685	LZ-01	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice	-	-	130	121	1995.
17.	8. septembar 2000.	KOZLUK	ZVORNIK	CO-5105-3066	KOZ-1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice; izradena inženjerskom mašinom ULT	-	11-20. juli 1995.	12	7	1995.
18.	10. oktobar 2000.	KRIŽEVIĆI	ZVORNIK	CO-435-213	Z.KRŽ-1/1,2,3,4,5,6,7,8,9	PRIMARNA	Mjesto zločina odgovara mjestu masovne grobnice; izradena inženjerskom mašinom ULT	-	septembar 1995.-mart 1996.	9	9	1995-1996.
19.	18. juni-6. juli 2001.	LIPJE (zaselak Sahbovići)	ZVORNIK	CO-462-135	LP-01-001-288	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ovih sekundarnih masovnih grobnica s primarnom masovnom grobnicom BRANA KOD PETKOVAČA	septembar 1995.-mart 1996.	288	23	1995-1996.

Redni broj	Datum eskumacije masovne grobnice	Mjesto masovne grobnice	Općina eskumacije masovne grobnice	Koordinate masovne grobnice	Oznaka masovne grobnice	Tip masovne grobnice	Mjesto primarne masovne grobnice i mjesto izvršenja zločina	Veza sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom	Vrijeme nastanka masovne grobnice	Likovna eskumacija	Broj identifikovanih	Vrijeme izvršenja zločina
20.	28. august-28. septembar 2001.	CANČARI (Cančari 1)	ZVORNIK	CO-412-099	CR-11/01-242	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ovih sekundarnih masovnih grobnica s primarnom masovnom grobnicom PILICE, BRANJEVO I KOZLUK	septembar 1995.-mart 1996.	242	90	1995-1996.
21.	2-22. oktobar 2001.	CANČARI (Cančari 2)	ZVORNIK	CO-443-103	CR-07/01-200	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ove sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom BRANA KOD PETKOVAČA	septembar 1995.-mart 1996.	200	86	1995-1996.
22.	24. oktobar-22. novembar 2001.	LIPJE (zaselak Jabanica)	ZVORNIK	CO-468-129	LP-04/01-305	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ovih sekundarnih masovnih grobnica s primarnom masovnom grobnicom PILICE, BRANJEVO I KOZLUK	septembar 1995.-mart 1996.	305	49	1995-1996.
23.	22. juli-6. august 2002.	KAMENICA	ZVORNIK	CO-45837-10138	CR-02-001-244	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ovih sekundarnih masovnih grobnica s primarnom masovnom grobnicom PILICE, BRANJEVO I KOZLUK	septembar 1995.-mart 1996.	244	84	1995-1996.
24.	12. august-7. oktobar 2002.	KAMENICA (trgova Prosnje)	ZVORNIK	CO-452-104	CR-05-001-506	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ovih sekundarnih masovnih grobnica s primarnom masovnom grobnicom PILICE, BRANJEVO I KOZLUK	septembar 1995.-mart 1996.	506	119	1995-1996.
25.	14-25. oktobar 2002.	KAMENICA (lugovi-Beavje)	ZVORNIK	CO-4679-0931	CR-13-001-041	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ove sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom LAŽETE U.2	septembar 1995.-mart 1996.	84	53	1995-1996.
26.	19-26. oktobar 2004.	SNAGOVO	ZVORNIK	CO-43415-16290	ZV.SNA-01/01-94	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ove sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom LAŽETE U.2	septembar 1995.-mart 1996.	94	59	1995-1996.
27.	16. maj-21. juni 2005.	LIPJE	ZVORNIK	CO-46411-11194	ZV.LP-03/001-240	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ovih sekundarnih masovnih grobnica s primarnom masovnom grobnicom BRANA KOD PETKOVAČA	septembar 1995.-mart 1996.	240	11	1995-1996.
28.	15. septembar-16. oktobar 2005.	LIPJE	ZVORNIK	CO-45867-13277	ZV.LP-07/001-082	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ovih sekundarnih masovnih grobnica s primarnom masovnom grobnicom BRANA KOD PETKOVAČA	septembar 1995.-mart 1996.	482	27	1995-1996.

Redni broj	Datum eskamacije masovne grobnice	Mjesto masovne grobnice	Općina eskamacije masovne grobnice	Koordinate masovne grobnice	Oznaka masovne grobnice	Tip masovne grobnice	Veza primarne masovne grobnice s mjestom izvičenja žrtava	Veza sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom	Vrijeme nastanka masovne grobnice	Ukupno eskamiranih žrtava	Broj identifikovanih žrtava	Vrijeme izvičenja žrtava
29	24. oktobar - 14. novembar 2005.	SNAGOVO	ZVORNIK	CQ-43724-16149	ZV.SNA-02.001-230.045	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ove sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom LAŽETE 1 i 2	septembar 1995-mart 1996.	230	106	1995-1996.
30	8. juni - 17. august 2006.	KAMENICA	ZVORNIK	CQ-42010-09522	KAM.10 ZVO-001-1153	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ove sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom LAŽETE 1 i 2	septembar 1995-mart 1996.	1153	272	1995-1996.
31	20. septembar - 11. oktobar 2006.	SNAGOVO	ZVORNIK	CQ-41473-17393	SNA-03 ZVO-001-160	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ovih sekundarnih masovnih grobnica s primarnom masovnom grobnicom LAŽETE 1 i 2	septembar 1995-mart 1996.	160	92	1995-1996.
32	6-24. novembar 2006.	SNAGOVO	ZVORNIK	CQ-41071-17644	SNA-04 ZVO-001-156	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ovih sekundarnih masovnih grobnica s primarnom masovnom grobnicom LAŽETE 1 i 2	septembar 1995-mart 1996.	156	79	1995-1996.
33	22. oktobar - 24. novembar 2007.	KAMENICA	ZVORNIK	CQ-43597-09574	KAM-09 ZVO-001-616	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ove sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom LAŽETE 1 i 2	septembar 1995-mart 1996.	616	110	1995-1996.
34	12. august - 26. septembar 2008.	KAMENICA	ZVORNIK	CQ-45312-10366	KAM 04 ZVO	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ove sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom LAŽETE 1 i 2	septembar 1995-mart 1996.	362	75	1995-1996.
35	20. oktobar - 20. novembar 2008.	KAMENICA	ZVORNIK	CQ-43629-09724	KAM 08 ZVO	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ove sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom LAŽETE 1 i 2	septembar 1995-mart 1996.	353	0	1995-1996.
36	8. oktobar - 11. decembar 2008.	KAMENICA	ZVORNIK	CQ-44613-10363	KAM 06 ZVO	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ove sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom LAŽETE 1 i 2	septembar 1995-mart 1996.	1179	0	1995-1996.
37	8-23. juli 2009.	KAMENICA	ZVORNIK	CQ-46600-09400	ZVCR-01, KAM 14 ZVO	SEKUNDARNA	-	Direktna je veza ove sekundarne masovne grobnice s primarnom masovnom grobnicom LAŽETE 1 i 2	septembar 1995-mart 1996.	127	0	1995-1996.

I. MASOVNA GROBNICA LAŽETE (LZ-02)

Primarna masovna grobnica Lažete 2 (LZ-02) smještena je pored željezničke pruge, nedaleko od grobnice Lažete 1 u Grbavcima (Orahovac), na polju prekrivenom travom, odmah uz nasip željezničke pruge. Na zapadnoj strani bila je omeđena cestom i željezničkim nasipom, a na južnoj obronkom sa stablima i grmljem.

Grobnica Lažete 2 (LZ-02) sastoji se od dvije glavne primarne grobnice, s ljudskim posmrtnim ostacima, koje su označene kao LZ-2a i LZ-2b, pri čemu prva nije neovlašteno prekopavana, dok je druga neovlašteno prekopavana i u njoj se nalazilo mnogo rastavljenih i presječenih tijela.

Prema izjavi jednog od svjedoka (svjedok 29), 14. jula 1995. „ili otprilike tog danuma“, što se može uzeti kao datum nastanka ove masovne grobnice, „vojnici VRS-a su odveli zarobljene Muslimane u školu u Grbavcima, gdje je bilo zatočeno nekoliko stotina ljudi. Zatim su im stavili poveze na oči, ukrali ih iz škole ravno u kamione i odvezli na pogubljenje na jedno obližnje mjesto“. Nakon što je izveden iz kamiona, svjedok je „vidio ‘mrtva tijela posvuda unaokolo’. Postrojen je zajedno s drugim zatočenicima i tada je započelo strijeljanje. U tom trenutku pao je na tlo i po njemu su popadala tijela. Neko vrijeme je ostao na mjestu gdje je pao i čuo je kako stiže još kamiona nakon čega su uslijedila dalja pogubljenja.“¹

¹ D. Manning, ISTRAGA O SREBRENICI: REZIME SUDSKO-MEDICINSKOG DOKAZNOG MATERIJALA – STRATIŠTA I MASOVNE GROBNICE, 16. maj 2000, 00967423, str. 23

Uzorci tla polena, slični povezi za oči i ligature, identične čahure metaka i fotografije snimljene iz zraka u vrijeme nastanka neovlaštenog premetanja grobnice upućivali su na to da je primarna masovna grobnica Lažete 2 pljačkana, te da su neka tijela premještena u sekundarne grobnice broj 3, 4 i 5 na cesti prema Hodžićima.²

Na osnovu snimaka iz zraka došlo se do niza značajnih saznanja. Fotografije snimljene iz zraka, date na uvid Međunarodnom krivičnom sudu Ujedinjenih nacija za bivšu Jugoslaviju (u daljem tekstu ICTY), pokazuju da 5. jula nije bilo znakova postojanja grobnica Lažete 1 i 2. Međutim, na snimku od 19. jula 1995. vidljiva su mjesta narušavanja tla, a na snimku od 27. septembra 1995. nova narušavanja tla na ovoj lokaciji. Također, fotografije pokazuju da su sekundarne grobnice na cesti prema Hodžićima 3, 4 i 5 iskopane prije 2. oktobra 1995.³

Grobnicu Lažete 2, sa službenim nazivom LZ-02 i koordinatama CQ-44655-20757, između 19. augusta i 9. septembra 1996. i 4-6. augusta 2000. ekshumirao je zajednički tim PHR-a i ICTY-a, pod vodstvom Williama Haglunda. Obdukcije ljudskih ostataka obavljene su između 26. augusta i 1. septembra 1996. na osnovu čega je, u vezi s ekshumacijom i obdukcijom, dr. Haglund sačinio izvještaj.⁴

U grobnici Lažete 2 nalazilo se 165 žrtava muškog spola. Procijenjeno je da su u vrijeme smrti bili u dobi od 13 do 70 godina. Uzrok smrti za 158 žrtava su rane nanese vatrenim oružjem, dok kod preostalih 7 uzrok smrti nije utvrđen. Jednoj osobi noge su bile vezane platnenom vrećom. Pronađeno je "107 poveza za oči, od kojih se 98 nalazilo na glavama ili preko lica žrtava, jedan povez je bio direktno povezan sa tijelom, a osam ih je bilo odvojeno od tijela u grobnici".⁵

Na osnovu uzorka tla i polena, kao i čahura metaka koje se podudaraju, utvrđeno je da su izvor sekundarnih grobnica na cesti prema Hodžićima 3, 4 i 5 primarna grobnica Lažete 2 i, vjerovatno, Lažete 1.⁶

Iz grobnice Lažete 2 izvađena su tijela 165 osoba. Od toga je jedno tijelo bilo nepotpun skelet, pronađen na površini grobnice, 112 tijela je izvađeno iz LZ-2a, a 52 tijela iz LZ-2b.⁷

Sve su osobe bile muškog spola. U sklopu nalaza utvrđen je starosni raspon žrtava između 13 i 70 godina. Ti nalazi mogu se grupirati u sljedeće dobne grupe:

11 do 15 godina	= 8
16 do 25 godina	= 33
26 do 35 godina	= 44
36 do 45 godina	= 50
45 i više godina	= 28
nije utvrđeno	= 1
manje od 25 godina	= 1*

² Isto.

³ Isto.

⁴ Isto, 00967424, str. 24.

⁵ Isto.

⁶ Isto.

⁷ Isto.

⁸ Isto.

Utvrđeno je da je osnovni uzrok smrti upotreba vatrene oružja. Naime, od rana nanesenih vatrenim oružjem umrlo je 158 osoba, dok za 7 osoba nije utvrđen uzrok smrti.

Od ligatura izvađena je jedna i to velika platnena vreća kojom su bile vezane noge osobe iz masovne grobnice LZ-2a-78.

U procesu ekshumacije i obdukcije pronađeno je 107 poveza za oči. Od toga je njih 98 nađeno na glavi ili licu, 1 povez je bio izravno povezan s tijelom, a 8 ih je bilo odvojeno od tijela.

Istražitelji ICTY-a su u aprilu 1996. na lokaciji Lažete 2 pretražili "smetljište" na lijevoj strani puta uz grobnicu. Utvrđeno je da su se "na tom smetljištu nalazile 102 platnene trake, koje se ne razlikuju od poveza za oči otkrivenih tokom procesa ekshumacije i obdukcije. Na velikom broju tih platnenih traka bio je upadljiv 'zupčasti' unutarnji rub, a sama tkanina čini četverougao ili okvir s otvorenim srednjim dijelom."⁹

Također su istražitelji ICTY-a, 11. aprila 1996. posjetili školu u Grbavcima, gdje su pretražili "smetljište" koje se nalazilo na terenu škole, odmah pokraj gimnastičke dvorane. Na tom odlagalištu nalazilo se najmanje 117 platnenih traka, koje se nisu razlikovale od poveza za oči pronađenih tokom procesa ekshumacije i autopsije. Na velikom broju tih poveza za oči ponovo je viđen isti "nazubljeni" rub.

Na ispitivanju tih poveza radili su istraživači holandskog Instituta za kriminalističku tehniku. Naime, oni su ispitali te poveze za oči, kao i one pronađene u grobnici, da bi ustanovili podudarnost između platnenih poveza za oči i ligatura pronađenih na različitim mjestima. Ispitivanja je podudarnost tih komada tkanine u boji, tkanju, materijalu i dezenu, a o podudarnostima je sastavljen izvještaj.

Ispitivanje je pokazalo da se povezi za oči, nađeni u grobnicama Lažete 2, podudaraju s povezima za oči nađenim u sve tri sekundarne grobnice na Cesti prema Hodžićima 3, 4 i 5.

Što se tiče čahura metaka, istražitelji ICTY-a su 3. aprila 1996. s površine grobnice prikupili 14 čahura metaka. Inače, tokom procesa ekshumacije i obdukcije pronađeno je 310 čahura i 215 metaka.¹⁰

Biro Sjedinjenih Američkih Država za ispitivanje alkohola, duhana i vatrene oružja vršio je usporedbu tragova izvlačka na 308 tih čahura, kako bi utvrdio moguće podudarnosti s drugim čahurama prikupljenim iz masovnih grobnica i s mjesta izvršenja zločina. Podudarnosti su pronađene između grobnice Lažete 2, površine grobnice i povezanih područja, kao i tri sekundarne grobnice na Cesti prema Hodžićima. Međutim, još nisu prikupljene sve čahure koje su se tamo nalazile.

Na osnovu dijelova tijela izvađenih iz grobnice Lažete 2 urađena je pozitivna identifikacija za 21 osobu, koja se od zauzimanja Srebrenice vodi kao nestala. Svi identifikovani bili su Bošnjaci muškog spola.

Tokom ekshumacije i obdukcije pronađena su:

- 64 čitljiva identifikacijska dokumenta ili predmeta, među kojima su bile lične karte, poruke Crvenog krsta i lični dokumenti;

- 13 predmeta vezanih za vjerospovijest, među kojima su bili tespihi i Mushafi.

Iz ove grobnice ekshumirana su 165 slučajeva.

Do 31. decembra 2009. identifikovane su 162 osobe - 145 muškarca i 17 djece.

Identifikovani su:¹¹

⁹ Isto, 00967426, str. 25.

¹⁰ Isto.

¹¹ Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu (u daljem tekstu AIIZ), inv. br. 2-3291.

Kredni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
1	ABDIRAHMANOVIĆ ISMET	NEZIR	16.10.1937	RAKAVČIĆI	SREBRENICA	905168-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	06.09.2004
2	ADEMOVIĆ ABID	SEFAN	15.03.1933	ŠENJARI	SREBRENICA	911199-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	14.10.2004
3	ADEMOVIĆ EDIN	SABAN	01.08.1980	ŠENJARI	SREBRENICA	910662-01	12.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	21.02.2002
4	AHEMOVIĆ AHMO	DAŠM	30.12.1936	POKRAJ	SREBRENICA	907234-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	17.05.2003
5	AHEMOVIĆ HINZO	ŠAHIN	06.09.1953	ZEDANSKO	SREBRENICA	910809-01	13.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	12.04.2002
6	AHEMOVIĆ MEHO	MEHMED	26.08.1918	BORKOVIĆI	BRATUNAC	906064-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	13.05.2007
7	AHEMOVIĆ RAMIR	MUHAMMAD	19.06.1977	GLUGOVA	BRATUNAC	905432-01	12.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	12.07.1998
8	AHEMOVIĆ SAMIR	ENEZ	01.08.1972	FODIARI	BRATUNAC	908728-01	13.07.1995	LAŽE	BRATUNAC	26.03.2007
9	AHEMOVIĆ VIDET	AMET	12.03.1980	KUTUZERO	SREBRENICA	909315-02	14.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	09.07.2007
10	ALEMČIĆ ZAIM	HARUDIN	12.11.1974	KUTUZERO	SREBRENICA	915938-02	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	21.01.2007
11	ALEMČIĆ ZAIM	ALIDA	06.08.1943	DOBRAK	BRATUNAC	910616-01	12.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	13.04.1999
12	ALIC ALIJA	MEHO	25.01.1941	HRNKIĆI	SREBRENICA	906156-01	12.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	21.02.2002
13	ALIC HAKIJA	ALIDA	10.10.1967	DOBRAK	SREBRENICA	906156-01	12.07.1995	LAŽE	BRATUNAC	26.10.2004
14	ALIC HEDIB	MUJO	01.03.1947	SULICE	BRATUNAC	912610-01	12.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	27.05.2002
15	ALIC HENZIB	RUSUF	11.01.1977	JAGODIJA	SREBRENICA	105246-01	12.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	08.09.2004
16	ALIC MANSUR	ALIDA	03.11.1947	POTOČARI	BRATUNAC	910616-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	01.11.2004
17	ALIC OHRAN	HAKIJA	24.09.1976	HRNKIĆI	SREBRENICA	906419-02	11.07.1995	SUMA	SREBRENICA	01.10.2002
18	ALIC RAMIZ	SAHIN	20.09.1968	PROHICI	SREBRENICA	904819-01	12.07.1995	POTOČARI	ZVORNİK	10.04.2002
19	ALIC SAHIZET	SAHIN	25.04.1942	SULICE	SREBRENICA	912944-01	13.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	08.04.2002
20	ALIC SVJKO	MUJO	22.11.1954	MOKEVIĆI	SREBRENICA	912937-01	11.07.1995	LAŽE	BRATUNAC	15.06.2007
21	ALIFEHROVIĆ MUTAMED	HAKIJA	20.12.1933	MOKEVIĆI	SREBRENICA	912937-02	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	25.04.2003
22	ALIHODŽIĆ HUSIN	ŠAČIR	20.12.1933	MOKEVIĆI	SREBRENICA	910281-02	11.07.1995	KRAVICA	ZVORNİK	11.02.1999
23	AVDIĆ NEZET	DŽEMAL	20.05.1965	OSAT	SREBRENICA	914343-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	30.04.2004
24	AVDIĆ OMER	IBRO	30.01.1953	OSAT	BRATUNAC	902236-01	12.07.1995	POTOČARI	ZVORNİK	29.04.2002
25	AVDIĆ SELMO	OSMAN	20.05.1936	POBUDE	SREBRENICA	914450-01	13.07.1995	LAŽE	SREBRENICA	30.04.2004
26	BEČIROVIĆ ABDULAH	MUSTAFA	11.11.1945	OPETCI	SREBRENICA	914450-01	13.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	29.04.2002
27	BEČIROVIĆ MEHMED	MIMIŠ	15.03.1946	POMIJI	VLAŠENICA	905688-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	30.04.2004
28	BEGOVIĆ MUHAMMAD	MEHMED	01.03.1940	BILJAKA	BRATUNAC	906753-01	13.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	26.05.1999
29	BEGOVIĆ SUVAO	RUSUF	04.02.1979	BRAKOVIĆI	SREBRENICA	907350-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	24.03.2005
30	BEOŠNAKOVIĆ AMER	MEHO	15.09.1981	NOVA KASABA	VLAŠENICA	907350-02	13.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	22.08.1997
31	BEOŠNAKOVIĆ MEHO	MEHMED	17.10.1946	NOVA KASABA	BRATUNAC	907350-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.08.2005
32	ČVRK MUJO	JUSO	11.04.1937	VOLJAVICA	BRATUNAC	911811-01	12.07.1995	POTOČARI	ZVORNİK	09.09.2002
33	ČVIČ IBRAHIM	SAJDO	06.04.1935	TOKOLJCI	SREBRENICA	102809-02	12.07.1995	LAŽE	SREBRENICA	10.11.2006
34	ĐAUBAŠIĆ ESAD	RASID	26.08.1937	BREZOVIĆE	SREBRENICA	904664-02	12.07.1995	POTOČARI	ZVORNİK	13.06.1998
35	DELIC CAMIL	NEZIR	08.10.1942	POTOČARI	SREBRENICA	912703-01	13.07.1995	LAŽE	BRATUNAC	28.10.2005
36	DELIC FIKRET	RAMO	06.01.1972	VOLJAVICA	BRATUNAC	903444-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	23.10.2002
37	ĐURAKOVIĆ MUJO	MEHMED	10.08.1937	DILE	VLAŠENICA	903444-01	12.07.1995	POTOČARI	ZVORNİK	12.05.1998
38	ĐURAJIĆ SULEMAN	SULJO	00.00.1949	PREČIŠTA	SREBRENICA	912703-01	13.07.1995	LAŽE	BRATUNAC	17.03.2003
39	ELIROVIĆ SKILDO	OSMAN	01.02.1940	BULJOGOVINA	SREBRENICA	904466-02	12.07.1995	POTOČARI	ZVORNİK	11.04.2002
40	FEJZIĆ SMILJ	ŠABAO	10.05.1936	SREBRENICA	SREBRENICA	100518-1	12.07.1995	LAŽE	BRATUNAC	05.01.2004
41	GABELJIĆ MUSTAFA	ATIF	03.02.1938	RUČINOVIĆI	SREBRENICA	912301-01	12.07.1995	BILJIM	BRATUNAC	05.01.2004

Kredni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
42	GABELJIĆ ŠEJKO	SELMAN	01.01.1930	SUČESKA	SREBRENICA	910005-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	05.02.2001
43	GEBROVIĆ NURIF	NURIBA	13.06.1940	GLUGOVA	BRATUNAC	902478-01	14.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	25.04.2002
44	GOČINOVIĆ MENIB	MUJO	00.00.1937	GLUGOVA	BRATUNAC	915100-1	14.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	14.02.2002
45	GOLJKIĆ ISMET	ŠAHIN	16.03.1963	ŠASE	SREBRENICA	91425-01	17.07.1995	JADAR	SREBRENICA	09.04.2006
46	HADŽIĆ HASAN	HASAN	24.03.1942	NOVA KASABA	VLAŠENICA	906768-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	09.05.2006
47	HADŽIĆ ESAD	CAMIL	23.07.1978	POBUDE	BRATUNAC	900884-04	13.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	19.04.2002
48	HALILOVIĆ AHMAD	IBRAHIM	22.07.1951	SREBRENICA	SREBRENICA	100322-2	13.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	12.04.2002
49	HALILOVIĆ DINO	DŽEMALUDIN	02.12.1979	BAJINA BAŠTA	BAJINA BAŠTA SRUJA	901602-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.03.2007
50	HALILOVIĆ HALID	ABID	10.03.1961	LIPOVAC	SREBRENICA	910007-01	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	17.10.2002
51	HALILOVIĆ HAMED	HAMID	02.01.1954	OSAT	SREBRENICA	908300-2	11.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	04.04.2002
52	HALILOVIĆ RASID	IBRO	15.06.1960	OSATICA	SREBRENICA	906581-01	14.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	17.06.2002
53	HASANOVIĆ ABDULAH	SEJFO	12.03.1961	PALE	SREBRENICA	912017-02	13.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	29.06.2002
54	HASANOVIĆ BERIZ	MUJO	29.10.1974	ZALUŽJE	BRATUNAC	911805-02	11.07.1995	KONJEVIĆ POLJE	BRATUNAC	25.02.2005
55	HASANOVIĆ ESAD	HAKIJA	15.01.1970	PROHICI	SREBRENICA	911369-01	17.07.1995	KONJEVIĆ POLJE	BRATUNAC	10.10.2008
56	HASANOVIĆ HAKIJA	NEZIR	21.01.1948	HAN PIHSAK	HAN PIHSAK	901465-01	15.07.1995	SREBRENICA	SREBRENICA	11.06.2003
57	HASANOVIĆ MUŠAN	HALIL	11.03.1938	PALE	SREBRENICA	903386-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.09.2003
58	HASANOVIĆ RASIM	EMIN	02.05.1935	RAĐENOVIĆI	SREBRENICA	911531-01	12.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	03.07.2002
59	HIDIĆ SULEMAN	HUSEIN	21.09.1931	KOZULIK	ZVORNİK	910838-02	13.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	08.05.1999
60	HODŽIĆ UJAD	FEJHM	22.01.1977	ZEDANSKO	SREBRENICA	911439-01	14.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	30.11.2001
61	HODŽIĆ SALKO	SEJFO	26.08.1928	LEIHOVIĆI	SREBRENICA	902913-01	12.07.1995	LAŽE	SREBRENICA	26.11.2008
62	HODŽIĆ SULEMAN	SALIH	01.03.1957	DALJEGOSIJA	SREBRENICA	911006-01	12.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	13.10.1999
63	HORAT MUHAMMAD	ABDULAH	27.05.1960	KAMINICA	ZVORNİK	900451-01	14.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	21.08.2002
64	HORAT ABDULAH	HASAN	29.09.1963	KAMINICA	ZVORNİK	906524-01	20.07.1995	PUBUDE	BRATUNAC	07.04.2004
65	HRESTIĆ IBRO	ISMET	18.06.1971	SUVIJEVCI	SREBRENICA	901705-02	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	15.08.2005
66	HURIHODŽIĆ ASSIM	OSMAN	02.02.1928	BILJEVA	BRATUNAC	901301-01	12.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	15.06.2002
67	HUREMOVIĆ RASIM	MUJO	00.00.1949	BAJRAMOVIĆI	SREBRENICA	914849-01	15.07.1995	LAŽI	ZVORNİK	29.04.2002
68	HUSINOVIĆ ALIDA	ALIDA	10.09.1935	PAHJIHVIĆI	ZVORNİK	903586-01	12.07.1995	LAŽI	ZVORNİK	14.09.1999
69	HUSINOVIĆ OSMAN	ALIDA	16.02.1965	PAHJIHVIĆI	ZVORNİK	903587-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	13.11.2002
70	HUSINOVIĆ IZET	ALJO	29.02.1940	RUČINOVIĆI	SREBRENICA	901060-1	11.07.1995	LAŽI	ZVORNİK	08.04.2002
71	HUSINOVIĆ MUŠIN	AHMED	00.00.1943	RUČINOVIĆI	SREBRENICA	903044-1	14.07.1995	LAŽI	ZVORNİK	11.02.2002
72	HUSINOVIĆ RAMO	ZAIM	23.08.1939	BUDAK	SREBRENICA	905308-02	12.07.1995	LAŽI	ZVORNİK	13.10.1999
73	HUSIĆ SULJO	HUSIJIN	02.05.1953	GLUGOVA	BRATUNAC	906622-01	14.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	21.02.2006
74	IBRAHIMOVIĆ HASAN	OMER	11.01.1938	HRNKIĆI	BRATUNAC	911169-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	00.09.2004
75	IBROZVIĆ HASAN	SALKO	09.04.1977	DOBRAK	SREBRENICA	906310-01	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	26.04.2005
76	IMAMOVIĆ AMIR	OMER	08.10.1976	LJUBOVIJA	LJUBOVIJA SRUJA	901422-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.10.2003
77	IMAMOVIĆ OMER	MUHAMMAD	21.10.1940	GLUGOVA	BRATUNAC	901422-02	12.07.1995	LAŽI	ZVORNİK	20.08.2002
78	JAHIĆ LEŠIĆ	SALIH	14.10.1954	BULJAK	BRATUNAC	903331-01	12.07.1995	LAŽI	ZVORNİK	27.05.2002
79	JAKIROVIĆ ABID	HAKIJA	04.01.1936	ŠKARNIŠKOVIĆI	SREBRENICA	905909-1	13.07.1995	LAŽE	ZVORNİK	02.04.2002
80	JASAREVIĆ IZAM	SALIH	01.09.1969	ŠIBICI	VLAŠENICA	906343-02	11.07.1995	KONJEVIĆ POLJE	BRATUNAC	07.04.2009
81	JASAREVIĆ MEHMED	MUHAMMAD IJA	04.04.1964	POBUDE	BRATUNAC	912271-01	11.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	22.02.2006

2. MASOVNA GROBNICA BRANJEVO – PILICE (PLC)

U blizini sela Pilice, na periferiji velikog obrađenog polja, otprilike 130 metara sjeverno od kompleksa Poljoprivredne zgrade, označenog kao Vojna ekonomija Branjevo, nalazila se primarna masovna grobnica Branjevo-Pilice (PLC). Na tom poljoprivrednom dobru uzgajane su svinje za potrebe VRS-a.¹²

U toku ekshumacije istraživači ICTY-a su označili tu grobnicu kao grobnicu Pilice (PLC). Mjesto izvršenja zločina odgovara mjestu masovne grobnice.

Na Vojnoj ekonomiji Branjevo vojnici VRS-a su 16. jula 1995. likvidirali veliki broj zatočenika koji su autobusima dovezeni na tu lokaciju. U Optužnici protiv Radislava Krstića, komandanta Drinskog korpusa, navodi se da su: **oko 16. jula 1995. godine, vojnici VRS-a, pod komandom Radislava Krstića, odvezli na stotine muškaraca bosanskih muslimana iz škole u Pilicama na farmu Branjevo.**

Muškarci Bošnjaci su iskraceni iz autobusa, odvedeni u malim grupama na otvoreno područje i prijeko pogubljeni automatskim oružjem od strane vojnika VRS, iz 10. diverzantskog odreda i drugih jedinica. Između 16. i 17. jula 1995. vojnici VRS, pod komandom Radislava Krstića koristeći tešku opremu, pokopali su stotine žrtava u obližnjim masovnim grobnicama.¹³

¹² D. Manning, nav. dj., 00967416, str. 16.

¹³ ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991.-1995. Dokumenti i svjedočenja, knjiga 2, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnih prava, Sarajevo, 1999, str. 555.

Sve to potvrdio je jedan od preživjelih svjedoka, navodeći da su osobe likvidirane u Branjevo 15. jula, te iz škole u Bratuncu prebačene u Pilice. On je tu ostao do 16. jula. Toga dana ruke su mu zavezane iza leđa i autobusom je prebačen do obližnjeg polja, gdje su započela pogubljenja. Pao je na tlo i na njega je palo jedno tijelo. Kasnije je napustio to polje, gdje se, po njegovoj procjeni, nalazilo 1.000 do 1.500 tijela.

Više podataka o masovnoj grobnici Vojna ekonomija Branjevo (Pilice) iznio je vojnik VRS-a Dražen Erdemović, kojeg je 29. maja 1996.¹⁴ kao pripadnika agresorske vojske (10. diverzantski odred), optužio Haški tribunal za zločin protiv čovječnosti ili alternativno za kršenje ratnih zakona ili običaja ratovanja. On je, zajedno s drugim vojnicima VRS-a, 16. jula 1995. učestvovao u masovnoj i pojedinačnoj likvidaciji nenaoružanih Bošnjaka. Izjavio je da su "pogubljenja trajala približno od 10 sati ujutro do 3 sata popodne, te da je iz automatskog oružja ubijeno oko 1.200 ljudi. Tijela su zatim pokopana u masovnu grobnicu na jednom polju blizu objekata Ekonomije".¹⁵

Snimci Vlade Sjedinjenih Američkih Država pomogli su da se otvori ova grobnica. Naime, 10. augusta 1995. ambasador Sjedinjenih Američkih Država u Ujedinjenim nacijama gospođa Albright izvijestila je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija o povjerljivim fotografijama područja povezanih sa zauzimanjem Srebrenice, koje je njena vlada snimila iz zraka.

Vlada Sjedinjenih Američkih Država je 21. marta 1996. objavila određeni broj fotografija snimljenih iz zraka na kojima se vidi kako je područje oko Vojne ekonomije Branjevo izgledalo 17. jula 1995. Na tim snimcima prikazan je veliki broj tijela koja su ležala na polju u blizini Ekonomije. Na snimcima od 27. septembra 1995. također se vide tragovi prekopavanja masovne grobnice, kao i svježe iskopani rov na mjestu masovne grobnice, te rovokopač i utovarivač parkirani na prostoru Ekonomije.

Snimci iz zraka, dati na uvid ICTY-u, pokazuju da je sekundarna grobnica Čančarski put 12, koja je u vezi s primarnom grobnicom na Vojnoj ekonomiji Branjevo, prvi put iskopana nakon 27. septembra, a potom zatrpana prije 2. oktobra 1995.

Grobnicu na Vojnoj ekonomiji Branjevo, sa službenim nazivom PLC i koordinatama CQ-54919-36782, od 10. do 24. septembra 1996. ekshumirao je zajednički tim PHR-a i ICTY-a, pod vodstvom dr. Williama Haglunda. Obdukcije dijelova tijela izvršene su od 6. do 23. oktobra 1996. Dr. Haglund je sastavio izvještaj o ekshumaciji i obdukcijama.

U grobnici su se nalazile 132 žrtve muškog spola, starosne grupe od 15 do 61 godine u trenutku smrti, a najmanje 130 je preminulo usljed rana nanesenih vatrenim oružjem. U grobnici su sveukupno pronađene 83 ligature, pri čemu je 76 žrtava imalo zavezane ručne zglobove. Povezi za oči nađeni su oko vrata dviju žrtava.

U ovoj grobnici su tokom ekshumacije pronađeni posmrtni ostaci 132 osobe ili 53 kompletna i 23 skoro kompletna tijela. Međutim, s obzirom na to da ova grobnica i grobnica Čančarski put 12 predstavljaju povezanu primarnu i sekundarnu grobnicu, ICTY je utvrdio da je najmanji broj osoba u grobnici na Vojnoj ekonomiji Branjevo i grobnici Čančarski put 12, iznosio 283, pri čemu je najmanji broj osoba za Vojnu ekonomiju Branjevo iznosio 132, a 174 za Čančarski put 12.

¹⁴ Isto, str. 569-576; Optužnica protiv Dražena Erdemovića.

¹⁵ D. Manning, nav. dj., 00967415, str. 15.

Za 144 odvojene skupine ljudskih ostataka utvrđeno je da pripadaju osobama muškog spola. Nisu identifikovani nikakvi ostaci koji bi pripadali osobama ženskog spola.

Za 125 osoba bilo je moguće ustanoviti da su pripadale starosnoj grupi od 15 do 61 godine.

U svim slučajevima u kojima je postojalo dovoljno tjelesnih ostataka da bi se moglo doći do zaključka, ICTY je ustanovio da je praktički svaka smrt nastala zbog višestrukih rana nanesenih vatrenim oružjem. Uzrok smrti utvrđen je za 130 odvojenih skupina ljudskih ostataka, no ne nužno i za sva prikupljena ostataka tijela, kao, naprimjer, u slučajevima kada se torzu (što se nije smatralo kompletnim tijelom) s rupama od metaka mogao pripisati uzrok smrti.

U grobnici su pronađene 83 ligature. Ručni zglobovi 76 osoba bili su zavezani, a sedam ligatura je dovedeno u vezu s osobama. Oko vrata dviju osoba pronađena su dva poveza za oči od tkanine.

Istražitelji ICTY-a sakupili su, 30. maja 1996, s površine masovne grobnice i područja oko grobnice 61 čahuru metaka. Tokom procesa ekshumacije i obdukcije prikupljeno je 20 čahura.

Biro Sjedinjenih Američkih Država za ispitivanje je pozitivna identifikacija za 13 osoba koje se od zauzimanja Srebrenice vode kao nestale. Svi identifikovani bili su muslimani muškog spola.

Tokom procesa ekshumacije i obdukcije pronađeno je:

- 27 identifikacijskih dokumenata ili predmeta, među kojima lične karte, vozačke dozvole, tabakera s ugraviranim imenom "Senad" i proteza;

- lijeva noga ispod koljena;

- povez na gornjem dijelu bedra;

- plastična traka s natpisom "Unis", "Ferris", „Srebrenica“, „Yugoslavia“;

- predmeti s vjerskim obilježjima u očiglednoj vezi s islamskom vjeroispoviješću, među kojima su se našli tespihi, Mushafi i dijelovi Mushafa.¹⁶

Iz masovne grobnice Branjevo - Pilice (PLC) ekshumirana su 132 slučaja.

Do 31. decembra 2009. identifikovane su 123 osobe – 111 muškaraca i 12 djece. Identifikovani su:¹⁷

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristilang nestanka	Mjesto pristilang nestanka	Općina pristilang nestanka	Datum identifikacije
1	ADEMOVIC BEKTO	OMER	12.04.1951	BULGOVINA	SREBRENICA	911748-02	14.07.1995	PILICE	ZVORNIK	19.08.2002
2	ADEMOVIC IBRO	BEKTO	10.05.1934	BULGOVINA	SREBRENICA	905378-02	12.07.1995	PILICE	ZVORNIK	25.07.2002
3	AHMETOVIC DZEMAL	MEHO	02.04.1947	PIRICI	BRATUNAC	906034-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	23.03.2007
4	AHMETOVIC MUHAMMED	NUHAN	23.07.1948	RASEVO	BRATUNAC	906034-01	12.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	16.03.2005
5	AHMETOVIC RAMADAN	SECO	26.04.1956	PIRICI	BRATUNAC	900755-02	12.07.1995	PILICE	ZVORNIK	10.03.1998
6	ALIC ELVIS	HASAN	11.09.1976	SREBRENICA	SREBRENICA	105124-01	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	17.01.2007
7	ALIC SENAD	HALIL	16.04.1979	SREBRENICA	SREBRENICA	904676-03	12.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	04.09.2009
8	ALJKANOVIC SALČIN	ALJO	18.10.1937	POLJAK	SREBRENICA	910245-1	12.07.1995	PILICE	ZVORNIK	11.02.2002
9	ATIC MUJO	OMER	10.05.1933	SUBIN	SREBRENICA	910351-01	12.07.1995	PILICE	ZVORNIK	19.08.2002
10	AVDIC ADMIR	RAMO	31.05.1980	LJUBOVDA	LJUBOVDA-SRBIA	911978-01	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	24.11.2004
11	AVDIC ALJA	JUSUP	04.10.1938	SEBOKINA	VLASENICA	914138-01	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	12.06.2007
12	AVDIC DZEMAL	SABAN	02.01.1941	DURDEVAC	SREBRENICA	102998-02	12.07.1995	SREBRENICA	SREBRENICA	13.06.2005
13	AVDIC HAJRUDIN	HASID	15.03.1954	SEBOKINA	VLASENICA	911446-01	12.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	27.01.2003
14	AVDIC IBRAHIM	SALIH	25.05.1941	ŠIŠEVA	BRATUNAC	901151-01	11.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	28.06.2004
15	AVDIC VAHID	MEHOMID	11.06.1976	SKUGRICI	VLASENICA	901196-01	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	17.06.2009
16	BABIC HABBIB	ALJEM	17.05.1939	ROVAŠI	VLASENICA	904635-02	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	26.05.2003
17	BAKARABEVIC MUJO	LESIT	15.10.1934	PUSMOHICI	SREBRENICA	901629-01	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	07.06.2007
18	BAJRAMOVIC MEHMEDALIA	ALJA	26.02.1944	DOBRAK	SREBRENICA	905655-02	12.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	16.01.2006
19	BELIC DZEMAL	BEĆIB	00.09.1943	SREBRENICA	SREBRENICA	901696-01	12.07.1995	PILICE	ZVORNIK	12.08.1998
20	BEGIC HALID	SALIH	01.01.1966	KAMOVICCI	SREBRENICA	903264-01	13.07.1995	PILICE	ZVORNIK	22.07.2002
21	BKIC HANAN	AVDIB	18.03.1946	SREBRENICA	SREBRENICA	101434-03	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	19.10.2004
22	ČIČIĆ MUHAMMED	MUSTAFA	10.01.1976	LOKOLJACI	SREBRENICA	902285-03	13.07.1995	SUMA	ZVORNIK	08.11.2004
23	DAUTRASIC SEAD	DAULI	05.06.1967	SREBRENICA	SREBRENICA	906046-01	14.07.1995	PILICE	ZVORNIK	16.09.2002
24	DAUTOVIC BORO	MUSTAFA	00.09.1935	SUBIN	SREBRENICA	914051-01	16.07.1995	PILICE	ZVORNIK	28.08.2000
25	DILIC NIZI	SILJAM	01.01.1978	KUTUŽIBO	SREBRENICA	909127-03	11.07.1995	SUMA	ZVORNIK	17.07.2003
26	DILIC NAZIB	SABAN	05.08.1935	BIHELJIBOŽI	SREBRENICA	900709-01	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	19.12.2007
27	DILIC SELIM	ALJEM	31.10.1935	KUTUŽIBOŽI	SREBRENICA	905127-02	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	17.07.2003
28	DILJAKOVIC SALIH	HASO	06.05.1975	BIHELJIBOŽI	SREBRENICA	914378-02	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	14.10.2004
29	DILJAKOVIC SALIH	MEHO	00.09.1949	BRATUNAC	BRATUNAC	912685-01	12.07.1995	PILICE	ZVORNIK	06.07.1998
30	DILJAKOVIC SALIH	HASO	01.09.1967	DUGO POLJE	SREBRENICA	914378-03	11.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	14.10.2004
31	DZANANOVIC RAMO	SALIKO	15.01.1968	LAGOBIŠTA	BRATUNAC	906000-01	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	02.06.2005
32	DZANANOVIC SENAD	RAMIZ	15.07.1972	POPCALIS	BRATUNAC	905595-03	13.07.1995	POTOCARI	BRATUNAC	11.09.2004
33	DZANANOVIC MUHAMMED	RAMIZ	28.07.1970	POPCALIS	BRATUNAC	904905-03	13.07.1995	KAMUŠNICA	BRATUNAC	11.10.2004
34	DZANANOVIC MUHAMMED	SILJAM	02.06.1949	KAPACIĆI	SREBRENICA	903588-1	12.07.1995	PILICE	ZVORNIK	02.04.2002
35	DZANANOVIC SALIH	MUSTAFA	00.09.1941	POPCALIS	SREBRENICA	914378-03	12.07.1995	PILICE	ZVORNIK	03.03.1999
36	EROVIC MUHAMMED	HASAN	00.05.1939	MUSLIMOVCI	SREBRENICA	908000-01	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	10.08.2004
37	EROVIC IMAN	MEHO	10.03.1942	GLOROVICA	BRATUNAC	101009-02	12.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	17.03.2003
38	HADJAVIC KAMUŠ	SLAVKO	07.03.1952	SALJANI	SREBRENICA	917966-05	20.07.1995	PILICE	SREBRENICA	08.07.2002
39	HADJAVIC MUŠIB	HANUS	10.09.1932	SALJANI	SREBRENICA	104859-01	13.07.1995	POTOCARI	SREBRENICA	13.06.2003
40	HAMZABEGOVIC EHMED	DARUDIN	20.05.1976	LJUBOVDA	ZVORNIK	914838-01	13.07.1995	KAMUŠNICA	BRATUNAC	18.03.2009
41	HAMZIC SALČIN	SALIH	15.02.1959	GLADOVIT	SREBRENICA	109271-01	11.07.1995	BULJINI	BRATUNAC	11.03.2005

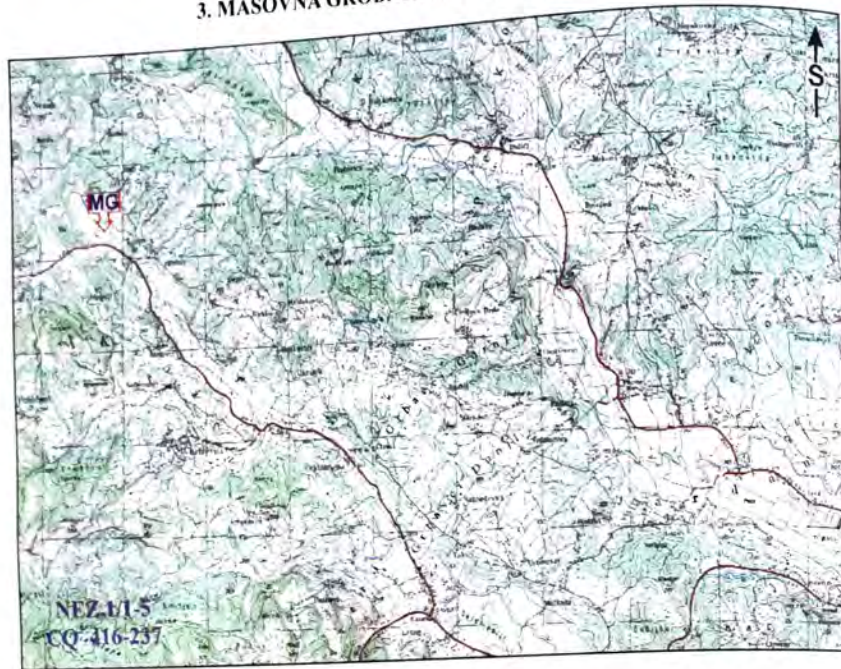
¹⁶ Isto, 00967417; 00967418, str. 17-18.

¹⁷ AIIJ, inv. br. 2-3292.

Kodni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
43	HARBAS ASIM	OMER	10.06.1952	DALJI GOŠTA	SREBRENIĆA	104909-02	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	22.04.2002
44	HARBAS HASAN	DAUT	09.08.1949	DALJI GOŠTA	SREBRENIĆA	910009-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	24.08.2005
45	HASANOVIC MEVLUDIN	GURAN	10.11.1957	BRATUNAC	BRATUNAC	915013-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	16.05.2007
46	HASNOVIC HUSEIN	BEGO	10.11.1936	POZNANOVICI	915134-02	901534-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	03.10.2005
47	HILMO SUBASIC	BAIRO	18.03.1945	POTOŽE PLJE	HAN PUFESAK	904149-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	25.01.2004
48	HRENIC SAFET	MURIN	07.04.1931	GLODI	ZVORNİK	901438-02	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	24.07.1997
49	HRESTIC BEŠIM	SALIJI	09.06.1962	GLODI	SREBRENIĆA	906384-01	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	16.09.2002
50	HRIŠVIC HASIB	NURIJA	27.09.1975	SADICI	VLAŠENICA	915011-01	12.07.1995	KONJEVIĆ POLJE	BRATUNAC	03.12.2001
51	HRIŠVIC HASIB	OMER	27.02.1964	GEROVI	SREBRENIĆA	906810-01	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	17.05.2000
52	HRIŠVIC IBRAHIM	OMER	10.12.1939	KAKAČIĆI	SREBRENIĆA	913001-01	12.07.1995	KRAVICA	SREBRENIĆA	05.05.2003
53	HRŠMANOVIC MUHAMMED	PETUA	05.06.1954	KAMENICA	ZVORNİK	914452-01	12.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	05.03.2009
54	IBRAHIMOVIC SENAD	DŽEMAL	09.01.1979	PUSNULIĆI	BRATUNAC	901960-01	14.07.1995	BULJIM	ZVORNİK	10.09.2002
55	JUSIC JUSUF	JUSUF	07.08.1949	URKOVIĆI	BRATUNAC	901965-01	12.07.1995	SUMA	ZVORNİK	24.01.2003
56	JUSIC JUSUF	IBRIDZ	29.08.1979	PIRVANI	BRATUNAC	906728-01	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	19.08.2002
57	KAPIDŽIC HARUDIN	MUSTAFA	04.10.1961	GLOVA	ZVORNİK	907112-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	13.05.2003
58	KARIC HASIM	MUSTAFA	26.08.1922	KOSTEREOVO	SREBRENIĆA	907134-02	14.07.1995	KONJEVIĆ POLJE	BRATUNAC	08.04.2008
59	KASIMOVIC HALID	HASIB	02.03.1975	KUTUZHERO	SREBRENIĆA	967261-01	11.07.1995	SUMA	BRATUNAC	06.12.2004
60	KLEMPIC MEHO	RAMO	20.08.1938	SREBRENIĆA	SREBRENIĆA	903522-01	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	24.12.2008
61	KLEMPIC MUJO	EDHEM	16.04.1938	BUKOVICA	VLAŠENICA	900645-1	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	08.04.2002
62	KRDZIC MAHMUT	OMER	00.00.1936	OSMAČE	SREBRENIĆA	105281-02	11.07.1995	PILICE	ZVORNİK	20.05.2002
63	KRALJIC TOVIC FEJZO	EDHEM	05.09.1952	ZANJEVO	BRATUNAC	904998-01	12.07.1995	KONJEVIĆ POLJE	BRATUNAC	19.05.2003
64	MALAGIC MUJO	SABAN	27.01.1966	VOLJAVICA	BRATUNAC	902079-02	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	21.05.1999
65	MALIĆ TELUK	FAZLIJA	07.05.1954	PALE	SREBRENIĆA	101449-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	26.08.2005
66	MEHANOVIC PADIL	SABAN	12.09.1968	DALJGOŠTA	SREBRENIĆA	905929-01	11.07.1995	SUMA	ZVORNİK	15.05.2003
67	MEHIC AMIR	JUNUZ	01.01.1980	JAGODNJA	BRATUNAC	966537-01	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	06.09.1999
68	MEHIC MEHO	SMAJIL	16.06.1950	URKOVIĆI	BRATUNAC	914304-01	12.07.1995	PILICE	SREBRENIĆA	07.11.2006
69	MEHIC MEHO	SMAJIL	10.02.1949	JAGODNJA	BRATUNAC	912464-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	27.10.2004
70	MEHMEDOVIC ADIL	ATIF	01.08.1943	VOLJAVICA	SREBRENIĆA	910802-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	30.04.2004
71	MEHMEDOVIC HUSO	RAMO	05.01.1940	GLADOVIĆI	SREBRENIĆA	910043-03	12.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	26.12.2006
72	MEHMEDOVIC MUNIR	KADRIJA	17.01.1979	STAROGLAVICE	SREBRENIĆA	915605-02	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	25.03.2003
73	MEMISEVIC MUSTAFA	MEHO	05.11.1977	BREZOVICE	SREBRENIĆA	911714-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	18.06.2007
74	MUHIC ISMET	BEKTO	17.10.1950	TRUBARI	SREBRENIĆA	906506-05	14.07.1995	PILICE	ZVORNİK	19.08.2002
75	MUČKOVIC NEZIR	MUČKIN	00.00.1979	POBUDE	BRATUNAC	910377-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	06.04.2005
76	MUČK ADMIR	IBRO	07.02.1974	LUBOVILJA	LUBOVILJA-SRBIJA	910377-01	12.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	27.10.2006
77	MUČIĆ DŽEVAT	ALDJA	22.02.1956	PAHLEVIĆI	ZVORNİK	904416-02	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	27.06.2007
78	MUČIĆ MEHO	RASIM	10.07.1958	BAJINA BAŠTA	BAJINA BAŠTA - SRBIJA	901346-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	24.02.2006
79	MUČIĆ RAMO	KASIM	07.11.1946	KARAČIĆI	SREBRENIĆA	911104-04	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	30.06.2007
80	MUŠIĆ DŽEMAL	ALDJA	04.05.1970	BUKOVICA	VLAŠENICA	940601-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	06.06.2007
81	MUŠIĆ MEHDIN	MEHMED	03.03.1966	PILUĆI	VLAŠENICA	912238-01	11.07.1995	BRATUNAC	BRATUNAC	07.12.2004
82	MUSTAFIC CAMIL	SALKO	10.09.1966	ČERSKA	VLAŠENICA	914457-01	11.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	02.09.2005

Kodni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
83	MUSTAFIC MUJO	SEFIK	21.03.1949	SREBRENIĆA	SREBRENIĆA	915104-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	08.06.2007
84	NUKIC SEID	HUSEIN	25.05.1961	SULICE	SREBRENIĆA	907704-01	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	29.05.2003
85	NUKIC ZAIM	SADDO	28.06.1949	SULICE	SREBRENIĆA	901652-01	18.07.1995	SUMA	ZVORNİK	26.10.2004
86	OMEROVIC ALDJA	HAMID	00.00.1936	OSAT	SREBRENIĆA	914005-1	15.07.1995	PILICE	ZVORNİK	20.03.2002
87	OMEROVIC HEMZO	HASAN	19.11.1946	SIRIČIĆI	BRATUNAC	914896-01	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	27.10.2000
88	OMEROVIC MEVLUDIN	HASAN	12.05.1974	GLOVOVA	BRATUNAC	105914-02	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	15.07.2002
89	OMEROVIC MUJO	OSMAN	03.07.1952	GLOGOVA	BRATUNAC	906662-01	13.07.1995	NOVA KASABA	VLAŠENICA	01.10.2002
90	OMRANOVIC EDHEM	ATIF	23.10.1951	PREBIDOLI	SREBRENIĆA	902415-02	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	22.10.2007
91	OSMANOVIC FELIX	IBRAB	16.07.1978	SNAGOVO	ZVORNİK	911786-02	13.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	27.06.2005
92	OSMANOVIC HARUDIN	NURIJA	01.10.1965	POZNANOVICI	SREBRENIĆA	911008-01	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	25.07.2002
93	OSMANOVIC HASIB	NAZIF	10.05.1939	LJESKOVIC	SREBRENIĆA	901293-01	13.07.1995	PILICE	ZVORNİK	23.04.2002
94	OSMANOVIC SELZIR	NAZIF	06.05.1938	LJESKOVIC	SREBRENIĆA	104936-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	29.09.2009
95	OSMANOVIC OSMAN	MUJO	00.00.1929	BRICI	BRATUNAC	904572-01	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	17.12.1997
96	OSMANOVIC SEFIK	SUVRKO	21.06.1953	BRINJAČA	ZVORNİK	906314-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	22.10.2009
97	PALIC SEJVALIJA	IBRO	03.10.1959	HAN PUFESAK	HAN PUFESAK	900959-01	12.07.1995	SUMA	ZVORNİK	23.10.2002
98	PUMANOVIC KADRIJA	AHMET	15.02.1962	POLJAK	SREBRENIĆA	912110-01	13.07.1995	PILICE	ZVORNİK	20.03.2002
99	RABIC AHMET	HUSEIN	20.04.1951	ŠEŠTRA	VLAŠENICA	910601-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	05.06.2007
100	REZANOVIC MERSAD	MUHAMED	01.01.1970	VOLJAVICA	BRATUNAC	912339-01	11.07.1995	SUMA	ZVORNİK	16.06.2003
101	SALIHovic JASMIN	ŠIFCO	15.07.1975	ZAJEPIJI	BRATUNAC	902377-02	12.07.1995	KONJEVIĆ POLJE	BRATUNAC	11.05.2007
102	SALIHovic SAFET	MELHAN	08.01.1974	TOKOJARI	SREBRENIĆA	910637-02	13.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	19.10.2009
103	SALIK MUHAMED	DŽEMAL	09.04.1978	SREBRENIĆA	SREBRENIĆA	903486-03	13.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	30.01.2009
104	SALIHovic BAJRO	HASAN	06.09.1934	ZAJEPIJI	BRATUNAC	901925-02	13.07.1995	PILICE	ZVORNİK	25.06.2002
105	SALIHOVIC ELIZABET	SABRIJA	03.01.1962	AHDULIĆI	BRATUNAC	903958-01	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	19.04.1994
106	SANOVIC SIAD	SALET	19.07.1956	PILGOZNIK	BRATUNAC	902370-02	12.07.1995	PILICE	ZVORNİK	19.07.1999
107	SMAJIC JUSUF	HASAN	10.06.1939	LJOSVAC	SREBRENIĆA	911165-04	11.07.1995	SUMA	ZVORNİK	01.12.2004
108	SMAJIC NURBA	SALETO	20.04.1967	POBUDI	BRATUNAC	910947-01	13.07.1995	PILICE	ZVORNİK	24.09.2002
109	SMAJICOVIC SAMIR	MUJO	18.07.1971	ZAJEPIJI	BRATUNAC	910886-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	20.06.2006
110	SMAJICOVIC MUJO	BEKIRO	07.08.1959	JOŠVA	BRATUNAC	910407-01	13.07.1995	LJŠVA	ZVORNİK	24.07.2008
111	SUJIĆ SAMOHILIN	NUZIR	24.08.1975	LUBOVILJA	LUBOVILJA-SRBIJA	901539-01	13.07.1995	WILJAK'ARI	SUKOVIĆI	21.10.2002
112	SUJIĆ SAMOHILIN	ALDJA	04.03.1921	PREBI	BRATUNAC	911230-03	20.07.1995	PILICE	SREBRENIĆA	08.10.2002
113	SUŠIĆ HANAN	SALIKO	04.05.1971	SUČIĆI	SREBRENIĆA	104045-04	13.07.1995	POLJAK'ARI	ZVORNİK	24.07.1997
114	SUŠIĆ BILJK	IBRIDZ	08.06.1960	KUPUSI DO	SREBRENIĆA	109790-01	12.07.1995	POLJAK'ARI	SREBRENIĆA	27.10.2006
115	TAKANOVIC HAMID	ALDJA	22.06.1947	OSMAN' I	SREBRENIĆA	916889-02	29.07.1995	KALDRAVIN' A	BRATUNAC	24.03.2003
116	TAKANOVIC MERSAD	SULIM	12.07.1956	SURE'I	SREBRENIĆA	910362-01	13.07.1995	POLJAK'ARI	BRATUNAC	24.10.2009
117	TAKANOVIC MURAT	SULIM	18.01.1937	OSMAN' I	SREBRENIĆA	901296-02	13.07.1995	POLJAK'ARI	SREBRENIĆA	24.10.2007
118	UVALIC SENAD	IBRAHIM	25.10.1924	VLAŠENICA	VLAŠENICA	911095-01	13.07.1995	PILICE	ZVORNİK	24.10.2007
119	VEJZOVIC MURSID	SALIKO	21.06.1964	OSAN	SREBRENIĆA	105282-03	13.07.1995	PILICE	ZVORNİK	22.07.2002
120	VILIC NAZIF	IBRAHIM	15.02.1978	VOLJAVICA	BRATUNAC	913053-01	11.07.1995	PILICE	SREBRENIĆA	26.04.2005
121	ZUKRIC LUBI	FADIL	19.11.1975	HRKAVIĆI	SREBRENIĆA	105231-02	16.07.1995	HURNEVIĆI	BRATUNAC	04.12.2007
122	ZUKRIC MUSTAFA	HUSO	14.05.1941	KARAČIĆI	SREBRENIĆA	910401-1	13.07.1995	PILICE	ZVORNİK	29.01.2002

3. MASOVNA GROBNICA NEZUK (NEZ-1/1-5)

Primarna masovna grobnica Nezuk (NEZ-1/1-5) nastala je od 11. do 20. jula 1995. Ekshumaciju ove masovne grobnice, sa službenim nazivom NEZ-1/1-5 i koordinatama CQ-416-237¹⁸, izvršila je 26. februara 1997. Federalna komisija za nestale osobe (u daljem tekstu: Komisija). Mjesto izvršenja zločina odgovara mjestu masovne grobnice. Ova masovna grobnica izrađena je ručno.

Iz masovne grobnice Nezuk ekshumirano je pet slučajeva. U procesu identifikacije, do 31. decembra 2009, identifikovana su 4 muškarca:¹⁹

Redni broj	PREZIME I IME	IME OKA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristiglog nestanka	Mjesto pristiglog nestanka	Općina pristiglog nestanka	Datum identifikacije
1	KLEMPIC AMIR	ŠEVKO	17.1.1972.	BASTAJHOVINE	SREBRENIČA	004234-01	11.9.1995	UDRČ	ZVORNİK	20.7.2007
2	MAŠIĆ DŽEVAD	MUJO	12.1.1969.	VOLEJICA	BRATUNAC	104030-01	11.7.1995	FOREST	SREBRENIČA	2.12.2002
3	MAŠIĆ SEAD	DŽUMAL	12.6.1969.	VOLEJICA	BRATUNAC	910225-03	11.7.1995	BAJKOVICA	ZVORNİK	16.2.2006
4	OMEROVIĆ MUHAREM	NEZIR	16.7.1969.	ZALUŽJE	BRATUNAC	103007-02	17.7.1995	BAJKOVICA	ZVORNİK	6.9.2004

¹⁸ Koordinate za ovu i ostale masovne grobnice uzete su pomoću satelitskog navođenja, poznate kao GPS (Global position system).

¹⁹ AIIZ, inv. br. 2-3293.

4. MASOVNA GROBNICA BRANA KOD PETKOVACA (DAM)

Primarna masovna grobnica Brana kod Petkovaca (DAM) odgovara mjestu izvršenja zločina.

Na platou ispod Brane, 14. jula 1995. ili otprilike tog datuma, pogubljeno je 1.500 do 2.000 muškaraca Bošnjaka koji su na istom mjestu i pokopani. Brana čini rezervoar za fabriku aluminija kod Karakaja, a plato površine 50 sa 200 metara nalazi se u podnožju Brane.

Navedenog dana jedan zarobljeni Bošnjak (svjedok S-8) kroz Karakaj je odvezen u školu u Petkovcima. Dok je bio u školi, naredeno mu je da skine košulju i cipele, nakon čega su mu ruke zavezane iza leđa. Natjerali su ga da trči pored nekoliko tijela od zgrade do jednog kamiona koji je čekao. Nakon kratke vožnje izveli su ga iz kamiona i odveli do šljunkovitog mjesta na kojem je vidio "tijela koja su ležala u redovima". Kada je pao na zemlju, čuo je kako počinje pucnjava.

Kasniji pregled masovne grobnice, poznate pod nazivom Liplje 2, koja se nalazi oko 14 kilometara južno od Brane, ukazao je na to da je ona sekundarna grobnica primarnoj masovnoj grobnici Brana kod Petkovaca, tj. da su tijela, uklonjena iz grobnice Brana kod Petkovaca, ponovo pokopana u grobnicu Liplje 2. Na lokalitetu Liplje nalaze se četiri poznate sekundarne grobnice, međutim, ekshumirana je samo grobnica Liplje 2.

"Fotografije snimljene iz zraka koje su date na uvid MKSJ-u pokazuju da je grobnica Brana kod Petkovaca po prvi put iskopana u razdoblju između 5. jula i 27. jula 1995. Ti snimci također pokazuju da je grobnica kasnije neovlašteno prekopavana u periodu između 7. i 27. septembra.

Na snimkama načinjenim iz zraka vidljivo je takođe da je sekundarna masovna grobnica Liplje 2, koja je u vezi sa ovom primarnom grobnicom, iskopana prije 2. oktobra 1995."²⁰

Ekshumaciju masovne grobnice Brana kod Petkovaca, sa službenim nazivom DAM i koordinatama CQ-47018-24523, izvršio je, od 15. do 25. aprila 1998, tim ICTY-a, pod vodstvom prof. Richarda Wrighta, koji je sastavio izvještaj o relevantnim nalazima (ERN-0084-214).

Obdukcije ljudskih posmrtnih ostataka obavljene su od 11. do 23. juna 1998, a u vezi s relevantnim nalazima izvještaje je sastavio dr. Chris Lawrence (ERN-X003- 7941).

Riječ je o "opljačkanoj" primarnoj grobnici, iskopanoj u stijenama krečnjaka koje čine potpurnu strukturu Brane. Na istočnom kraju grobnice nalazili su se tragovi rampe, koja je služila za pristup mehaničkom rovokopaču kojim je grobnica neovlašteno prekopavana. Dno primarne grobnice sačuvano je na nekim mjestima, koja su kasnije prokopana rovokopačem kojim su uklanjana tijela. U grobnici su se u cijelom pokrivnom sloju nalazili grubo rastavljeni dijelovi tijela, što je izgleda prozrokovano mehaničkim premještanjem tijela tokom procesa pljačkanja grobnice, pri čemu su se tijela zaglavila između stijena.

U toj grobnici nađena su najmanje 43 tijela, koja su prikupljena u 91 vreću za posmrtnu ostatke. Od tih tijela, za njih 15 ustanovljeno je da su muškog spola, dok za druge posmrtnu ostatke spol nije utvrđen. Kao indikacija za to o kakvim se posmrtnim ostacima radi, može se navesti da je samo jedna vreća za posmrtnu ostatke mogla sadržavati ostatke najmanje 20 osoba. Od izvađenih dijelova tijela kod njih šest nalazile su se jasne rane od vatrenog oružja, dok se u dva slučaja radilo o vjerovatnim, a u 15 slučajeva o mogućim ranama od vatrenog oružja. U grobnici je pronađena samo jedna ligatura.

U grobnici Brana kod Petkovaca nađene su najmanje 43 osobe. Smatra se da ova grobnica i grobnica Liplje 2 čine povezane primarnu i sekundarnu grobnicu.

Stoga, NBO za grobnice Brana kod Petkovaca/Liplje 2 iznosi 219 dijelova tijela (NBO za grobnicu Brana kod Petkovaca iznosi 43, a za Liplje 191).

Dob ekshumiranih je sljedeća:

13 do 18 godina = 1

18 do 24 godina = 3

42 osobe bile su starije od 25 godina

Za vrijeme ispitivanja s površine grobnice Brana kod Petkovaca prikupljeno je 464 pravougaonih i malih trougaonih fragmenata lobanja i najmanje 750 čahura metaka. Među fragmentima lobanja nalazi se sedam komada kostiju sa zakrivljenim oštećenjima koja odgovaraju dijelu rane nanese iz vatrenog oružja. Četiri komada kosti sadrže materijal za koji se, na osnovu fluoroskopije, čini da je od metala, odnosno da je podudaran s fragmentima metaka. Oblik fragmenata lobanja odgovara obliku karakterističnom za rane nanese vatrenim oružjem. Valja napomenuti da je iz ove i drugih grobnica prikupljen samo reprezentativan uzorak čahura metaka.²¹

²⁰ D. Manning, nav. dj., 00967439, str. 39.

²¹ Isto, 00967440; 00967442, str. 40-41.

Kod dijelova tijela izvađenih iz grobnice ustanovljeno je:

- postojanje šest jasnih rana nanesenih vatrenim oružjem;
- postojanje dvije vjerovatne rane nanese vatrenim oružjem;
- postojanje petnaest mogućih rana nanesenih vatrenim oružjem;
- DT-28 pokazuje *peri mortem* traumatsku ozljedu na desnoj prednjoj i parietalnoj kosti, što može predstavljati posljedicu rane nanese vatrenim oružjem, no lobanja nije dovoljno kompletna da bi se to moglo potvrditi;
- u šest drugih slučajeva vidljive su *peri mortem* frakture lobanje;
- DAM-002 pokazuje *peri mortem* frakture rebara, no uzrok tih fraktura nije jasan.

U grobnici su se nalazili posmrtni ostaci 43 osobe. Zbog razdvojenosti, dijelovi tijela prikupljeni su u 91 vreću za posmrtnu ostatke. Nijedno tijelo nije bilo kompletno i očigledno je da se ne može jamčiti da se u svakoj vreći za posmrtnu ostatke nalaze dijelovi tijela odvojenih osoba. Budući da se individualna tijela nisu mogla rekonstruirati, uzrok smrti utvrđivao se za svaku vreću s posmrtnim ostacima, a ne za svakog pojedinca. Moguće je da je, u slučaju kada su dijelovi tijela jedne osobe bili razdvojeni, tj. kada je glava bila odvojena od torza, navedeno više od jednog uzroka smrti.

- U četiri vreće za posmrtnu ostatke nalazili su se dijelovi tijela na kojima su postojale dovoljno ozbiljne ozljede nanese vatrenim oružjem da bi prouzrokovale smrt najmanje jedne od osoba kojima su dotični dijelovi tijela pripadali.
- U četiri vreće za posmrtnu ostatke nalazili su se dijelovi tijela na kojima su vjerovatno postojale dovoljno ozbiljne ozljede nanese vatrenim oružjem da bi prouzrokovale smrt jedne od osoba kojoj su dotični dijelovi tijela pripadali.
- U jednoj vreći za posmrtnu ostatke nalazili su se dijelovi tijela na kojima su postojale ozljede koje su u skladu sa smrtonosnom ranom nanesenom iz vatrenog oružja.
- U jednoj vreći za posmrtnu ostatke nalazili su se dijelovi tijela koji upućuju na traumu glave koja se nije mogla dalje klasificirati.
- U osamdeset jednoj vreći za posmrtnu ostatke nalazili su se dijelovi tijela na osnovu kojih se nije mogao ustanoviti uzrok smrti. Najveći broj tih dijelova tijela bili su nekompletni ili pomiješani ostaci skeleta.
- U dvije vreće za posmrtnu ostatke nalazili su se dijelovi tijela koji su ukazivali na moguće rane nanese vatrenim oružjem, koje nisu bile smrtonosne, no nije bio vidljiv jasan uzrok smrti.

Na površini grobnice nađena je jedna ligatura (D-6 118). Radilo se o komadu bijelog konopca. U grobnici je nađen jedan mogući povež za oči koji je bio odvojen od tijela (DAM-003).

Istražitelji ICTY-a su 7. juna 1996. prikupili s površine platoa Brane 1031 čahuru metaka.

Na površini grobnice Brana kod Petkovaca nađeno je 750 čahura, 25 čahura je pronađeno u grobnici tokom ekshumacije, a jedna čahura je nađena tokom procesa obdukcije.

Biro Sjedinjenih Američkih Država za ispitivanje alkohola, duhana i vatrenog oružja uporedio je tragove izvlakača na 1807 čahura, kako bi se utvrdile moguće podudarnosti s drugim čahurama prikupljenim iz masovnih grobnica i s mjesta izvršenja zločina. Ustanovljene su podudarnosti između čahura nađenih na površini grobnice Brana kod Petkovaca i onih koje su nađene unutar te grobnice.

Treba napomenuti da nisu prikupljene sve čahure koje su se tamo nalazile.

U grobnici je pronađeno:

- jedan metak i otprilike 11 fragmenata metaka ili metala;

- u plastičnoj vrećici u džepu hlaća na paru nogu (DAM-028) dokument ratne bolnice u Srebrenici na ime **Dževad Kardašević**;

- među dokaznim predmetima ispitanim u mrtvačnici pet tabakera, na kojima je bilo ugravirano sljedeće: "Vola Hamdij Delić", "Srebrenica 93", "Hajrudin", "Bektić Bekir" i "Sadet"

U ovoj grobnici nisu pronađeni nikakvi specifični predmeti koji bi upućivali na vjersku pripadnost.

Iz masovne grobnice Brana kod Petkovaca (DAM) ekshumirana su 43 slučaja, a do 31. decembra 2009. identifikovana su 2 muškarca;²²

²² AIHJ, inv. br. 2-3294.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ.	Datum pristupnog nestanka	Mjesto pristupnog nestanka	Općina pristupnog nestanka	Datum identifikacije
1	MEHANović HUSEIN	MEHO	11.11.1966	KARACICI	SREBRENIĆA	902930-01	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	28.09.2009
2	ZUKIĆ IBRAHIM	BEGO	02.10.1948	BRIZOVI NJIVE	SREBRENIĆA	910101-03	14.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	18.06.2008

5. MASOVNA GROBNICA ČANČARI (CR-12)

Sekundarna masovna grobnica Čančarski put 12 (CR-12) prvi put je iskopana nakon 27. septembra 1995. i ponovo zatrpana prije 2. oktobra 1995. što se vidi na fotografijama snimljenim iz zraka, datim na uvid ICTY-u.

Na tim fotografijama, također, se može vidjeti da je „primarna grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo nastala prije 17. jula 1995. ili tog dana, te da su na njoj ponovo vršena iskopavanja između 21. i 27. septembra 1995“.²³

Ekshumaciju grobnice Čančarski put, sa službenim nazivom CR-12 i koordinatama CQ-40964-10062, izvršio je između 10. i 25. maja 1998. tim ICTY-a, pod vodstvom prof. Richarda Wrighta, koji je pripremio izvještaj o relevantnim nalazima (ERN-0084-8).

Obdukcije ljudskih ostataka provedene su između 24. juna i 14. augusta 1998, a izvještaje u vezi s relevantnim nalazima pripremio je dr. Chris Lawrence (ERN-X-003-818).

Masovna grobnica Čančarski put 12 je sekundarna grobnica iskopana u smeđoj ilovači i šljunku. Pokrivni sloj grobnice sadržavao je grumene zemlje i vegetaciju, što je očigledno bilo s nekog drugog mjesta, uključujući i strnjiku s polja žitarica. Grobnica je iskopana utovarivačem kašikarom s točkovima.

²³ D. Manning, nav. dj., 00967419, str. 19.

čahurama prikupljenim iz masovnih grobnica i sa stratišta. Nisu utvrđene nikakve podudarnosti na prikupljenim čahurama, međutim, ispitivanja se još uvijek sprovode.

Valja napomenuti da još uvijek nisu prikupljene sve čahure koje su se tamo nalazile.

Tokom procesa obdukcije pronađeno je 185 kompletnih metaka, 107 košuljica zrna i fragmenata jezgre zrna, te 153 metalna fragmenta.

Na osnovu ostataka izvađenih iz grobnice Čančarski put 12 izvršena je pozitivna identifikacija za jednu osobu koja se od pada Srebrenice vodi kao nestala. Svi identifikovani bili su Muslimani muškog pola. (...)

U grobnici je pronađeno 28 upotrebljivih identifikacijskih dokumenata ili predmeta, među kojima se nalazilo 14 pasoša i identifikacijskih dokumenata, popis kandidata za izbore u Srebrenici iz 1978. godine, tabakere na kojima je pisalo 'Srebrenica O. Meho 24. 2. 1994.' i 'Šemsudin Hasanović', te holandske novine iz aprila 1995. (...)

Tokom ekshumacije i obdukcije, pronađeni su vjerski predmeti, kao što su ajeti iz Kur'ana i vjerski medaljoni.²⁹

U masovne grobnice Čančari (CR-12) ekshumirana su 174 slučaja.

Do 31. decembra 2009. identifikovano je 98 osoba – 88 muškaraca i 10 djece. Identifikovani su:³⁰

²⁹ Isto, 00967421; 00967422, str. 21-22.

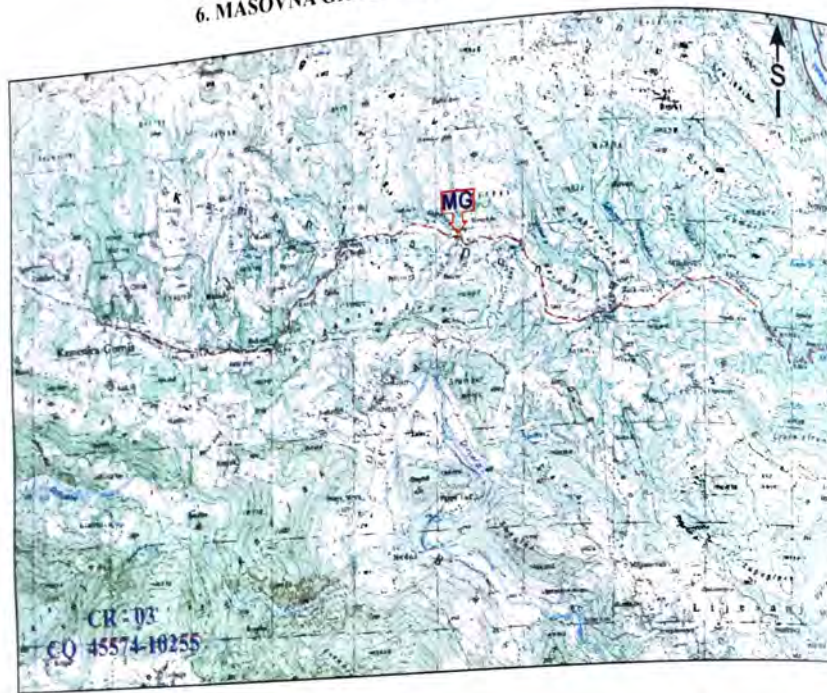
³⁰ AIIZ, inv. br. 2-3295.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristiglog nestanka	Mjesto pristiglog nestanka	Općina pristiglog nestanka	Datum identifikacije
1	ADEMOVIĆ SULJO	SABAN	11.11.1945	SUČESKA	SREBRENICA	904848-02	12.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	12.01.2005
2	AGIĆ SAČIR	AZIZ	16.11.1954	CERSKA	VLAŠENICA	906248-03	16.07.1995	MRAVNJCI	BRATUNAC	11.05.2005
3	ALIC JUŠUF	JUSO	05.07.1948	VOLJAVICA	BRATUNAC	906123-02	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	25.10.2005
4	ALIC OMER	OSMAN	23.08.1980	HRNČIĆI	BRATUNAC	903787-04	15.07.1995	NOVA KASABA	VLAŠENICA	15.10.2009
5	ALISPAHIĆ ARMIN	AVDIJA	12.03.1979	MILAČEVIĆI	SREBRENICA	916509-01	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	15.04.2009
6	ALISPAHIĆ HAZIM	RASIM	15.01.1955	JAGLIĆ	SREBRENICA	906165-03	12.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	02.09.2009
7	ARNAUT HILMO	RAMO	16.04.1954	DONJA GLUMINA	ZVORNİK	105125-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	30.04.2004
8	AVDIĆ MEHO	AVDO	10.01.1945	VOLJAVICA	BRATUNAC	903130-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.05.2009
9	AVDIĆ MUJO	SELM	14.01.1971	POMOL	VLAŠENICA	905887-02	11.07.1995	FOREST	SREBRENICA	11.06.2009
10	BEČIROVIĆ ABDULAH	BAJRO	16.08.1952	SLATINA	SREBRENICA	905218-01	11.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	21.08.2007
11	BEGANOVIĆ SABAHUĐIN	SELMAN	10.03.1976	GOSTILJ	SREBRENICA	900942-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	23.09.2005
12	ČUMUROVIĆ MEKŠIR	MUJO	01.05.1964	KAMENICA	BRATUNAC	913001-02	12.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	05.11.2009
13	DAUTOVIĆ HASIM	MEHO	25.01.1943	VLAŠENICA	VLAŠENICA	905956-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	24.06.2009
14	DELIĆ ALIJA	OSMAN	15.03.1944	KUTIZERO	SREBRENICA	905405-02	13.07.1995	MILICI	MILICI	26.10.2006
15	DELIĆ AVDO	MEHO	04.07.1964	GLOGOVA	BRATUNAC	906618-04	13.07.1995	FOREST	SREBRENICA	09.11.2009
16	DELIĆ MUŠIB	HUSO	13.09.1963	DOJINA	BRATUNAC	904844-01	12.07.1995	FOREST	SREBRENICA	27.08.2007
17	DERVIŠEVIĆ IBRAHIM	MURAI	07.07.1941	SANDIĆI	BRATUNAC	902875-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	17.06.2005
18	DIZDAREVIĆ BEGO	NUHAN	13.04.1938	ŠTEDRIĆ	VLAŠENICA	905231-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	02.12.2009
19	ĐUGALIĆ AVDO	MUSTAFA	15.10.1928	ZAKLOPAČA	VLAŠENICA	904300-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.02.2006
20	DŽANANIĆ HASAN	KASIM	16.12.1969	BEŠIROVIĆI	SREBRENICA	912118-02	11.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	26.01.2006
21	DŽANIĆ HALID	HUSO	10.08.1942	BRATUNAC	BRATUNAC	912601-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	19.06.2003
22	DŽIKIĆ MUHAMID	LUTVO	15.06.1947	NOVA KASABA	VLAŠENICA	911000-01	11.07.1995	FOREST	SREBRENICA	02.12.2009
23	ĐURBVIĆ HASAN	HASIB	16.02.1956	BOSTAHOVINE	SREBRENICA	905118-01	13.07.1995	KALDRMIĆA	BRATUNAC	13.06.2003
24	GURDIĆ ADMIR	SAHAN	01.08.1979	RAĐOVIĆI	SREBRENICA	105356-01	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	06.07.2007
25	GURDIĆ MIRO	ŠUFIĆ	02.05.1916	RAĐOVIĆI	SREBRENICA	107201-03	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.09.2004
26	HADŽAREVIĆ HUSJIN	RAMO	13.02.1950	PIPLJI	ZVORNİK	915708-03	12.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	21.12.2004
27	HAKIĆ SENAD	RAMO	28.01.1965	SREBRENICA	SREBRENICA	912317-01	14.07.1995	KONJEVIĆ POLJE	BRATUNAC	03.12.2009
28	HALILOVIĆ AHMEDIN	AHMET	10.01.1976	VLAŠENICA	VLAŠENICA	905118-01	21.07.1995	BALJKOVIĆA	ZVORNİK	19.04.2005
29	HALILOVIĆ NURIF	SULJO	24.11.1927	POTOČARI	SREBRENICA	901285-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	28.11.2007
30	HAMZIĆ RASIM	ASIM	01.03.1974	GLADOVIĆI	SREBRENICA	902300-01	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	06.05.2005
31	HANZIĆ SEJDALIJA	ALIJA	01.03.1965	OSMAČE	SREBRENICA	905480-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	18.04.2007
32	HASANOVIĆ HIRUSTO	HUSO	06.08.1956	PAJI	SREBRENICA	905231-01	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	16.02.2005
33	HASANOVIĆ HUSO	EMIN	20.06.1945	KRIVACE	HAN PLESAK	103005-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	01.10.2009

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristiglog nestanka	Mjesto pristiglog nestanka	Općina pristiglog nestanka	Isam identifikacije
34	HASANOVIĆ MEHMEDALJA	SULEJMAN	30.05.1955	ZANJEVO	BRATUNAC	904397-01	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	09.12.2004
35	HASANOVIĆ SEMSUDIN	SEĆAN	09.03.1945	KRIVAČI	HAN PIBESAK	903905-01	11.07.1995	FORJEST	SREBRENICA	06.12.2004
36	HODŽIĆ DŽELVAHD	HAMID	24.03.1975	VLASENICA	VLASENICA	901150-02	12.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	30.08.2002
37	HUKIĆ SADET	SAKIB	10.05.1977	OSMAČI	SREBRENICA	914305-01	21.07.1995	BALJKOVICA	ZVORNİK	05.11.2009
38	HUSOVIĆ ALIJA	AVDO	01.02.1956	GLOGOVA	BRATUNAC	912881-02	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	25.10.2005
39	BRŠIĆVIĆ SULJO	HASAN	26.01.1956	GEROVI	VLASENICA	910415-01	13.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	13.12.2004
40	IBRAHIMOVIĆ ASIM	MUHEMED	25.06.1941	MAGAŠIĆI	SREBRENICA	905255-01	11.07.1995	KAMENICA	ZVORNİK	16.09.2002
41	ISAKOVIĆ SAFET	MUHAREM	12.01.1953	SREBRENICA	BRATUNAC	901384-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.04.2007
42	ISKANOVIĆ AHMED	MUSTAFA	15.07.1972	ZANJEVO	SREBRENICA	903346-01	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	28.08.2009
43	JUGOVIĆ MEHMED	AVDO	15.02.1955	KRUŠEVO	SREBRENICA	915901-01	13.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	19.08.2002
44	JUSUFOVIĆ HIMZO	HUSO	00.00.1940	KARAČIĆI	SREBRENICA	912676-01	11.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	10.02.2005
45	KAJIĆ HAMID	HALID	27.03.1960	KAMENICA	ZVORNİK	913178-01	11.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	SREBRENICA	08.10.2004
46	KUDUZOVIĆ HAMDJA	MUŠAN	04.02.1938	PAPRAČA	SEKOVICI	107274-01	11.07.1995	SREBRENICA	SREBRENICA	04.04.2005
47	LOLIĆ BEĐOŽ	MUJO	09.09.1942	PEĆI	SREBRENICA	110063-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	13.04.2007
48	MALIĆ NEZIR	SEJFO	31.03.1935	PALE	SREBRENICA	906598-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.05.2005
49	MEHIĆ HAMED	ZAJM	15.03.1979	JAGODNJA	BRATUNAC	914446-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	23.04.2002
50	MEHIĆ MUSTAFA	IBRAHIM	13.01.1962	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	911161-01	12.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	25.09.2009
51	MEHINOVIĆ MEHMED	MUSTAFA	05.05.1950	DOBRAK	SREBRENICA	904801-01	14.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	30.04.2004
52	MEHMEDOVIĆ AHMO	HUSEJIN	05.06.1950	DOBRAK	SREBRENICA	911233-02	15.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	30.01.2001
53	MEMIĆ JUSUF	ALIJA	00.00.1923	MEHMEDOVIĆI	SREBRENICA	917118-01	12.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	06.09.2002
54	MEMIŠEVIĆ MEMIŠ	ILMIHASAN	18.07.1954	LENART-SLOVENJA	LENART-SLOVENJA	BAS-001129-1	11.07.1995	KAMENICA	ZVORNİK	27.10.2009
55	MUHIĆ BAHRRO	OHRAN	14.02.1959	VOLJAVICA	BRATUNAC	911177-01	12.07.1995	FOREST	SREBRENICA	23.03.2005
56	MUJIĆ OMER	REŠID	15.03.1970	OSMAČE	SREBRENICA	901364-02	11.07.1995	FOREST	SREBRENICA	25.05.2005
57	MUČINOVIĆ MUJO	AVDO	12.04.1939	TRUBARI	SREBRENICA	911864-3	14.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	05.04.2002
58	MUČINOVIĆ OMER	HUSO	12.10.1936	DOLINA	BRATUNAC	905281-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	18.06.2007
59	MUJIĆ AMIR	ASIM	13.05.1975	SREBRENICA	SREBRENICA	105901-01	13.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	13.12.2004
60	MUJIĆ MIRSAD	KADIR	18.06.1979	SASE	SREBRENICA	105266-01	01.10.1995	KAMENICA	BRATUNAC	07.06.2005
61	MUJIĆ MUJO	MUSTAFA	27.02.1972	SASE	SREBRENICA	103473-03	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	07.06.2005
62	MUMINOVIĆ RASIM	MUMIN	29.06.1934	PRIBIDOLI	SREBRENICA	903887-01	12.07.1995	SREBRENICA	SREBRENICA	14.12.2009
63	MUMINOVIĆ ŠABAN	SALKO	09.04.1963	GLOGOVA	BRATUNAC	105066-03	12.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	25.06.1999
64	MUSTAFIĆ HAKIJA	MUJO	28.03.1935	SREBRENICA	SREBRENICA	914930-02	11.07.1995	ČANČARI	SREBRENICA	03.12.2004
65	MUSTAFIĆ MEHMEDALJA	ŠABAN	03.05.1928	SREBRENICA	SREBRENICA	110050-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	25.09.2009
66	MUSTAFIĆ OSMO	ABDURAHMAN	26.03.1944	RADOVČIĆI	SREBRENICA	901609-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	11.04.2005
67	MUSTAFIĆ SALKO	HAMID	29.10.1935	MAČESI	VLASENICA	905577-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	06.04.2005

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristiglog nestanka	Mjesto pristiglog nestanka	Općina pristiglog nestanka	Datum identifikacije
68	MUSTAFIĆ SLEJALJA	SABIT	26.03.1956	ČERSKA	VLASENICA	904628-01	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	10.03.2005
69	MUTAPČIĆ EDIN	MURADBE	27.10.1978	VLASENICA	VLASENICA	901128-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	29.06.2009
70	NUKIĆ MUJO	ŠMAJO	02.01.1980	ZAPOLJE	BRATUNAC	911669-02	17.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	06.10.2004
71	NUKIĆ NERMIN	RASIM	05.01.1978	RADOVČIĆI	SREBRENICA	912048-01	11.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	30.01.2004
72	NUKIĆ VELID	POHIDI	20.06.1976	POHIDI	BRATUNAC	904975-02	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	15.10.2009
73	OMIROVIĆ EŠED	IBRAHIM	09.12.1943	URKOVIĆI	BRATUNAC	910775-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	21.03.2005
74	OMIROVIĆ DILREM	AHDJ	00.00.1928	KAMENICA	BRATUNAC	911148-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	21.04.2004
75	OMIROVIĆ NAZIR	OMER	03.10.1931	RADOVČIĆI	SREBRENICA	912559-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	02.11.2006
76	OMIROVIĆ SAJAN	MUJO	12.01.1947	POHIDI	BRATUNAC	912023-01	11.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	27.03.2009
77	OSMANOVIĆ SELMAN	SEJDI	07.06.1947	VRŠINJE	VLASENICA	906378-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	18.03.2005
78	POROGIĆ RABEJA	ZAJM	19.11.1967	URŠIĆI	SREBRENICA	101458-03	11.07.1995	FOREST	SREBRENICA	16.02.2005
79	RAMIĆ RAMIŽ	NAZIR	19.06.1918	VRŠIĆI	SREBRENICA	900514-01	20.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	10.03.2008
80	RAMIĆ SALKO	SABAN	12.02.1937	JAGODNJA	BRATUNAC	914111-01	14.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	10.11.2000
81	RUŽANČIĆIĆ HIRZO	SULO	23.07.1955	VOJVAČIĆA	BRATUNAC	908553-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	04.04.2005
82	SAJHOVIĆ HAIBUDIN	MURAT	06.04.1940	MOČIĆI	SREBRENICA	910192-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.12.2004
83	SALJEVIĆ MUHAMMED	MUJO	10.07.1959	VOLJAVICA	BRATUNAC	911523-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.02.2005
84	SALJEVIĆ MUŠA	MUJO	04.06.1933	MAČESI	VLASENICA	900872-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	18.03.2005
85	SALJAG ĐABUDIN	DEJUSO	16.09.1946	PERIŠIĆI	SREBRENICA	911523-01	13.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	27.03.2009
86	SALJAGIĆ MUHAMMED	OSMAN	15.03.1972	TOŠKOVICI	SREBRENICA	902199-01	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	27.06.2007
87	SALJEVIĆ RAMO	HAKIRO	04.09.1938	GLOGOVA	GLOGOVA	912843-03	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	02.04.2008
88	SARAIĆ MUHAM	MUJO	17.04.1946	TOŠKOVICI	SREBRENICA	915021-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	19.03.2007
89	SARAJLIĆ OSMO	HAMID	24.10.1954	SREBRENICA	SREBRENICA	915340-01	14.01.1995	ČANČARI	SREBRENICA	21.10.2009
90	SULJIĆ ĐEVIŠ	ALIJA	01.06.1940	URŠIĆI	SREBRENICA	914105-01	13.07.1995	POTOČARI	ZVORNİK	21.10.2009
91	SULJIĆ EŠED	SALKO	08.11.1971	HAJI	SREBRENICA	904063-05	12.07.1995	FAJŠAK	SREBRENICA	08.03.2005
92	SULJIĆ HAMED	RAHIM	17.01.1962	HAJI	SREBRENICA	903327-01	14.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	07.02.2006
93	SULJIĆ HUSEJIN	IBRAHIM	18.04.1938	PIŠKOVICI	SREBRENICA	905373-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	01.06.2005
94	SULJIĆ MUŠIŠ	AVDO	00.00.1939	SREBRENICA	SREBRENICA	900852-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	21.10.2009
95	SARAIĆ MUHAMMAD	HUSOVIĆ	08.08.1959	SLOBODIČA	VLASENICA	903543-01	13.07.1995	BAŠIĆIĆI	SREBRENICA	18.03.2005
96	TAHAKOVIĆ SELIM	JUSUF	19.06.1934	SOBUĆI	VLASENICA	416889-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	30.06.2004
97	THIĆ HAMID	MUSTAFA	16.12.1931	LJUBIĆI	SREBRENICA	916013-03	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.06.2004
98	VALJONVIĆ IBRAHIM	SULIM	19.03.1928	ČUKIĆI	SREBRENICA	900907-01	14.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	19.09.2005

6. MASOVNA GROBNICA ČANČARI (CR-03)

Duž Čančarskog puta nalazi se dvanaest poznatih grobnica i sve su sekundarne. Svih je dvanaest grobnica pregledano i u svakoj od njih su pronađeni posmrtni ostaci više osoba. Dvije grobnice, označene kao Čančarski put 3 i Čančarski put 12, potpuno su ekshumirane 1998. Ekshumaciju masovne grobnice Čančari, sa službenim nazivom CR-03 i koordinatama CQ-45574-10255, izvršio je ICTY od 27. maja do 10. juna 1998.

U pokrivci ove grobnice nalazilo se hiljade polomljenih zelenih staklenih flaša, čiji su vrhovi bili neoštećeni, a iz činjenice da na flašama nije bilo etiketa može se zaključiti da su bile polomljene u fabrici ili na neki sličan način. U grobnici se, također, nalazio bunt neiskorištenih etiketa na kojima je pisalo „Vitinka“ (fabrika za punjenje flaša u Kozluku).

Dalje istrage i ispitivanje uzoraka tla, koje je proveo dr. Tony Brown, pokazuju da je ova grobnica sekundarna grobnica primarnoj masovnoj grobnici poznatoj kao Kozluk, u blizini „Vitinke“. ICTY 1999. izvršio potpunu ekshumaciju Kozluka i ustanovljeno je da se radi o opljačkanoj primarnoj grobnici.

Fotografije snimljene iz zraka, date na uvid ICTY-u, pokazuju da je masovna grobnica Kozluk iskopana između 5. i 17. jula 1995. Fotografije, također, pokazuju da je došlo do daljeg neovlaštenog prekopavanja grobnice 27. septembra 1995. ili prije toga.

Na snimcima datim na uvid ICTY-u vidljivo je da su grobnice Čančarski put 3 i Čančarski put 1 prvi put iskopane nakon 27. septembra 1995. te zatrpane prije 2. oktobra 1995.

Grobnicu Čančarski put 3 ekshumirao je tim ICTY-a, pod vodstvom prof. Richarda Wrighta, koji je sastavio izvještaj u vezi s relevantnim nalazima (ERN-0084 – 8214).

Obdukcije ljudskih posmrtnih ostataka obavljene su od 13. augusta do 15. septembra 1998. a izvještaje u vezi s relevantnim nalazima pripremio je glavni patolog dr. Chris Lawrence (ERN-X-003-8135).

„Sekundarna grobnica Čančarski put 3 iskopana je u smeđoj ilovači s manjom primjesom vapnenačkog šljunka. Grobnica je iskopana uz pomoć utovarivača s točkovima i nazubljenom kašikom. Tokom ekshumacije nađeni su tragovi točkova i zubaca na dnu grobnice. Na južnom kraju grobnice nalazila se prilazna rampa za utovarivač. Konstrukcija i plan ove grobnice vrlo su slični izgledu grobnice Čančarski put 12. Valja, međutim, napomenuti da su tijela pronađena u grobnici Čančarski put 12 dovedena u vezu s primarnom masovnom grobnicom kod Vojne ekonomije Branjevo, a ne s Kozlukom.

U grobnici su se nalazili posmrtni ostaci najmanje 158 osoba, s tim da je utvrđeno da je njih 126 bilo muškog spola, dok kod ostalih spol nije utvrđen. Od 35 skoro čitavih tijela, kod njih 29 uzrok smrti su bile rane nanese vatretnim oružjem, a kod njih šest uzrok smrti nije utvrđen. Pronađeno je osam poveza za oči, i to četiri preko lica žrtava, tri poveza bila su direktno povezana s tijelom, a jedan je pronađen odvojen od tijela u grobnici. Pronađeno je 37 ligatura, od kojih se njih 26 nalazilo na šakama ili rukama, pet ih je bilo direktno povezano s tijelima, a šest ih je bilo odvojeno od tijela u grobnici.“³¹

U grobnici Čančarski put 3 pronađeni su dijelovi tijela najmanje 158 osoba, no nađeno je samo 35 skoro kompletnih tijela. Međutim, kako je ova grobnica sekundarna primarnoj grobnici Kozluk, valja izračunati zajednički NBO. Najmanji broj osoba zastupljenih u grobnicama Kozluk/Čančarski put 3 iznosi 506 (NBO za Kozluk iznosi 340, a za Čančarski put 3 NBO je 158).

Za 126 osoba ustanovljeno je da su bile muškog spola, dok za ostale spol nije utvrđen.

Starosna struktura ubijenih izgleda ovako:

8 do 13 godina	= 1
13 do 18 godina	= 5
18 do 25 godina	= 2
više od 25 godina	= 150 ³²

Od 35 praktički kompletnih tijela iz 383 vreće za posmrtno ostatke:

- za njih 29 je uzrok smrti ustanovljena rana (rane) nanese vatretnim oružjem,
- za šest tijela uzrok smrti nije utvrđen.

U grobnici su se nalazili dijelovi tijela 158 osoba. Zbog razdvojenosti dijelova tijela, ti dijelovi prikupljeni su u 383 vreće za posmrtno ostatke. Tijela su najvećim dijelom bila nekompletna i očigledno je da se ne može jamčiti da se u svakoj vreći za posmrtno ostatke nalaze dijelovi tijela odvojenih osoba. Budući da se individualna tijela nisu mogla rekonstruirati, uzrok smrti utvrđivao se za svaku vreću s posmrtnim ostacima, a ne za svakog pojedinca. Moguće je da je, u slučaju kada su dijelovi tijela jedne

³¹ D. Manning, nav. dj., 00967451, str. 50.

³² Isto.

osobe bili razdvojeni, tj. kada je glava bila odvojena od torza, naveden više od jednog uzroka smrti.
"U 103 vreće za posmrtno ostatke nalazili su se dijelovi tijela na kojima su postojale dovoljno ozbiljne ozljede nanesene vatrenim oružjem da bi prouzrokovale smrt osobe kojoj je dotični dio tijela pripadao.

U 13 vreća za posmrtno ostatke nalazili su se dijelovi tijela na kojima su postojale ozljede nanesene vatrenim oružjem, a koje su bile toliko ozbiljne da je vjerovatno da bi one prouzrokovale smrt osobe kojoj je dotični dio tijela pripadao.

U 15 vreća za posmrtno ostatke nalazili su se dijelovi tijela na kojima su postojale ozljede nanesene vatrenim oružjem, a koje su bile toliko ozbiljne da je moguće da su one prouzrokovale smrt osobe kojoj je dotični dio tijela pripadao.

U dvije vreće za posmrtno ostatke nalazili su se dijelovi tijela na kojima su postojale ozljede podudarne s ranom nastalom usljed upotrebe vatrenog oružja, a koja je prouzrokovala smrt.

U 254 vreće za posmrtno ostatke nalazili su se dijelovi tijela i uzrok smrti za osobe kojima su ti dijelovi pripadali nije utvrđen. Mnogi od dijelova tijela bili su izolirani ili pomiješani i radilo se o nekompletnim tijelima u općim vrećama za posmrtno ostatke. Osim toga, većina tih vreća sadržavala je male dijelove tijela. Naprimjer, 96 vreća sadržavalo je samo noge ili dijelove nogu. Između tih 96 nogu nalazilo se njih sedam kod kojih se mogao utvrditi uzrok smrti."³³

U ovoj masovnoj grobnici pronađeno je:

- 37 ligatura, od kojih je 26 bilo povezano sa šakama ili rukama, 5 ih je bilo povezano s tijelima, a 6 ligatura pronađeno je u grobnici odvojeno od tijela;
- 8 poveza za oči, od kojih je njih 4 bilo ovijeno oko lica osoba, 3 su se poveza nalazila zajedno s tijelom, a 1 povez je pronađen u grobnici odvojen od tijela;
- 126 čahura metaka.

Biro Sjedinjenih Američkih Država za ispitivanje alkohola, duhana i vatrenog oružja usporedio je tragove izvlakača na tih 126 čahura kako bi se utvrdile moguće podudarnosti s drugim čahurama prikupljenim iz masovnih grobnica i s mjesta izvršenja zločina. Određeni broj čahura nađenih kod primarne masovne grobnice Kozluk odgovara čahurama nađenim kod grobnice Čančarski put 3.

Valja napomenuti da nisu prikupljene sve čahure koje su se tamo nalazile;

- 88 kompletnih metaka;
- 57 fragmenata košuljice zrna;
- 35 fragmenata jezgra zrna;
- određeni broj zrna sačme;
- 155 drugih metalnih fragmenata;
- 14 čitkih identifikacijskih dokumenata, među kojima su bili jedna lična karta, pisma Crvenog krsta i drugi dokumenti;
- dvije tabakere s ugraviranim "M. Šaban" i "Omer Rakovac";
- holandske novine od 13. februara 1995. i 21. aprila 1995;
- tespihi i ajeti iz Kur'ana.

³³ Isto, 00967452, str. 51.

**Iz masovne grobnice Čančari (CR-03) ekshumirano je 158 slučajeva.
Do 31. decembra 2009. identifikovano je 110 osoba – 109 muškaraca i 1 dijete.
Identifikovani su.³⁴**

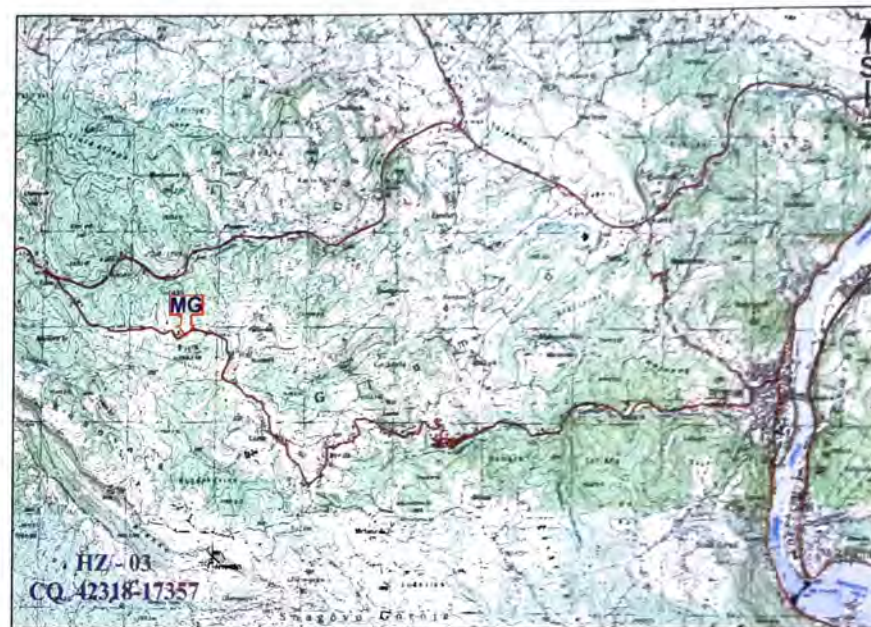
³⁴ AIZ, inv. br 2-3296

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
1	ADEMOMIĆ MUSTAFA	RAMO	15.01.1929	NOVO SELO	ZVORNİK	901174-01	11.07.1995	SREBRNICA	SREBRNICA	12.05.2005
2	AHEMOVIĆ HUSO	KARO	20.10.1937	SUCESKA	SREBRNICA	906154-01	12.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	20.05.2002
3	AL IHMIĆ SELIM	ZANKO	05.04.1942	KUTUZERO	SREBRNICA	909158-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	17.04.2006
4	AL IHMIĆ ALIJA	ANDIJA	16.03.1941	ROVAŠI	VLASENICA	911580-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	17.05.2005
5	ALIBEGOVIĆ MEHO	LUTVO	11.05.1925	BOROGOVO	KALEŠIJA	109003-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	25.05.2005
6	ALIC ALIAGA	ALDIJA	05.03.1933	OSAT	SREBRNICA	905117-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	26.11.2003
7	ALIC SABO	SACIR	20.10.1925	MACEŠI	VLASENICA	902201-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	17.05.2005
8	AMER IHMO	OMER	10.01.1931	GODENJE	HAN PJEŠAK	919605-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	06.12.2004
9	ANDIĆ MEHMEDALIJA	NEZIR	14.11.1939	SKUGRIČI	VLASENICA	909023-01	11.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	22.05.2002
10	BABIĆ IHMO	REDŽO	02.05.1950	ROVAŠI	VLASENICA	910724-01	13.07.1995	ČANČARI	SREBRNICA	06.05.2005
11	BIGIĆ SALKO	DIPAVO	08.09.1932	PRIBODI	BRATUNAC	906229-01	11.07.1995	SUMA	ZVORNİK	07.04.2004
12	BIGIĆ SAHMAN	SABAN	12.06.1923	BRATUNAC	SREBRNICA	911692-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	25.02.2009
13	BEKIĆ HUSO	IBRAHIM	11.10.1938	SUTSKA	SREBRNICA	902101-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	29.09.2005
14	BEKIĆ JUŠUF	MUSTAFA	14.07.1945	KARACIĆI	SREBRNICA	911769-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	11.03.2009
15	BEKIĆ MUŠIH	BEKTO	22.02.1953	BREŽOVICE	SREBRNICA	915614-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	17.06.2003
16	BOŠNJAK ALIJA	RAMO	07.03.1941	OSAT	SREBRNICA	910430-03	13.07.1995	KONJEVIĆ POLJE	BRATUNAC	02.04.2009
17	CVRBA MENŠIR	LJET	21.09.1974	LUTOVOVA	LUTOVOVA-SRBIA	914104-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	04.05.2005
18	ČVRBA NURIF	NURDJA	15.05.1933	DALJEGOSTA	SREBRNICA	906211-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	25.02.2009
19	ČOBIĆ IBRAHIM	SUCAN	25.10.1909	MILACIĆIĆI	SREBRNICA	906211-01	11.07.1995	POTOČARI	ZVORNİK	31.05.2002
20	ČATIĆ JUŠUF	HUSEJIN	26.06.1942	SREBRNICA	SREBRNICA	905577-01	12.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	09.12.2004
21	ĐALIĆ REŠO	IBRAHIM	02.04.1940	RAĐENOVICI	SREBRNICA	901044-01	11.07.1995	SUMA	ZVORNİK	06.11.2002
22	ĐUDIĆ SEMSO	HALIL	15.03.1926	OSMAČE	SREBRNICA	901069-01	11.07.1995	KONJEVIĆ POLJE	BRATUNAC	15.12.2004
23	DŽANSANOVIĆ HALID	SAHIN	02.08.1971	LUTOVOVA	LUTOVOVA-SRBIA	901044-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	15.12.2004
24	DŽALIL MEHMEDALIJA	HUSO	20.06.1931	NOVA KASABA	VLASENICA	906621-01	13.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	26.02.2009
25	ĐADŽIĆ AHMO	JUSUF	16.04.1936	NOVA KASABA	VLASENICA	905592-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	08.04.2009
26	ĐADŽOVIĆ MENŠIR	MUJO	01.10.1947	BACUTA	SREBRNICA	905119-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	24.02.2009
27	ĐADŽOVIĆ SENAHID	MEHMED	15.01.1937	POTOČARI	SREBRNICA	905627-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	24.02.2009
28	HAJDAREVIĆ IBRAHIM	SULJO	10.12.1943	POBUDE	BRATUNAC	906561-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	24.02.2009
29	HAJDAREVIĆ MEHMEDALIJA	ADEM	27.05.1949	NEDELJISTA	VLASENICA	906561-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	24.12.2008
30	HALILOVIĆ IŠED	OSMAN	06.03.1938	SREBRNICA	SREBRNICA	901920-03	12.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	27.05.2002
31	HALILOVIĆ HUSO	RAMO	01.04.1954	OSAT	SREBRNICA	910752-01	12.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	04.04.2002
32	HALILOVIĆ SALKO	HAŠAN	21.03.1938	TIGARE	BRATUNAC	904347-01	11.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	27.05.2002
33	HALILOVIĆ SEMIR	SELMO	31.10.1978	DMNIĆI	SREBRNICA	905605-01	12.07.1995	KONJEVIĆ POLJE	BRATUNAC	25.04.2006
34	HANŽIĆ ISMET	BEGO	18.02.1941	GLOGOVA	BRATUNAC	910474-03	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	18.05.2005
35	HANŽIĆ HASAN	AVDO	14.12.1932	OSMAČE	SREBRNICA	902330-03	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	05.04.2004
36	HASANOVIC JUŠUF	SALČIN	18.06.1960	LUKARI	SREBRNICA	902390-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	17.06.2005
37	HASANOVIC MUSTAFA	OSMAN	15.05.1930	KRVINACE	HAN PJEŠAK	910742-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	06.02.2009
38	HASANOVIC SADIK	ĐORĐIĆ	12.12.1935	OSMAČE	SREBRNICA	901166-01	11.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	11.04.2002

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
39	HASANOVIC SECAN	ATIF	16.10.1941	SASE	SREBRNICA	905244-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	16.04.2008
40	HASANOVIC SEFIK	BAHRO	05.01.1959	SULICE	SREBRNICA	906109-01	14.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	29.03.2002
41	HODŽIĆ AHMET	MUSTAFA	10.01.1947	SUHA	BRATUNAC	906839-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	28.12.2005
42	HODŽIĆ OMER	OSMAN	26.11.1926	ZEDANSKO	SREBRNICA	906193-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	29.03.2005
43	HRLIĆANOVIĆ BEGO	AVDO	07.06.1932	MHOLJEVINE	SREBRNICA	904784-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	01.03.2005
44	HRLIĆANOVIĆ MUSTAFA	LEZIR	23.02.1948	BESIROVIĆI	SREBRNICA	910865-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	01.04.2005
45	HUKIĆ SABIT	MUJO	04.01.1970	OSMAČE	SREBRNICA	900523-01	14.07.1995	BALKOVICA	ZVORNİK	10.05.2004
46	HUSIĆ MUJO	OSMAN	27.08.1963	VOLJAVICA	BRATUNAC	900694-02	14.07.1995	BRATUNAC	BRATUNAC	19.04.2005
47	IBIŠEVIĆ SALIH	MEHMED	15.03.1933	PECI	SREBRNICA	902370-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	18.03.2005
48	IBRAHIMOVIC MEHO	MEHAN	18.06.1948	RAUŠIĆI	SREBRNICA	903819-01	14.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	30.08.2006
49	IBRAHIMOVIC RAMO	ATIF	11.04.1927	POZNANOVICI	SREBRNICA	910956-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	01.02.2009
50	KASANOVIĆ ZUHDIJA	MUSTAFA	10.02.1924	FOHARI	SREBRNICA	902368-01	12.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	29.01.2001
51	LAMBIĆIĆ HASIB	IBRO	16.08.1936	KLOTJEVAČ	SREBRNICA	105056-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	23.12.2008
52	JAHIĆ ADEM	ALJO	25.05.1925	MRSIĆI	VLASENICA	903117-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	20.05.2005
53	JASAREVIĆ HALIL	MUJO	04.05.1944	POBUDE	BRATUNAC	906429-01	12.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	04.04.2002
54	JUGOVIĆ MEHO	MEŠAN	22.03.1950	BAŠEVO	VLASNICA	105266-02	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	11.03.2004
55	KULJANIĆ SALKO	MEHMED	05.06.1929	SADICI	VLASENICA	906171-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	05.05.2005
56	MALAGIĆ OMER	RAMO	15.07.1926	VOLJAVICA	BRATUNAC	901491-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	23.12.2008
57	MELIĆ MEHMED	OMER	07.11.1954	JAGODNJA	BRATUNAC	906797-01	13.07.1995	BULJINI	SREBRNICA	15.12.2004
58	MELIĆ MERSAD	MEHMED	27.07.1964	DUGO POLJE	SREBRNICA	901011-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	20.06.2004
59	MELIĆ SABAN	ALIJA	07.08.1948	JAGODNJA	BRATUNAC	911658-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	08.03.2005
60	MELIĆ DŽEVAD	HAŠIM	01.02.1963	SREBRNICA	BRATUNAC	906138-01	11.07.1995	SREBRNICA	SREBRNICA	15.05.2006
61	MELIĆ DŽEVAD HUSEJIN	IBRO	06.09.1938	IBRANIĆI	BRATUNAC	902323-01	12.07.1995	ČANČARI	SREBRNICA	14.04.2009
62	MELIĆ DŽEVAD IBRAHIM	HAZDO	01.12.1948	ZVORNİK	ZVORNİK	901488-01	14.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	09.11.2009
63	MELIĆ DŽEVAD SULJIM	RAMO	27.10.1923	ROVAŠI	VLASENICA	901710-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	25.12.2005
64	MELIĆ RASID	HUSEJIN	21.09.1952	ZAPOLJE	BRATUNAC	915600-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	11.04.2009
65	MELIĆ RASID	HUSEJIN	21.09.1952	ZAPOLJE	BRATUNAC	905198-01	11.07.1995	BULJINI	BRATUNAC	08.06.2009
66	MELIĆ INOVIĆ ALJO	ALIJA	10.09.1939	POBUDE	BRATUNAC	906673-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	16.12.2004
67	MELIĆ ALIJA	KASIM	14.06.1932	KARACIĆI	SREBRNICA	913104-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	17.05.2005
68	MELIĆOVIC KASIM	HASAN	11.02.1932	PECI	SREBRNICA	904073-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	08.04.2008
69	MILANOVIĆ SALKO	SILVO	15.12.1900	GLOGOVA	BRATUNAC	901515-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	23.01.2004
70	MILANOVIĆ ŠAHIN	AMIR I	07.11.1940	ORKOVCI	BRATUNAC	906252-01	14.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	29.11.2004
71	MUSIĆ MUHAMMAD	ALIJA	13.05.1932	PJIBIĆI	VLASNICA	903233-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	06.12.2004
72	MUSTAFIĆ ŠIĐALDIJA	SALTIĆ	13.04.1946	RAJNOVCIĆI	SREBRNICA	900733-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	20.04.2009
73	MUKIĆ HALIL	ALIJA	29.09.1937	SKUGRIČI	VLASNICA	904319-01	11.03.1995	POTOČARI	SREBRNICA	08.04.2009
74	MUKIĆ MEHMED	HUSEJIN	01.12.1931	SKUGRIČI	VLASNICA	912901-01	13.07.1995	ČANČARI	ZVORNİK	26.05.2002
75	OMEROVIĆ AHMO	RAMO	11.07.1946	RAJNOVCIĆI	SREBRNICA	904005-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	18.03.2005
76	OMEROVIĆ AHMO	ALIJA	09.05.1950	KAMENICA	ZVORNİK	917060-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRNICA	14.03.2007

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rodjenja	Mjesto rodjenja	Općina rodjenja	BAZ	Datum pristinog nestanka	Mjesto pristinog nestanka	Općina pristinog nestanka	Datum identifikacije
77	OMERVIĆ SULO	RAMO	11.04.1938	RADENOVICI	SREBRENICA	102278-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	10.05.2005
78	OMERVIĆ SULO	SINAN	06.00.1922	POHLJE	BRATUNAC	905484-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	28.08.2001
79	OMERVIĆ ŠIMO	SULO	29.04.1932	POHLJE	BRATUNAC	906077-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	07.03.2006
80	OMIĆ JUNIŽ	ADEM	10.03.1926	BUDAK	SREBRENICA	902814-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	01.06.2005
81	OSMANOVIĆ OMER	RAŠID	20.01.1927	KONJAVIĆ POLJE	BRATUNAC	914505-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	07.06.2006
82	PAKIĆ SIFIK	SULO	05.05.1943	SREBRENICA	SREBRENICA	104722-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.01.2009
83	PAŠALIĆ MUJO	AVDO	10.08.1936	SREBRENICA	SREBRENICA	906769-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	11.09.2005
84	RIDIĆ RIJET	JAHHA	10.02.1934	ABDULIĆI	BRATUNAC	102919-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	03.05.2006
85	RIZVANOVIC ŠAHAN	RAHMAN	25.08.1947	ROVAŠI	VLASENICA	904043-01	12.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	07.04.2004
86	SALHVIĆ ABDULAH	AVDO	15.10.1951	BILJACA	BRATUNAC	904995-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	22.03.2007
87	SALHVIĆ ADEM	IBRO	01.03.1932	PAHLJEVIĆI	ZVORNIK	904400-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	15.04.09
88	SALHVIĆ AHMET	SALKO	21.06.1935	ŽUNJIA	SREBRENICA	903750-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	16.05.2005
89	SALHVIĆ MURAT	RAMO	14.03.1914	MOČVIĆI	SREBRENICA	903382-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	18.03.2005
90	SALHVIĆ NURJA	ASIM	07.01.1939	KLOTJEVAČ	SREBRENICA	902036-01	13.07.1995	ČANČARI	ZVORNIK	09.05.2002
91	SALHVIĆ ŠAHAN	ALAGA	05.03.1958	OSAT	SREBRENICA	912872-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.04.2005
92	SALKIĆ IBRAHIM	HUSO	05.05.1939	OSAT	SREBRENICA	903921-03	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	15.05.2006
93	SALIMANOVIĆ ADEM	EMIN	17.02.1926	ČERŠKA	VLASENICA	901968-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	27.01.2003
94	SALIMOVIC JUSUF	BAJRO	17.10.1933	RADOVIĆI	SREBRENICA	105123-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	10.03.2005
95	SALIMOVIC RAMO	SABAN	01.02.1921	SNAGOVO	ZVORNIK	901363-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.05.2005
96	SINANOVIC HIMZO	SMAJO	10.08.1932	ZAPOLJE	BRATUNAC	901733-04	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	25.09.2007
97	SINANOVIC IBRAHIM	RAMO	28.11.1938	GLOKOVA	BRATUNAC	912114-1	12.07.1995	ČANČARI	ZVORNIK	03.04.2002
98	SKELEDŽIĆ ENIS	NEZIR	00.00.1937	SREBRENICA	SREBRENICA	105004-03	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	11.09.2001
99	SMAJIĆ ADEM	SEJFO	18.03.1937	KAMENICA	ZVORNIK	911075-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	07.12.2004
100	SMAJIĆ AHMED	MUSTAFA	12.08.1929	TOKOLJACI	SREBRENICA	903955-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	11.11.2002
101	SMAJIĆ SEVKO	MUSTAFA	17.10.1934	TOKOLJACI	SREBRENICA	110411-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.01.2006
102	SMAILIĆ HAŠIM	MEŠAN	10.05.1922	MILAČEVIĆI	SREBRENICA	905023-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	01.09.2008
103	SUBAŠIĆ HUSO	MEHO	00.00.1924	KAMENICA	SREBRENICA	110443-01	11.07.1995	ŠUMA	ZVORNIK	24.06.2004
104	SULEJMANOVIĆ HIMZO	HASO	11.03.1930	SKUGRIĆI	VLASENICA	105245-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	04.10.2002
105	SABIĆ REĐO	ZAHIR	02.07.1946	JOŠANICA	ZVORNIK	110411-02	11.07.1995	POTOČARI	ZVORNIK	09.11.2004
106	SAHINOVIĆ ISMET	NEZIR	10.03.1940	GLODI	ZVORNIK	905175-01	14.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	23.12.2004
107	TEPIĆ ASIM	MUJO	01.08.1943	SREBRENICA	SREBRENICA	906826-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	22.10.2004
108	UVALIĆ IBRAHIM	MUJO	16.04.1952	ROVAŠI	VLASENICA	901200-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	24.10.2007
109	ZIMKIĆ AZEM	MUČIĆIN	06.03.1939	PEĆI	SREBRENICA	901089-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	10.05.2005
110	ZUKIĆ ALIJA	IBRAHIM	08.01.1941	KARACIĆI	SREBRENICA	912070-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.06.2004

7. MASOVNA GROBNICA HODŽIĆI (HZ-03)

Sekundarnu masovnu grobnicu Hodžići 3 (HZ-03) otkrili su vojnici SFOR-a dok su popravljali cestu prema Hodžićima. Duž ceste postoji sedam poznatih grobnica, za koje se smatra da su sekundarne masovne grobnice. Svih sedam grobnica ispitano je i u svakoj od njih je pronađeno više ljudskih posmrtnih ostataka, osim u grobnici Cesta prema Hodžićima 1. Tri grobnice, označene kao Cesta prema Hodžićima 3, Cesta prema Hodžićima 4 i Cesta prema Hodžićima 5, potpuno su ekshumirane 1998.

“Uzorci tla/polena, slični povezi za oči i ligature, podudarne čahure metaka, kao i zračni snimci po kojima su ustanovljeni datumi nastajanja i prekopavanja grobnice ukazuju na to da je primarna grobnica Lažete 2 neovlašteno prekopavana i da su neka tijela premještena u sekundarne grobnice Ceste prema Hodžićima 3.”³⁵

Fotografije snimljene iz zraka, date na uvid ICTY-u, pokazuju da je ova grobnica iskopana prije 2. oktobra 1995.

Na osnovu snimka iz zraka može se također vidjeti da je primarna masovna grobnica Orahovac (Lažete 2), koja je u vezi sa sekundarnim grobnicama na Cesti prema Hodžićima, iskopana u razdoblju od 5. do 19. jula 1995, te da je neovlašteno prekopavana između 7. i 27. septembra 1995.

³⁵ D. Manning, nav. dj., 00967427, str. 27.

Ekshumiranje masovne grobnice Hodžići 3, sa službenim nazivom HZ-03 i koordinatama CQ-42318-17375, izvršio je, od 29. juna do 3. jula 1998, tim ICTY-a, pod vodstvom profesora Richarda Wrighta. On je sastavio izvještaj u vezi s relevantnim nalazima (ERN-0084-8214).

Obdukcije dijelova tijela obavljene su od 1. do 27. oktobra 1998. O relevantnim nalazima izvještaj je sastavio dr. Chris Lawrence (X-003-8011).

Ova sekundarna grobnica iskopana je u smeđoj ilovači i stijeni. U pokrivnom sloju grobnice pronađeno je nekoliko komada lisnatog vapnenca i sjajnog crnog kamenja. Takva vrsta kamena ne može se vidjeti na području grobnice i čini se da je dovezena zajedno s tijelima. Grobnica je iskopana pomoću vozila s točkovima i nazubljenom kašikom. Na istočnom kraju grobnice nalazila se prilazna rampa za utovarivač. Na toj rampi vidjeli su se tragovi zubaca, no ne i tragovi točkova. Samo je mali raspoloživi dio grobnice iskorišten za odlaganje tijela. Tijela koja su se tamo nalazila bila su podijeljena u dvije hrpe ili grupe.

Došlo se do podataka da je u grobnici bilo najmanje 45 tijela, od kojih je za 39 utvrđeno da su muškog spola. Kod ostalih spol nije utvrđen. U ovoj grobnici nije identifikovana nijedna osoba ženskog spola. Pronađeno je 16 poveza za oči, od kojih se njih pet nalazilo na glavama ili preko lica žrtava. Osam ih je bilo direktno povezano s tijelima, a tri su poveza bila odvojena od tijela u grobnici. Nisu pronađene ligature. Od 25 čitavih tijela, kod njih 20 uzrok smrti bile su rane nanese vatrene oružjem, kod dvije osobe to su bile moguće rane nanese vatrene oružjem, a kod tri uzrok smrti nije utvrđen.

Uzorci tla koje je prikupio dr. Tony Brown pokazuju da je ova grobnica sekundarna masovnoj grobnici (grobnicama) Lažete. Prema tome, barem su neke od iskopanih osoba iz masovne grobnice (grobnicama) Lažete premještene i ponovo pokopane u grobnicu Cesta prema Hodžićima 3, kao i u grobnicu Cesta prema Hodžićima 4 i Cesta prema Hodžićima 5.

Tokom ekshumacije, „u grobnici Cesta prema Hodžićima 3 pronađeni su posmrtni ostaci najmanje 45 osoba ili 25 kompletnih tijela. Smatra se da su ova grobnica i grobnica Cesta prema Hodžićima 4 povezane sekundarne grobnice (...)“.

Stoga, NBO za grobnice Cesta prema Hodžićima 3 i 4 iznosi 122 osobe (NBO za grobnicu Cesta prema Hodžićima 3 je 45, a za grobnicu Cesta prema Hodžićima 4 iznosi 82). Budući da postoji mogućnost da je grobnica Cesta prema Hodžićima 5 uže povezana sa grobnicom Lažete 1 (koja još nije ekshumirana), NBO za grobnicu Cesta prema Hodžićima 5 još nije pridodana grobnici Lažete 2³⁶.

Za 39 od 45 tijela utvrđeno je da su muškog spola, dok za ostale spol nije utvrđen.

Dobne skupine su iskazane na sljedeći način:

13 do 17 godina = 3
18 do 24 godina = 10
25 i više godina = 27

U grobnici su se nalazili dijelovi tijela 45 osoba. Zbog toga što su bili razdvojeni, sakupljeni su u 83 vreće za posmrtno ostatke, a patolog je sastavio izvještaj za 47 vreća. Mnoga su tijela bila kompletna, no očigledno je da se ne može jamčiti da su u svim vrećama s posmrtnim ostacima bili dijelovi tijela odvojenih osoba. Budući da se individualna tijela nisu mogla rekonstruirati, uzrok smrti utvrđivao se za svaku vreću

³⁶ Isto, 00967429, str. 29.

s posmrtnim ostacima, a ne za svakog pojedinca. Moguće je da je, u slučaju kada su dijelovi tijela jedne osobe bili razdvojeni, tj. kada je glava bila odvojena od torza, navedeno više od jednog uzroka smrti.

Od 25 kompletnih tijela:

- u slučaju njih 20 do smrti je došlo usljed rane (rana) zadane vatrene oružjem;
- u dva slučaja radilo se o mogućim ranama iz vatrene oružja, dok
- za tri osobe uzrok smrti nije utvrđen. U ta tri slučaja tijela su bila skeletonizirana, tako da su se tragovi metaka i meci u mehkome tkivu vjerovatno izgubili;
- na dijelovima tijela koji su se nalazili u 32 vreće za posmrtno ostatke nalazile su se povrede koje su bile dovoljno ozbiljne da uzrokuju smrt, a nanese su vatrene oružjem osobama kojima su dotični dijelovi tijela pripadali;
- na dijelovima tijela koji su se nalazili u tri vreće za posmrtno ostatke nalazile su se povrede koje su mogle uzrokovati smrt osoba kojima su dotični dijelovi tijela pripadali, a koje su nanese vatrene oružjem;
- u 12 vreća nalazili su se dijelovi tijela za koje nije utvrđen uzrok smrti.³⁷

U ovoj grobnici nisu pronađene ligature.

Pronađeno je sljedeće:

- 16 poveza za oči, od kojih se njih pet nalazilo na glavama tijela, osam ih je na drugi način bilo povezano s tijelima, a tri poveza za oči nisu bila izravno povezana s tijelima;

- tokom procesa ekshumacije i autopsije 14 čahura metaka.

Biro Sjedinjenih Američkih Država za ispitivanje alkohola, duhana i vatrene oružja uradio je usporedbu tragova izvlakača na tih 14 čahura kako bi se utvrdile moguće podudarnosti s drugim čahurama prikupljenim iz masovnih grobnica i s mjesta izvršenja zločina. Čahure se podudaraju s onim iz primarne grobnice Lažete 2 i iz njoj sekundarnih grobnica Cesta prema Hodžićima 4 i 5.

Valja napomenuti da nisu prikupljene sve čahure koje su se tamo nalazile:

- 39 kompletnih metaka;

- 10 košuljica zrna i fragmenata jezgra zrna;

- 35 drugih metalnih fragmenata;

- četiri identifikacijska dokumenta ili predmeta. Među njima su bili pasosi i jedna tabakera s ugraviranom riječi "Sase", kao i sat s ugraviranim "za 10 godina rada Rudnici Srebrenica";

- na tijelu HZ-03 BS-003 dva pasosa na ime Abdulah Avdić i Abdurahman Avdić. Na tom tijelu se in situ na vratu nalazila traheotomijska cjevčica. To je cjevčica koja se stavlja u traheu (dušnik) kako bi se omogućilo disanje kada su začepljeni gornji disajni putevi;

- tijelo HZ-03 B-011;

- kod tijela HZ-03 B-011 nekoliko ajeta iz Kur'ana.

Iz masovne grobnice Hodžići (HZ-03) ekshumirano je 45 slučaja.

Do decembra 2009. identifikovano je 35 osoba – 32 muškarca i 3 djeteta.

Identifikovani su:³⁸

³⁷ Isto, str. 28.

³⁸ AIIZ, inv. br. 2-3297.

Redni broj	PREZIME IIME	IME OCA	Datum redjenja	Mjesto redjenja	Općina redjenja	BAZ.	Datum pristinog nestanka	Mjesto pristinog nestanka	Općina pristinog nestanka	Datum identifikacije
1	AMMETOVIC EDIN	AVKO	09.04.1979	GLOGOVA	BRATUNAC	903170-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	03.06.2005
2	ALIC NEHRIDIN	SVUKO	01.08.1975	SULICE	SREBRENICA	904391-04	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	04.06.2003
3	AVDIC ABDULAH	ABDI RAHMAN	07.10.1951	LUPOVAC	SREBRENICA	910342-01	12.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	14.08.2001
4	AVDIC HARIDIN	SVUKO	20.03.1968	OSKI	SREBRENICA	911347-01	12.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	30.06.2002
5	AVDIC IBRAZ	ZAKO	11.07.1935	GLOGOVA	BRATUNAC	916890-01	12.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	17.07.2002
6	BERBEGOVIC ADMIN	ADMINO	20.05.1977	MILACEVICI	SREBRENICA	909129-01	12.07.1995	KAMENSKA	BRATUNAC	29.01.2005
7	DJELIC ENVER	FDHIM	08.10.1975	ROŠEVA	BRATUNAC	909935-01	15.07.1995	NOVA KASABA	VLASENICA	13.12.2004
8	DELMISUHAIC HAZIM	ISMET	18.04.1974	POTOČARI	SREBRENICA	904444-01	15.07.1995	KRIZEVACKI NJIVJE	ZVORNIK	09.11.2004
9	DIZDAREVIC HUSJAIN	HEDBR	27.08.1955	SREBRENICA	SREBRENICA	906458-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.09.2001
10	DŽANANOVIC DŽAMAL	NEZIR	30.03.1951	BUŠIHOVCI	SREBRENICA	906908-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	26.10.2005
11	DŽORGAZ SAI KO	SALČIN	29.04.1962	SREBRENICA	SREBRENICA	912662-02	11.07.1995	SUMA	ZVORNIK	27.02.2004
12	ĐALDIBIĆ TEUTIK	HAJRO	25.06.1970	SREBRENICA	SREBRENICA	906858-01	13.07.1995	KONJEVIC POLJE	BRATUNAC	16.09.2004
13	ĐALIHOVIC HARIDIN	HAJRO	01.02.1969	BLAZIJEVCI	SREBRENICA	912491-01	14.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	06.05.2003
14	HASANOVIC IRFAN	MEHMED	20.04.1967	GERVOI	VLASENICA	906787-03	12.07.1995	NOVA KASABA	VLASENICA	13.04.2006
15	HUKIC OMER	HUKO	08.06.1959	OSNACE	SREBRENICA	909458-01	12.07.1995	SUMA	ZVORNIK	01.04.2004
16	HUSJAINOVIC EMIR	OMER	20.01.1973	MILACEVICI	SREBRENICA	906884-01	18.07.1995	KALDRMICA	BRATUNAC	31.01.2006
17	IBRIC ISMET	SEMBO	06.01.1944	IBREZOVICE	SREBRENICA	917078-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	24.11.2003
18	JUSIC AZMIR	NUSRET	04.08.1974	MILACEVICI	SREBRENICA	906716-01	13.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	02.07.2002
19	JUSIC NUSRET	HUSO	16.08.1952	MILACEVICI	SREBRENICA	906736-02	13.07.1995	KONJEVIC POLJE	BRATUNAC	11.05.2007
20	MALIC ESAD	HAJDA	15.06.1973	MILACEVICI	SREBRENICA	914736-01	14.07.1995	SAHANICI	ZVORNIK	20.06.2003
21	MALIC SAGIR	OMER	25.09.1945	SEBIOČINA	VLASENICA	903588-02	12.07.1995	SSANDICI	BRATUNAC	11.10.2004
22	MALIC IBRAHIM	ZULFO	14.03.1966	DURDEVAC	SREBRENICA	914404-01	12.07.1995	NOVA KASABA	VLASENICA	20.09.2004
23	MIRALIC FADIL	SABAN	14.05.1966	PODGAJ	SREBRENICA	902851-02	12.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	09.06.2006
24	MISIC SERIF	SALČIN	18.04.1960	POTOČARI	SREBRENICA	902302-01	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	10.05.2006
25	MURATOVIC SINAN	HASO	15.06.1937	URKOVIĆI	BRATUNAC	906766-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	24.03.2005
26	MUSTAFIC SAI KO	KASIM	16.05.1934	ČERBSKA	VLASENICA	914487-02	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	27.06.2007
27	MURAVIĆ FADIL	HAJDA	04.04.1947	SULICE	SREBRENICA	914427-01	13.07.1995	KONJEVIC POLJE	BRATUNAC	27.09.2002
28	OMEROVIC MUSTAFA	MUJO	03.09.1937	SKUGRIČI	VLASENICA	102836-03	12.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	09.07.2002
29	OMEROVIC ŠEFIK	ŠABAN	09.12.1977	POHUDE	BRATUNAC	912621-02	12.07.1995	KONJEVIC POLJE	BRATUNAC	10.05.2006
30	ORIC NERMIN	JUSUF	18.10.1973	POTOČARI	SREBRENICA	905902-01	13.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	29.08.2002
31	ORIC SABAHDIN	SAFET	18.05.1967	POTOČARI	SREBRENICA	914715-02	13.07.1995	KONJEVIC POLJE	BRATUNAC	27.03.2006
32	SALHODVIC SAMIR	SAHIL	10.01.1973	MIHOLJEVINE	SREBRENICA	105980-05	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	26.10.2004
33	SMALOVIC SABIT	HABIB	20.07.1953	LIJEŠĆE	SREBRENICA	902076-02	11.07.1995	SUMA	SREBRENICA	19.03.2009
34	SMALOVIC VAHDET	NURIF	02.08.1976	POZNANOVICI	SREBRENICA	912826-01	13.07.1995	POHUDE	BRATUNAC	06.02.2004
35	SULJIC EDHEM	JUSO	08.09.1943	URISICI	SREBRENICA	912826-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	01.04.2003

8. MASOVNA GROBNICA HODŽIĆI (HZ-04)

Prema Hodžićima duž ceste nalazi se sedam grobnica i sve su sekundarne. Ispitane su i u svakoj od njih su pronađeni dijelovi tijela. Tri grobnice, označene kao Cesta prema Hodžićima 3, Cesta prema Hodžićima 4 i Cesta prema Hodžićima 5, potpuno su ekshumirane 1998.

Određeni dokazi pokazuju na veze primarnih i sekundarnih grobnica. Naime, uzorci tla polena, slični povezi za oči i ligature, podudarne čahure metaka, kao i snimci iz zraka, po kojima su ustanovljeni datumi nastajanja i prekopavanja grobnica, ukazuju na to da je primarna grobnica Lažete 2 neovlašteno prekopana i da su neka od tijela premještena u sekundarne grobnice Cesta prema Hodžićima 3, 4 i 5. Prema tome, barem neka od izvađenih tijela iz masovne grobnice Orahovac (Lažete) prebačena su i ponovo pokopana u grobnicu Cesta prema Hodžićima 4, kao i u grobnice Cesta prema Hodžićima 3 i 5.

Snimci napravljeni iz zraka su, također, omogućili niz dokaza za navedene tvrdnje.

Fotografije snimljene iz zraka, date na uvid ICTY-u, pokazuju da je grobnica iskopana prije 2. oktobra 1995.

Snimci također pokazuju da je primarna masovna grobnica Orahovac (Lažete 2), koja je u vezi sa sekundarnim grobnicama na cesti prema Hodžićima, nastala u razdoblju od 5. do 19. jula 1995, te da je prekopavana između 7. i 27. septembra 1995.

Ekshumaciju ove masovne grobnice obavio je tim ICTY-a. Ekshumacija grobnice Cesta prema Hodžićima 4, sa službenim nazivom HZ-04 i koordinatama CQ-42860-17170, obavljena je od 22. do 30.

jula 1998. pod vodstvom prof. Richarda Wrighta, koji je sastavio izvještaj u vezi s relevantnim nalazima (ERN-0084-8214).

Obdukcije ljudskih posmrtnih ostataka obavljene su od 16. do 29. septembra 1998. a izvještaj u vezi s relevantnim nalazima sastavio je dr. Chris Lawrence (ERN-X-003-8035).

Način stvaranja ove masovne grobnice je sljedeći: "Ova sekundarna grobnica iskopana je u smeđoj ilovači. Grobnica je iskopana uz pomoć utovarivača sa točkovima i nazubljenom kašikom. Na dnu grobnice nalazili su se tragovi kako zubaca, tako i točkova, a na sjeverozapadnom dijelu grobnice nađena je prilazna rampa za utovarivač."³⁹

Pronađena su tijela najmanje 82 osobe, od kojih je za njih 66 ustanovljeno da su bile muškog spola, dok za ostale spol nije utvrđen. Od 49 gotovo kompletnih tijela, 37 osoba je preminulo usljed rana iz vatrenog oružja. Nađeno je 40 poveza za oči, njih 14 oko lica, dok je pet poveza bilo povezano s tijelom na neki drugi način. Ostali 21 povez bio je unutar grobnice odvojen od tijela. U ovoj grobnici nisu pronađene nikakve ligature.

Dob ekshumiranih je sljedeća:

- 8 do 13 godina = 1
- 13 do 18 godina = 3
- 18 do 25 godina = 11
- 25 i više godina = 66
- 1 neutvrđeno

Istraživački tim je dosta detaljno utvrdio uzroke smrti.

Usljed razdvojenosti dijelova tijela, prikupljeni su u 138 vreća za posmrtno ostatke. Mnoga su tijela bila nekompletna i očigledno je da se ne može jamčiti da se u svakoj vreći za posmrtno ostatke nalaze dijelovi tijela odvojenih osoba. Budući da se individualna tijela nisu mogla rekonstruirati, uzrok smrti se utvrđivao za svaku vreću s posmrtnim ostacima, a ne za svakog pojedinca. Moguće je da je, u slučaju kada su dijelovi tijela jedne osobe bili razdvojeni, tj. kada je glava bila odvojena od torza, navedeno više od jednog uzroka smrti.

Kod 49 gotovo kompletnih tijela:

- 37 osoba je preminulo usljed rane (rana) zadate vatrenim oružjem.
- Jedna osoba je vjerovatno zadobila rane iz vatrenog oružja.
- Jedna osoba je možda zadobila rane iz vatrenog oružja.
- Na osnovu dijelova tijela u jednoj vreći za posmrtno ostatke zaključeno je da su uzrok smrti bile nasilne povrede nanesene s ciljem ubistva, uključujući i ranu zadatu vatrenim oružjem.
- Za devet osoba uzrok smrti nije utvrđen:
  - kod pet osoba pronađeni su meci ili dijelovi metaka;
  - kod četiri osobe ustanovljene su opsežne frakture lobanje; i
  - kod četiri osobe bile su očigledne rane iz vatrenog oružja na dijelovima tijela koji nisu

³⁹ D. Manning, nav. dj., 00967436, str. 36.

- Na dijelovima tijela koji su se nalazili u 54 vreće za posmrtno ostatke nalazila se rana (rane) koja je bila nedovoljno ozbiljna da uzrokuje smrt, a nanesena je vatrenim oružjem osobama kojima su dotični dijelovi tijela pripadali.
- Na dijelovima tijela koji su se nalazili u sedam vreća za posmrtno ostatke nalazile su se povrede koje su vjerovatno uzrokovala smrt osoba kojima su dotični dijelovi tijela pripadali, a koje su nanesene vatrenim oružjem.
- Na dijelovima tijela koji su se nalazili u četiri vreće za posmrtno ostatke nalazile su se povrede koje su mogle prouzročiti smrt osoba kojima su dotični dijelovi tijela pripadali, a koje su nanesene vatrenim oružjem.
- U jednoj vreći za posmrtno ostatke uzrok smrti su nasilne povrede nanesene s ciljem ubistva, uključujući i ranu zadatu vatrenim oružjem.
- U 72 vreće za posmrtno ostatke nalazili su se dijelovi tijela na osnovu kojih se uzrok smrti nije mogao utvrditi. Mnogi od tih dijelova bili su mali, njih 17 sastojalo se samo od nogu ili stopala, a 12 od ruku ili šaka.⁴⁰

Što se tiče pronalaska ligatura, nije pronađeno ništa za šta bi se sa sigurnošću moglo reći da je ligatura, iako je nađena jedna moguća ligatura (HZ-04 B-276.03). Sastojala se od crnih vezica za cipele zavezanih u obliku jedne omče promjera 230 mm. Patolog ne opisuje njen tačan položaj na tijelu u vrijeme obdukcije, no fotografija snimljena na lokaciji grobnice pokazuje da se ligatura nalazila preko tijela.

U ovoj grobnici pronađeno je sljedeće:

- 40 poveza za oči, od kojih je njih 14 bilo ovijeno oko lica, 5 ih je bilo povezano s tijelima na neki drugi način, a 21 povez pronađen u grobnici nije bio u direktnoj vezi s bilo kojim tijelom;
- 81 čahura metaka tokom procesa ekshumacije i obdukcije.

Biro Sjedinjenih Američkih Država za ispitivanje alkohola, duhana i vatrenog oružja sproveo je i na ovoj masovnoj grobnici usporedbu tragova izvlakača na 81 pronađenoj čahuri kako bi se utvrdile moguće podudarnosti s drugim čahurama prikupljenim iz masovnih grobnica i s mjesta izvršenja zločina. Ustanovljene su podudarnosti između čahura nađenih kod primarne grobnice Lažete 2 i njoj sekundarnih grobnica Cesta prema Hodžićima 3 i 5. Treba napomenuti da nisu prikupljene sve čahure koje su se tamo nalazile;

- 95 kompletnih metaka, 84 fragmenta metaka, te 19 fragmenata košuljice i jezgra zrna tokom procesa ekshumacije i obdukcije;
- zatim nešto za šta se pretpostavlja da se radi o zrnima sačmarice (HZO-4 B-280) tokom procesa ekshumacije i obdukcije;
- osam čitljivih ličnih karata i jedna tabakera s ugraviranim imenom "Mehmed Mujić Sase" tokom procesa ekshumacije i obdukcije;
- tespihi, ajeti iz Kur'ana i privjesak sa zvijezdom i polumjesecom.

Iz masovne grobnice Hodžići (HZ-04) ekshumirana su 82 slučaja.

Do 31. decembra 2009. identifikovano je 68 osoba – 64 muškarca i 4 djeteta.

Identifikovani su:⁴¹

⁴⁰ Isto, 00967437, 00967438, str. 36 i 37.

⁴¹ AIZ, inv. br. 2-3298.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristiglog nestanka	Mjesto pristiglog nestanka	Općina pristiglog nestanka	Datum identifikacije
1	AHME TOVIĆ AHMET	ARIB	29.09.1949	FOHARI	SREBRENIČA	907915-01	12.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	11.05.2002
2	AHMETOVIĆ IZHAIM	HUSO	20.09.1939	ŽEDANJSKO	SREBRENIČA	906224-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	11.11.2006
3	AHMETOVIĆ MUJO	AVDO	18.06.1970	ŽEDANJSKO	SREBRENIČA	906995-02	13.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	14.10.2004
4	AHMETIĆ MUNIB	HASAN	17.10.1963	KOSTJERUVO	ZVORNIK	917106-01	13.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	16.01.2009
5	ALIC RAMO	ALIDA	26.12.1941	DOBRAK	SREBRENIČA	905655-03	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	28.12.2005
6	ALIC SABIT	BUSUF	13.03.1972	VOLJAVICA	BRATUNAC	906123-01	13.07.1995	KRAVNICA	BRATUNAC	02.09.2003
7	ALIC ZAHID	TRUBARI	25.06.1964	VOLJAVICA	SREBRENIČA	946935-02	13.07.1995	KRAVNICA	BRATUNAC	29.03.2003
8	ATUĆ AVDO	ABDULAH	26.10.1947	MILAVEČIĆI	SREBRENIČA	902305-02	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	04.10.2002
9	AVDIĆ ABDUL KADIR	HUSEIN	08.09.1956	POBUDE	BRATUNAC	913206-01	12.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	04.06.2002
10	AVDIĆ SAIKO	SULJO	18.01.1971	ŽEDANJSKO	SREBRENIČA	912376-01	12.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	19.08.2002
11	BEKIĆ EUB	JUSUF	06.12.1965	PLUĆI	SREBRENIČA	906319-01	13.07.1995	SUMA	ZVORNIK	20.01.2003
12	ČEHAJIĆ HASIB	ALIO	27.05.1951	PIHUĆI	VLAŠENICA	901030-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.10.2004
13	ČESKO MEVLUDIN	ISMET	02.11.1961	LAZE	ROGATIČA	902305-01	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	03.12.2004
14	DELIĆ SEFIK	SABAN	07.06.1976	SUČESKA	SREBRENIČA	911691-01	15.07.1995	KALDRMICA	BRATUNAC	20.12.2006
15	DŽANANOVIĆ BERIZ	NURHA	25.02.1958	PRIBIDOLI	SREBRENIČA	913229-01	01.08.1995	BESIROVIĆI	SREBRENIČA	10.05.2004
16	DŽANANOVIĆ RASIM	NEŽIR	23.04.1953	ZALUŽJE	BRATUNAC	381024-01	16.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	20.09.2000
17	DOZIĆ MUSTAFA	ASIM	05.01.1964	POTOČARI	SREBRENIČA	910390-01	17.07.1995	BALJKOVICA	ZVORNIK	11.04.2005
18	HALILOVIĆ HAKIJA	AZEM	13.02.1967	LIPOVAC	SREBRENIČA	105029-02	12.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	04.05.2005
19	HANDŽIĆ FADIL	HASAN	01.09.1963	BIJE LJINA	SREBRENIČA	902330-02	13.07.1995	BALJKOVICA	ZVORNIK	25.08.2003
20	HASANOVIĆ ADEM	ABID	10.08.1944	CERSKA	VLAŠENICA	904435-02	14.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	30.01.2001
21	HASANOVIĆ AVDO	MUSAN	16.05.1935	URKOVIĆI	BRATUNAC	912924-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	07.03.2008
22	HASANOVIĆ EDHEM	HUSO	25.07.1955	LEHOVIĆI	SREBRENIČA	910843-01	14.07.1995	SAHANIĆI	ZVORNIK	14.05.2003
23	HASANOVIĆ HASAN	MESAN	12.08.1930	URKOVICI	BRATUNAC	911532-01	14.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	27.10.2000
24	HASANOVIĆ RAMO	MUJO	24.05.1979	LJUBOVIA	LJUBOVIA-SRBIA	902836-01	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	11.10.2005
25	HASANOVIĆ SADIJ	CAMIL	06.05.1961	KRIVAČE	HAN-PIJESAK	910678-01	12.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	08.04.2005
26	HOTIĆ SEAD	HASAN	16.09.1939	SREBRENIČA	SREBRENIČA	901177-01	12.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	18.09.2000
27	HRŠIĆ MEHMED	NIJAZ	17.09.1976	GLOGOVA	BRATUNAC	905178-02	13.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	10.03.2005
28	HUREMOVIĆ RAMO	ALIJA	13.06.1969	TEGARE	BRATUNAC	102936-02	11.07.1995	SUMA	ZVORNIK	24.10.2002
29	HUSIĆ AHMEDIN	ENEZ	01.02.1979	ZAPOLJE	BRATUNAC	901848-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	25.01.2006
30	HUSIĆ RAMO	OSMAN	29.08.1956	BREZOVICE	SREBRENIČA	900847-01	13.07.1995	KRAVNICA	BRATUNAC	25.09.2002
31	Ibrahimović Muharem	AVDO	14.01.1947	BUJEČEVA	BRATUNAC	913019-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	25.08.2003
32	Urošević Vukobran	AVDO	06.04.1939	FOHARI	SREBRENIČA	105115-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	24.08.2005
33	Urošević Vukobran	AVDO	10.03.1947	LIFEŠĆE	SREBRENIČA	105019-01	14.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	29.05.2003

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristiglog nestanka	Mjesto pristiglog nestanka	Općina pristiglog nestanka	Datum identifikacije
34	MALAGIĆ SELIM	HAMED	18.03.1957	GLOGOVA	BRATUNAC	903937-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENIČA	19.10.2005
35	MALATIĆ SAIKO	SMAJO	05.12.1952	GLADOVIĆI	SREBRENIČA	911498-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	06.11.2002
36	MEHANOVIĆ RIFET	SACIR	01.03.1956	SULICE	SREBRENIČA	900588-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	25.02.2009
37	MEHIĆ MEHMED	JUNUZ	12.10.1942	DUGO POLJE	SREBRENIČA	901031-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	23.03.2004
38	MEHMEĐOVIĆ IZET	NURHA	22.10.1948	SLATINA	SREBRENIČA	905930-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.04.2005
39	MEHMEĐOVIĆ RAMIZ	HALIL	09.12.1948	CERSKA	VLAŠENICA	911024-01	14.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	22.11.2002
40	MEMIŠEVIĆ MEHO	OSMAN	04.04.1934	BEŠIĆI	VLAŠENICA	911475-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	05.12.2003
41	MUJANOVIĆ VEJSEL	SECAN	20.06.1943	ORLIČA	BRATUNAC	914512-02	22.07.1995	KRIZEVAČKE NIVE	ZVORNIK	18.01.2008
42	MUJIĆ MEHMED	MUHAREM	15.06.1949	SASE	SREBRENIČA	901442-01	14.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	29.01.2001
43	MUJIĆ OSMAN	HASO	07.02.1936	FOHARI	SREBRENIČA	902154-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	03.06.2004
44	MUJIĆ SAJČIN	ALIJA	10.06.1938	KARAČIĆI	SREBRENIČA	913319-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	27.11.2008
45	MUSTAFIĆ RIFET	ASIM	14.07.1956	RADOVIĆI	SREBRENIČA	904917-02	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	21.10.2002
46	MUTAPČIĆ ŠEHO	SEJMO	10.10.1940	BAGINO BRDO	VLAŠENICA	905981-01	12.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	04.06.2002
47	OMIROVIĆ AHMET	AVDO	25.10.1940	GLOGOVA	BRATUNAC	907814-01	12.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	10.06.2002
48	OMIROVIĆ AMIR	OMIR	28.03.1974	URKOVIĆI	BRATUNAC	900781-01	11.07.1995	SUMA	ZVORNIK	06.04.2005
49	OMIROVIĆ HUSO	MEHO	13.09.1952	GLOGOVA	BRATUNAC	105185-01	13.07.1995	SANJICI	BRATUNAC	30.04.2004
50	ORIC MEHMED	MEHMED	25.04.1955	POTOČARI	SREBRENIČA	901938-01	12.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	25.07.2002
51	OSMANOVIĆ IBRO	AHMO	03.01.1947	ZALUŽJE	BRATUNAC	900593-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	14.10.2004
52	PETAČIĆ HUSO	REŠID	10.02.1947	PREBIBOJ	SREBRENIČA	912508-01	12.07.1995	SUMA	ZVORNIK	05.12.2003
53	POROBIĆ ZAIM	SULJO	19.02.1942	OHŠIĆI	SREBRENIČA	104358-02	11.07.1995	SUMA	ZVORNIK	27.10.2004
54	RAMIĆ SAAD	AHMET	07.07.1977	SUTORA	VLAŠENICA	910601-02	14.07.1995	KRAVNICA	BRATUNAC	05.06.2007
55	SAHIB HASANOVIĆ	SABIR	24.09.1920	BAHRAMOVIĆI	SREBRENIČA	906990-01	11.07.1995	SUMA	ZVORNIK	23.03.2004
56	SALIHović ALIJA	SAGIB	31.07.1928	VOLJAVICA	BRATUNAC	904408-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	19.10.2004
57	SALIHović BAŠRO	FADIL	06.02.1971	VOLJAVICA	BRATUNAC	910476-01	14.07.1995	HODŽIĆI	ZVORNIK	14.08.2002
58	SALIHović SAHIB	DAJIB	06.09.1946	MHOJEVINA	SREBRENIČA	105000-02	11.07.1995	KRAVNICA	BRATUNAC	07.02.2003
59	SALJIĆ HASIB	RAMO	09.11.1946	POBUDE	BRATUNAC	105382-01	18.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	27.01.2003
60	SALJIĆ SEAD	OSMAN	11.01.1949	SREBRENIČA	SREBRENIČA	900587-01	13.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	10.05.2005
61	SINANOVIĆ MEHAMED	HUSO	10.03.1941	BREZOVICE	SREBRENIČA	946916-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	14.03.2006
62	SMAJIĆ AHM	OSMAN	01.02.1977	PODŠTAR	SREBRENIČA	900644-02	15.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	19.02.2008
63	SULJIĆ BUKIR	BEKO	08.06.1949	LODUĆI	SREBRENIČA	911021-01	12.07.1995	HOŠIĆI	ZVORNIK	29.08.2002
64	SULJIĆ IDRIZ	BAŠRO	05.03.1941	PUNŠIĆIĆI	SREBRENIČA	901043-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	21.12.2004
65	SULJIĆ NAZIR	SAIKO	09.06.1932	SUŠICA	SREBRENIČA	910663-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	27.08.2001
66	TABAKOVIĆ SINANIB	ABDULAH	27.03.1934	OSMANI	SREBRENIČA	105217-02	11.08.1995	KRAVNICA	BRATUNAC	20.04.2004
67	THIĆ SAHIB	RIF	17.08.1952	SKLEANI	SREBRENIČA	905643-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	04.11.2004
68	URSUNOVIĆ MUJO	JUSO	09.06.1968	ŠTARČIĆI	SREBRENIČA	904132-01	15.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	28.12.2005

9. MASOVNA GROBNICA HODŽIĆI (HZ-05)

Duž ceste prema Hodžićima postoji sedam grobnica, za koje se smatra da su sekundarne masovne grobnice. Pregledane su i u svakoj od njih pronađeno je više ljudskih posmrtnih ostataka. Tri grobnice, označene kao Cesta prema Hodžićima 3, Cesta prema Hodžićima 4 i Cesta prema Hodžićima 5, potpuno su ekshumirane 1998. O prekopavanju ovih masovnih grobnica može se zaključiti na osnovu sljedećeg:

“Uzorci tla/polena, slični povezi za oči i ligature, podudarne čahure metaka, kao i snimci iz zraka po kojima su ustanovljeni datumi nastajanja i prekopavanja grobnice ukazuju na to da je primarna grobnica Lažete 2 neovlašteno prekopavana i da su neka od tijela premještena u sekundarne grobnice Cesta prema Hodžićima 3, 4 i 5. Prema tome, barem neka od tijela izvađenih iz masovne grobnice Orahovac (Lažete) prebačena su i ponovo pokopana u grobnici Cesta prema Hodžićima 5, kao i u grobnicama Cesta prema Hodžićima 3 i 4.”⁴²

Snimci iz zraka dali su niz novih podataka. Fotografije date na uvid ICTY-u pokazuju da je grobnica iskopana prije 2. oktobra 1995.

Na tim fotografijama također se vidi da je primarna masovna grobnica Orahovac (Lažete), koja je u vezi sa sekundarnim grobnicama, nastala od 5. do 19. jula 1995, te da je neovlašteno prekopavana između 7. i 27. septembra 1995.

⁴² D. Manning, nav. dj., 00967431, str. 31.

Ekshumaciju grobnice Cesta prema Hodžićima 5, sa službenim nazivom HZ-05 i koordinatama CQ-42917-17057, izvršio je, od 22. do 30. jula 1998, tim ICTY-a pod vodstvom prof. Richarda Wrighta, koji je sastavio izvještaj u vezi s relevantnim nalazima (ERN-X-003-8065).

Od 23. septembra do 2. oktobra 1998. izvršene su obdukcije dijelova tijela. Dr. Chris Lawrence sastavio je izvještaje u vezi s relevantnim nalazima (ERN-X-003-8065).

Pokazano je da je ova sekundarna grobnica iskopana u crvenkasto-smeđoj ilovači na istočnoj i u mehkom pješčenjaku na zapadnoj strani. Grobnica je iskopana pomoću utovarivača s točkovima i nazubljenom kašikom. Zajedno s tijelima nađeni su vidljivi grumeni tla koje nije pripadalo grobnici, kao i nekoliko komada crne plastične cijevi unutarnjeg prečnika dva centimetra.

Prema nalazima, „u ovoj grobnici nalazilo se najmanje 57 tijela, od kojih je 54 bilo muškog spola, dok za ostale spol nije utvrđen. Najmanje 45 osoba je preminulo kao rezultat rana nanesenih vatrenim oružjem. Pronađena su 34 poveza za oči, od kojih je njih 22 bilo ovijeno oko glave, tri su bila povezana s tijelima, a devet ih se nalazilo odvojeno u grobnici. U ovoj grobnici je nađena samo jedna ligatura.”⁴³

Tokom ekshumacije pronađeni su važni dokazni predmeti.

Najmanji broj osoba lociranih u grobnici iznosi 57, a pronađeno je 51 kompletno tijelo.

Utvrđeno je da su 54 tijela bila muškog spola, dok za ostatak tijela spol nije utvrđen.

Dobne grupe su sljedeće:

Ispod 25 godina = 0

55 do 65 godina = 7

iznad 65 godina = 1

Ovi muškarci bili su stariji od muškaraca u drugim grobnicama ekshumiranim tokom 1998.

Uzrok smrti pedeset jednog, uglavnom nedimutog tijela, sljedeći je:

- “45 osoba preminulo je usljed rane (rana) zadate vatrenim oružjem;
- dvije osobe vjerovatno su preminule usljed rane (rana) zadate vatrenim oružjem;
- za tri osobe nije utvrđen uzrok smrti;
- kod jedne osobe nije utvrđen uzrok smrti; moguće je da se radilo o gušenju.

U grobnici su se nalazili dijelovi 57 tijela. Zbog razdvojenosti, ti dijelovi sakupljeni su u 93 vreće za posmrtno ostake, a patolog je sastavio izvještaj za njih 69. Mnoga su tijela bila kompletna, no očigledno je da se ne može jamčiti da se u svakoj vreći za posmrtno ostake nalaze dijelovi tijela odvojenih osoba. Budući da se individualna tijela nisu mogla rekonstruirati, uzrok smrti utvrđivao se za svaku vreću s posmrtnim ostacima, a ne za svakog pojedinca. Moguće je da je, u slučaju kada su dijelovi tijela jedne osobe bili razdvojeni, to jest kada je glava bila odvojena od torza, navedeno više od jednog uzroka smrti.

- Na dijelovima tijela koji su se nalazili u 53 vreće za posmrtno ostake nalazila se rana (rane) koja je bila dovoljno ozbiljna da uzrokuje smrt, a nanescena je vatrenim oružjem osobama kojima su dotični dijelovi tijela pripadali,

⁴³ Isto, 00967432, str. 32.

- Na dijelovima tijela koji su se nalazili u dvije vreće za posmrtno ostatke nalazile su se povrede koje su vjerovatno uzokovale smrt osoba kojima su dotični dijelovi tijela pripadali, a koje su nanesene vatrenim oružjem.
- Na dijelovima tijela koji su se nalazili u tri vreće nalazile su se povrede koje su mogle prouzročiti smrt osoba kojima su dotični dijelovi tijela pripadali, a koje su nanesene vatrenim oružjem.
- U 10 vreća za posmrtno ostatke nalazili su se dijelovi tijela na osnovu kojih se uzrok smrti nije mogao utvrditi.
- Kod jednog prilično netaknutog tijela kod kojeg se nije mogao utvrditi uzrok smrti moguće je da se radilo o gušenju.⁴⁴

U ovoj grobnici pronađeno je sljedeće:

- jedna ligatura;
- tijelo HZ-05 B-091 s rukama zavezanim na ledima, za šta je upotrijebljeno bijelo uže debljine 4 mm s dvije omče opsega 120 i 130 mm;
- na desnom pelvisu rane zadate vatrenim oružjem, a u desnom i lijevom bedru i koljenima fragmenti metaka;
- 34 poveza za oči, od kojih je 21 povez bio ovijen oko glave, 4 su bila povezana s drugim dijelovima tijela, a 9 se nalazilo u grobnici odvojeno od tijela;
- 15 čahura metaka.

Biro Sjedinjenih Američkih Država za ispitivanje alkohola, duhana i vatrenog oružja sproveo je i usporedbu tragova izvlača na tih 15 čahura kako bi se utvrdile moguće podudarnosti s drugim čahurama prikupljenim iz masovnih grobnica i s mjesta izvršenja zločina. Ustanovljene su podudarnosti između čahura nađenih kod primarne grobnice Lažete 2 i kod njoj sekundarnih grobnica Cesta prema Hodžićima 3 i 4, no ispitivanja se još uvijek provode.

Valja napomenuti da nisu prikupljene sve čahure koje su se tamo nalazile;

- 94 kompletna metka;
- 22 fragmenta košuljice zrna;
- 10 fragmenata jezgre zrna;
- 72 druga metalna fragmenta;
- 13 čitljivih identifikacijskih dokumenata. Ti dokumenti nađeni su kod 10 osoba (na tijelima HZ-05 B-109 i HZ B-169 nađena su po dva dokumenta). Jedan dokument nađen je u grobnici;
- određen broj drugih identifikacijskih predmeta, među kojima su bile lične fotografije i holandske novine;
- na nekoliko tijela predmeti koji su u vezi s islamskom vjeroispoviješću, kao što su tespihi i kopije teksta iz Kur'ana.

Iz masovne grobnice Hodžići (HZ-05) ekshumirano je 57 slučajeva.

Do 31. decembra 2009. identifikovano je 56 muškaraca.⁴⁵

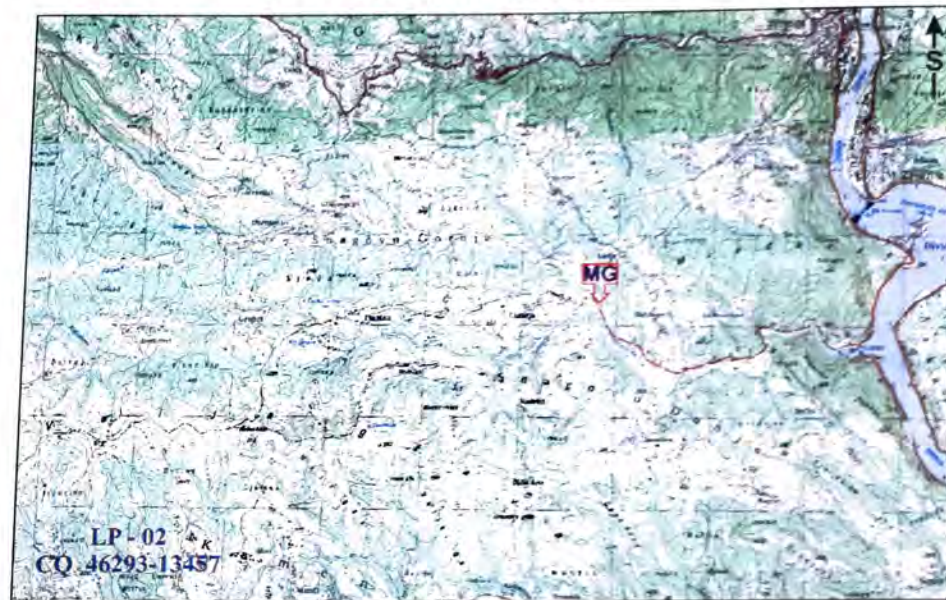
⁴⁴ Isto, 00967432; 00967434, str. 32. i 33.

⁴⁵ AIIZ, inv. br. 2-3299.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristilnog netaška	Mjesto pristilnog netaška	Općina pristilnog netaška	Datum identifikacije
1	ALIC FEJZO	FERID	18.3.1957.	SREBRENICA	SREBRENICA	903486-02	12.7.1995.	KAMENICA	BRATUNAC	8.6.2007
2	ALIC JUSUF	HUREM	21.3.1950.	JAGODNJA	BRATUNAC	912610-02	11.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	27.1.2003
3	AVDIĆ ABDULAH	ABDURAHMAN	7.10.1951.	LIPOVAC	SREBRENICA	910542-01	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	14.8.2001
4	AVDIĆ RAGIB	REDŽO	24.3.1936.	PODČAUŠ	BRATUNAC	912669-01	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	5.7.2007
5	BEGANOVIĆ MEHO	SALIH	5.6.1949.	LİKARI	SREBRENICA	901215-02	11.7.1995.	BRATUNAC	BRATUNAC	24.3.2005
6	BEŠLIJA JUSUF	ALĐA	5.7.1920.	KLASNIK	VISEGRAD	912711-01	14.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	30.1.2001
7	BORIC HASIB	HASAN	10.7.1946.	GEROVI	VLAŠENICA	911407-01	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	9.7.2002
8	BURIC NURDA	MEHO	3.1.1948.	OSMAČE	SREBRENICA	105531-01	13.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	29.8.2001
9	ČUKARIĆ HABBIB	HASAN	2.1.1934.	GLIĐI	ZVORNİK	900691-01	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	1.6.2005
10	DELIC İBRAHİM	OSMO	1.2.1952.	KUTUZO	SREBRENICA	905405-01	13.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	22.7.2002
11	DIKANOVIĆ MUSTAJA	OMER	11.1.1955.	DILE	VLAŠENICA	105027-01	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	5.12.2003
12	GABRIJIC İBRAHİM	SULJO	2.7.1933.	BURČINOVIĆI	SREBRENICA	100018-01	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	12.1.2006
13	GABRIJIC OMER	ATIF	1.4.1942.	SUČIŠKA	SREBRENICA	906315-01	13.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	22.8.2002
14	HALILOVIĆ HASIB	HASAN	3.6.1929.	SREBRENICA	SREBRENICA	900839-01	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	19.9.2000
15	HODŽIĆ RAGIB	SULIM	7.7.1948.	SKUGRIĆI	VLAŠENICA	107729-01	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	2.9.2002
16	HODŽIĆ SAVIĆ	İBRAHİM	19.11.1968.	SUHA	BRATUNAC	903048-01	14.7.1995.	KRAVICA	BRATUNAC	21.10.2006
17	IBRUSIĆ OMER	ZAHID	5.8.1951.	BEŠKOVCI	SREBRENICA	901330-01	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	16.5.2002
18	IBIĆ İBRAHİM	HAMZA	19.5.1934.	SREBRENICA	SREBRENICA	101667-02	13.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	22.1.2005
19	IBIĆ İBRAN	İBRO	19.5.1917.	SADICI	VLAŠENICA	101601-01	13.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	27.8.2004
20	IBIĆ SADRAGIB	SALKO	29.10.1941.	GLIĐOVA	BRATUNAC	901882-01	11.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	14.9.2004
21	IBIĆ SADRAGIB	VUŠI	6.9.1917.	POTOČARI	SREBRENICA	901662-01	11.7.1995.	KONJACIĆI POČIJE	BRATUNAC	1.4.2003
22	IBIĆ SADRAGIB	RASID	27.1.1927.	KUMONJI	KALUŠKA	967211-01	13.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	16.1.2005
23	IBIĆ SADRAGIB	SUFO	24.5.1945.	GLIĐOVA	BRATUNAC	904401-01	13.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	27.8.2002
24	IBRAHIMOVIĆ JUSUF	SMAJIL	11.8.1929.	IBRUSIĆI	BRATUNAC	915531-02	13.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	21.5.2002
25	JAMIC HASIB	RAMO	9.4.1944.	RADOVIĆI	SREBRENICA	903781-01	13.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	12.6.2003
26	JUSIĆ İBRAĐA	ALĐA	1.1.1935.	DILĐIĆI	SREBRENICA	104071-01	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	26.4.2007
27	KREMIĆ ASIM	MUJO	8.10.1936.	DILE	VLAŠENICA	914412-02	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	11.9.2006
28	MAŠIĆ SEJTO	MUSTAFA	11.7.1931.	VOLJEVICA	BRATUNAC	910823-02	11.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	9.6.2003

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristiglog nestanka	Mjesto pristiglog nestanka	Općina pristiglog nestanka	Datum identifikacije
29.	MEHIĆ IBRAHIM	ALJA	12.9.1957.	JAGODNJA	BRATUNAC	912755-01	13.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	11.6.2003.
30.	MEHIĆ TAHIR	MEHO	10.4.1938.	GLOGOVA	BRATUNAC	905208-03	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	24.6.2002.
31.	MEHMEDović RAMO	SACIR	12.5.1946.	DRINJACA	ZVORNİK	906507-01	13.7.1995.	KONJEVIC-POLJE	BRATUNAC	7.5.2004.
32.	MEHMEDović REDŽO	OMER	24.5.1954.	POBUDE	BRATUNAC	900682-01	11.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	27.5.2002.
33.	MUJIĆ REŠID	OMER	29.8.1940.	OSMAČE	SREBRENICA	901364-01	13.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	24.7.2002.
34.	MUJKIĆ IDRIZ	RAMO	6.12.1948.	LIPOVAC	SREBRENICA	912834-01	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	12.9.2002.
35.	MUSTAFIĆ DŽEMIL	HUSEIN	11.9.1962.	KAMENICA	ZVORNİK	904249-01	11.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	19.4.2005.
36.	MUSTAFIĆ NURIA	MUSTAFA	10.1.1943.	RASAVO	VLASENICA	904275-01	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	17.2002.
37.	OMEROVIĆ IBRO	ABID	1927.	GLOGOVA	BRATUNAC	910882-01	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	2.10.2000.
38.	OMEROVIĆ MURAT	MEHO	14.7.1971.	GLOGOVA	BRATUNAC	90913-01	15.7.1995.	KRAVICA	BRATUNAC	7.4.2004.
39.	OMEROVIĆ OSMAN	OSMO	10.2.1933.	GLOGOVA	BRATUNAC	902520-01	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	3.6.2005.
40.	OMEROVIĆ TAHIR	ZAHIR	5.3.1946.	BIHJACA	BRATUNAC	911707-01	13.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	31.5.2002.
41.	OSMANović OSMAN	HAKIJA	8.9.1933.	PRIBIDOLI	SREBRENICA	104935-01	13.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	20.6.2002.
42.	OTANOVIĆ FEHO	SALKO	3.3.1934.	SREBRENICA	SREBRENICA	906057-01	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	5.12.2003.
43.	PIRIĆ MUSTAFA	HASAN	21.11.1927.	PRELOVO	VIŠEGRAD	901165/1	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	26.3.2002.
44.	SALČINOVIĆ SALIH	ČAMIL	15.10.1939.	PUSMULIĆI	SREBRENICA	104936-03	13.7.1995.	KRAVICA	BRATUNAC	8.9.2003.
45.	SALJHOVIĆ HAMED	RAMO	18.9.1942.	PALE	SREBRENICA	904100-01	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	22.8.2002.
46.	SALJHOVIĆ ŠABAN	MAHMUT	7.9.1926.	URKOVICI	BRATUNAC	903160-01	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	12.4.2007.
47.	SALKIĆ SULEMAN	OSMAN	21.5.1958.	HRNČIĆI	BRATUNAC	103126-02	13.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	1.6.2005.
48.	SEHIĆ ALJA	ZEID	22.3.1931.	CRUPE	VIŠEGRAD	106678-02	13.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	26.6.2003.
49.	SELMOVIĆ BEČO	BEČIR	14.5.1928.	ROVAŠI	VLASENICA	102999-03	11.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	18.10.2002.
50.	SELMOVIĆ RAMO	ATIF	20.8.1942.	ŠLJIVICE	SREBRENICA	910558-01	11.7.1995.	FOREST	SREBRENICA	2.9.2003.
51.	SOKOLIĆ MEHAN	SALČIN	3.3.1935.	MILAČEVIĆI	SREBRENICA	906417-01	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	19.6.2002.
52.	SUBAŠIĆ RAŠID	OHRAN	5.3.1960.	PODŽEPLJE	LIAN-PIJESAK	903869-02	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	23.10.2002.
53.	SULEMANović UZEIR	HASAN	10.6.1933.	RADENOVIĆI	SREBRENICA	913323-02	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	7.4.2003.
54.	SULJIĆ AHMET	JUSO	25.6.1936.	PUSMULIĆI	SREBRENICA	903426-02	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	14.10.2004.
55.	ZILDŽIĆ TEUFIK	MUSTAFA	15.2.1959.	TEGARE	BRATUNAC	903382-01	12.7.1995.	POTOČARI	SREBRENICA	20.12.2006.
56.	ZUKANOVIĆ AVDIJA	ALJA	6.4.1940.	PROHČIĆI	SREBRENICA	911472-01	12.7.1995.	HODŽIĆI	ZVORNİK	23.8.2001.

10. MASOVNA GROBNICA LIPLJE (LP-02)

Duž ceste prema Liplju nalaze se četiri grobnice sekundarnog tipa. U svakoj od njih pronađeni su posmrtni ostaci više osoba. Sekundarna grobnica, označena kao Liplje 2, potpuno je ekshumirana 1998. i u vezi je s primarnom grobnicom Brana kod Petkovaca.

Za pokriveni sloj grobnice karakteristična su grubo iskomadana tijela i veliki blokovi krečnjaka bez tragova atmosferskih utjecaja te poneki grumen zelenkaste ilovače. Te se karakteristike podudaraju s neovlašteno prekopavanom primarnom grobnicom kod Brane i ukazuju na to da je grobnica Liplje 2 (LP-02) sekundarna grobnica primarne grobnice Brana kod Petkovaca.

Naime, "fotografije snimljene iz zraka pokazuju da je masovna grobnica Liplje 2 iskopana prije 2. oktobra 1995. Na snimcima iz zraka je vidljivo da je grobnica Brana u Petkovcima iskopana po prvi put u razdoblju između 5. i 27. jula 1995. Iz tih snimaka vidi se takođe da je grobnica kasnije neovlašteno prekopana u periodu između 7. i 27. septembra 1996."⁴⁶

Ova masovna grobnica, sa službenim nazivom LP-02 i koordinatama CQ-46293-13457, ekshumirana je od 7. do 25. augusta 1998. Ekshumaciju je obavio tim ICTY-a, pod vodstvom prof. Richarda Wrighta, koji je sastavio izvještaj u vezi s relevantnim nalazima (ERN-0084-8214).

⁴⁶ D. Manning, nav. dj., 00967443, str. 43.

Između 18. septembra i 20. novembra 1998. obavljene su obdukcije ljudskih posmrtnih ostataka. U vezi s relevantnim nalazima izvještaje je sastavio dr. Chris Lawrence (ERN-X-003-8094).

Ova sekundarna grobnica iskopana je u smeđoj ilovači koja leži na riječnim oblicima. Iskopana je pomoću utovarivača s točkovima i nazubljenom kašikom. Na dnu grobnice nalazili su se tragovi zubaca i točkova. Na istočnom kraju grobnice bila je prilazna rampa za utovarivač.

U grobnici su se nalazili posmrtni ostaci najmanje 191 osobe i prikupljeni su u 807 vreća. Kako bi se ukazalo na visok stepen fragmentiranosti tijela, treba istaći da su samo četiri tijela bila relativno netaknuta.

“Za 122 osobe je utvrđeno da su bile muškog pola, dok za ostale spol nije ustanovljen. Pronađena su samo četiri relativno netaknuta tijela, od kojih je za jednu od tih osoba ustanovljeno da je preminula usljed rana nanesenih vatrenim oružjem, za jednu osobu se smatra da je vjerovatno podlegla ranama nanesenim vatrenim oružjem, a za dvije osobe uzrok smrti nije utvrđen. Nisu pronađeni jasni povezi za oči, no nađene su 23 ligature. Od tih ligatura, njih 14 je bilo povezano sa rukama ili dijelovima ruku, a preostalih devet je bilo u uskoj vezi sa tijelima.”⁴⁷

Što se tiče spolne strukture, za 122 osobe je ustanovljeno da su bile muškog spola, dok za ostale spol nije utvrđen.

Starosna struktura ubijenih je sljedeća:

8 do 13 godina = 1
13 do 18 godina = 14
18 do 25 godina = 22

Zbog razdvojenosti, dijelovi tijela su prikupljeni u 807 vreća za posmrtne ostatke, od kojih je patolog sastavio izvještaj za njih 610. Tijela su najvećim dijelom bila nekompletna, te je očigledno da se ne može jamčiti da se u svakoj vreći za posmrtne ostatke nalaze dijelovi tijela odvojenih osoba. S obzirom na to da se individualna tijela nisu mogla rekonstruirati, uzrok smrti se utvrđivao radije za svaku vreću za posmrtne ostatke nego za svakog pojedinca. Moguće je da je, u slučaju kada su dijelovi tijela jedne osobe bili razdvojeni, tj. kada je glava bila odvojena od torza, navedeno više od jednog uzroka smrti.

U ovoj grobnici “nalazila su se samo četiri relativno netaknuta tijela:

- jedna je osoba podlegla ranama nanesenim vatrenim oružjem;
- jedna je osoba vjerovatno podlegla ranama nanesenim vatrenim oružjem i
- za dvije osobe uzrok smrti nije utvrđen.
- U 34 vreće za posmrtne ostatke nalazili su se dijelovi tijela na kojima su postojale dovoljno ozbiljne ozljede nanesene vatrenim oružjem da bi prouzrokovale smrt osobe kojoj je dotični dio tijela pripadao.
- U 5 vreća za posmrtne ostatke nalazili su se dijelovi tijela na kojima su postojale ozljede nanesene vatrenim oružjem, a koje su bile toliko ozbiljne da je vjerovatno da bi one prouzrokovale smrt osobe kojoj je dotični dio tijela pripadao.

- U 26 vreća za posmrtne ostatke nalazili su se dijelovi tijela na kojima su postojale ozljede nanesene vatrenim oružjem, a koje su bile toliko ozbiljne da je moguće da bi one prouzrokovale smrt osobe kojoj je dotični dio tijela pripadao.
- U dvije vreće nalazili su se dijelovi tijela na kojima su postojale ozljede podudarne s nasilnim povredama nanesenim s ciljem ubistva, uključujući i rane nastale usljed upotrebe vatrenog oružja.
- U 543 vreće nalazili su se najvećim dijelom mali dijelovi tijela i uzrok smrti nije utvrđen.”⁴⁸

Tokom procesa ekshumacije i obdukcije pronađeno je sljedeće:

- 23 ligature. Njih 14 bilo je povezano s dijelovima šake ili podlaktice, a 9 je bilo izravno povezano s tijelima;

- traka crvene vunene tkanine veličine 120 mm sa 50 mm, bez čvora, koja je možda služila kao povezi za oči;

- 27 čahura metaka.

Biro Sjedinjenih Američkih Država za ispitivanje alkohola, duhana i vatrenog oružja usporedio je tragove izvlačka na tih 27 čahura kako bi se utvrdile moguće podudarnosti s drugim čahurama prikupljenim iz masovnih grobnica i s mjesta izvršenja zločina. Nikakve podudarnosti još nisu utvrđene.

Valja napomenuti da nisu prikupljene sve čahure koje su se tamo nalazile:

- 23 kompletna metka;

- 13 fragmenata košuljice zrna;

- 6 fragmenata jezgra zrna;

- 29 neutvrđenih fragmenata;

- lične karte;

- stranice holandskih novina;

- tri tabakere, na kojima je bilo ugravirano “Elmira Demal Hajrai”, “Dahmo Rahimić” i “Sead Mehmedović”;

- predmet za koji je očigledno da se radi o vrećici za hamajliju.

Iz masovne grobnice Liplje (LP-02) ekshumiran je 191 slučaj.

Do 31. decembra 2009. identifikovana je 81 osoba – 74 muškarca i 7 djece.

Identifikovani su:⁴⁹

⁴⁷ Isto, 00967444, str. 44.

⁴⁸ Isto, 009674445; 00967446, str. 44. i 45.

⁴⁹ AHZ, inv. br. 2-3300.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum priklonog nestanka	Mjesto priklonog nestanka	Općina priklonog nestanka	Datum identifikacije
1	ADEMČIĆ FAZLIJA	MEHMETALIA	16.05.1956	SUŠNJARI	SREBRENICA	904825-02	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	22.05.2008
2	ADEMČIĆ SEAD	RAMO	10.01.1962	SUŠNJARI	SREBRENICA	906407-01	14.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	03.03.2009
3	AHMETIĆ BEČIR	EDHIM	30.09.1961	SREBRENICA	SREBRENICA	901209-01	11.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	02.02.2009
4	ALIC MEHRUDIN	SACIR	25.10.1986	MACEŠI	VLASENICA	915744-02	16.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	26.02.2009
5	ALIC REĐOZO	IBRAHIM	08.03.1956	DOBRAK	VLASENICA	912381-01	11.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	21.02.2006
6	ALIC SADR	MUJO	03.02.1960	MACEŠI	VLASENICA	915744-03	16.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	26.02.2009
7	ALJKANOVIĆ HASIB	HASO	17.06.1951	OSMAČE	SREBRENICA	904180-01	26.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	26.11.2001
8	AVDIĆ HALIL	MUJO	21.12.1975	DUBRAVAC	SREBRENICA	915946-01	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	06.05.2009
9	AVDIĆ SADR	HUSO	01.12.1951	SKUGRICI	VLASENICA	904389-01	18.07.1995	NOVA KASABA	VLASENICA	14.05.2008
10	BEČIĆ VEHIBIA	IBRO	13.07.1946	GLOGOVA	BRATUNAC	911558-01	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	17.03.2005
11	BEČIĆ VEHIBIA	SABRIJA	15.07.1969	OPETCI	SREBRENICA	906205-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	21.03.2008
12	BEČIĆ VEHIBIA	SULEJMAN	06.06.1975	OPETCI	SREBRENICA	914522-01	12.07.1995	KARAKAJ	ZVORNİK	26.06.2008
13	BEČIĆ VEHIBIA	KIRAM	20.08.1971	OPETCI	SREBRENICA	913081-01	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	01.09.2008
14	BEKTIĆ RIZO	IBRO	01.11.1958	LUKA	SREBRENICA	916507-02	13.07.1995	SREBRENICA	SREBRENICA	16.09.2008
15	BEKTIĆ SEVAL	OSMAN	07.01.1970	SUČESKA	SREBRENICA	906320-01	18.07.1995	KARAKAJ	ZVORNİK	15.09.2008
16	BEČIĆ MEHMED	MEHO	21.09.1965	OSMAČE	SREBRENICA	913327-01	12.07.1995	KARAKAJ	BRATUNAC	19.05.2008
17	ČARDAKOVIĆ BEHADIL	IRUŠTEM	30.08.1961	STOBORANI	HAN-PIJESAK	906458-01	18.07.1995	BULJIM	SREBRENICA	20.03.2009
18	DELIC AVDULAH	CAMIL	12.05.1965	GLOGOVA	BRATUNAC	906613-01	18.07.1995	BULJIM	SREBRENICA	15.05.2003
19	DURAKOVIĆ ZULFO	MEHO	10.01.1942	MIHALJEVIĆI	BRATUNAC	903099-01	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	29.10.2009
20	DOZIĆ ALIJA	HAJRULAH	25.10.1973	ZABOJNA	SREBRENICA	904884-02	14.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	26.08.2009
21	DOZIĆ RAMIL	malka PAŠA	30.04.1957	BAČUTA	SREBRENICA	905111-01	11.07.1995	SUMA	SREBRENICA	17.02.2006
22	GARALJEVIĆ IDRIZ	AHMO	05.04.1972	BOSTAJOVINE	SREBRENICA	910526-02	12.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	23.02.2006
23	GURDIĆ ELVIR	ZAJM	01.05.1942	SREBRENICA	SREBRENICA	910079-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	26.05.2008
24	HAFIZOVIĆ MURAT	MEHO	20.04.1976	MEHMEDOVIĆI	SREBRENICA	905275-01	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	19.03.2009
25	HAFIZOVIĆ MUNIB	EJUB	12.05.1949	POTOČARI	SREBRENICA	905999-01	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	27.05.2005
26	HAFIZOVIĆ MUNIZ	MUSTAFA	04.01.1953	POTOČARI	SREBRENICA	911073-01	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	05.05.2008
27	HALLIĆ VEHIBIA	MUJO	10.10.1947	BEŠIĆI	VLASENICA	914922-01	11.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	12.10.2005
28	HANZABEGOVIĆ DŽEMAL	FETIJA	01.06.1976	GLODI	ZVORNİK	904220-02	13.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	27.01.2006
29	HASANOVIĆ ELVIR	FIKRET	09.02.1973	LJUBOVIA	LJUBOVIA-SRBIA	903895-03	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	25.09.2009
30	HASANOVIĆ EMIR	SEVKO	01.05.1978	SOPOTNIK	ZVORNİK	915706-02	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	16.03.2009
31	HASANOVIĆ SALIH	MUJO	12.10.1958	SLATINA	SREBRENICA	915152-01	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	02.03.2004
32	HUKIĆ HIDAJET	REŠID	27.01.1970	OSMAČE	SREBRENICA	900551-02	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	22.10.2008
33	HUKIĆ RASID	IDRIZ	01.03.1965	OSATICA	SREBRENICA	911345-01	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	SREBRENICA	30.12.2005
34	HUSIĆ MEHMED	IBRAHIM	10.10.1944	BREZOVICE	SREBRENICA	965238-03	15.07.1995	SUMA	SREBRENICA	15.02.2006
35	HUSIĆ ŠEFIK	HIMZO	25.09.1965	BIJALCA	BRATUNAC	902163-01	11.07.1995	SREBRENICA	VLASENICA	03.11.2009
36	IBRUKIĆ MEHMETALIA	MEHMED	05.06.1974	VLASENICA	ZVORNİK	900512-02	26.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	28.05.2009
37	IBRUKIĆ NEZAD	DŽEMAL	02.02.1978	DRINJACA	SREBRENICA	904081-02	15.07.1995	BALJKOVICA	ZVORNİK	22.02.2006
38	JAKUBOVIĆ ENVER	ESED	05.01.1973	STOŽERSKO	BRATUNAC	906431-01	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	14.09.2009
39	JASAREVIĆ MEHMED	MUJO	25.01.1957	POBUDE	SREBRENICA	904782-01	14.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	15.09.2008
40	KAMENICA ESAD	DŽEMAL	04.04.1978	JAGLIĆ	SREBRENICA					

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum priklonog nestanka	Mjesto priklonog nestanka	Općina priklonog nestanka	Datum identifikacije
41	KAPIDŽIĆ IBRAHIM	MUJO	03.03.1973	SREBRENICA	SREBRENICA	962257-01	14.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	24.10.2008
42	KOŠIĆ MEHMETALIA	MEHMED	29.08.1965	PODČALŠ	BRATUNAC	903984-01	15.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	16.10.2009
43	MEHANOVIĆ SABIRUDIN	ATIF	02.09.1960	TEGARE	BRATUNAC	901981-04	11.07.1995	SUMA	SREBRENICA	07.03.2006
44	MEHIC AZIZ	OSMO	15.07.1962	GLOGOVA	BRATUNAC	916779-02	12.07.1995	UDRČ	ZVORNİK	02.09.2009
45	MEHIC HASIM	SABAN	27.01.1970	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	904428-02	14.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	17.09.2009
46	MEHIC MURADIF	MUHAREM	23.01.1957	HRNČIĆI	ZVORNİK	910945-01	11.09.1995	UDRČ	ZVORNİK	06.06.2008
47	MEHMEDOVIĆ HASIB	HASAN	27.08.1949	PAHLJEVIĆI	ZVORNİK	914706-03	13.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	20.10.2008
48	MEHMEDOVIĆ OMER	MURADIF	28.02.1955	RAŠEVO	VLASENICA	910932-01	13.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	02.03.2006
49	MEHMEDOVIĆ RASIM	MURADIF	10.09.1975	KONJEVIĆ-POLJE	VLASENICA	910934-01	14.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	05.02.2009
50	MEŠANOVIĆ ŠEFIK	SAHIN	15.06.1977	LJUBOVIA	LJUBOVIA-SRBIA	914460-02	15.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	19.10.2005
51	MUJIĆ HASIB	RAGIB	15.02.1953	ŠTEDRIĆ	VLASENICA	911982-02	01.09.1995	ŽEPA	ROGATIČA	09.03.2009
52	MUJIĆ BEČIR	BEGO	25.03.1968	SKENDROVIĆI	SREBRENICA	901258-01	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	02.06.2003
53	MUŠIĆ MEVLUDIN	MUJO	02.09.1965	SKUGRICI	VLASENICA	946950-01	11.07.1995	SUMA	SREBRENICA	11.09.2009
54	MUSTAFIĆ DŽEMAL	HUSEJIN	01.06.1952	KAMENICA	ZVORNİK	913216-01	12.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	03.11.2008
55	MUSTAFIĆ FERHAT	EDHIM	17.06.1970	RADOVIĆI	SREBRENICA	905348-06	14.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	27.02.2006
56	MUSTAFIĆ MUJO	HAJRO	12.12.1953	KAMENICA	ZVORNİK	904148-01	14.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	11.01.2006
57	MUSTAFIĆ OSMAN	OHMAN	25.05.1962	BOSTAJOVINE	SREBRENICA	914006-01	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	03.11.2006
58	MUSTAFIĆ REDŽO	DAJIT	14.05.1949	POTOČARI	SREBRENICA	905882-02	16.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	19.10.2009
59	MUSTAFIĆ SAMIR	OSMO	10.01.1968	RADOVIĆI	SREBRENICA	901609-03	11.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	20.06.2003
60	MUTADŽIĆ SAHIN	MUSTAFA	20.12.1949	TOPLIK	SREBRENICA	905228-01	11.07.1995	SUMA	ZVORNİK	09.03.2005
61	OMIROVIĆ OSMAN	OSMO	01.12.1970	VRSINJI	VLASENICA	902316-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	06.06.2008
62	OMIROVIĆ SENAD	SAHIN	01.02.1964	JASINOVA	SREBRENICA	900531-03	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	04.03.2009
63	OMIĆ HAJRO	MUHARIM	15.05.1958	POTOČARI	SREBRENICA	901171-02	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	13.05.2005
64	OSMANOVIĆ AMER-HAJMAN	AVDO	09.07.1965	SKUGRICI	VLASENICA	914094-01	13.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	02.04.2009
65	RAMIĆ SALIH	SAZIB	06.07.1947	RADOVIĆI	LJUBOVIA	104944-02	11.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	02.03.2006
66	SAHIBOVIĆ KHAM	RIFIT	19.04.1972	LJUBOVIA	LJUBOVIA-SRBIA	902547-03	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	26.06.2008
67	SAHIBOVIĆ REĐEP	RAMO	30.03.1953	PAH	SREBRENICA	901575-01	20.07.1995	UDRČ	ZVORNİK	24.12.2005
68	SAHIBOVIĆ ZEKIRIJAH	RAGIB	08.02.1977	OSAMSKO	BRATUNAC	910653-01	27.01.1996	SIŠEVA	VLASENICA	13.11.2009
69	SANDŽIĆ MEVLUDIN	IBRAHIM	06.11.1955	GOSTIJI	SREBRENICA	906919-01	13.07.1995	JADAR	SREBRENICA	16.06.2008
70	ŠIMUNOVIĆ RAMO	RASID	20.03.1948	ROVAŠI	VLASENICA	906915-02	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	19.11.2008
71	ŠINANOVIĆ HASAN	HUSO	18.11.1952	OSMAČE	SREBRENICA	911603-01	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	24.11.2003
72	ŠMAIĆ HASO	HASAN	12.01.1941	LIPOVICA	SREBRENICA	911602-03	14.07.1995	SANJIKI	BRATUNAC	10.06.2005
73	ŠMAIĆ MUHAJ	IBRAHIM	07.01.1973	POBUDE	BRATUNAC	903811-01	11.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	19.06.2009
74	ŠMAIĆOVIĆ NUĐEAD	HAMRO	11.01.1974	PROHICI	SREBRENICA	904962-02	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	22.02.2005
75	SUJIC AMIR	HAJRO	01.03.1972	PROHICI	SREBRENICA	903317-01	12.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	02.03.2006
76	SUJIC HAIBUDIN	OMER	01.07.1963	PUSALIĆI	SREBRENICA	911434-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	23.03.2009
77	SUJIC ISID	HUSEJIN	01.02.1976	PUSALIĆI	SREBRENICA	904380-03	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	21.03.2009
78	SABIĆ MENSUR	MUŠO	1.11.1976	SANJIKI	BRATUNAC	914711-01	24.07.1995	UDRČ	ZVORNİK	23.03.2006
79	SABIĆ REŠID	MUJO	25.01.1965	SANJIKI	BRATUNAC	914710-01	15.07.1995	UDRČ	SREBRENICA	17.09.2009
80	SUČIĆ ELVIR	SUZIB	05.11.1978	MUČIĆI	SREBRENICA	905878-01	11.07.1995	SUMA	SREBRENICA	23.03.2006
81	SUKOVIĆ KEMAL	HAJRO	06.06.1949	NIĐIŠTA	VLASENICA	904360-01	11.07.1995	SUMA	SREBRENICA	26.05.2009

II. MASOVNA GROBNICA KOZLUK (KK-02)

Primarna masovna grobnica Kozluk (KK-02) nalazila se uz rijeku Drinu blizu Kozluka. Lokalitet grobnice korišten je kao smetljište i mjesto za vađenje sljunka. U dijelu smetljišta nalazi se velika količina flaša od zelenog stakla, komada zelenog stakla i naljepnica za flaše s natpisima "Vitinka" i "Kozluk", što, očito, potječe iz fabrike za flaširanje bezalkoholnih pića "Vitinka", koja se nalazi nedaleko od lokaliteta grobnice. Put koji vodi do grobnice prolazi kroz Kozluk, a zatim pored mjesta odmah uz fabriku za flaširanje, na kojem se 1995. nalazila baza Vukova sa Drine, odreda VRS-a.

Slični komadi zelenog stakla i naljepnice nalazili su se i među tijelima ekshumiranim 1998. iz sekundarne grobnice Čančarski put 3.

Ova grobnica iskopana je na jednoj zaravni pored rijeke, a slično riječno kamenje pronađeno je i na lokalitetu grobnice Čančarski put 3.

"Na temelju tih dokaza i studija koje je proveo stručnjak za ispitivanja polena dr. Tony Brown, smatra se da je grobnica Kozluk primarna grobnica sekundarnoj grobnici Čančarski put 3. Slični komadi zelenog stakla nađeni su i kod grobnice Čančarski put 1."⁵⁰

⁵⁰ D. Manning, nav. dj., 00967447, str. 46.

Fotografije snimljene iz zraka, date na uvid ICTY-u, pokazuju da je masovna grobnica Kozluk iskopana između 5. i 17. jula 1995. Fotografije također pokazuju da je 27. septembra 1995, ili prije toga, došlo do daljeg neovlaštenog prekopavanja grobnice.

Na fotografijama se vidi i da su grobnice Čančarski put 3 i Čančarski put 1 prvi put iskopane nakon 27. septembra 1995, te da su potom zatrpane prije 2. oktobra 1995.

Ekshumaciju grobnice Kozluk, sa službenim nazivom KK-02 i koordinatama CO-508-302, izvršio je, od 24. juna do 6. augusta 1999, tim ICTY-a, pod vodstvom prof. Richarda Wrighta, koji je sastavio izvještaj u vezi s relevantnim nalazima (ERN-0091-22165).

Obdukcije dijelova tijela obavljene su odmah po ekshumaciji, a izvještaj u vezi s relevantnim nalazima sastavio je dr. John Clark (ERN-0090-8183).

U okviru "te grobnice postoje tri jasna područja označena kao Kozluk 1, 2 i 3, skraćeno KK-01, KK-02 i KK-03. KK-01 je bilo područje nabacane zemlje koja je sadržavala tri relativno kompletna tijela. KK-02 je bila 'opljačkana' grobnica, gdje su osobe takođe bile pogubljene. KK-03 je predstavljala isto tako stratište i djelimično 'opljačkanu' masovnu grobnicu. U tim grobnicama nalazilo se najmanje 340 osoba kod kojih se spol mogao utvrditi – bile su muškarci. Od 292 cijela ili gotovo cijela tijela, 237 osoba je podleglo ozljedama nanesenim vatrenim oružjem, dok za 55 osoba uzrok smrti nije utvrđen. Na 49 osoba nađeno je 55 poveza za oči. Osim toga, jedan poveza za oči bio je izravno povezan sa tijelom, a njih 5 nalazilo se u grobnici odvojeno od tijela. Locirano je 168 ligatura, od čega je njih 137 još uvijek bilo zavezano na rukama, 15 ih je bilo u uskoj vezi sa tijelima, a 16 ligatura je bilo odvojeno od tijela u grobnici."⁵¹

Iz grobnice Kozluk izvučeno je 340 tijela, odnosno 292 kompletna i 233 gotovo kompletna tijela. Smatra se da su grobnice Kozluk i Čančarski put 3 povezane primarna i sekundarna grobnica.

Najmanji broj osoba koje su se nalazile u grobnicama Kozluk/Čančarski put 3 iznosi 506 (NBO za Kozluk iznosi 340, a za Čančarski put 3 NBO je 158). Sve osobe za koje se spol mogao utvrditi bile su muškarci. Kod osoba kod kojih se mogla procijeniti dob, ona je bila otprilike od 8 do 85 godina.

Što se tiče uzroka smrti, može se reći da je "ranama nanesenim iz vatrene oružja podleglo 237 osoba. Od 292 cijela ili gotovo cijela tijela, 83 osobe su preminule usljed ozljede glave nanesene vatrenim oružjem, 76 osoba je preminulo od ozljede nanesene vatrenim oružjem na predjelu trupa, 72 osobe su podlegle višestrukim ranama nanesenim vatrenim oružjem, 5 osoba je umrlo usljed ozljeda nogu nanesenih vatrenim oružjem, jedna je osoba preminula od rana na rukama nanesenih vatrenim oružjem, a za 55 osoba se navodi da uzrok smrti nije utvrđen.

Jedan broj osoba bili su invalidi ili su imali znakove hronične bolesti. To je obuhvatalo osobe sa znakovima artritisa ili ukočenosti dijelova kičme, kao i osobe s prethodnim amputacijama podlaktice, deformitetom šake, trajno savijenom rukom u laktu i trajno ukočenom jednom nogom. Jedan muškarac je imao stakleno oko."⁵²

Tokom procesa ekshumacije i obdukcije pronađeno je sljedeće:

- 168 ligatura. Vezano je bilo 137 osoba, 15 ligatura je bilo povezano s tijelima, a 16 ligatura je nađeno u grobnici odvojeno od tijela. Ligature su bile ili od traka tkanine ili od bijelog najlonskog užeta;

⁵¹ Isto, 00967448, str. 47.

⁵² Isto, 00967443, str. 47.

- 55 poveza za oči. Njih 49 bilo je na glavama tijela, jedan je bio usko povezan s tijelom, a ostalih pet poveza nađeno je u grobnici odvojeno od tijela;

- 13 čahura metaka s površine grobnice; 59 čahura metaka je izvučeno iz KK-02, 473 iz KK-03, a 16 je nađeno na površini grobnica.

Biro Sjedinjenih Američkih Država za ispitivanje alkohola, duhana i vatrenog oružja sproveo je usporedbu tragova izvlakača na 533 od tih čahura, kako bi se utvrdile moguće podudarnosti s drugim čahurama prikupljenim iz masovnih grobnica i s mjesta izvršenja zločina. Nikakve podudarnosti tada nisu utvrđene.

Valja napomenuti da nisu prikupljene sve čahure koje su se tamo nalazile;

- 368 metaka, kao i 88 fragmenata metaka;

- pet čitkih ličnih karata;

- tespihi;

- vrećice za hamajlije i ajeti iz Kur'ana.

Iz masovne grobnice Kozluk (KK-02) ekshumirano je 18 slučajeva.

Do 31. decembra 2009. identifikovano je 17 osoba – 15 muškaraca i 2 djeteta.

Identifikovani su:⁵³

⁵³ AIIZ, inv. br. 2-3301.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum prisilnog nestanka	Mjesto prisilnog nestanka	Općina prisilnog nestanka	Datum identifikacije
1	ADEMOVIĆ DEMO	DŽEMAL	22.03.1975	POBUDE	BRATUNAC	906774-01	11.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	23.03.2004
2	ADEMOVIĆ FATMIR	DŽEMAL	17.09.1980	POBUDE	BRATUNAC	906774-02	11.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	23.03.2004
3	ATANOVIC IBRAHIM	MUJO	18.07.1966	GLODI	ZVORNIK	915711-02	12.07.1995	UDRČ	ZVORNIK	10.10.2002
4	DŽANANOVIĆ DAMIR	DŽEMAL	11.01.1973	TOKOLJACI	SREBRENIČA	914545-02	15.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	21.10.2004
5	GABELJIĆ RAMIZ	AZEM	17.06.1976	SUČESKA	SREBRENIČA	902072-03	26.07.1995	SSAČKOVO	ZVORNIK	08.04.2005
6	GABELJIĆ RAMIZ	IBRAHIM	03.05.1943	BUČINOVIĆI	SREBRENIČA	904055-01	14.07.1995	KONJAC POLJE	BRATUNAC	19.04.2005
7	HAMZABEGOVIĆ MEHIO	SALKO	06.09.1923	GLODI	ZVORNIK	904221-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	07.04.2004
8	HUSEJNOVIĆ ALJO	IBRAHIM	01.01.1944	PAHLJEVIĆI	ZVORNIK	905832-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	04.11.2004
9	HUSIĆ HARIK	RAŠID	26.07.1976	ZALUŽJE	BRATUNAC	901929-03	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	09.11.2009
10	MUHIĆ HAMED	ŠUKRIJA	06.01.1956	VOLJAVICA	BRATUNAC	905845-03	12.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	08.12.2004
11	MUJKIĆ HUSEJIN	RAMO	26.05.1975	POTOČARI	SREBRENIČA	902894-01	11.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	17.06.2009
12	OSMANOVIĆ ABDULAH	ALAGA	17.07.1929	LJESKOVIK	SREBRENIČA	901891-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	02.10.2002
13	OSMANOVIĆ BEGO	MELJAN	17.11.1947	ČERSKA	VILASUČICA	105346-04	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	21.06.2007
14	OSMANOVIĆ VELID	MUNIB	15.09.1978	LJESKOVIK	SREBRENIČA	905129-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.06.2004
15	PASIĆ IBRAHIM	PAŠAN	20.04.1942	DIVČI	ZVORNIK	906564-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	16.03.2004
16	VRANKOVINA EMIR	MUNIB	12.12.1967	TUGARI	BRATUNAC	105088-01	01.09.1995	KAMENICA	BRATUNAC	14.05.2003
17	ZUKANOVIĆ SEAD	IBRAHIM	26.08.1977	SASE	SREBRENIČA	911558-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	29.12.2005

12. MASOVNA GROBNICA KOZLUK (KK-03)

Masovna grobnica Kozluk (KK-03) je primarna masovna grobnica. Mjesto izvršenja zločina odgovara mjestu masovne grobnice.

Ekshumaciju ove masovne grobnice, sa službenim nazivom KK-03 i koordinatama CQ-508-302, izvršio je ICTY od 24. juna do 6. augusta 1999.

Ekshumirano je 340 slučajeva.

Do 31. decembra 2009. identifikovane su 262 osobe – 243 muškarca i 19 djece.

Identifikovani su:⁵⁴

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristiglog nestanka	Mjesto pristiglog nestanka	Općina pristiglog nestanka	Datum identifikacije
1	ABIDOVIC RAGIB	ŠABAN	00.00.1933	PAHLJEVIĆI	ZVORNIK	906752-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	17.03.2003
2	ADEMOTVIC SULEJMAN	SULO	08.05.1935	KAMENICA	ZVORNIK	915000-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	27.05.2002
3	AGIC AZIZ	HASAN	17.03.1922	CERSKA	VLASENICA	906248-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	16.02.2006
4	AHMETOVIC MEHMED	SAHIN	13.06.1942	ŽEDANISKO	SREBRENIČA	901308-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	10.06.2005
5	AHMETOVIC MUHAMMAD	SULEJMAN	04.05.1928	SKUGRICI	VLASENICA	110042-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	29.06.2007
6	AHMETOVIC RAMO	REDZO	10.01.1936	KOSTIJEVO	ZVORNIK	905534-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	04.06.2007
7	AHMETOVIC ZAHID	AVDO	07.02.1951	SREBRENIČA	ZVORNIK	903803-02	12.07.1995	SUMA	ZVORNIK	31.10.2002
8	AHMIC SAFET	HAMID	28.02.1942	JAGODNJA	BRATUNAC	901369-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	25.03.2004
9	AJANOVIC SULEJMAN	RAMO	28.03.1930	SNAGOVO	ZVORNIK	901369-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	17.04.2007
10	ALMIC ALIJA	HASAN	05.10.1935	KUTUZERO	SREBRENIČA	912147-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	07.06.2006
11	ALIC ADIL	IBRAHIM	02.01.1967	KOSTIJEVO	ZVORNIK	901585-01	20.07.1995	CRNI VRIH	SREBRENIČA	01.07.2003
12	ALIC BEHREM	AVDIJA	04.05.1942	KONJEVIC-POLJE	BRATUNAC	105087-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	16.02.2005
13	ALIC HUSIZ	ALIJA	13.01.1947	TRUBARI	SREBRENIČA	915215-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	09.05.2007
14	ALIC OSSMAN	BAJRO	08.05.1981	LUBOVIA	LUBOVIA, SRBIJA	903746-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	26.12.2006
15	ALIC SABRIJA	SALKO	06.04.1934	VOLAVICA	BRATUNAC	914066-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	19.04.2003
16	ALIHODZIC AMIR	SABAN	18.01.1979	MOCUVICI	SREBRENIČA	106995-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.09.2003
17	ALIHODZIC NAMIK	NAZIF	22.05.1977	BRLOZOVICE	SREBRENIČA	104904-02	11.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	11.01.2006
18	ALIHODZIC RAMADAN	CAMIL	20.09.1945	MOCUVICI	SREBRENIČA	902303-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	19.08.2002
19	ALJIC ZILDIJAZ	JUSUZI	17.02.1936	DOBRAK	SREBRENIČA	914066-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	03.04.2007
20	ALJANOVIC HASO	HUSO	15.11.1920	SULICI	SREBRENIČA	917117-01	12.07.1995	KONJAC-POLJE	BRATUNAC	18.10.2002
21	ATANOVIC SAHAN	HASAN	30.03.1928	GIJORI	ZVORNIK	910685-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	29.12.2005
22	ATIC SENAD	SAHMAN	19.06.1975	SUJIN	SREBRENIČA	912475-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENIČA	17.06.2005
23	AVDIC AKIF	RAHMAN	01.08.1969	SKUGRICI	VIASENICA	910168-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	27.02.2004
24	AVDIC ALIJA	MASO	15.01.1956	SUJIN	SREBRENIČA	906679-1	11.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	11.04.2002
25	AVDIC NAZIF	RAMO	15.09.1954	SOPOTNIK	ZVORNIK	903480-01	12.07.1995	SUMA	ZVORNIK	24.11.2004
26	BALZIC MUJO	AVDIK	05.04.1937	SMALICI	VIASENICA	912529-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	25.03.2004
27	BARAKATOVIC HUSNIN	ABDI RAHMAN	00.00.1927	PUSMULICI	SREBRENIČA	903330-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	27.02.2004
28	BEGOVIC KAHIMAN	MUSAN	25.05.1942	POMOJI	VIASENICA	902914-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	29.03.2004
29	BEGOVIC HAHIB	BEGO	05.02.1930	ŠUĐI LESTA	VIASENICA	916082-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	09.06.2003
30	BEGOVIC MUJO	KASIM	13.11.1931	KOSTIJEVO	ZVORNIK	903225-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	27.11.2004
31	BEGOVIC RIZAI	ANIM	01.07.1941	SREBRENIČA	SREBRENIČA	901180-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	25.08.2007
32	BEGIC BEGO	IBRO	20.04.1938	PLICI	SREBRENIČA	905313-01	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	26.07.2002
33	BEGIC MURADH	MUJO	15.10.1933	VIASENICA	SREBRENIČA	901149-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	17.03.2004
34	BEGVIC SULO	HASAN	13.11.1928	ĐIŽMAI	VIASENICA	105044-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	07.04.2009
35	BEGVIC ISMET	IBRIM	01.04.1940	BUKOVICA	VIASENICA	910417-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	17.04.2002
36	BUDIC SELIM	OHAN	10.06.1979	SURICI	VIASENICA	905101-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.04.2005
37	BUDIC VELJA	OHAN	19.07.1980	SURICI	VIASENICA	905101-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	23.02.2009
38	BUMBULOVIC TIKRET	MUHO	11.10.1976	PLICI	SREBRENIČA	902289-01	11.07.1995	SUMA	SREBRENIČA	29.12.2005
39	BURIC MEHO	ZAIM	16.01.1928	OSMACI	SREBRENIČA	914326-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	05.11.2004
40	ČAKANOVIC IRAN	MUHMUDALJA	00.00.1949	SREBRENIČA	SREBRENIČA	901839-01	01.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.09.2003
41	ČANO RAMIZ	BAIRO	24.05.1931	UČA	UČA	094513-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	14.06.2006

⁵⁴ Aliz, inv. br. 2-3302.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristigao nastanka	Mjesto pristigao nastanka	Općina pristigao nastanka	Datum identifikacije
42	ČUKARIĆ ISMAIL	ILUŠO	15.02.1935	KAMENICA	ZVORNİK	914536-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	13.11.2004
43	ČVIČIĆ SULEJ	MIRALEM	06.06.1938	TOKOLJACI	BRATUNAC	901699-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	11.05.2003
44	ČVIČIĆ SULEJ	SULEJMAN	16.07.1979	BUJEVA	SREBRENIĆA	105359-02	13.07.1995	KOZLUK	BRATUNAC	25.09.2007
45	ČVIČIĆ SULEJ	MELIH	06.06.1933	SKELANI	SREBRENIĆA	914531-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	04.10.2004
46	ĐAUKOVIĆ ALAGA	ILUŠO	06.06.1930	SUBIN	SREBRENIĆA	910249-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	14.05.2001
47	DEDIĆ HUSEIN	ALIA	10.05.1926	SREBRENIĆA	SREBRENIĆA	900546-01	11.07.1995	SUMA	ZVORNİK	29.03.2004
48	DEDIĆ HUSO	HUSEIN	25.10.1933	SKUGRIĆ	VLASENICA	906538-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	12.10.2004
49	DELIĆ AHMET	NEJMA	06.00.1937	DELIĆ	SREBRENIĆA	904811-02	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNİK	11.06.2002
50	DELIĆ AHMET	SEJMAN	20.06.1970	KUTI ZERU	SREBRENIĆA	905127-04	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	28.08.2003
51	DELIĆ ALI	SEJMAN	05.06.1940	SUČESKA	SREBRENIĆA	911565-01	14.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	21.02.2007
52	DELIĆ NURKO	ALIJAH	19.10.1939	REŠAVCI	SREBRENIĆA	105070-01	12.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	19.06.2006
53	DELIĆ SAHARUDIN	NEZIR	31.01.1975	REŠAVCI	SREBRENIĆA	904863-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	05.09.2003
54	DIVKOVIĆ HAKIJA	RAMO	20.02.1948	LİKARI	SREBRENIĆA	102629-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	16.01.2003
55	DUDIĆ HUSO	ABID	25.08.1930	OSMAČE	SREBRENIĆA	906238-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	10.06.2005
56	DUDIĆ HUSO	MELIH	04.02.1928	OSMAČE	SREBRENIĆA	905246-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	02.07.2004
57	DUDIĆ SADIK	HUSEIN	08.08.1964	SULICE	SREBRENIĆA	910304-02	11.07.1995	SUMA	ZVORNİK	02.07.2004
58	DOZIĆ MERSAD	HADIRULAH	15.01.1937	ZABDNA	SREBRENIĆA	904884-02	14.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	11.04.2005
59	EPENDIĆ MEHAN	ZAHIR	25.10.1933	POTOČARI	SREBRENIĆA	916873-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	09.05.2005
60	GARELIĆ MEŠA	KAMIZ	18.04.1932	POTOČARI	SREBRENIĆA	107693-01	13.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	12.03.2007
61	GARELIĆ KADRIJA	KAMIZ	13.07.1972	BUGNOVCI	SREBRENIĆA	904055-02	14.07.1995	KOZLUK	SREBRENIĆA	26.04.2005
62	GAGLIĆ ALIA	ABDULAH	13.12.1931	VLASENICA	VLASENICA	914605-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	17.04.2007
63	GAGLIĆ MEHO	IBRAHIM	10.06.1924	BACINO BRDO	VLASENICA	105437-01	12.07.1995	SREBRENIĆA	SREBRENIĆA	07.05.2004
64	GAGLIĆ JAKOB	IBRAHIM	02.10.1937	GORBLJE	VLASENICA	904534-01	14.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	26.03.2005
65	GODIČIĆ AHMET	MUJO	28.10.1940	GLOGOVA	BRATUNAC	915024-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	25.04.2003
66	GRBIĆ AHMED	MUJO	13.01.1928	ROVAŠI	SREBRENIĆA	903793-02	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNİK	19.08.2002
67	GRBIĆ AHMED	MUHAMMED	06.06.1933	POTOČARI	SREBRENIĆA	914972-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNİK	28.05.2002
68	HADŽIĆ KASIM	HUSEIN	10.05.1933	NEBELJŠTA	VLASENICA	906681-01	13.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	10.06.2003
69	HADŽIĆ AHMED	ALAGA	10.01.1961	SKELANI	SREBRENIĆA	900689-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	06.09.2004
70	HADŽIĆ AHMED	RAMO	12.04.1933	OSAT	SREBRENIĆA	900689-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	23.03.2004
71	HALLILOVIĆ HUSO	HUSEIN	08.04.1951	SKANDEROVICI	SREBRENIĆA	910726-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	19.02.2004
72	HALLILOVIĆ HUSO	MEHO	01.03.1930	KLOTIJEVAČ	SREBRENIĆA	914055-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	25.08.2003
73	HALLILOVIĆ MUSTAFA	OSMAN	01.05.1936	SREBRENIĆA	SREBRENIĆA	104660-02	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNİK	24.07.2002
74	HALLILOVIĆ NURDIN	IZET	10.01.1980	DIMNICI	SREBRENIĆA	91197-01	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	04.11.2004
75	HALLILOVIĆ NURJA	NAZIF	21.02.1964	KLOTIJEVAČ	SREBRENIĆA	910245-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	27.01.2003
76	HALLILOVIĆ SARIJA	HASO	06.08.1926	GLODI	ZVORNİK	904230-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	25.08.2003
77	HANZAROGVIĆ FADIL	HASO	11.07.1944	POTOČARI	SREBRENIĆA	902245-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	15.06.2005
78	HASANOVIC SADIK	OMER	15.06.1938	PEČIŠTA	SREBRENIĆA	902160-01	14.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	12.11.2002
79	HASANOVIC HUSO	MUHO	06.06.1952	KAMENICA	ZVORNİK	901710-02	18.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	25.06.2004
80	HASANOVIC HUSEIN	AZIZ	07.12.1975	SULICE	SREBRENIĆA	91144-02	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	19.04.2005
81	HASANOVIC HUSEIN	AVDO	15.08.1939	KLOTIJEVAČ	BRATUNAC	916080-02	14.07.1995	KOZLUK	ZVORNİK	18.02.2000
82	HASANOVIC MUSTAFA	REŠO	07.01.1953	ZALUŽJE	BRATUNAC	904307-02	11.07.1995	CERSKA	VLASENICA	19.02.2004
83	HASANOVIC NEDŽIB	HUSO	06.05.1939	KRIVACE	HAN PLESNAK	901763-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	15.05.2006
84	HASANOVIC NURKO	HUSEIN	10.02.1940	BRATUNAC	BRATUNAC	901266-01	11.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	03.06.2006
85	HASANOVIC SELIM	HUSEIN	10.02.1940	OSMAČE	SREBRENIĆA	900980-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	25.09.2002

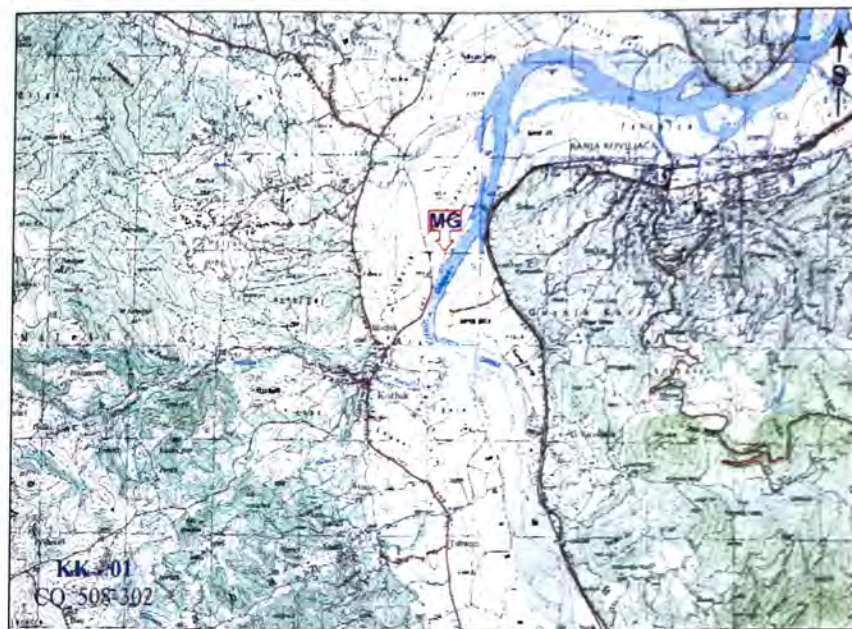
Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristigao nastanka	Mjesto pristigao nastanka	Općina pristigao nastanka	Datum identifikacije
87	HASKIĆ SABAHUDIN	SULJO	07.01.1977	SULICE	SREBRENIĆA	905867-02	13.07.1995	KOZLUK	BRATUNAC	06.06.2007
88	HASKIĆ SAMIR	ISMAIL	07.09.1977	PEĆI	SREBRENIĆA	911109-01	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNİK	11.09.2002
89	HODŽIĆ ABID	MUSTAFA	11.06.1939	ŽEDANJSKO	SREBRENIĆA	904934-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	02.09.2003
90	HODŽIĆ ISMET	SAJIT	15.03.1940	DALJEKOŠTA	SREBRENIĆA	911344-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNİK	10.06.2002
91	HODŽIĆ SABO	UZIR	28.06.1938	SKUGRIĆ	VLASENICA	906836-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	08.03.2005
92	HODŽIĆ UZIR	ALIA	06.06.1946	SREBRENIĆA	SREBRENIĆA	904931-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	27.11.2002
93	HRIŠTANOVIC HUSO	AVDO	17.03.1936	MHOLJEVINI	SREBRENIĆA	946900-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	30.06.2004
94	HRIŠTANOVIC SEMSO	ALIA	23.11.1954	GLADOVCI	SREBRENIĆA	900550-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	30.05.2003
95	HRAVACIĆ AVDULLAH	DIJVO	06.00.1920	ŽEPA	ROGATIČA	902064-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	04.07.2006
96	HUKIĆ MUJO	AGAN	16.04.1937	OSMAČE	SREBRENIĆA	900471-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	14.03.2007
97	HUKIĆ RAMIZ	JUSO	19.07.1940	OSMAČE	SREBRENIĆA	912803-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	10.01.2005
98	HUKIĆ SEČO	IBRAHIM	10.05.1934	OSATIČA	SREBRENIĆA	912803-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	14.03.2007
99	HURMOVIĆ KADRIJA	GRAHO	01.02.1964	BLJEČVA	BRATUNAC	901335-02	11.07.1995	SUMA	ZVORNİK	12.01.2005
100	HURMOVIĆ IZET	ADEM	01.01.1940	SADIĆI	VLASENICA	904331-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	04.07.2004
101	HUSEINOVIC IBRAHIM	ALIJAH	16.02.1927	PAJLUVIĆI	ZVORNİK	904706-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	13.04.2007
102	HUSEINOVIC KEJMAL	SADJO	27.03.1942	MILČEVICI	SREBRENIĆA	104993-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	11.10.2002
103	HUSEINOVIC MUMIN	ZAHIB	27.02.1942	POTOČARI	SREBRENIĆA	105247-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	01.10.2002
104	HUSEINOVIC VAHID	SALIB	12.11.1932	VLASENICA	VLASENICA	105297-01	13.07.1995	SUMA	ZVORNİK	17.03.2005
105	HUSEINOVIC VUKO	HASAN	11.10.1948	GLOGOVA	BRATUNAC	905903-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	12.03.2007
106	HUSEINOVIC VUKO	OMER	07.02.1929	SKELANI	SREBRENIĆA	914152-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	17.06.2004
107	IBRAHIMOVIĆ ABID	SALJO	07.05.1927	URKOVIĆI	BRATUNAC	903784-01	13.07.1995	KOZLUK	SREBRENIĆA	14.05.2003
108	IBRAHIMOVIĆ IBRAHIM	ALIJAH	08.03.1940	DIMNICI	BRATUNAC	910931-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	10.03.2005
109	IBRAHIMOVIĆ IZET	SABAN	16.05.1931	PAJLUVIĆI	SREBRENIĆA	904081-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	05.04.2004
110	IBRAHIMOVIĆ JUSUF	SABAN	04.03.1944	HAUŠIĆI	SREBRENIĆA	903810-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	12.12.2002
111	IBRAHIMOVIĆ SAJJIT	SABAN	16.02.1938	OSMAN	SREBRENIĆA	904109-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	26.02.2003
112	IBRAHIMOVIĆ SAJJIT	SEJTO	25.01.1932	OSMAN	SREBRENIĆA	903300-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	11.12.2002
113	IBRIĆ RAMIZ	HAMID	17.06.1938	KLOTIJEVAČ	SREBRENIĆA	914070-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	13.05.2003
114	IKANOVIĆ HILMAM	NAZIF	17.11.1944	POTOČARI	SREBRENIĆA	905491-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	03.07.2004
115	IKANOVIĆ RAHMAN	OMER	23.09.1941	IBREČIĆI	BRATUNAC	903416-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	16.03.2005
116	IKANOVIĆ HANIB	ZULJO	12.01.1942	ORHICA	BRATUNAC	903784-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	10.03.2005
117	JAHIĆ HUSEIN	RAMO	09.09.1940	RAKOVIĆI	SREBRENIĆA	911432-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	10.02.2002
118	JAHIĆ VUHIJA	SABAN	20.05.1921	ZAPOLIĆI	BRATUNAC	910931-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	10.12.2002
119	JAKUBOVIĆ IZET	MUSLIM	27.01.1955	STOJČIĆKI	SREBRENIĆA	904081-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	05.04.2004
120	JAKUBOVIĆ ISMET	HUSEIN	11.01.1950	STOJČIĆKI	SREBRENIĆA	904081-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	15.07.2002
121	JAKUBOVIĆ ISMET	ALIJAH	06.12.1947	SKUŠIĆI BOVINI	SREBRENIĆA	904138-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNİK	15.07.2002
122	JAKUBOVIĆ VUHIJA	HANIB	05.02.1934	OSMAN	VLASENICA	901929-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	07.06.2005
123	JASARIĆ MUHO	OSMAN	06.05.1935	PAJLUVIĆI	BRATUNAC	901732-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	25.12.2003
124	JUGOVIĆ EDIB	MUHO	25.08.1976	RASVO	VLASENICA	105268-01	12.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	17.04.2006
125	JUSIĆ ABIDULHMAN	AVDO	11.05.1939	PAJLUVIĆI	SREBRENIĆA	900553-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIĆA	09.07.2003
126	JUSIĆ ZAHIR	MUSTAFA	10.02.1930	PAJLUVIĆI	SREBRENIĆA	104943-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNİK	29.09.2002
127	JUSUPOVIĆ HANIB	MUHAMMAD	10.05.1949	HAN PLESNAK	SREBRENIĆA	900959-01	11.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	11.12.2002
128	JUSUPOVIĆ MUHAMMAD	LUČVO	12.04.1939	URKOVIĆI	BRATUNAC	914601-01	11.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	28.12.2005
129	KADRIĆ JUSO	SMAJIL	10.07.1934	RUČAVCI	SREBRENIĆA	905084-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENIĆA	13.06.2006
130	KADRIĆ NURJA	KADRIJA	14.01.1964	KAVIĆIĆI	SREBRENIĆA	903746-01	11.07.1995	SUMA	ZVORNİK	03.03.2003
131	KADRIĆ SABAN	MUJO	14.05.1949	SKUGRIĆI	VLASENICA		12.07.1995	SUMA	ZVORNİK	08.11.2004

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristiglog nastanka	Vijesto pristiglog nastanka	Općina pristiglog nastanka	Datum identifikacije
132	KARIĆ HUSO	HUSO	09.08.1935	KARACIĆI	SREBRENIČA	910179-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	19.08.2002
133	KALIC HAMID	BEGO	05.06.1977	BUSROVACI	SREBRENIČA	901591-01	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	21.08.2001
134	KAMENICA MUHAMMED	METIHO	15.10.1941	SREBRENIČA	SREBRENIČA	904404-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	05.07.2006
135	KARAMIĆ REŠID	REZDO	26.03.1951	SASI	SREBRENIČA	903164-04	14.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	20.04.2006
136	KASUMIĆ ZEKIR	OSMAN	15.03.1939	SUHA	SREBRENIČA	906998-01	13.07.1995	SUMA	ZVORNIK	19.05.2001
137	KASUMIĆ BEČIR	BEKTO	15.03.1935	SUCESKA	SREBRENIČA	908143-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	01.07.2004
138	KORKIĆ TOČIĆ ALJO	ALIDA	16.02.1937	TOPLIK	SREBRENIČA	901277-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	11.03.2005
139	KREŽIĆ NURIA	IBIŠ	15.02.1937	OSMAČI	SREBRENIČA	914631-01	12.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	11.03.2005
140	KURJANČIĆ ANĐO	ANĐO	24.04.1917	VIŠEGRAD	VIŠEGRAD	911719-01	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	29.12.2004
141	KURJANČIĆ ALJA	IBRAHIM	28.03.1938	KUPALJICI	VIŠEGRAD	901196-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	19.02.2004
142	LJEŠKOVIC AGRAN	DUZKO	15.12.1939	LJEŠEVO	SREBRENIČA	911253-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	20.06.2002
143	MAHMETIĆ EDHEM	FELMO	17.12.1932	ZANJEVO	BRATUNAC	910521-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	24.01.2006
144	MALIC IBRAHIM	MEHO	06.11.1936	OSMAČE	SREBRENIČA	910278-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	10.05.2004
145	MALIC ZAHID	MEHO	19.11.1937	VLASENIČA	SREBRENIČA	914125-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	09.03.2004
146	MALKIĆ MUHO	HELMO	10.10.1928	PALE	SREBRENIČA	900208-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	27.04.2004
147	MALKIĆ MUHO	HELMO	10.10.1928	POZNANOVICI	SREBRENIČA	900938-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	27.05.2003
148	MANČIĆ SULLJMAN	EDHEM	02.07.1937	BAJRAMOVICI	SREBRENIČA	901322-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.05.2008
149	MAŠIĆ EDIŽ	OMER	02.02.1959	VOLJAVICA	BRATUNAC	910900-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	05.05.2003
150	MAŠIĆ MUHAREM	OMER	23.01.1915	OSMAČE	SREBRENIČA	914917-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	12.12.2003
151	MEHANOVIC KADRIJA	METIHO	02.09.1962	KARACIĆI	SREBRENIČA	902883-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	25.16.2003
152	MEHANOVIC NAZIF	MUKA	12.05.1940	RITASIĆI	SREBRENIČA	900865-01	10.08.1995	UDRČ	ZVORNIK	14.05.2003
153	MEHEDONIC SABAHUDIN	ALIDA	16.03.1974	BROŠEVIĆI	SREBRENIČA	904899-01	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	19.07.2002
154	MEHEDONIC ADEM	ALIDA	24.10.1929	MACEŠI	SREBRENIČA	905620-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	10.06.2002
155	MEHEDONIC HAJRUDIN	HUSEJIN	13.10.1940	SOPOTNIK	VLASENIČA	911858-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	04.04.2005
156	MEHEDONIC HASAN	MEHO	01.06.1935	VOLJAVICA	BRATUNAC	905684-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	26.05.2003
157	MEHEDONIC KARO	RIZVO	09.09.1925	SUCESKA	SREBRENIČA	912777-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	30.08.2002
158	MEHEDONIC KARO	RIZVO	09.09.1925	SUCESKA	SREBRENIČA	901671-01	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	02.07.2002
159	MEHEDONIC RAHMAN	MEHMED	31.05.1954	SREBRENIČA	SREBRENIČA	900673-03	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	17.03.2006
160	MEHEDONIC RAHMAN	MEHMED	16.11.1933	BUKOVICA	VLASENIČA	910310-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	02.03.2006
161	MEHIC IBRAHIM	OMER	14.05.1948	VIŠEGRAD	VIŠEGRAD	910310-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	17.03.2006
162	MUHIĆ ISMET	FELZO	09.08.1948	VOLJAVICA	BRATUNAC	906105-03	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	07.12.2004
163	MUJIĆ DRŽIĆ	IBRAHIM	11.02.1940	OSMAČE	SREBRENIČA	102576-02	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	08.07.2002
164	MUJIĆNOVIĆ NEZIR	IBRO	23.02.1948	POBUDE	BRATUNAC	914018-01	10.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	10.01.2003
165	MUJIĆ AZEM	BAJRO	25.05.1969	SASE	SREBRENIČA	912470-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	27.01.2003
166	MUJIĆ EDIN	JUSUF	07.01.1978	DILE	VLASENIČA	901448-02	13.07.1995	UDRČ	ZVORNIK	16.10.2002
167	MUJIĆ ESFED	EDHEM	20.01.1944	SASE	SREBRENIČA	104933-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	05.04.2006
168	MUJIĆ JUSUF	RAMO	15.05.1955	LUKA	SREBRENIČA	903448-01	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	18.06.2002
169	MUJIĆ RAMIZ	RAMO	10.06.1960	DILE	VLASENIČA	913051-04	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	05.07.2002
170	MUJIĆ SEFIK	SEVKO	17.02.1957	BOSTAHOVINE	SREBRENIČA	204722-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	24.01.2006
171	MUJIĆ ZAHID	MEHO	12.12.1937	BILJACA	BRATUNAC	905464-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	25.03.2006
172	MUJIĆ ESMIR	HASIB	23.02.1976	ŠTEDRA	VLASENIČA	911982-01	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	02.06.2004
173	MUMINOVIĆ DŽEMAL	JUSO	01.03.1940	RAUSIĆI	SREBRENIČA	904040-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	01.12.2004
174	MUMINOVIĆ IBRAHIM	RAMO	16.07.1936	KORANIĆI	BRATUNAC	103545-02	12.07.1995	SUMA	SREBRENIČA	05.06.2008
175	MURATOVIĆ MURAT	JUSUF	09.08.1930	PERVANIĆI	BRATUNAC	904344-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	10.12.2002
176	MUSIĆ NURIA	MUHO	10.05.1928	PIJUČI	VLASENIČA	101965-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	19.06.2007

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristiglog nastanka	Mjesto pristiglog nastanka	Općina pristiglog nastanka	Datum identifikacije
177	MUSIC BEDIŽO	HAKIJA	20.10.1938	BREZOVICE	SREBRENIČA	912056-01	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	23.04.2002
178	MUSTABASIĆ SMAJIL	RAMO	11.01.1936	CERSKA	SREBRENIČA	914003-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	25.11.2003
179	MUSTAFIĆ CAZIM	MUHO	15.08.1934	KATANICI	SREBRENIČA	904915-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	06.05.2003
180	MUSTAFIĆ DŽEMAIL	ALJA	06.00.1940	KAMENICA	ZVORNIK	910707-01	11.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	16.10.2002
181	MUSTAFIĆ MUNIB	ŠEVKO	28.08.1952	TOKOLIJACI	SREBRENIČA	901344-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	25.08.2002
182	MUSTAFIĆ MUNIR	MUHO	29.09.1980	BAJINA BAŠTA	BAJINA BAŠTA	905258-01	14.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	19.11.2001
183	MUSTAFIĆ NURJA	MUHAREM	10.05.1929	OSAT	SREBRENIČA	905260-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	21.03.2004
184	MUSTAFIĆ SELIM	OSMAN	20.08.1933	POBUDE	BRATUNAC	901560-02	11.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	17.04.2002
185	MUTAPČIĆ HASAN	ŠAHIN	18.06.1937	GRADINA	VLASENIČA	965263-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	18.02.2002
186	MUHANOVIC ADIL	IBRAN	08.06.1933	PEČI	SREBRENIČA	911263-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	30.04.2004
187	NUKIĆ BEČIR	ADEM	11.05.1930	SKUGRIČI	VLASENIČA	904315-01	11.07.1995	SREBRENIČA	SREBRENIČA	11.10.2005
188	OMEROVIĆ ALJO	ALJA	22.01.1937	POBUDE	BRATUNAC	001562-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	24.05.2004
189	OMEROVIĆ BAJRO	ALJA	01.04.1933	URKOVICI	BRATUNAC	902536-01	14.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	31.01.2001
190	OMEROVIĆ BEGO	HAMID	18.02.1929	RADENOVICI	SREBRENIČA	914906-02	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	30.04.2004
191	OMEROVIĆ HAMZA	IBRO	27.07.1936	SIKIRICI	BRATUNAC	967114-03	11.07.1995	POTOČARI	ZVORNIK	30.05.2002
192	OMEROVIĆ ISMET	MEHMED	07.03.1929	URKOVICI	BRATUNAC	901382-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	11.06.2004
193	ORDAČIĆ NERMIN	IBRO	15.06.1978	BEŠIĆI	VLASENIČA	912059-01	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	25.03.2009
194	ORUĆ SALKO	NURJA	09.10.1947	POTOČARI	SREBRENIČA	901406-01	11.07.1995	SUMA	SREBRENIČA	04.05.2005
195	OSMANOVIC ABDELHAI	HIDAN	25.11.1973	PODKORJEN	SREBRENIČA	901597-01	14.07.1995	KOSIĆEV POLJE	BRATUNAC	09.11.2004
196	OSMANOVIC IBERKJA	ŠIMSO	07.07.1937	SREBRENIČA	SREBRENIČA	901595-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	26.01.2006
197	OSMANOVIC IDRIZ	ALAGA	09.09.1924	LJEŠKOVIC	SREBRENIČA	904129-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	05.09.2001
198	OSMANOVIC MUVLJIDIN	IBRAHIM	27.08.1963	PIHIDIHOCI	SREBRENIČA	900830-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	03.07.2003
199	OSMANOVIC RAHMAN	DURAK	09.09.1928	CERSKA	VLASENIČA	904559-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.06.2006
200	PAŠAGIĆ MEVLJUDIN	ALJA	13.06.1939	SREBRENIČA	BRATUNAC	901205-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	21.02.2007
201	PEJTIĆ MEHMED	ASIM	16.03.1964	JOSEVA	BRATUNAC	912862-01	12.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	19.06.2003
202	PIVAĆ HAMID	EDHEM	15.01.1954	GLAVOVIĆI	SREBRENIČA	900379-01	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	08.07.2002
203	PIVAĆIĆ ADŽAN	HUSEJIN	02.01.1981	PIČI	SREBRENIČA	105120-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	30.01.2003
204	POPIC RAMO	RAŠIM	30.04.1937	GOĐIĆI	VLASENIČA	108979-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	29.08.2002
205	PORABIĆ IDRIZ	IBRO	18.02.1942	PORABIĆI	SREBRENIČA	900378-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	02.02.2006
206	RAHMANOVIC SALKO	RAMO	09.04.1926	POTOČARI	SREBRENIČA	901008-11	13.07.1995	SUMA	ZVORNIK	12.03.2003
207	RAHMIĆ SULHO	HUSEJIN	30.02.1933	POTOČARI	BRATUNAC	965279-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	21.02.2006
208	RAMČIĆ ALJA	HUSEJIN	24.02.1964	ZAPOLJE	VLASENIČA	911401-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	21.06.2001
209	REZIĆ HAKIJA	NAZIF	05.04.1951	PHIDIHOCI	SREBRENIČA	912662-01	14.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	06.06.2002
210	REZIĆ SVJKO	ADIL	08.10.1940	ADILJIĆI	BRATUNAC	104963-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	04.06.2002
211	RIDIĆ NURDIN	ESMAH	25.10.1962	ADILJIĆI	BRATUNAC	104963-01	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	27.03.2002
212	RIZVIĆ SAHIB	IBRAHIM	10.05.1940	KAMENICA	ZVORNIK	900360-01	11.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	03.06.2002
213	SALHONOVIC HASAN	MURAJ	25.05.1968	HUČINOVIĆI	SREBRENIČA	900388-02	21.07.1995	KOSIĆEV POLJE	BRATUNAC	10.08.2004
214	SALHONOVIC JUNUZ	MURAJ	18.01.1942	SASE	SREBRENIČA	900377-01	11.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	01.12.2004
215	SALHONOVIC JUSO	ZULFI	03.07.1962	HUČINOVIĆI	SREBRENIČA	900688-02	13.07.1995	KOSIĆEV POLJE	BRATUNAC	29.03.2006
216	SALHONOVIC MUHO	JUSUF	02.05.1926	HUČINOVIĆI	SREBRENIČA	901400-01	14.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	06.03.2001
217	SALHONOVIC NURIZ	NURIZ	00.09.1966	MUHOVIĆI	SREBRENIČA	911212-01	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	25.03.2002
218	SALHONOVIC REŠID	RASO	01.11.1945	VOJTAŠIĆI	BRATUNAC	903446-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	09.06.2003
219	SALKIĆ ASIM	SULO	19.07.1934	PHIDIHOCI	SREBRENIČA	903594-01	14.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	29.12.2004
220	SALKIĆ HAJRO	VAHID	28.02.1979	IBRANČI	BRATUNAC					

Redni broj	PREZIME / IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum prištanka	Mjesto prištanka	Općina prištanka	Datum identifikacije
221	SELDINOVIC ESED	MUJO	03.05.1928	PROHICI	SREBRENICA	914311-01	13.07.1995	BRATUNAC	BRATUNAC	27.01.2003
222	SEMINOVIC HASAN	ALHJA	22.03.1930	VLASNICA	SREBRENICA	900581-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.02.2003
223	SEMINOVIC ŠABAN	IBRO	06.06.1927	ROVAŠI	VLASNICA	912220-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	14.03.2003
224	SELMONOVIC ISMET	AIRMO	15.10.1946	TOKOLJACI	SREBRENICA	910470-03	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	16.04.2003
225	SELMONOVIC JUNUZ	ISMET	29.11.1978	TOKOLJACI	SREBRENICA	910470-02	14.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	21.11.2001
226	SELMONOVIC MEHMEDALHA	MEŠAN	02.03.1978	KAMENICA	ZVORNIK	916795-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	14.03.2007
227	SELMONOVIC SULTMAN	BAJRO	03.02.1943	SREBRENICA	SREBRENICA	906356-01	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	04.06.2002
228	SELMONOVIC SUVAID	ŠEVKO	18.08.1979	SLJIVICI	SREBRENICA	906347-04	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.09.2004
229	SELMONOVIC SEVKO	ATIF	20.09.1946	SLJIVICI	SREBRENICA	906347-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.01.2009
230	SINANOVIĆ ALIJO	MUJO	31.01.1935	GLOGOVA	BRATUNAC	001463-01	12.07.1995	POTOČARI	ZVORNIK	08.01.2003
231	SINANOVIĆ HASIB	IBRO	01.03.1920	JOŠANICA	ZVORNIK	911880-03	12.07.1995	SREBRENICA	SREBRENICA	18.12.2006
232	SMAJIĆ FAHIL	OMIR	07.05.1932	TOKOLJACI	SREBRENICA	106610-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	04.12.2006
233	SMAJIĆ HAIRUDIN	SMAILH	06.07.1938	TOKOLJACI	SREBRENICA	906640-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	06.09.2007
234	SMAJIĆ SAHIN	IBRAHIM	21.01.1930	PODŠIVAR	SREBRENICA	906640-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.11.2003
235	SMALHOVIĆ AHME F	RASIM	10.05.1931	MRSICI	VLASNICA	901977-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	27.02.2004
236	SMALHOVIĆ ISMET	DUBIR	26.03.1941	LİKARI	SREBRENICA	914833-02	17.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	15.12.2003
237	SMALHOVIĆ NAH	NAZIR	01.09.1972	MOČEVIĆI	SREBRENICA	914910-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	28.05.2009
238	SMALHOVIĆ OMER	HANŠAN	07.09.1940	TOKOLJACI	LIUBOVITJA-SRBIJA	906604-01	13.07.1995	POTOČARI	BRATUNAC	23.05.2005
239	SMALHOVIĆ SILVAD	FAZLIJA	21.05.1963	LJUBOVITJA	LIUBOVITJA-SRBIJA	906479-1	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	16.04.2002
240	SUBAŠIĆ DULAN	SEFER	13.05.1934	KRIVAČE	HAN PJEŠAK	106539-01	15.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	20.06.2005
241	SUBAŠIĆ HAMDIJA	HAKIDA	17.07.1933	PODŽEPLJE	ZVORNIK	901175-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.06.2002
242	SULEJMANOVIĆ HASIB	ŠABAN	02.04.1920	NOVO SELO	SREBRENICA	104982-02	12.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	09.07.2002
243	SULEJMANOVIĆ IBRAHIM	SULOJ	06.06.1950	KLOTJEVAČ	SREBRENICA	903174-01	11.07.1995	SUMA	ZVORNIK	06.10.2004
244	SULEJMANOVIĆ ŠABAN	SACIR	09.12.1942	SKUGRIČI	BRATUNAC	904600-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	30.06.2005
245	SULJAGIĆ SAKIB	VEŠIL	12.01.1951	VOLJAVICA	UGLJEVIK	912235-01	11.07.1995	SUMA	ZVORNIK	12.10.2004
246	SULJANOVIĆ ZIKRET	IFET	05.02.1961	JANJKOVIK	SREBRENICA	902917-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	13.06.2005
247	SULJIĆ DAHIMO	CAMIL	07.10.1980	ČERSKA	VLASNICA	904688-02	12.07.1995	PUSMULIČI	SREBRENICA	29.03.2004
248	SULJIĆ ISMET	IMSIR	12.05.1928	ČERSKA	SREBRENICA	101119-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	21.06.2006
249	SULJIĆ SALIH	LUTVO	18.01.1934	PUSMULIČI	SREBRENICA	911376-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	11.04.2008
250	SABIC SULJO	SABIT	21.10.1945	SEHOČINA	VLASNICA	904613-01	12.07.1995	KOZLUK	SREBRENICA	06.06.2002
251	SAHMANIJA AGAN	ALHJA	13.07.1953	PLANE	HAN PJEŠAK	904180-01	13.07.1995	POTOČARI	ZVORNIK	15.03.2005
252	SAHMANOVIĆ ZET	NEZIR	04.01.1975	PEČIŠTA	SREBRENICA	904969-02	13.07.1995	SUMA	ZVORNIK	01.04.2003
253	SAHMANOVIĆ NURZIN	BEHAJA	25.10.1967	PEČIŠTA	SREBRENICA	911818-01	13.07.1995	KOZLUK	ZVORNIK	09.09.2002
254	ŠEČIĆ RAŠID	ATIF	28.08.1953	MOČEVIĆI	SREBRENICA	905631-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	29.04.2003
255	TALOVIĆ RAHMAN	VEŠIL	14.09.1945	ČERSKA	SREBRENICA	912156-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.11.2002
256	THIĆ DŽEMIL	REIF	12.02.1945	SKELANI	SREBRENICA	916876-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	23.02.2004
257	VLANJKOVINA FEHIM	SALIH	31.01.1947	ŠIKIRIČI	BRATUNAC	903339-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	11.06.2004
258	VLANJKOVINA RAMIZ	SALIH	14.02.1943	ŠIKIRIČI	BRATUNAC	901098-01	11.07.1995	POTOČARI	ZVORNIK	04.12.2002
259	ZIMIĆ IBRO	MUJO	05.04.1943	PEČI	SREBRENICA	901072-01	12.07.1995	KOZLUK	SREBRENICA	27.05.2002
260	ZIMIĆ SALIH	AZEM	20.06.1962	PEČI	SREBRENICA	912260-01	14.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	27.05.2003
261	ZUKANOVIĆ SALČIN	SALKO	05.05.1937	GRUJIČIĆI	SREBRENICA					
262	ZUKANOVIĆ SEFER	SABRIJA	29.03.1972	OSATICA	SREBRENICA					

13. MASOVNA GROBNICA KOZLUK (KK-01)

Iz masovne grobnice Kozluk (KK-01) ekshumirana su 3 slučaja.
Do 31. decembra 2009. identifikovane su 3 osobe – 3 muškarca.
Identifikovani su:⁵⁵

⁵⁵ AIIZ, inv. br. 2-3303.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristignog nestanka	Mjesto pristignog nestanka	Općina pristignog nestanka	Datum identifikacije
1	ČIKARIĆ BESIM	SALIH	08.04.1947	KAMENICA	ZVORNİK	906281-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	29.12.2005
2	ČEMO ALJO	SALIH	19.04.1928	MILJEVINA	FOČA	904472-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	05.09.2003
3	MUŠKIĆ NEZIR	MUJO	10.08.1949	ČERŠKA	VLAŠENICA	916090/02	19.07.1995	KOZLUK	ZVORNİK	24.07.2002

14. MASOVNA GROBNICA BREŽLJAK (BRŽ-1/1-7)

Primarna masovna grobnica Brežljak (BRŽ-1/1-7) nastala je od 11. do 20. jula 1995. Mjesto izvršenja zločina odgovara mjestu masovne grobnice. Ekshumaciju ove masovne grobnice, sa službenim nazivom BRŽ-1/1-7 i koordinatama CQ-417-226, izvršila je Komisija 12. augusta 1999.

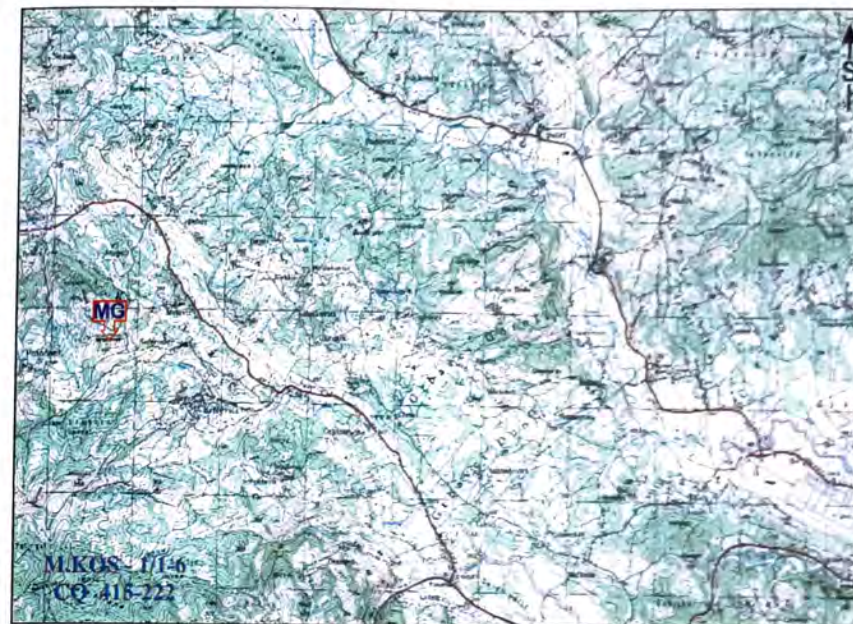
Ekshumirano je 7 slučajeva.

U procesu identifikacije, do 31. decembra 2009, identifikovano je 5 muškaraca.⁵⁶

⁵⁶ AIIZ, inv. br. 2-3304.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nestanka	Mjesto pristupnog nestanka	Općina pristupnog nestanka	Datum identifikacije
1.	ADEMović ASAIB	ŠEVKO	19. 4. 1952.	SUŠNJARI	SREBRENIČA	904369-02	18. 7. 1995.	BALJKOVIČA	ZVORNIK	9. 5. 2007.
2.	HAJDAREVIĆ HALID	GALIB	18. 1. 1971.	BRATUNAC	BRATUNAC	107119-01	25. 7. 1995.	BALJKOVIČA	ZVORNIK	8. 2. 2006.
3.	HURIĆ SULEJMAN	EMIN	29. 8. 1945.	ŠADIĆI	VLAŠENICA	106486-01	12. 7. 1995.	BALJKOVIČA	ZVORNIK	16. 10. 2006.
4.	JUSIĆ DŽEVAID	DŽIMAL	1. 5. 1972.	SREBRENIČA	SREBRENIČA	912743-01	11. 7. 1995.	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	27. 2. 2006.
5.	JUSUPOVIĆ AVDO	RAMO	27. 9. 1976.	BLJEČEVA	BRATUNAC	905314-02	12. 7. 1995.	BALJKOVIČA	ZVORNIK	12. 9. 2002.

15. MASOVNA GROBNICA MOTOVSKA KOSA (M. KOS-1/1-6)

Primarna masovna grobnica Motovska kosa (M. KOS-1/1-6) nastala je od 11. do 20. jula 1995. Mjesto izvršenja zločina odgovara mjestu masovne grobnice. Nalazi se na lokalnom putu od Parloga ka Potočarima. Pronađena tijela, s dosta garderobe, raskomadana su.

Ekshumaciju ove masovne grobnice, sa službenim nazivom M.KOS- 1/1-6 i koordinatama CQ-415-222, izvršila je Komisija 12. augusta 1999.

Ekshumirano je 6 slučajeva, od čega su, do 31. decembra 2009, identifikovane 4 osobe – 3 muškarca i 1 dijete.

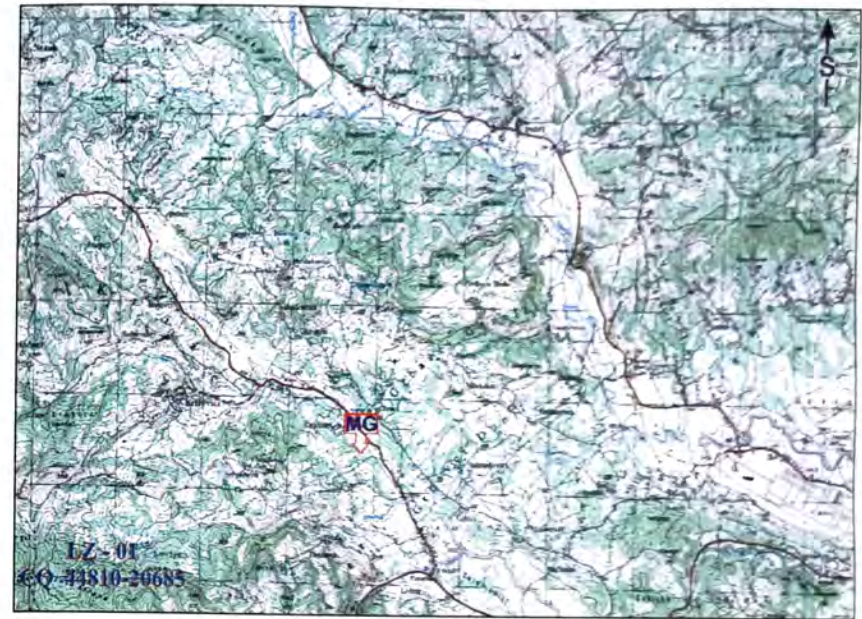
Identifikovani su:⁵⁷

⁵⁷ AIIZ, inv. br. 2-3305.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ.	Datum pristilnog nestanka	Mjesto pristilnog nestanka	Općina pristilnog nestanka	Datum identifikacije
1.	ALIC EMIN	BEŠLIJA	25.9.1950.	SREBRENICA	SREBRENICA	946951-01	11.7.1995.	FOREST	SREBRENICA	27.1.2006.
2.	JUSIĆ MEHMED	SALKO	15.1.1938.	KUTLIĆ	SREBRENICA	910924-02	11.7.1995.	FOREST	SREBRENICA	3.6.2005.
3.	OMEROVIĆ MERSUDIN	OMER	5.1.1979.	GLUGOVA	BRATUNAC	906312-02	11.8.1995.	BALJKOVICA	ZVORNİK	2.2.2006.
4.	OMEROVIĆ OMER	SALIH	14.6.1956.	GLUGOVA	BRATUNAC	906312-01	11.8.1995.	BALJKOVICA	ZVORNİK	2.2.2006.

16. MASOVNA GROBNICA LAŽETE (LZ-01)

Mjesto izvršenja zločina primarne masovne grobnice Lažete 1 (LZ-01) odgovara mjestu masovne grobnice.

Fotografije snimljene iz zraka, date na uvid ICTY-u, pokazuju da 5. jula 1995. nije bilo znakova postojanja grobnice Lažete 1. Međutim, na snimku od 19. jula 1995. vidljiva su mjesta narušavanja tla, a na snimku od 27. septembra 1995. vidljiva su nova narušavanja tla na ovoj lokaciji. Grobnica Lažete 1 ispitana je i ustanovljeno je da se u njoj nalazi više ljudskih posmrtnih ostataka. Za grobnicu 1 koristi se i naziv Orahovac, te kratica LZ-1.

Ovu masovnu grobnicu, sa službenim nazivom LZ-01 i koordinatama CQ-44810-20685, ekshumirao je ICTY od 13. jula do 3. augusta 2000.

Ekshumirano je 130 slučajeva. Do 31. decembra 2009. identifikovana je 121 osoba – 120 muškaraca i 1 dijete.⁵⁸

⁵⁸ AIIZ, inv. br. 2-3306.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
1	ADEMOVIĆ SALIH	DELLO	13.11.1968	BULOŠOVINA	SREBRENIČA	912449-01	12.7.1995	KAMENICA	BRATUNAC	14.3.2006
2	ALIĆ JUSO	SAFIT	6.7.1959	BRZEVOLE	SREBRENIČA	904038-01	11.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	28.9.2004
3	ALIĆ SILVERJA	ALIFA	27.9.1940	TRUBARI	SREBRENIČA	902924-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	12.9.2002
4	ALIHOVIĆ AHIMO	ESUD	10.9.1956	VOLJEVIĆA	BRATUNAC	902308-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	19.8.2002
5	ALIĆ SMILAVO	IBRO	10.2.1946	SUBIN	SREBRENIČA	9063109-01	11.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	16.1.2004
6	AVDIĆ HUSEJIN	IBRO	10.6.1939	RAĐSKOVICI	SREBRENIČA	901344-01	11.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	22.6.2004
7	AVDIĆ SUIJO	SMALO	10.7.1942	GLOGOVA	BRATUNAC	901551-01	13.7.1995	KRAVICA	BRATUNAC	1.12.2002
8	BADARIC DZILVAD	RAMO	26.3.1969	GLOGOVA	BRATUNAC	901199-01	12.7.1995	LAŽETE	SREBRENIČA	20.12.2002
9	BAJRAKARIĆVIĆ PAŠAD	RIĐGO	1978	PUSMILUĆI	SREBRENIČA	906801-03	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	11.9.2002
10	BEČIROVIĆ ISMET	OSMAN	4.4.1939	POHORI	VIŠENJICA	911471-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	23.10.2002
11	BEKIĆ AHMED	SULOJ	28.12.1937	BEKIĆI	SREBRENIČA	906385-01	12.7.1995	LAŽETE	SREBRENIČA	16.19.2004
12	BEKIĆ SAHII	SINAN	27.1.1934	PODČAUS	BRATUNAC	105608-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	19.8.2002
13	BORIĆ SUIJO	HUSEJIN	1.1.1957	POHRI DE	ROGATIČA	903019-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	2.9.2002
14	BRAJLIJA INVER	MUJO	15.12.1956	JOŠANICA	ZVORNİK	903019-01	12.7.1995	LAŽETE	BRATUNAC	14.9.2004
15	BRKIĆ RAMO	MEHMED	26.7.1949	BABULJICE	SREBRENIČA	901871-01	13.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	20.8.2002
16	BUDOVIC ALIJA	IBRO	6.5.1945	PEĆI	SREBRENIČA	9008573	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	26.3.2002
17	BUNIBULOVIĆ SUJUD	ALIJA	19.6.1962	PEĆI	SREBRENIČA	9008573	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	26.3.2002
18	BUNIBULOVIĆ ZUHDO	ALIJA	17.8.1943	PEĆI	SREBRENIČA	901674-01	14.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	29.8.2001
19	CAMDŽIĆ BEKTO	MUHMED	1923	KARAČIĆI	ZVORNİK	901513-01	13.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	2.7.2001
20	DAUTOVIĆ BERIZ	HUSO	28.3.1955	GLUĐI	VIŠENJICA	906069-01	14.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	5.9.2002
21	DAUTOVIĆ MUHMED	MEHO	10.9.1939	DURAKOVIĆI	BRATUNAC	903521-01	12.7.1995	LAŽETE	SREBRENIČA	21.6.2007
22	DELIĆ ALIJA	OMER	20.7.1936	GLOGOVA	SREBRENIČA	904599-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	24.7.2002
23	DELIĆ BAJAZIT	AMIL	10.12.1935	SREBRENIČA	SREBRENIČA	912789-01	12.7.1995	LAŽETE	SREBRENIČA	9.10.2002
24	DELIĆ IBRAHIM	SELMAN	10.1.1915	KUTUZERO	SREBRENIČA	906780-01	11.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	20.4.2004
25	DELIĆ SAFIĆ	MUJO	10.10.1939	DELIĆI	SREBRENIČA	903520-01	11.7.1995	UDRČ	ZVORNİK	7.6.2005
26	DELIĆ SELMO	OMER	6.4.1940	GLOGOVA	BRATUNAC	904423-01	13.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	26.7.2002
27	DELILOVIĆ RASID	HAMED	18.3.1967	PERVANI	BRATUNAC	916885-01	12.7.1995	LAŽETE	SREBRENIČA	3.7.2001
28	DELILOVIĆ RASID	IBRO	10.6.1946	KAMENICA	SREBRENIČA	903194-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	5.9.2003
29	FERJIZ HUSEJIN	ADEM	13.11.1937	KAMENICA	ZVORNİK	903194-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	3.7.2001
30	FERJIZ NAZIF	RANO	18.2.1949	KAMENICA	ZVORNİK	906499-01	14.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	3.7.2001
31	FERIĆ ENIZ	HASIB	10.4.1940	GOSTIJI	VIŠEGRAD	904698-01	12.7.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	10.5.2004
32	GIŠIĆ HIZGA	ALIJA	4.3.1950	PODČAUS	BRATUNAC	905775-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	16.19.2004
33	GIŠIĆ NEMZAR	SALKO	4.4.1954	MILČEVIĆI	SREBRENIČA	90291002	14.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	24.7.2002
34	HABIROVIĆ MIRSAD	MUNIB	6.1.1981	KRUŠEVO	SREBRENIČA	915559-01	14.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	24.8.2001
35	HADŽIĆ MUJO	HASIM	24.5.1940	NOVA KASABA	VIŠENJICA	906279-01	11.7.1995	LAŽETE	SREBRENIČA	29.11.2004
36	HALLILOVIĆ ASIM	JUSO	3.12.1928	KLOTJEVAČ	SREBRENIČA	906857-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	20.9.2002
37	HALLILOVIĆ JUSUF	JUSO	18.2.1958	KLOTJEVAČ	SREBRENIČA	911866-01	12.7.1995	LAŽETE	SREBRENIČA	8.6.2006
38	HALLILOVIĆ SABAN	HASIB	18.5.1930	LIPOVAČ	SREBRENIČA	105075-01	14.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	2.7.2001
39	HASANOVIC ALIJA	SMALO	8.10.1927	BUČE	SREBRENIČA	381961-03	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	16.19.2002
40	HASKIĆ ADEM	IBRAHIM	1937	SULICE	SREBRENIČA	103008-2	14.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	18.2.2002
41	HIRKIĆ MAHO	AHIMO	9.6.1935	KUTUZERO	SREBRENIČA	915945-01	13.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	19.8.2002

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
42	HRNJIĆ RAMO	IBRAHIM	20.11.1925	KAMENICA	ZVORNİK	905971-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	27.9.2002
43	HURISTANOVIC HUSO	HUSEJIN	14.1.1938	GLADOVIĆI	SREBRENIČA	903342-02	11.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	29.12.2005
44	HURLIĆ MEHO	HAMZA	1927	POTOČARI	SREBRENIČA	904325-01	11.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	26.6.2003
45	HUKIĆ ADEM	HASAN	28.3.1930	ROVAŠI	VIŠENJICA	912848-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	16.1.2006
46	HUKIĆ HUSEJIN	HUSO	13.7.1942	CEBSKA	VIŠENJICA	105237-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	23.1.2003
47	IBIŠEVIĆ IBIŠ	SELMO	15.11.1944	GLOGOVA	BRATUNAC	906082-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	19.8.2002
48	IBIŠEVIĆ SELMAN	SELMO	25.8.1935	GLOGOVA	BRATUNAC	104975-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	10.10.2002
49	IKANOVIĆ OMER	ZUHDIJA	25.3.1953	FOHARI	SREBRENIČA	903368-01	14.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	2.7.2001
50	INŠIROVIĆ RAMO	MUHAREM	20.6.1941	TOKOLJACI	SREBRENIČA	905451-01	13.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	18.9.2002
51	JAHIĆ AHIMO	BEGO	13.4.1934	OSMAČE	SREBRENIČA	101077-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	5.5.2005
52	JAHIĆ EJUŠ	HUSO	13.3.1946	RADOVIĆI	SREBRENIČA	906776-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	22.8.2002
53	JUŠIĆ HASIB	HASAN	14.3.1942	DEDIĆI	SREBRENIČA	901458-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	25.8.2003
54	JUŠEVIĆ SALČIN	SMALO	1937	KARAČIĆI	SREBRENIČA	904622-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	25.8.2003
55	KASIMOVIĆ HASIB	FEJZO	16.3.1947	KUTUZERO	SREBRENIČA	902124-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	28.8.2002
56	KLEMPIC RASIM	HASAN	3.11.1935	BUKOVIČA	VIŠENJICA	381030-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	24.5.2002
57	KREMIĆ IBRIŠIM	IBRAHIM	17.4.1934	NUBIĆI	VIŠENJICA	901451-01	14.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	27.2.2003
58	LENJINAC SALIH	HUSEJIN	1932	ŠTUDRA	VIŠENJICA	104949-01	14.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	13.9.2002
59	LILIC SUJAZ	BIFFET	2.10.1972	HAN-PILESAK	VIŠENJICA	946857-01	12.7.1995	FOREŠTI	SREBRENIČA	13.9.2001
60	LOŠIĆ OSMAN	MUHMED	23.2.1934	RUFENOVICI	VIŠEGRAD	915718-01	11.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	13.9.2001
61	MALIC KEMAL	HAKIJA	6.10.1945	PEĆIŠTA	SREBRENIČA	906556-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	21.9.2004
62	MEHIĆ SAGIR	SUIJO	17.6.1937	HRKIĆI	BRATUNAC	911668-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	16.8.2006
63	MEHINOVIĆ MIAVLUDIN	MUHMED	26.10.1975	BAJINA BASTA	IBRAJINA BASTA	904801-02	13.7.1995	LAŽI TI	ZVORNİK	13.9.2002
64	MEHMEĐOVIĆ ARIF	HADŽO	27.5.1958	DRINJAC	ZVORNİK	901499-01	11.7.1995	FOREŠTI	SREBRENIČA	19.8.2002
65	MEHMEĐOVIĆ OSMAN	IDRIZ	7.1.1956	ŠTODRAVA	SREBRENIČA	904109-01	13.7.1995	LAŽI TI	ZVORNİK	13.3.2003
66	MILIC HAMID	ŠAIMO	9.9.1939	GLADNOVIĆI	SREBRENIČA	914131-01	12.7.1995	LAŽI TI	ZVORNİK	19.8.2002
67	MILIC HUSEJIN	JUSO	5.12.1941	VOJJEVIĆI	BRATUNAC	905741-01	11.7.1995	LAŽI TI	ZVORNİK	20.9.2002
68	MILIC KABRIJA	SURDIA	21.3.1957	TRUBARI	SREBRENIČA	381961-02	11.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	12.3.2004
69	MILIC REŠKO	JAHIJA	3.11.1958	BIHJACI	BRATUNAC	105014-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	9.6.2003
70	MUČINOVIĆ ADEM	MUHAMED	7.9.1962	POHRI DE	BRATUNAC	104942-01	13.7.1995	POHRI DE	SREBRENIČA	17.10.2002
71	MUČINOVIĆ MUHMED	IBRAHIM	17.3.1941	POHRI DE	BRATUNAC	906123-01	14.7.1995	LAŽI TI	ZVORNİK	13.2.2001
72	MUJIĆ AZIŽ	HASAN	9.9.1940	LUKA	SREBRENIČA	901811-01	11.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	12.5.2003
73	MUJIĆ SULLIMAN	RAMO	11.10.1940	LUKA	SREBRENIČA	905242-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	3.7.2003
74	MUJIĆ IBRAHIM	MUJO	16.8.1936	ŠTODRA	VIŠENJICA	905314-01	14.7.1995	POTOČARI	BRATUNAC	26.9.2003
75	MUŠINOVIĆ MUHMED	IBRAHIM	16.4.1964	URKOVIĆI	BRATUNAC	915714-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	14.10.2004
76	MURATOVIĆ MUHMED	OMER	6.5.1926	BIHJACI	BRATUNAC	904604-01	14.7.1995	LAŽI TI	ZVORNİK	13.8.2001
77	MUSIĆ MUSA	MUHMED	10.9.1941	MOKOVIĆA	VIŠENJICA	910464-01	12.7.1995	LAŽI TI	ZVORNİK	26.8.2002
78	MUSIĆ MUSTAJA	MUSA	12.2.1941	SKRIBIĆI	VIŠENJICA	109699-01	11.7.1995	POHRI DE	SREBRENIČA	9.10.2002
79	MUSTAFIĆ ABDIHAMI	IBRO	10.9.1943	POHRI DE	SREBRENIČA	916882-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	26.9.2003
80	MUSTAFIĆ ABDURAHMAN	MUHO	17.2.1933	POHRI DE	SREBRENIČA	902865-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	10.6.2004
81	MUSTAFIĆ DŽEMAL	MUHAMED	16.11.1948	RASIĆI	VIŠENJICA	910892-01	11.7.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	9.11.2004
82	NAIĆ AHMED	HUSEJIN	15.5.1935	SREBRENIČA	SREBRENIČA	106609-01	12.7.1995	SREBRENIČA	SREBRENIČA	19.6.2007

Kredni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristinog nestanka	Mjesto pristinog nestanka	Općina pristinog nestanka	Datum identifikacije
83	NALIC IBRO	KEMAL	6.6.1939	BUKIČI	SREBRENICA	901696-02	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	18.9.2002
84	NALIC SAFET	ČAMIL	16.8.1938	SREBRENICA	SREBRENICA	911103-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	18.7.2002
85	NUHANOVIC ALIJO	RAMO	1935	SREBRENICA	SREBRENICA	910665-02	11.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.9.2004
86	OMEROVIC DAIMO	MUSTAFA	11.5.1933	PEČI	SREBRENICA	903247-02	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	28.12.2005
87	OMEROVIC IBRAHIM	MUSAN	14.5.1942	JASENOVA	SREBRENICA	912973-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	14.5.2004
88	OMEROVIC OMER	SINAN	9.5.1938	KAMPENICA	ZVORNİK	902418-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	21.9.2004
89	OMEROVIC RAHMAN	SELM	2.2.1921	POHUDE	BRATUNAC	905072-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	11.9.2002
90	OMEROVIC SAHIN	SALIKO	1935	RASUVO	VLAŠENICA	914369-02	14.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	4.7.2001
91	OMEROVIC SAHIN	ALIA	15.10.1938	GLOGOVA	BRATUNAC	910994-02	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	18.3.2002
92	OMEROVIC SULEJMAN	SULJO	15.7.1939	JASENOVA	SREBRENICA	900531-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	1.4.2005
93	OSMANOVIC IBRAHIM	MEHO	25.1.1935	LJESKOVİK	SREBRENICA	100977-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	3.10.2006
94	OSMANOVIC SABAN	HALLIL	1.3.1936	SKUGRIČI	VLAŠENICA	905119-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.11.2003
96	PAŠALIC MEHMEDALIA	ALIA	30.4.1965	SKUGRIČI	SREBRENICA	901143-01	14.7.1995	POTOČARI	BRATUNAC	12.12.2003
97	PEHRATOVIC SAFET	JUSUF	12.9.1967	CERSKA	VLAŠENICA	914085-02	16.7.1995	BALIKOVICA	ZVORNİK	2.9.2003
98	RAHMANOVIC MUHAMED	MEHMED	2.1.1949	POTOČARI	SREBRENICA	905964-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	3.10.2002
99	RAHMIC SABAN	SEJDIR	5.3.1933	ZAPOLJE	BRATUNAC	911465-01	12.7.1995	FOREST	SREBRENICA	13.2.2003
100	RIZVANOVIC AVDO	HALLIL	1935	PESEVINA	VLAŠENICA	105118-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	10.10.2002
101	SALHOVIC ALIJA	IBRAHIM	25.2.1939	POTOČARI	SREBRENICA	910002-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	2.10.2002
102	SALHOVIC BEKIR	SALIKO	30.10.1937	POZNANOVICI	SREBRENICA	105113-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	17.6.2003
103	SALHOVIC HAMDJA	HAMED	24.8.1966	PALE	SREBRENICA	904099-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	20.9.2002
104	SALHOVIC MEHMED	MUSTAFA	3.2.1935	MHOLJEVINE	SREBRENICA	912099-01	13.7.1995	LAŽETE	SREBRENICA	5.9.2002
105	SALHOVIC NEZIR	HUSO	6.12.1933	POTOČARI	VLAŠENICA	903010-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	13.2.2006
106	SALHOVIC ŠACIR	AVDO	5.5.1937	ROVAŠI	SREBRENICA	904077-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	8.3.2005
107	SALHOVIC SEJAD	SAFET	6.10.1972	BRAKOVCI	SREBRENICA	914382-01	13.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	17.6.2002
108	SEHIC SACIR	MUJO	30.1.1935	SUCESKA	SREBRENICA	912387-01	13.7.1995	POTOČARI	ZVORNİK	3.1.2002
109	SELIMOVIC SELJOD	RAMO	23.5.1934	POTOČARI	SREBRENICA	905866-01	13.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	15.10.2002
110	SELIMOVIC HASIM	CAMIL	17.3.1934	GEROVI	VLAŠENICA	903584-01	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	18.12.2002
111	SALHOVIC SINAN	BAIRO	12.5.1921	KAMENICA	ZVORNİK	904962-01	13.7.1995	KONJEVIC-POLJE	BRATUNAC	22.2.2005
112	SMALJOVIC HAMED	MEHAN	3.2.1942	PROHIČI	SREBRENICA	901815-02	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	12.1.2005
113	SULJAGIC MEHO	MEHMED	25.6.1948	VOJJEVICA	BRATUNAC	901815-02	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.4.2006
114	SULJIC ALIJA	JAKUB	20.10.1938	PUSMULIČI	SREBRENICA	906843-02	12.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.9.2002
115	SULJIC HASAN	IBRAHIM	3.7.1931	KAMENICA	ZVORNİK	906751-01	16.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	23.8.2002
116	SULJIC MUNIB	RAMO	19.5.1939	URISIČI	SREBRENICA	903321-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	21.8.2002
117	SULJIC SALKO	RAMO	1.1.1945	URISIČI	SREBRENICA	901636-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	30.7.2003
118	TALOVIC IBRAHIM	MUHAREM	31.3.1937	GLOGOVA	BRATUNAC	901236-02	13.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	20.9.2002
119	VEJZOVIC ZENIL	HASAN	1.5.1940	BEŠIČI	VLAŠENICA	901236-02	13.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	16.1.2002
120	ZIMIC NUSRET	RAMO	5.12.1961	PEČI	SREBRENICA	901707-01	12.7.1995	LAŽETE	ZVORNİK	19.2.2004
121	ZUKANOVIC HUSEIN	SALIKO	2.10.1939	SREBRENICA	SREBRENICA	914700-01	13.7.1995	POTOČARI	SREBRENICA	16.1.2002

17. MASOVNA GROBNICA KOZLUK (KOZ-1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12)

Primarna masovna grobnica Kozluk (KOZ-1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12) nastala je od 11. do 20. jula 1995. Mjesto izvršenja zločina odgovara mjestu masovne grobnice. Komisija nije imala više podataka za ovu masovnu grobnicu te su ovdje navedeni najbitniji podaci.

Ekshumaciju ove masovne grobnice, sa službenim nazivom KOZ-1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 i koordinatama CQ-5105-3066, izvršila je Komisija 8. septembra 2000.

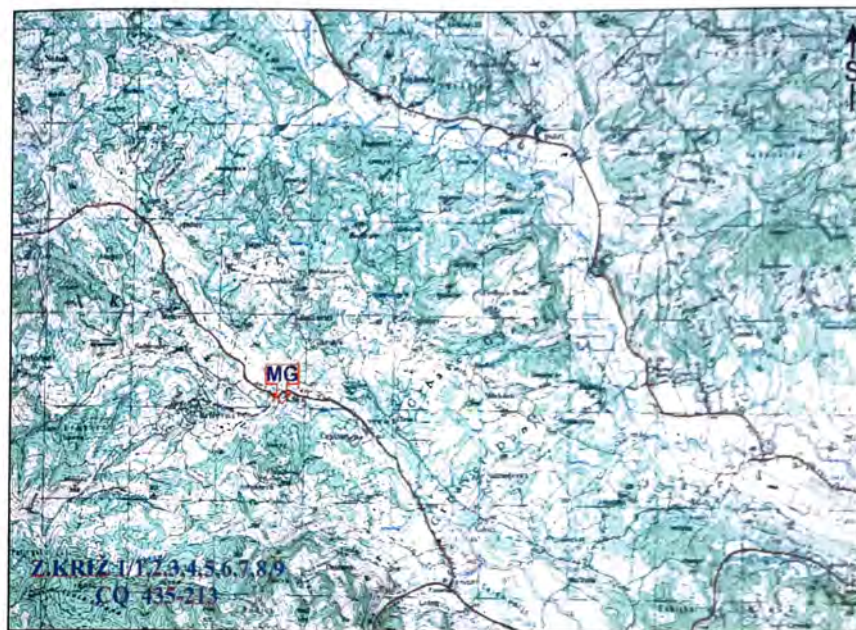
U njoj je pronađeno 12 slučajeva.

Od 12 ekshumiranih dijelova tijela, do 31. decembra 2009, identifikovano je 7 muškaraca.⁵⁹

⁵⁹ AIIŽ, inv. br. 2-3307.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristilnog nestanka	Mjesto pristilnog nestanka	Općina pristilnog nestanka	Datum identifikacije
1.	BEGZADIĆ SALKO	ALIJA	16. 19. 1957.	SIRIBUČI	BRATUNAC	917072-02	12. 7. 1995.	POTOČARI	SREBRENICA	12. 4. 2007.
2.	HADŽIBULIĆ SULJO	MEHO	20. 5. 1931.	KUSTURICE	ROGATICA	901413-02	14. 7. 1995.	POTOČARI	SREBRENICA	4. 4. 2007.
3.	MALIĆ MEHO	MEHMED	5. 10. 1931.	PEČI	SREBRENICA	905680-01	12. 7. 1995.	POTOČARI	SREBRENICA	28. 3. 2007.
4.	MEHMEDOVIĆ MUSTAFA	HADŽO	25. 12. 1949.	DRINJAČA	ZVORNIK	906634-02	12. 7. 1995.	POTOČARI	SREBRENICA	23. 4. 2007.
5.	MUJRIĆ RAMIZ	ATIF	11. 5. 1944.	AHDULIĆI	BRATUNAC	901367-01	13. 7. 1995.	POTOČARI	SREBRENICA	11. 4. 2007.
6.	MUMINOVIĆ NEZIR	RASIM	1. 1. 1968.	PEČI	SREBRENICA	904073-01	12. 7. 1995.	POTOČARI	SREBRENICA	13. 4. 2007.
7.	SALKIĆ IBRAHIM	SULJO	5. 6. 1929.	PODŠEVAR	SREBRENICA	914088-01	13. 7. 1995.	POTOČARI	SREBRENICA	11. 4. 2007.

18. MASOVNA GROBNICA KRIŽEVIĆI (Z. KRŽ-1/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9)

Primarna masovna grobnica Križevici (Z. KRŽ-1/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9) nastala je u razdoblju septembar 1995 - mart 1996. Mjesto izvršenja zločina odgovara mjestu masovne grobnice. To je jedina grobnica u kojoj su tijela pokopana jedno pored drugog, u dva reda. Prema dostupnim informacijama ukupno je uhvaćeno 10 osoba, sami su sebi iskopali jamu, dok je deseti odveden u nepoznatom pravcu. Dakle, u masovnoj grobnici Križevici pokopano je 9 tijela.

Inače, grobnica je bila locirana u naselju Križevici preko pruge i stanice u neposrednoj blizini, oko 180 metara, sadašnje osnovne škole.

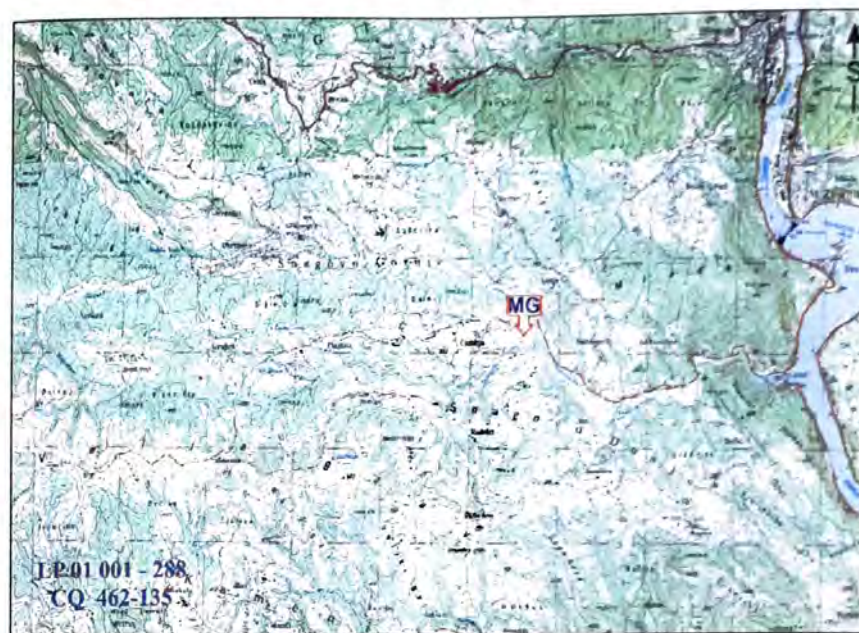
Ekshumaciju ove masovne grobnice, sa službenim nazivom Z.KRŽ-1/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 i koordinatama CQ-435-213, izvršila je Komisija 10. oktobra 2000.

Ekshumirano je 9 slučajeva i svi su do 31. decembra 2009. identifikovani. Identifikovano je 8 muškaraca i 1 dijete.⁶⁰

⁶⁰ AIIZ, inv. br. 2-3308.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
1.	AHMETOVIĆ FEHIM	IBRO	5. 8. 1960.	JUŠANICA	ZVORNİK	9132104-01	00. 9. 1995.	KAMENICA	BRATUNAC	21. 3. 2004.
2.	AHMETOVIĆ SEAD	OSMAN	7. 6. 1958.	JUŠANICA	ZVORNİK	906759-01	19. 7. 1995.	JUŠANICA	ZVORNİK	27. 8. 2003.
3.	ALIĆ IHDAJET	MUJAREM	18. 1. 1964.	BREZOVICE	SREBRENIKA	9022104-01	11. 7. 1995.	FOREŠT	SREBRENIKA	3. 9. 2003.
4.	ALIMANOVIĆ MUSTAFA	AHMET	11. 11. 1958.	NOVO SELO	ZVORNİK	907060-01	12. 7. 1995.	KRIZEVIĆI	ZVORNİK	16. 1. 2002.
5.	AVDIĆ MIRZIT	MEHMED	5. 1. 1976.	LJUBOVIA	LJUBOVIA	902087-01	17. 7. 1995.	BALJKOVICA	ZVORNİK	26. 11. 2003.
6.	HEGANOVIĆ MUJO	KADRJA	13. 2. 1966.	GLUGOVA	BRATUNAC	105244-01	11. 7. 1995.	HULJIM	BRATUNAC	9. 6. 2003.
7.	JAKUBOVIĆ MUJGIN	MUJO	17. 11. 1953.	MOČEVICI	SREBRENIKA	906306-01	11. 7. 1995.	FOREŠT	SREBRENIKA	23. 3. 2004.
8.	RAIMIĆ SAFET	MUSTAFA	22. 4. 1958.	ZAVOLJE	BRATUNAC	912344-02	15. 9. 1995.	UDBČ	ZVORNİK	18. 3. 2003.
9.	RAHIMIĆ ZIRAET	SAFET	19. 3. 1979.	SIKIRICI	BRATUNAC	900899-01	26. 7. 1995.	BALJKOVICA	ZVORNİK	25. 4. 2003.

19. MASOVNA GROBNICA LIPLJE – (zaselak Salihovići) – (LP-01-001-288)

Sekundarna masovna grobnica Liplje (zaselak Salihovići) (LP-01-001-288) nalazi se u općini Zvornik. Pripada primarnoj masovnoj grobnici Petkovci. Sva tijela prethodno su bila pokopana u primarnoj grobnici, odakle su naknadno izmještena i zakopana u ovu grobnicu. Vrijeme nastanka grobnice je septembar 1995 - mart 1996.

Ekshumaciju ove masovne grobnice, sa službenim nazivom LP-01-001-288 i koordinatama CQ-462-135, izvršila je Komisija od 18. juna do 6. jula 2001, a nadgledali su je predstavnici ICTY-a.⁶¹

Otkopavanjem ove masovne grobnice na njenim zidovima sjeverne strane pronađeni su tragovi "zuba" od kašike rovokopača i to devet vertikalnih paralelnih pruga u obliku udubljenja u zemlji širine oko 88 cm i dubine oko 3 cm. Nakon što je izvršeno iskopavanje zemlje i ekshumacija svih skeleta, uočen je prvobitni izgled i veličina grobnice, koja ima izgled silazne rampe, sa smjerom pružanja jug-sjever. Sačinjena je skica grobnice u kojoj su unesene i njene dimenzije. Fotografirana je, a izvršeno je i videosnimanje.

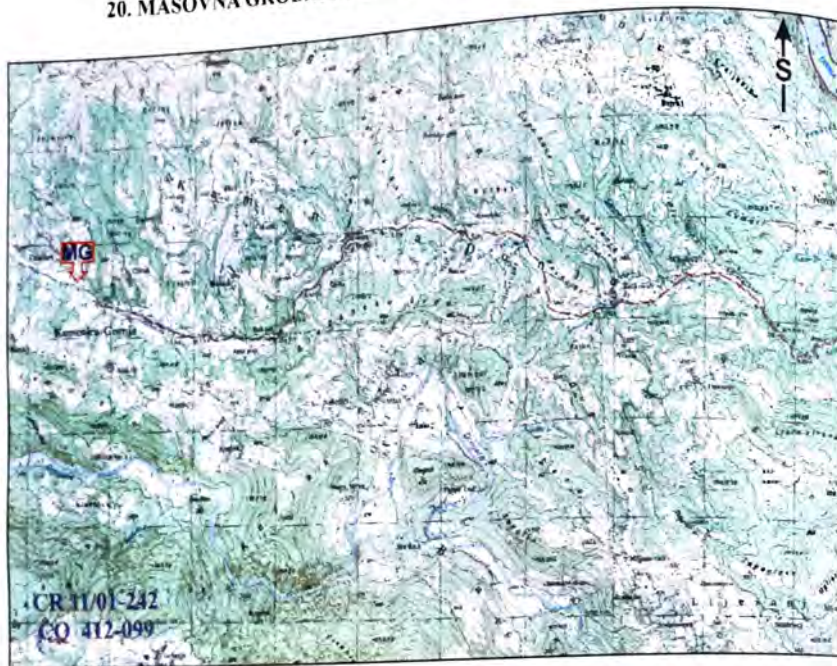
⁶¹ AIIZ, inv. br. 4 – 2566, Kantonalni sud Tuzla, broj KRI: 57/01, 6. juli 2001, Zapisnik o ekshumaciji, str. 1.

Prilikom ekshumacije pronađeno je ukupno 288 slučajeva i različitih predmeta, koji su označeni odgovarajućim oznakama i brojevima. Do 31. decembra 2009. identifikovane su 23 osobe – 18 muškaraca i 5 djece.⁶²

⁶² AIZ, inv. br. 2-3309.

Radni broj	PREZIME IIME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nestanka	Mjesto pristupnog nestanka	Općina pristupnog nestanka	Datum identifikacije
1	AHMETOVIĆ DŽEMAJIL	DERVIŠ	08.01.1977	HRNČIĆI	BRATUNAC	105381-01	13.07.1995	NOVA KASABA	VLAŠENICA	16.10.2009
2	BEKTIĆ BAJRO	BEKTO	10.06.1955	JOŠEVA	BRATUNAC	906264-01	12.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	09.12.2008
3	BEKTIĆ NAZIF	IBRO	03.05.1954	BEKTIĆI	SREBRENICA	916507-01	12.07.1995	SREBRENICA	SREBRENICA	16.09.2008
4	BLAŽEVIĆ ZIJAD	AHMO	06.06.1962	TURALIĆI	VLAŠENICA	912940-01	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	28.09.2009
5	DELIĆ ELVIR	HASIB	19.05.1979	SKENDERKOVIĆI	SREBRENICA	903270-01	13.07.1995	NOVA KASABA	VLAŠENICA	27.10.2009
6	HUŠEJNOVIĆ MEHAN	MUSTAFA	20.02.1929	BUČINOVIĆI	SREBRENICA	900888-01	15.07.1995	NOVA KASABA	VLAŠENICA	07.10.2009
7	IBRAHIMOVIĆ SABID	ABID	07.11.1974	LJESKOVIK	SREBRENICA	906997-02	11.07.1995	ŠUMA	SREBRENICA	27.10.2009
8	KADRIĆ NIJAZIJA	BAJRO	10.11.1971	GLADOVIĆI	SREBRENICA	912359-01	11.07.1995	ŠUMA	SREBRENICA	21.10.2009
9	KADRIĆ SEJDAJLA	ALIDA	16.01.1977	KARAČIĆI	SREBRENICA	905751-01	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	11.09.2009
10	KULJANČIĆ FIKRET	NUHAN	01.05.1976	ŠADIĆI	VLAŠENICA	914901-01	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	15.04.2009
11	MASIĆ SADO	MUSTAFA	01.10.1947	VOJVAJICA	BRATUNAC	914016-01	11.07.1995	ŠUMA	SREBRENICA	17.09.2009
12	MEMIĆ HAJRUDIN	BEGO	22.10.1952	LJESKOVIK	SREBRENICA	907058-01	12.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	07.10.2009
13	MUHIĆ HASIB	SADO	06.03.1973	LJUBOVĐA	LJUBOVĐA-SRUBA	910510-01	11.07.1995	JAGLIĆ	SREBRENICA	22.10.2009
14	MUJIĆ HALID	HALIL	07.07.1964	ŠTEDRIĆ	VLAŠENICA	904803-01	10.11.1995	BIĐELJINA	BIĐELJINA	16.10.2009
15	MUSTAFIĆ JUŠUF	SADO	05.11.1963	SULIĆI	SREBRENICA	910216-03	15.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	26.08.2009
16	OSMANOVIĆ REFIK	ABDULAH	03.03.1963	LJESKOVIK	SREBRENICA	901891-02	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	13.11.2009
17	PILAV FUAD	ZAIM	05.11.1976	GLADOVIĆI	SREBRENICA	914350-02	14.07.1995	KARAKAJ	ZAVORNİK	10.09.2009
18	RIZVANOVIC SAMIR	HAJRO	05.04.1964	ZALUŽJE	BRATUNAC	901733-03	15.07.1995	KALDRMICA	BRATUNAC	22.04.2009
19	SINANOVIĆ MIRZET	IZET	19.12.1977	BRIZOVICI	SREBRENICA	904977-01	13.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	03.11.2009
20	SMAJLAGIĆ SALIH	BEKIR	09.02.1908	OSMAČE	SREBRENICA	901555-02	12.07.1995	ŠUMA	SREBRENICA	15.09.2008
21	SMAILOVIĆ SMAJLO	HUSO	28.09.1961	MALJAŠIĆI	BRATUNAC	910889-01	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	16.10.2009
22	VELIĆ SAČIR	HALIL	17.06.1963	POBUĐI	BRATUNAC	903300-03	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	26.08.2009
23	ZEINLOVIĆ HADIS	HAJRUDIN	01.05.1972	LJUBOVĐA	LJUBOVĐA-SRUBA	905239-01	11.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	01.10.2009

20. MASOVNA GROBNICA ČANČARI (Čančari 1) - (CR-11/01-242)

Sekundarna masovna grobnica Čančari (CR-11/01-242) nalazi se u općini Zvornik.

Sva tijela prethodno su bila pokopana u primarnim grobnicama Pilice, Branjevo i Kozluk, odakle su naknadno izmještena i zakopana u ovu grobnicu.

Vrijeme nastanka grobnice je septembar 1995 - mart 1996.

Ekshumaciju ove masovne grobnice, sa službenim nazivom CR-11/01-242 i koordinatama CQ-412-099, izvršila je Komisija od 28. augusta do 28. septembra 2001.⁶³

Tokom ekshumacije, osim dijelova tijela, pronađeni su:

- tragovi pneumatika od rovokopača i trag zuba od kašike rovokopača;
- kanap vezan u čvor;
- komad drveta;
- čahure;
- platneni povež vezan u čvor;

⁶³ AIIZ, inv. broj 4-2556, Kantonalni sud Tuzla, broj KRI: 86/01, 28. septembar 2001, Zapisnik o ekshumaciji.

- zrna metaka;
- komad platna s plavo-bijelim šarama;
- ručni sat;
- đon od kožne čizme;
- kora od drveta;
- saobraćajna dozvola na ime **Kadrija Osmanović**, vozilo "Zastava 128 C" (ostali podaci

nevidljivi);

- metalna tabakera s ispisanim imenom **Edhem Mustafić**;
- više dijelova tijela, razbacane kosti, te tijelo s rukama vezanim platnenim povežom na ledima, a na gornjem dijelu tog istog tijela nalazila se crna kožna jakna;
- ručni sat marke "Seiko" i to na tijelu označenom 233 B;
- tijelo, označeno CR-11-311-A, uz koje se nalazio novčanik, lična karta i saobraćajna dozvola na ime **Amir Tihić, sin Mustafe, rođen 16. 12. 1931. u Lješnici – Srebrenica**;
- dijelovi tijela, označeni oznakom CR-11-315, na kojima je pronađena platna lista za bolovanje, na kojoj se nalazilo više imena koja su teško čitljiva zbog oštećenja;
- dijelovi tijela, označeni CR-11-329 BP, i uz njih zdravstvena legitimacija na ime **Bego Šiljković, sin Mehmeda, rođen 1932. u mjestu Kasaba – Vlasenica**;
- dijelovi tijela, označeni CR-11-834A, na kojima je pronađena lična karta na ime **Hajro Kadrović iz Karačića – Srebrenica**;
- dijelovi tijela, označeni CR-11-388 BP, na kojima se nalazila tabakera s natpisom "S. Hesin".

Iz ove masovne grobnice ekshumirano je ukupno 5 različitih identifikacijskih dokumenata s kompletnim ili djelimičnim podacima, kao i 242 dijela tijela i različiti predmeti.

Svi skeleti, odnosno dijelovi tijela koji su ekshumirani i označeni, po nalogu istražnog sudije, transportirani su i smješteni u odgovarajuće prostorije Javnog komunalnog preduzeća "Pogrebne usluge" Tuzla.

Prilikom ekshumacije pronađena su 242 slučaja, od čega je do 31. decembra 2009. identifikovano 90 osoba – 85 muškaraca i 5 djece.

Identifikovani su:⁶⁴

⁶⁴ AIIZ, inv. br. 2-3310.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum priklonog nestanka	Mjesto priklonog nestanka	Općina priklonog nestanka	Datum identifikacije
1	ALIMTOVIĆ IZET	IBRAN	21.10.1940	LOVINJ	BRATUNAC	901719-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	31.01.2006
2	ALIĆ ESED	MEHMED	19.09.1941	TRUBARI	SREBRENICA	946935-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	03.09.2007
3	ALIĆ ESED	OSMAN	02.06.1934	POLJAK	SREBRENICA	911291-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	05.04.2004
4	ALJUKIĆ HASIB	IBRAHIM	05.01.1955	NEDELJISTA	VLASENICA	904287-01	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	29.06.2005
5	AVDIĆ ALIJA	OSMAN	03.04.1938	POBLJE	BRATUNAC	914343-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.11.2007
6	AVDIĆ IJAMDIJA	RAMIZ	16.07.1971	SREBRENICA	SREBRENICA	914638-01	18.07.1995	BALJKOVIĆA	ZVORNIK	16.05.2007
7	BAIKATAVIĆ DAHMO	EŠEF	15.04.1932	PUSMULIĆI	SREBRENICA	903436-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	19.06.2006
8	BEČIROVIĆ AVDO	SULJO	11.04.1940	NEDELJISTA	VLASENICA	181830-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	13.04.2007
9	BOROČIĆ EMIR	NURDIN	24.04.1974	SREBRENICA	SREBRENICA	916523-01	11.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	24.02.2009
10	BUMBULOVIĆ DŽEVAD	ZUHDO	07.05.1972	PEČI	SREBRENICA	900857-01	12.07.1995	KONEVIĆ POLJE	BRATUNAC	18.06.2003
11	BURIĆ NIHAD	HASIB	21.08.1974	OSMAČE	SREBRENICA	915025-01	12.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	08.06.2007
12	ČVRK SELIM	ČAMIL	31.10.1938	MILAČEVIĆI	SREBRENICA	904479-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	31.10.2007
13	ČAKANOVIĆ MEHMEDALJA	HAKIJA	17.02.1923	SREBRENICA	SREBRENICA	901859-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.08.2005
14	ČOVIĆ ŠABAN	MEHO	00.00.1927	GLOGOVA	BRATUNAC	105136-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	25.08.2003
15	DEDIĆ MUNIB	EMIN	26.04.1966	GEROVI	VLASENICA	911347-01	14.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	23.06.2005
16	DEDIĆ OSMAN	ADEM	21.09.1956	GEROVI	VLASENICA	904905-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	13.12.2004
17	DERVIŠEVIĆ MEHMEDALJA	ALIJA	13.05.1956	ČERSKA	VLASENICA	911894-01	15.07.1995	MRAVINJCI	VLASENICA	01.12.2004
18	DUDIĆ JUSUF	ŠERIF	18.10.1932	SULICE	SREBRENICA	901886-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.05.2007
19	DURIĆ IBRAHIM	MEHO	18.07.1958	ČERSKA	VLASENICA	903144-01	13.07.1995	BURNICE	BRATUNAC	26.03.2007
20	ĐOZIĆ MENSUR	ASIM	12.01.1966	POTOČARI	SREBRENICA	910385-01	01.08.1995	ŽEPA	ROGATICA	11.12.2006
21	EFEĐIĆ MEHMEDALJA	MAHMUT	19.05.1957	POTOČARI	SREBRENICA	104951-01	12.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	04.10.2007
22	GARALIJEVIĆ SALIM	MEHMED	25.09.1979	SREBRENICA	SREBRENICA	910079-03	12.07.1995	KONEVIĆ POLJE	BRATUNAC	04.12.2006
23	GLIHIĆ IBRAHIM	MUJO	05.10.1932	SREBRENICA	SREBRENICA	901147-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	28.08.2007

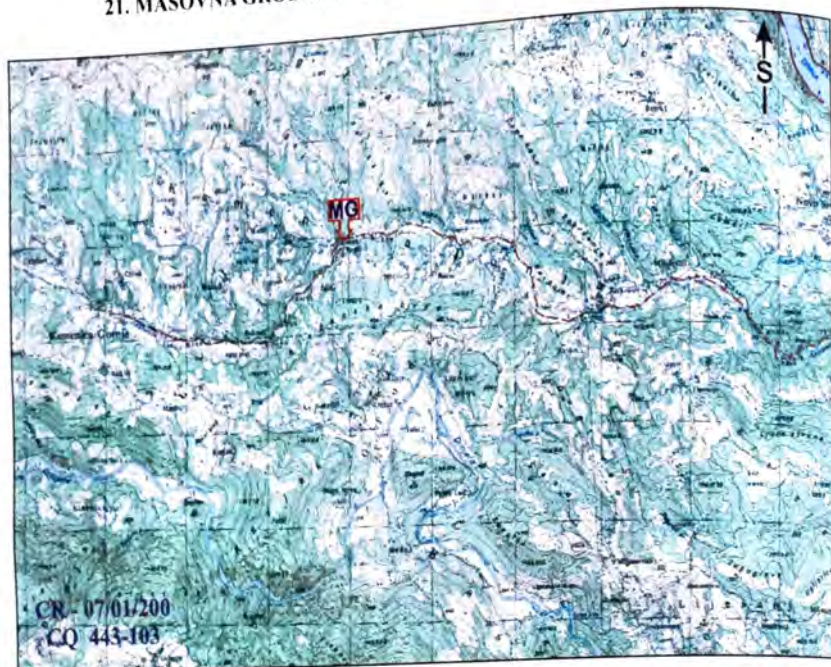
Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum priklonog nestanka	Mjesto priklonog nestanka	Općina priklonog nestanka	Datum identifikacije
24	HAJDAREVIĆ OMER	OSMO	16.02.1934	ZABOKVICA	SREBRENICA	105017-01	14.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	15.06.2005
25	HALILOVIĆ ASIM	HAKIJA	06.07.1940	LIPOVAC	SREBRENICA	901654-01	13.07.1995	KONEVIĆ POLJE	BRATUNAC	22.09.2009
26	HALILOVIĆ MUJO	HUSEJN	12.06.1929	NOVO SELO	ZVORNIK	900973-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	15.01.2007
27	HALILOVIĆ SEIDALJA	RAMO	11.09.1965	OSATICA	SREBRENICA	911424-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	22.06.2005
28	HARBAŠ AZMIR	ASIM	26.08.1973	DALJEKOŠTA	SREBRENICA	104009-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	15.06.2006
29	HARBAŠ VEJSEL	BEGO	04.04.1960	VELIKA DALJEKOŠTA	SREBRENICA	901062-01	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	01.11.2006
30	HASANČIK VEKAZ	HASAN	17.01.1960	PEČIŠTA	SREBRENICA	900763-01	14.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	09.05.2007
31	HASANČIK HAJDIN	HUSO	23.05.1950	RADENOVICI	SREBRENICA	900546-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	06.04.2005
32	HASANČIK SEVKET	AVDULAH	18.03.1974	NOGAČEVIĆI	SREBRENICA	914339-01	15.12.1995	BALJKOVIĆA	ZVORNIK	27.10.2006
33	HIRKIĆ HALID	SULJO	03.02.1938	SREBRENICA	SREBRENICA	901035-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	16.07.2007
34	HRVACIĆ MUĐAD	NURKO	08.04.1967	LJUTOVIĆA-SIBIJA	LJUTOVIĆA-SIBIJA	105001-04	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	22.03.2007
35	IBRAHIMOVIĆ SEMSO	SMAH	08.12.1942	PHOHIĆI	SREBRENICA	913245-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	27.06.2006
36	IBRIĆ SAHAN	SEMSO	24.04.1935	BRILOVIĆI	SREBRENICA	105004-04	12.07.1995	SUMA	SREBRENICA	09.01.2008
37	ISAKOVIĆ MEVLUDIN	MEHO	05.02.1973	ORLIĆA	BRATUNAC	105023-01	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	07.11.2006
38	JAHIĆ MEVLUDIN	MUSTAFA	08.01.1978	BIJUČIĆA	BRATUNAC	911577-02	14.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	25.09.2007
39	JAČARIĆ HUSO	HUSO	17.07.1933	BIJE	VLASENICA	913629-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	15.12.2003
40	JUNIČIĆ SUKRIBA	HUSO	28.09.1965	GLUKOVA	BRATUNAC	967226-02	23.08.1995	UDRČ	ZVORNIK	09.06.2005
41	JUSIĆ HUSEJN	RASIM	01.08.1908	DEĐIĆI	SREBRENICA	914412-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	24.11.2006
42	KADRIĆ HUSEJN	MEDO	24.03.1935	GLADKOVIĆI	SREBRENICA	900319-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	22.11.2006
43	KLEMPIĆ EŠID	ALIDA	18.08.1929	BUKOVIĆA	VLASENICA	903989-01	13.07.1995	KONEVIĆ POLJE	BRATUNAC	09.12.2008
44	KLEMPIĆ OSMAN	HUSO	10.01.1958	DOLOVI	SREBRENICA	911775-02	14.07.1995	KONEVIĆ POLJE	BRATUNAC	03.09.2007

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	B.A.Z.	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
45	KORKUTOVIĆ IBRAH	IBRO	16.02.1953	NEDELJISTA	VLASENICA	906038-01	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	27.05.2008
46	KRDŽIĆ MUBEDIN	MUNIB	10.01.1976	OSMAČE	SREBRENICA	901939-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	31.09.2007
47	LEMES MUNIB	BEKTO	15.11.1953	BESIROVIĆI	SREBRENICA	901582-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	23.08.2007
48	MALKIĆ OMER	BAURO	28.12.1977	POZNANOVICI	SREBRENICA	904012-03	12.07.1995	SREBRENICA	SREBRENICA	29.03.2007
49	MAŠIĆ ŠEVKO	MUJO	14.07.1966	VOLJAVICA	BRATUNAC	901949-01	12.07.1995	ŠUMA	SREBRENICA	18.06.2007
50	MEHIĆ IDRIZ	MUSTAFA	18.06.1943	BRATUNAC	BRATUNAC	901496-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	14.06.2007
51	MEHMETI ENVER	HASAN	10.09.1967	SREBRENICA	SREBRENICA	904050-01	15.07.1995	KRIŽEVAČKE NJIVE	ZVORNIK	31.10.2005
52	MEMIĆ NURDJA	MUSTAFA	14.04.1964	LJESKOVIK	SREBRENICA	903231-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	16.01.2006
53	MERAJIĆ SARDJA	IBRAHIM	09.09.1947	PODKAJ	SREBRENICA		12.07.1995	ŠUMA	SREBRENICA	01.11.2006
54	MESANOVIĆ MEHO	IBRAH	06.05.1942	KLOTJEVAC	SREBRENICA	905661-02	12.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	23.04.2008
55	MUHIĆ BESIM	MALČIN	23.02.1936	VOLJAVICA	BRATUNAC	020957-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	21.11.2006
56	MUJIĆ RAMO	JUSO	17.05.1928	TRUBARI	SREBRENICA	905441-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	14.10.2004
57	MUJANOVIĆ AMIR	MUSTAFA	20.06.1946	SREBRENICA	SREBRENICA	905017-01	12.07.1995	ŠUMA	SREBRENICA	19.11.2007
58	MUJIĆ RAMIZ	ŠEVKO	21.11.1970	BOSTAJROVINI	SREBRENICA	916835-01	13.07.1995	KALDRMICA	BRATUNAC	30.05.2007
59	MUJIĆ REDŽO	NURIF	16.10.1951	SASE	SREBRENICA	911663-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	05.11.2009
60	MUJIĆ SALIM	SMAJO	09.09.1970	ROVAŠI	VLASENICA	104941-01	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	29.12.2005
61	MUMINOVIĆ DŽEMAL	BAURO	01.02.1944	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	967277-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	03.11.2009
62	MUSTAFIĆ SALIH	HAKIJA	05.11.1962	PRIBIDOLI	SREBRENICA	914930-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.06.2006
63	MUSTAFIĆ SELMAN	ŠABAN	15.08.1938	PETRIČA	SREBRENICA	903738-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	15.12.2006
64	MUSTAFIĆ TAHIB	DAUT	21.02.1953	POTOČARI	SREBRENICA	905882-01	12.07.1995	ŠUMA	SREBRENICA	01.09.2008
65	MUŠKIĆ IBIŠ	MUMIN	11.10.1953	ČERSKA	VLASENICA	910718-01	13.07.1995	BULJIM	BRATUNAC	27.02.2004
66	MUHANOVIĆ ESED	MUSTAFA	20.01.1950	SULICE	SREBRENICA	917104-01	30.07.1995	UDRČ	ZVORNIK	08.05.2007
67	MUMANOVIĆ NEDŽAD	RAŠID	02.04.1972	LJESKOVIK	SREBRENICA	903539-03	13.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	11.03.2009

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	B.A.Z.	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
68	OMEROVIĆ JASMIN	MUJO	05.01.1969	SIKIRIĆI	BRATUNAC	910953-01	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	16.05.2007
69	OMEROVIĆ MAHO	MEHMED	22.01.1974	LJESKOVIK	SREBRENICA	904336-01	12.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	27.03.2009
70	OMEROVIĆ MEHO	NURDJA	03.03.1942	GLOGOVA	BRATUNAC	901604-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	07.10.2009
71	OMEROVIĆ SMAIL	OMER	20.05.1962	RAŠEVO	VLASENICA	904067-01	12.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	21.12.2004
72	OMEROVIĆ SULEJMAN	HAŠIM	02.08.1939	NOVO SELO	ZVORNIK	901363-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	19.09.2006
73	OSMANOVIĆ MEHMED	ŠEMSO	10.06.1929	POZNANOVICI	SREBRENICA	912985-03	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	01.11.2006
74	OSMIĆ ZEHRUDIN	BAURO	03.01.1971	BLJEČEVA	BRATUNAC	905291-01	14.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	12.06.2009
75	RAHMIĆ ŠABAN	ASIM	15.12.1934	ZAPOLJE	BRATUNAC	900530-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	07.04.2004
76	SALHOVIĆ ABDULAH	SALKO	02.01.1977	SKEIČI	SREBRENICA	912841-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.04.2008
77	SALHOVIĆ HASIB	HASAN	12.07.1946	BUČINOVIĆI	SREBRENICA	905388-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	22.06.2006
78	SALHOVIĆ MESUD	LUTVO	18.11.1929	VOLJAVICA	BRATUNAC	905234-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	02.02.2009
79	SALHOVIĆ SAHIN	SABAN	07.01.1928	ZAPOLJE	BRATUNAC	902009-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	25.01.2004
80	SALKIĆ ENIZ	SALČIN	30.01.1988	VOJHARI	SREBRENICA	914878-01	14.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	30.05.2005
81	SALKIĆ OMER	MUHO	24.04.1952	BILJAČA	BRATUNAC	904629-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.04.2005
82	SELIMOVIĆ SELIM	AMIR	01.02.1952	SKUGRIČI	VLASENICA	901274-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	22.09.2005
83	SMAILOVIĆ MERSAN	ADEM	03.08.1944	POHUDE	BRATUNAC	906539-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	11.12.2006
84	SULJIĆ ALIJA	SABAN	10.03.1940	POZNANOVICI	SREBRENICA	912287-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	03.05.2007
85	SULJIĆ DAUT	SABAN	10.03.1942	LJESKOVIK	SREBRENICA	102301-03	14.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	21.09.2005
86	SARANOVIĆ SADIK	ŠEVAKJA	15.03.1969	LİKARI	SREBRENICA	901692-02	11.07.1995	SREBRENICA	SREBRENICA	10.03.2009
87	ŠILJKOVIĆ BIČO	MUHMED	16.02.1942	NEDJAJSTA	VLASENICA	905993-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	03.05.2007
88	TIHIĆ FAHREDIN	MUHMED	20.04.1972	LJESČI	SREBRENICA	967227-01	17.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	14.05.2007
89	TURKOVIĆ MAHMET	MUHMED	26.02.1945	VRSINJI	VLASENICA	105033-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	09.12.2008
90	ZUHIRIĆ HAJRO	BAURO	09.01.1962	DIT	VLASENICA	905401-01	14.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	13.09.2006

21. MASOVNA GROBNICA ČANČARI (Čančari 2) – (CR-07/01-200)

Sekundarna masovna grobnica Čančari (Čančari 2) (CR-07/01-200) nalazi se u selu Kamenica, zaselak Čančari, općina Zvornik.

Sva tijela iz ove masovne grobnice prethodno su bila pokopana u primarnim grobnicama Pilice, Branjevo, Kozluk, odakle su naknadno izmještena i zakopana u ovu grobnicu. Vrijeme nastanka grobnice je septembar 1995 - mart 1996.

Ekshumaciju ove masovne grobnice, sa službenim nazivom CR-07/01-200 i koordinatama CQ-443-103, izvršila je Komisija od 2. do 22. oktobra 2001.⁶⁵

Skidanjem zemlje u tankom sloju na površini pronađeni su:

- kosti ljudskog porijekla i razni odjevni i drugi predmeti koji su pokupljeni u posebne PVC vreće;
- više nekompletnih tijela i razbacanih dijelova ljudskog tijela, kao i više čahura kalibra 7, 62 mm i zrna metaka;
- komad cigle i metalni čep od flaše "Vitinka";

⁶⁵ AIIZ, inv. br. 4-2555, Kantonalni sud Tuzla, broj KRI: 96/01, 23. oktobar 2001, Zapisnik o ekshumaciji, str. 2.

- isječak iz novina na njemačkom jeziku;
- novčanica od 100 DM;
- komad platna vezan u čvor;
- konzerva mesnog nareška;
- jedno tijelo s povezom na rukama i izbjegličkim kartonom;
- dijelovi tijela s košuljom u kojoj se nalazila tabakera s natpisom "Sena i Enez" i ugraviranim grbom s ljiljanima, kao i tespih, a što je sve označeno oznakom CR-07-277A i CR-07-278A;
- dio tijela sa zdravstvenom legitimacijom na ime **Ibrahim Memić, sin Sulejmana, rođen 20. 7. 1935. u Donjoj Kamenici, općina Zvornik;**
- jedan identifikacijski dokument s djelimičnim podacima i 200 komada tijela i različitih predmeta.

Prilikom ekshumacije pronađeno je 200 slučajeva. Od toga je, do 31. decembra 2009, identifikovano 86 osoba – 85 muškaraca i 1 dijete.

Identifikovani su:⁶⁶

⁶⁶ AIIZ, inv. br. 2-3311.

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
1	AHMETOVIĆ ASIM	OSMAN	25.01.1948	BREZOVICE	SREBRENIČA	905960-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	15.03.2007
2	AHMETOVIĆ HAKIDA	HASAN	13.12.1949	POLOŽNIK	BRATUNAC	105236-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	24.06.2004
3	ALIĆ MUJO	SACIR	12.02.1933	MACEŠI	VLASENICA	902200-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.05.2007
4	ALIĆ MUNIB	MUJO	05.02.1962	JAGODNJA	BRATUNAC	105275-01	14.07.1995	BULJINI	BRATUNAC	03.03.2005
5	AVDIĆ ZEJNIL	SALKO	01.01.1925	SKUGRIČI	VLASENICA	906665-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	28.06.2006
6	BEKTIĆ ALIJA	ATIF	17.06.1917	BLAZJEVIĆI	VLASENICA	906665-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	07.12.2004
7	BEKTIĆ NAZIF	NAZIF	22.03.1967	MUHIMDOVIĆI	SREBRENIČA	903026-01	12.07.1995	KRANJICA	BRATUNAC	22.03.2007
8	BEKTIĆ HINZO	ZAIM	20.07.1940	BREZOVICE	SREBRENIČA	105961-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	31.10.2006
9	ČELIKOVIĆ MEHO	MUJO	17.05.1948	JAROVLJE	VLASENICA	105167-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	20.03.2009
10	ČVIJĆ IDRIZ	ZAJM	04.05.1920	TOKULJACI	SREBRENIČA	906268-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	03.12.2004
11	ČIŽMIĆ SEVKO	SALKO	04.06.1931	NOVA KASABA	VLASENICA	902462-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	06.07.2006
12	ČEMO REMAZIJA	ALJO	11.08.1956	MILJEVIĆI	POČA	904472-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	07.05.2004
13	DŽANANOVIĆ ZINKRET	KASIM	15.10.1961	BEŠIROVIĆI	SREBRENIČA	912118-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	09.12.2004
14	DOZIĆ ABDULAH	AHMO	20.03.1929	BAJRAMOVIĆI	SREBRENIČA	915575-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	13.03.2007
15	EMKIĆ IBRAHIM	ALIJA	05.08.1954	OSAT	SREBRENIČA	906149-01	12.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	11.09.2006
16	HALILOVIĆ REDŽO	IBRO	19.10.1943	TEGARE	BRATUNAC	904770-01	13.07.1995	KONJEVIĆ-POLJE	BRATUNAC	21.09.2006
17	HALILOVIĆ SMAIL	SMAJO	19.05.1948	SUČESKA	SREBRENIČA	916832-01	16.07.1995	POBUDE	BRATUNAC	05.10.2006
18	HAMZIĆ RAMO	BEGO	26.10.1929	BEŠIROVIĆI	SREBRENIČA	102506-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	07.05.2004
19	HANIĆ REŠID	REDŽEP	30.12.1974	SUČESKA	SREBRENIČA	904986-01	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	04.02.2008
20	HARBAŠ BEGO	JUNUZ	29.03.1936	VELIKA DALJEKOŠTA	SREBRENIČA	901062-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.12.2004
21	HASANOVIĆ DŽEMAL	AVDO	27.04.1939	SNAGOVO	ZVORNİK	904410-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	07.05.2004
22	HASANOVIĆ DŽEMAL	ŠABAN	13.09.1939	SKENDEROVIĆI	SREBRENIČA	912219-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	20.04.2004

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristupnog nastanka	Mjesto pristupnog nastanka	Općina pristupnog nastanka	Datum identifikacije
23	HASANOVIĆ HASAN	RAMO	00.00.24	SREBRENIČA	SREBRENIČA	PHR 000551-01	12.07.1995	SUMA	ZVORNİK	14.05.2004
24	HASANOVIĆ HUSEIN	ABID	06.05.1927	PODOŠOJE	SREBRENIČA	905706-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	20.04.2004
25	HASANOVIĆ MEHMED	IBRIŠIM	12.02.1935	GEROVI	VLASENICA	901991-01	14.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.04.2005
26	HIRKIC JUSUF	OSMAN	01.04.1944	KUTUZERO	SREBRENIČA	915018-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	22.06.2005
27	HRELJIĆ IBRAHIM	SALIH	14.11.1958	ZAKLOPAČA	VLASENICA	915555-01	11.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	27.08.2003
28	HUKIĆ REŠID	REDŽO	12.03.1946	OSMAČE	SREBRENIČA	900551-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	12.09.2005
29	HURJIĆ RAGIB	ADEM	04.05.1920	ŠADIĆI	VLASENICA	904334-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	16.10.2007
30	HUSENOVIĆ ATIF	MURAT	10.06.1920	HUDAK	SREBRENIČA	BAS 001605-1	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	26.10.2006
31	HUSENOVIĆ JUNUZ	IBRO	25.02.1927	BUČINOVIĆI	SREBRENIČA	911088-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	18.10.2006
32	HUŠIĆ DEMIR	OSMAN	29.08.1944	PODČAUS	BRATUNAC	901630-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	10.05.2005
33	IBIŠEVIĆ IBIS	SALČIN	21.05.1945	HAIUZIĆI	SREBRENIČA	914921-03	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	18.12.2006
34	IBRAHIMOVIĆ HAZIR	ASIM	10.05.1965	MUHALJEVIĆI	BRATUNAC	902870-01	13.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	09.10.2006
35	IBRAHIMOVIĆ RAMO	FEIZO	26.02.1949	IBROJA KAMENICA	ZVORNİK	914626-01	12.07.1995	KALDRINICA	BRATUNAC	08.12.2004
36	IBRAHIMOVIĆ RUFI	HASAN	09.07.1943	POZNAOVIĆI	SREBRENIČA	103021-03	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	11.10.2005
37	IKANOVIĆ SALIH	OMER	03.05.1946	HRANČA	BRATUNAC	902326-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	21.09.2006
38	JAHIĆ IZET	AHDULAH	15.10.1957	IBUJAČA	BRATUNAC	915965-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	27.06.2006
39	JUSIĆ FAJRO	ALAGA	10.02.1919	POZNAOVIĆI	SREBRENIČA	902168-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENIČA	08.04.2005
40	KALADŽIĆ NIŽIR	MUHO	08.08.1925	KAMENICA	ZVORNİK	910674-01	12.07.1995	POVLAČARI	SREBRENIČA	24.05.2004
41	KARIĆ EDHEM	HASAN	23.06.1949	SASI	SREBRENIČA	914106-01	13.07.1995	POVLAČARI	SREBRENIČA	14.05.2004
42	KOSTJERIVAC IBRAHIM	RAMO	19.03.1925	SNAGOVO	ZVORNİK	901190-01	12.07.1995	POVLAČARI	SREBRENIČA	09.05.2007
43	KRDIĆ NAZIF	MUHO	14.04.1940	LUKA	SREBRENIČA	902205-01	12.07.1995	POVLAČARI	SREBRENIČA	11.10.2004
44	KRDIĆ OMER	ATIF	00.01.1935	OSNACI	SREBRENIČA	901129-02	14.07.1995	POVLAČARI	SREBRENIČA	05.06.2006

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	B.A.Z.	Datum pristilnog nestanka	Mjesto pristilnog nestanka	Općina pristilnog nestanka	Datum identifikacije
45	KUMRIĆ IBRAHIM	MUJO	10.03.1931	SREBRENICA	SREBRENICA	901908-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	27.11.2008
46	LJELJIĆ OHRAN	EDHEM	15.03.1954	NOVA KASABA	VIŠENICA	904202-01	12.07.1995	ŠUMA	SREBRENICA	15.09.2006
47	MAJSTORVIĆ HASAN	OMER	25.09.1928	POBUDE	BRATUNAC	903161-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.06.2004
48	MALJEVIĆ MEHMED	MEHO	10.10.1928	GRADINA	VIŠENICA	901149-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	16.01.2003
49	MAŠIĆ SABAN	MEHMED	03.02.1930	ZAPOLJE	BRATUNAC	901594-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.09.2005
50	MEHMEDIĆ MEHMED	SACIR	07.05.1946	PALE	SREBRENICA	105108-02	31.07.1995	KARAKAJ	ZVORNIK	08.10.2004
51	MEHMI DOVIĆ ŠPMSO	RAGIB	13.04.1970	VIŠENICA	VIŠENICA	910939-01	13.07.1995	KALDRMICA	BRATUNAC	26.05.2006
52	MEMIĆ IBRAHIM	SULEJMAN	20.07.1939	GLODI	ZVORNIK	903329-01	30.07.1995	KRIJEVAČKE NIVE	ZVORNIK	31.12.2004
53	MUHIĆ ASIM	IBRAN	08.03.1942	TRUBARI	SREBRENICA	903510-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	22.06.2004
54	MUHIĆ HAJRO	ALIJA	04.03.1943	TRUBARI	SREBRENICA	105040-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	06.09.2006
55	MUJIĆ SMAJO	AVDO	18.01.1929	ROVAŠI	VIŠENICA	902380-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	01.09.2003
56	MUSTAFIĆ HAKIJA	MUKO	09.02.1932	GRABOVSKO	BRATUNAC	904492-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	15.03.2005
57	MURATOVIĆ HAKIJA	SABAN	14.03.1932	DRINJAČA	ZVORNIK	915904-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.06.2007
58	MUŠKIĆ RAMO	RAHMAN	18.05.1940	ČERSKA	VIŠENICA	912701-01	12.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	28.06.2005
59	NUKIĆ FADIL	HIRKIJA	01.06.1965	MOKEVIĆI	SREBRENICA	901508-02	12.07.1995	KALDRMICA	BRATUNAC	23.04.2007
60	NUKIĆ NERMIN	NURIF	22.04.1977	POTOČARI	SREBRENICA	905791-01	11.07.1995	KAMENICA	BRATUNAC	15.02.2005
61	OMEROVIĆ NURKO	FAZLIJA	13.03.1942	URKOVIĆI	SREBRENICA	901070-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	05.05.2005
62	OSMANOVIĆ MEHO	MEHMED	13.03.1942	MAČESTI	VIŠENICA	904405-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	30.05.2005
63	OSMANOVIĆ OMER	OSMAN	06.05.1930	DOBRAK	SREBRENICA	102846-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	08.02.2007
64	OSMANOVIĆ SALČIN	MEHMED	15.07.1974	POZNANOVIĆI	SREBRENICA	912350-01	13.07.1995	KRAVICA	BRATUNAC	16.11.2006
65	RAHIMIĆ RIFET	MUSTAFA	07.07.1950	ZAPOLJE	BRATUNAC	912544-01	20.07.1995	BURNICE	BRATUNAC	29.09.2006
66	RAMIĆ ADEM	AHMET	03.05.1937	POZNANOVIĆI	SREBRENICA	903219-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	05.12.2003

Redni broj	PREZIME I IME	IME OCA	Datum rođenja	Mjesto rođenja	Općina rođenja	BAZ	Datum pristilnog nestanka	Mjesto pristilnog nestanka	Općina pristilnog nestanka	Datum identifikacije
67	RAMIĆ SABAN	FAZLIJA	07.05.1967	JAGODINA	BRATUNAC	911371-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	21.06.2004
68	SALKIĆ MUSTAFA	JUSO	18.09.1936	DIMIĆI	SREBRENICA	904075-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	03.03.2006
69	SELMOVIĆ SULEJMAN	HUSO	25.01.1934	NOVO SELO	ZVORNIK	911952-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	21.10.2004
70	SINANOVIĆ KASIM	SMAJO	04.03.1935	ZAPOLJE	BRATUNAC	903266-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	20.06.2005
71	SIRUČIĆ OSMAN	SALIH	27.02.1931	VOLJAVICA	BRATUNAC	911783-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	11.12.2006
72	SMAILOVIĆ ŠERIF	ADEM	19.04.1956	POBUDE	BRATUNAC	903465-01	12.07.1995	ŠUMA	SREBRENICA	23.06.2008
73	SULJIĆ BEK TO	SABAN	20.04.1938	POZNANOVIĆI	SREBRENICA	911627-02	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	12.10.2004
74	SULJIĆ MEHO	SEČAN	10.02.1933	ŽANJEVO	BRATUNAC	904356-01	11.07.1995	ŠUMA	ZVORNIK	27.10.2004
75	ŠIČIĆ IDRIZ	ABID	27.01.1952	MOKIĆI	SREBRENICA	904027-01	12.07.1995	ŠUMA	BRATUNAC	21.02.2007
76	ŠILJKOVIĆ HUSO	HUSEJIN	14.09.1938	NEDELJIŠTA	VIŠENICA	910654-01	12.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	16.04.2007
77	TABAKOVIĆ ISMET	JUNIS	26.09.1950	NURGI	VIŠENICA	902369-02	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	05.12.2003
78	TABAKOVIĆ SULJO	HUSO	08.04.1935	STOŽIŠKO	SREBRENICA	104886-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	12.12.2006
79	TABAKOVIĆ ŠIVAL	MEHO	04.05.1967	STOŽIŠKO	SREBRENICA	103060-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	26.11.2003
80	TABAKOVIĆ ŠVRKO	OSMAN	04.10.1941	SKUNDIROVIĆI	SREBRENICA	103060-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	07.03.2004
81	TUPKOVIĆ MEHMED	RIŽVAN	29.01.1929	JANJARI	UGLJEVIK	903161-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	29.03.2006
82	UVALIĆ SMIL	MEHO	19.06.1949	ROVAŠI	VIŠENICA	904351-01	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	07.05.2004
83	UZUNOVIĆ AMIL	ATIF	05.05.1943	BLŠIROVIĆI	SREBRENICA	906160-01	11.07.1995	ŠUMA	SREBRENICA	16.08.2005
84	ZAHIROVIĆ ARIF	BEGAN	07.04.1938	KOŠIĆI	BRATUNAC	910691-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	18.01.2005
85	ZILDIČ ŠEMSO	NAZIF	26.06.1934	UČGARI	BRATUNAC	905941-02	11.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	01.06.2004
86	ZIMIĆ RAMO	HASAN	09.02.1931	PIĆI	SREBRENICA	901708-01	13.07.1995	POTOČARI	SREBRENICA	11.07.2009